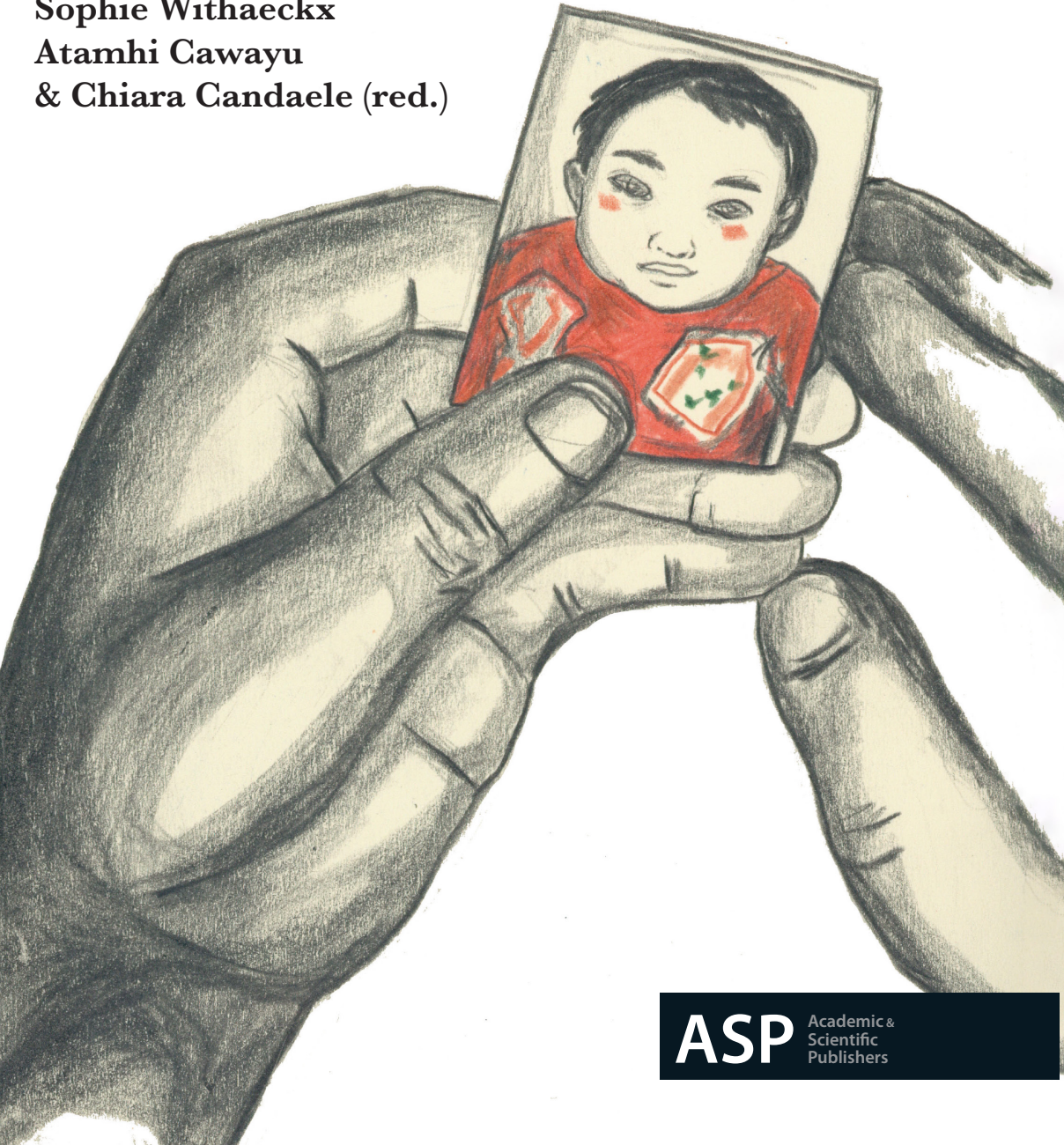

VOORBIJ TRANSNATIONALE ADOPTIE

EEN KRITISCHE EN MEERSTEMMIGE DIALOOG

Sophie Withaecx
Atamhi Cawayu
& Chiara Candaele (red.)

ASP Academic &
Scientific
Publishers

VOORBIJ TRANSNATIONALE ADOPTIE

EEN KRITISCHE EN MEERSTEMMIGE DIALOOG

Sophie Withaeckx, Atamhi Cawayu & Chiara Candaele (reds.)

ASP

Aan deze publicatie ging een onafhankelijke peer-reviewprocedure vooraf voor bepaalde hoofdstukken, waarbij de hoofdstukken in kwestie beoordeeld werden door twee referenten elk. Deze hoofdstukken hebben elk het label GPRC (Guaranteed Peer Review Content) verdiend, maar doordat niet het gehele boek als GPRC kan worden gelabeld, wordt dit label hier niet gebruikt.

De volgende hoofdstukken hebben een succesvolle peer-reviewprocedure ondergaan:

- **Schrover Marlou:** 'Al red je er maar één'. Interlandelijke adoptie in Nederland (1880-2022). DOI: 10.46944/9789461175618.1
- **Balk Yannick, Frerks Georg & De Graaf Beatrice:** Interlandelijke adoptie naar Nederland: de voortzetting van een gemankeerd beleid. DOI: 10.46944/9789461175618.2
- **Villanueva O'Driscoll Julia, Jaspers Yana & Vanspauwen Niels:** Geadopteerden aan het woord: de psychosociale impact van wanpraktijken in transnationale adoptie. DOI: 10.46944/9789461175618.3
- **Vertommen Siggie:** Van draagmoeders tot metis mama's. Naar een dekoloniale feministische analyse van transnationale reproductie in België. DOI: 10.46944/9789461175618.4
- **Sacré Hari Prasad:** Kan de geadopteerde vertalen? Een pedagogische beschouwing van erfgoedtaal(on)geletterdheid in transnationale adoptie. DOI: 10.46944/9789461175618.5
- **Moonen Jiří:** Mimic Diaspora: identiteit en het idee van de 'Ander' bij Zuid-Koreaanse adoptiemigranten in Vlaanderen (1968-2021). DOI: 10.46944/9789461175618.6
- **Cammu Nola:** Spoorloos: 'emotie televisie' tussen sensatie en adoptiekritiek. DOI: 10.46944/9789461175618.7
- **Bos Pien:** Afstand en adoptie: het perspectief van moeders in India. DOI: 10.46944/9789461175618.8
- **Bex Joyce:** Herstel- en rechtvaardigheidsinitiatieven in beweging? Een toepassing op transnationale adoptiepraktijken van China naar België en Nederland. DOI: 10.46944/9789461175618.9

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

DOI: 10.46944/9789461175618

Omslagontwerp: Noëmi Plateau
Boekverzorging: Karien Sticker

© 2023 Uitgeverij ASP nv
(Academic and Scientific Publishers nv)
Keizerslaan 34
B-1000 Brussel
Tel. + 32 (0)2 289 26 56
E-mail: info@aspeditions.be
www.aspeditions.be

ISBN (PRINT) 978 94 6117 531 1
ISBN (E-PDF) 978 94 6117 561 8
ISBN (EPUB) 978 94 6117 560 1

NUR 130
Wettelijk depot D/2023/11.161/107

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, op elektronische of welke andere wijze ook zonder voorafgaande, schriftelijke toestemming van de uitgever.

AFSTAMMINGS
CENTRUM

Centre for Gender and Diversity

Maastricht University

INHOUD

INLEIDING: VOORBIJ TRANSNATIONALE ADOPTIE?	7
Sophie Withaecx, Atamhi Cawayu & Chiara Candaele	
AFKORTINGEN & TERMINOLOGIE	17
DEEL I – WANPRAKTIJKEN	19
Drie zussen	21
Sita Van Groesen & Sharon Ter Wee	
Transnationale adoptie: caritas, kindერwens of geopolitiek wapen?	27
Yung Fierens	
‘Al red je er maar één’: interlandelijke adoptie in Nederland (1880-2022)	35
Marlou Schrover	
Vorbij de roze bril: een historisch-genealogische benadering van transnationale adoptie in het postkoloniale België	53
Chiara Candaele	
Vraag creëert aanbod: interlandelijke adoptie is verworden tot een verziect systeem van marktwerking	67
Ina Hut	
Interlandelijke adoptie naar Nederland: de voortzetting van een gemankeerd beleid	83
Yannick Balk, Georg Frerks & Beatrice de Graaf	
Geadopteerden aan het woord: de psychosociale impact van wanpraktijken in transnationale adoptie	97
Julia Villanueva O’Driscoll, Yana Jaspers & Niels Vanspauwen	
Van draagmoeders tot metis mama’s: naar een dekoloniale feministische analyse van transnationale reproductie in België	117
Siggie Vertommen	

DEEL II – ZOEKEN NAAR IDENTITEIT	129
Para minha Querida, da sua Saudade	131
Charlotte Paauwe	
Kan de geadopteerde vertalen? Een pedagogische beschouwing van erfgoedtaal(on)geletterdheid in transnationale adoptie	135
Hari Prasad Sacré	
60 jaar transnationale adoptie uit Colombia: mislukte beloften in het Colombiaanse adoptiesysteem	155
Marcia Engel & Yennifer Dallmann Villa (Plan Angel), vertaald door Gideon van Melle	
Mimic Diaspora: identiteit en het idee van de ‘Ander’ bij Zuid-Koreaanse adoptiemigranten in Vlaanderen (1968-2021)	167
Jiří Moonen	
Mee op zoek	181
Ankie Vandekerckhove (Afstammingscentrum)	
Spoorloos: ‘emotie televisie’ tussen sensatie en adoptiekritiek	189
Nola Cammu	
Het levensverhaal rond verteld: voorbij lineaire identiteitsvorming	207
Lies Wesseling	
Het verlangen naar rematriëring: de weg van een activist voor collectieve genezing	217
Yennifer Dallmann Villa	
DEEL III – VERBINDING OVER TIJD EN AFSTAND	225
99 pagina’s	227
Shashitu Rahima Tarirga	
Afstand en adoptie: het perspectief van moeders in India	231
Pien Bos	
Irreguliere adoptiepraktijken en eerste families in transnationale adoptie uit Bolivia	247
Atamhi Cawayu	
Tijd en afstand: aspecten in het adoptieverwerkingsproces	259
Tara Mergeay	
Het geleefde lichaam: een systemisch-fenomenologisch perspectief op het verplaatste lichaam door afstand en adoptie	267
Hilbrand Westra	

We zijn altijd met elkaar verbonden geweest Shila Khuki de Vries en Anima Jhagroe-Ruissen	279
DEEL IV – IMPACT EN HERSTEL	287
Hoe ik mama en dochter werd: over moederschap als geadopteerde Ae Ra Song (Renate Van Geel)	289
Herstel- en rechtvaardigheidsinitiatieven in beweging? Een toepassing op transnationale adoptiepraktijken van China naar België en Nederland Joyce Bex	297
Opnieuw gehecht: reflecties van een mama met adoptieroots Sulotta Soren De Clercq	313
‘Adoptie Schakel Connecteert’ onder de loep Annick Boosten, Sheela Grammens & An Sheela Jacobs	319
Metissen van België: een intergenerationele dialoog Ken Kamanayo	327
NAWOORD: HET ONGEDAAN MAKEN VAN MODERNE ADOPTIE Sonja van Wichelen	335
BIO’S	339
REFERENTIES	349

INLEIDING: VOORBIJ TRANSNATIONALE ADOPTIE?

Sophie Withaëckx, Atamhi Cawayu & Chiara Candaele

In de voorbije zeventig jaar zijn wereldwijd naar schatting meer dan een miljoen kinderen transnationaal geadopteerd (Selman, 2020a, p. 202). Verre van een marginaal fenomeen is transnationale adoptie een stille migratie waarbij kinderen, die hier vaak zelf hun toestemming niet voor kunnen geven, soms duizenden kilometers worden verplaatst naar andere landen. Doorheen de jaren ging het aantal adopties in stijgende lijn, met een piek in 2004, om in de jaren nadien sterk te dalen (Selman, 2012, 2023). Deze daling is deels te wijten aan de nasleep van het reeds in 1993 opgestelde Haags Adoptieverdrag (hierna: HAV). Opgesteld na jaren van afwezigheid van een duidelijk juridisch kader, heeft het HAV tot doel om adopties beter te reguleren, misbruiken te vermijden en samenwerking te stimuleren. Het in het HAV opgenomen subsidiariteitsprincipe houdt in dat staten in de eerste plaats oplossingen voor kinderen dienen te zoeken in eigen land, waarbij adoptie slechts als laatste maatregel mag worden toegepast (Cantwell, 2017, p. 38). Maar ook om andere redenen kunnen landen hun beleid inzake adoptie wijzigen, wat leidt tot een afname van het aantal kinderen dat ‘adoptabel’ wordt verklaard. Zo hebben zowel China, Zuid-Korea als Rusland – die lange tijd tot de grootste ‘zenders’ van kinderen behoorden – besloten om het aantal adopties aanzienlijk terug te schroeven, deels als reactie op aanhoudende systematische wantoestanden, maar ook naar aanleiding van gewijzigde attitudes ten aanzien van alleenstaande ouders (bv. in Zuid-Korea) of ten gevolge van interne beleidspolitieke wijzigingen (bv. in China met het afbouwen van de eenkindpolitiek) (Smolin, 2021). Dergelijke

ontwikkelingen leiden dikwijls tot verschuivingen in het adoptielandschap, waarbij overheden en adoptieorganisaties gaan aankloppen bij landen die tot dan toe weinig ervaring hebben met adoptie en vaak nog niet zijn aangesloten bij het HAV. Een voorbeeld is Ethiopië, waar adopties spectaculair toenamen vanaf 2004 maar dat, na het vaststellen van systematische fraude en corruptie, in 2018 een verbod instelde op adopties door buitenlanders (Steenrod, 2022).

De aanhoudende getuigenissen over wanpraktijken, misbruik, fraude en zelfs ontvoering in transnationale adoptie zijn op zich niet nieuw: meldingen van misbruik doen zich al voor sinds de prille ontwikkeling van transnationale adopties vooral na de Tweede Wereldoorlog. Maar ook de al langer bestaande praktijk van binnenlandse adoptie kent een verleden van dwang, misbruik en stigmatisering van alleenstaande moeders (Candaele, 2018). Wat nieuw is, is dat overheden deze aantijgingen niet langer zomaar kunnen negeren. Een belangrijke factor hierbij zijn de geadopteerden zelf, die zich in toenemende mate organiseren, ervaringen uitwisselen en vragen om gerechtigheid en het respecteren van hun rechten. In steeds meer Europese landen hebben aanhoudende aantijgingen geleid tot het oprichten van onderzoekscommissies die de opdracht krijgen om wantoestanden te onderzoeken en aanbevelingen te formuleren voor een hervorming van het systeem. Dit gebeurde ondertussen in Zwitserland, Zweden, Noorwegen, Nederland, België en Frankrijk. De resultaten van deze onderzoekscommissies zijn vergelijkbaar: overal stelt men vast dat het adoptiesysteem gepaard gaat met systematische wantoestanden en dat overheden in vele gevallen hiervan op de hoogte zijn. Voorstellen tot hervorming of het volledig stoppen van adoptie stuiten echter op veel weerstand: velen houden vast aan adoptie als het humanitair redden van ‘wezen’ of wijzen op de lange wachtlijsten van wensouders die hun droom in rook zien opgaan (Withaecx, 2024).

Dit boek wil een bijdrage leveren aan deze discussies en vertrekt daarbij van het standpunt dat het hoog tijd is om transnationale adoptie grondig in vraag te stellen. Het wil daarbij echter niet verzanden in te simplistische ‘voor’ versus ‘tegen’ debatten. De bijdragen in dit boek erkennen dat voor geadopteerden de adoptie-ervaring zelf complex is, een ‘rollercoaster’ van emoties die sterk kan variëren, zowel tussen geadopteerden onderling als doorheen de levensloop van een individueel geadopteerde. Wat de auteurs delen, is een visie op adoptie die het individuele overstijgt en adoptie inschrijft in een bredere context waarin we

de historische, politieke en socio-economische drijfveren achter adoptie erkennen. De belangrijkste vraag is daarom niet ‘is adoptie nu goed of slecht?’ maar wel ‘wat zijn de oorzaken en achtergronden die ertoe leiden dat kinderen van hun ouders worden gescheiden en verplaatst naar andere landen?’. Dit leidt tot diepere reflecties over ongelijkheid, (neo)kolonialisme, economische exploitatie en machtsverhoudingen, en tot de uiteindelijke vraag of er, in een meer rechtvaardige wereld, nog een toekomst moet zijn voor transnationale adoptie.

KRITISCHE ADOPTIESTUDIES

Dit boek plaatst zich in het recente veld van kritische adoptiestudies (‘critical adoption studies’ of CAS). CAS is een interdisciplinair onderzoeksveld dat ontstond in het begin van de jaren 2000 en waarin onderzoekers uit een variëteit aan disciplines in de sociale en geesteswetenschappen (geschiedenis, antropologie, literatuurwetenschappen, filosofie, sociologie) alsook in de rechten, het fenomeen adoptie kritisch onder de loep nemen. Adoptie was al veel langer het onderwerp van onderzoek, maar tot dan toe gebeurde dit vooral vanuit een psychologisch of sociaal werk-perspectief, met een sterke focus op de interacties binnen adoptiegezinnen of op de rol van sociaal werkers en andere professionelen in het omkaderen van deze gezinnen. Nieuw in CAS was dat onderzoekers nu ook begonnen te kijken naar de bredere socioculturele en politieke contexten waarin een praktijk als adoptie vorm krijgt. Daarbij kon men niet meer voorbijgaan aan de uitgesproken ongelijkheden die aanleiding geven tot adoptie: de tendens is dat kinderen worden verplaatst vanuit armere gezinnen en gemeenschappen, alleenstaande of gestigmatiseerde moeders, en vanuit landen gesitueerd in het Globale Zuiden of Oost-Europa, naar rijkere, ‘stabielere’ of meer ‘traditionele’ kerngezinnen die vooral in het Westen wonen.

Deze nieuwe invalshoeken leidden tot het exploreren van vragen en thema’s die tot dan toe niet, of weinig, aan bod waren gekomen. Terwijl CAS al een iets langere traditie kent op internationaal vlak, zijn er ook in de Lage Landen sinds een vijftiental jaar een groeiend aantal onderzoekers die vanuit dit perspectief adoptie onder de loep nemen. Een baanbrekend onderzoek is het werk van Gloria Wekker naar de impact van racisme op het dagelijks leven van transraciaal geadopteerden in Nederland (Wekker et al., 2007). Ook kwam er onderzoek

op gang naar de impact van raciale verschillen en culturele denkbeelden over herkomstlanden binnen adoptiegezinnen (De Graeve, 2013; De Graeve & Bex, 2016). Geleidelijk aan is er meer onderzoek naar de ervaringen en situaties van eerste ouders en gezinnen – de groep die tot nog toe het meest ‘onzichtbaar’ is in adoptieonderzoek (Bos, 2008). Historici wijzen op de continuïteiten tussen huidige adoptiepraktijken en eerdere vormen van gedwongen adopties en pleegzorg onder inheemse en gekoloniseerde gemeenschappen in het Globale Zuiden en in de ‘settler colonies’ in onder andere de Verenigde Staten, Canada, Australië en Latijns-Amerika (Heynssens, 2017; Mak et al., 2020). Ook de parallellen en continuïteiten met binnenlandse adoptie komen aan bod: het verdwijnend aanbod aan kinderen voor binnenlandse adoptie sinds de jaren 1970 is grotendeels te verklaren door de legalisering van geboortebeperving en anticonceptie in westerse landen en door de maatschappelijke aanvaarding van alleenstaande moeders. Sinds die periode werd de vraag naar buitenlandse adoptiekinderen alleen maar groter en spelen twee belangrijke motivaties een rol: naast een humanitaire motivatie – het ‘redden’ van kinderen van oorlog en armoede – zijn er de vele koppels of alleenstaanden die ten gevolge van onvruchtbaarheid of een gebrek aan andere alternatieven hun kinderen via adoptie hopen in te vullen (Loibl, 2019).

Wat deze kritische adoptieonderzoekers gemeenschappelijk hebben, is een sterk besef en erkenning van de ongelijkheden die ten grondslag liggen aan adoptie en die door adoptie zelfs versterkt kunnen worden. De ‘keuze’ die een moeder maakt om haar kind af te staan voor adoptie, is er vaak één die ontstaat uit een gebrek aan opties. Kunnen we dit dan nog een keuze noemen? Is adoptie wel de gepaste respons wanneer dergelijke keuzes ingegeven zijn door armoede, het gevolg zijn van culturele misverstanden of opzettelijke misleiding, of voortkomen uit een beleid dat alleenstaande moeders dwingt om hun kinderen af te staan? Kan adoptie een ‘goede’ praktijk zijn als ze in feite een crimineel verdienmodel verhuult waarin tussenpersonen geld slaan uit het ‘witwassen’ van kinderhandel in een adoptiesysteem dat liever niet te veel vragen stelt? En welke verantwoordelijkheden hebben staten die zich beroepen op hun morele plicht om kinderen in nood te helpen, maar – soms in volle medeweten – bijdragen aan wanpraktijken die via het adoptiesysteem gelegaliseerd worden?

Dergelijke vragen, en de antwoorden die hierop geformuleerd worden, gaan in tegen de dominante beeldvorming rond adoptie. Voor velen is

adoptie nog steeds het summum van ‘goeddoen’, een ondubbelzinnige win-winsituatie waar alle partijen voordeel bij hebben: een oplossing voor eerste ouders die niet voor hun kinderen kunnen of willen zorgen, een ‘verlaten’ kind dat een liefdevol gezin vindt en wensouders die een liefdevolle omgeving aanbieden. Deze veronderstellingen vormen echter een mythe, gebaseerd op een aantal veronderstellingen die, bij nader inzien, niet blijken te kloppen.

‘Duizenden wezen wachten op adoptie’

Een belangrijke veronderstelling is dat adoptie een bittere noodzaak is voor de ‘duizenden wezen’ die anders veroordeeld zouden zijn tot een ellendig leven op straat of in ondermaatse weeshuizen. Cijfers van UNICEF uit 2021 tonen inderdaad aan dat er in totaal 147 miljoen wezen zijn wereldwijd. Maar een blik op de definitie die UNICEF gebruikt – ‘kinderen waarvan één of beide ouders zijn overleden’ – toont aan dat niet al deze kinderen volledig wees zijn en dikwijls nog een levende ouder of andere familieleden hebben die de zorg voor hen zouden kunnen opnemen.¹ Ook voor de 2,9 miljoen kinderen die zich in een opvangfaciliteit bevinden, geldt voor UNICEF als prioriteit om eerst inspanningen te doen om deze kinderen te herenigen met de ouders. Als dat niet kan, zijn er verschillende andere opties mogelijk volgens UNICEF: ‘zorg door andere familieleden, pleegzorg, andere vormen van gezins-gebaseerde zorg, residentiële opvang of begeleid zelfstandig wonen’. Adoptie – een zeer drastische maatregel die een kind legaal, sociaal en emotioneel losmaakt van de oorspronkelijke familie en omgeving – komt zelfs niet voor in dit lijstje. Bovendien schuilt achter de façade van ‘weeshuizen’ dikwijls een schrijnende armoedeproblematiek. Ouders of andere familieleden die niet voor hun kinderen kunnen zorgen, brengen hen vaak naar deze instellingen uit wanhoop of als tijdelijke oplossing. Recent onderzoek in Oeganda toont aan dat ‘weeshuizen’ regelmatig functioneren als een pervers verdienmodel: ‘wezen’ trekken immers altruïstische geldschietters, vrijwilligers of ‘weeshuistoeristen’ aan (Cheney & Rotabi, 2015). Adoptie maakt bovendien deel uit van dit ‘orphan industrial complex’ (Cheney & Rotabi, 2015, pp. 9-11), dat actief ‘wezen’ en ‘adoptabele kinderen’ produceert door hen te scheiden van hun ouders en hen onder te brengen in een exploderend aantal ‘weeshuizen’.

¹ Zie <https://data.unicef.org/topic/hiv/aids/orphanhood/>.

‘Adoptie is de enige oplossing’

Het eerder vernoemde subsidiariteitsprincipe houdt in dat landen eerst oplossingen in eigen land dienen te zoeken, alvorens over te gaan tot transnationale adoptie. Dit om het recht op identiteit van de kinderen te garanderen en om een drastische breuk met de eigen omgeving, taal en cultuur van een kind zoveel mogelijk te vermijden. Daarnaast stellen ethische richtlijnen duidelijk dat armoede in geen geval een reden mag zijn voor adoptie. Toch toont onderzoek aan dat armoede in veel gevallen net wel aan de basis ligt van adopties. Ironisch genoeg zou het geld dat circuleert om één enkele adoptie te betalen genoeg kunnen zijn om ouders in staat te stellen om zelf hun kind op te voeden.

‘Geadopteerden doen het goed’

Berichtgeving over wanpraktijken in adoptie wordt niet altijd met open armen ontvangen. Velen geloven immers graag in de mythe van adoptie als een inherent goede praktijk en zien het zelfs als een ‘morele plicht’ om kinderen te redden van een leven vol ellende. Uiteraard is een dergelijk optimisme slechts vol te houden vanuit de hierboven genoemde misvattingen. Maar negatieve berichtgeving over adoptie lijkt ook in tegenspraak met de vele positieve ervaringen met adoptie, geuit door zowel adoptieouders als geadopteerden zelf. Om deze indruk te ondersteunen, wordt vaak verwezen naar statistieken die aantonen dat geadopteerden ‘het goed doen’ en meer en betere ontwikkelingskansen hebben in een gezin dan in een instelling. Ongetwijfeld kan adoptie voor vele kinderen een stap vooruit betekenen, vooral indien de omstandigheden waarin ze zich voordien bevonden, ondermaats waren. Vele geadopteerden voelen zich ook gelukkig in hun adoptiegezin en in het land waarin ze zijn beland, en hebben niet altijd de behoefte om hun eerste families te gaan opzoeken. Maar adoptie is geen praktijk die zich simpelweg laat categoriseren in ‘goed’ versus ‘slecht’. Doorheen hun leven kunnen de ervaringen en gevoelens van geadopteerden aanzienlijk fluctueren. Achter de cijfers schuilen dikwijls complexere gevoelens en vragen, die niet altijd te vatten zijn in tabellen maar wel vaker naar boven komen in kwalitatief onderzoek waarin dieper gegraven kan worden. En hoe fijn het leven als geadopteerde ook kan aanvoelen, confrontaties met wanpraktijken kunnen heel pijnlijk zijn en dat leven helemaal overhoop halen. Wanpraktijken treffen ook de eerste ouders en gemeenschappen, maar deze stemmen en ervaringen blijven nog al te vaak onzichtbaar. En los van de subjectieve gevoelens

die adoptie teweegbrengt, zijn wanpraktijken op zich onrechtvaardig en kunnen ze gewoonweg niet worden aanvaard in een systeem dat nochtans ‘het belang van het kind’ vooropstelt. ‘Positieve verhalen’ over adoptie kunnen daarom in geen geval een soort tegengif vormen tegen de wanpraktijken waarvan ondertussen voldoende bewezen is dat ze systematisch zijn en eigen aan het huidige adoptiesysteem.

DOEL EN OPZET VAN HET BOEK

De drie redacteurs van dit boek voeren, elk vanuit hun eigen wetenschappelijke achtergrond, al enkele jaren onderzoek uit naar het thema van transnationale adoptie. Ook maakten ze deel uit van het expertenpanel dat in 2019 door de Vlaamse Regering werd opgericht om te onderzoeken welke wanpraktijken zich kunnen voordoen in adoptie en om aanbevelingen voor de toekomst van de sector te formuleren. Naar aanleiding van dit onderzoek werden aan drie Vlaamse universiteiten deelonderzoeken gevoerd naar verschillende aspecten van adoptie.² Het eindrapport hiervan vormde de aanleiding voor een grondige hervorming van de sector, die anno 2023 nog volop in voorbereiding is. De geformuleerde aanbevelingen waren deels gericht op de hervorming van de sector en het geleidelijk afbouwen van transnationale adoptie – in lijn met het subsidiariteitsbeginsel van het HAV – en deels op het voorzien in nazorg en herstelmaatregelen aan geadopteerden. Als leden van dit panel moesten we helaas vaststellen dat bij de bekendmaking van het rapport een polemiek uitbrak die zich eenzijdig focuste op de aanbeveling om adopties tijdelijk stop te zetten, in afwachting van een grondige hervorming van de sector. Ook stelden we vast dat, ondanks de publieke beschikbaarheid van de verschillende deelrapporten, velen nog een drempel ervaren voor het lezen van academisch onderzoek. Dit maakt dat een groot deel van de waardevolle bevindingen van het onderzoek verloren gaat en te weinig input biedt voor beter onderbouwde publieke discussies rond adoptie. Daarom stelt dit boek zich tot doel om de drempel naar wetenschappelijk onderzoek te verlagen en toegankelijker te maken voor een breder Nederlandstalig publiek in Vlaanderen en Nederland. Een deel van dit boek bestaat dan ook uit wetenschappelijke en academische essays die beknopt in lengte

2 Het eindrapport en de deelrapporten zijn beschikbaar op <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/nieuws-en-pers/rapport-expertenpanel-interlandelijke-adoptie-vlaanderen>.

zijn en bevindingen over transnationale adoptie, uit een variëteit aan wetenschappelijke disciplines, inzichtelijk voorstellen.

Een ander belangrijk doel van dit boek is het centraal stellen van de stemmen en perspectieven van geadopteerden zelf. In het in 2006 gepubliceerde baanbrekende werk *Outsiders within. Writing on transracial adoption* – dat deels een inspiratie vormt voor dit boek – schreven de zelf geadopteerde redacteurs hoe de stemmen van geadopteerden grotendeels ongehoord blijven en hoe de culturele productie en essays van geadopteerden onderbelicht en onbekend blijven (Trenka et al., 2006). Een reden hiervoor is de isolerende werking van adoptie: geadopteerden voelen zich vaak alleen, afgesneden van mensen en gemeenschappen die op hen lijken, en hebben de neiging om hun eigen gevoelens en ervaringen te verzwijgen om hun adoptiegezinnen niet te kwetsen. In dit boek kozen we ervoor om essays en persoonlijke reflecties van geadopteerden te publiceren naast en met academische artikels van zowel geadopteerde als niet-geadopteerde onderzoekers en professionals. Deze meerstemmigheid toont niet alleen de variëteit en complexiteit van adoptie-ervaringen aan, maar maakt ook zichtbaar hoe kennis over adoptie zowel binnen als buiten de academische wereld geproduceerd wordt en evenzeer voortkomt uit de geleefde ervaringen van geadopteerden zelf. We hopen dat dit boek, net als *Outsiders within*, voor geadopteerden en hun bondgenoten een bron kan worden van (h)erkenning, verbondenheid, kennis, troost en collectieve actie.

OVERZICHT

Het boek bestaat uit vier delen:

Deel I – Wanpraktijken beschrijft de poreuze grenzen tussen legale adopties en wanpraktijken, zowel in heden als verleden. De bijdragen gaan in op de historiek van transnationale adoptie in België en Nederland. Op basis van analyses van publieke en politieke debatten rond adoptie, beschrijven ze de constante spanning tussen een idealistische, positieve beeldvorming van adoptie – als humanitaire redding van kinderen, als ‘oplossing’ voor de duizenden wachtende ongewenst kinderloze koppels – en de talloze getuigenissen en bewijzen van wanpraktijken (Schrover, Hut, Fierens). Een historische invalshoek laat toe om de koloniale wortels van adoptie te erkennen (Candaele). Maar ook blijkt er een sterke verwevenheid te zijn tussen adoptie en nieuwe vormen van geassisteerde reproductie, zoals draagmoederschap,

waarbij zich belangrijke vragen opwerpen over wiens belang adoptie eigenlijk dient (Vertommen). Terwijl overheden weigerachtig blijven om wanpraktijken grondig aan te pakken (Balk, Frerks & De Graaf), tonen de ervaringen van geadopteerden aan hoe ernstig de impact van wanpraktijken op hun welzijn en dagelijks leven kan zijn (Van Groesen & Ter Wee; Villanueva O'Driscoll, Jaspers & Vanspauwen).

In **Deel II – Zoeken naar identiteit** volgen we hoe geadopteerden zoeken, vragen, (niet altijd) vinden waar ze naar op zoek zijn, of hun weg proberen te vinden in een land, een gemeenschap, een familie, ... die tegelijkertijd vreemd en vertrouwd kunnen zijn. Taal vormt hierbij een miskend maar cruciaal aspect: vele geadopteerden verliezen hun oorspronkelijke taal en moeten deze ruilen voor een taal die niet altijd kan uitdrukken wat ze voelen (Paauwe, Sacré). Het zoekproces roept vragen op over identiteit en over waar geadopteerden thuishoren. Maar zoeken en (niet) vinden leidt ook tot nieuwe mogelijkheden: geadopteerden bouwen actief nieuwe banden op met hun herkomstland, strijden voor rechtvaardigheid voor zichzelf en de gemeenschappen die ze achterlieten, en herschrijven het dominante adoptienarratief (Moonen, Dallmann Villa, Wesseling). Zoeken is ook een proces dat ondersteuning vraagt. Die steun kan komen van organisaties van en voor geadopteerden – zoals Plan Angel (Engel & Dallmann Villa) of het Vlaams Afstammingscentrum (Vandekerckhove). Maar het emotionele leed en de nood van geadopteerden aan antwoorden kunnen ook worden gebruikt – en misbruikt – voor minder nobele, commerciële doeleinden (Cammu).

Adoptie beïnvloedt hoe je kijkt naar jezelf en hoe je je verhoudt tot anderen – dichtbij en ver weg. **Deel III – Verbinding over tijd en afstand** biedt reflecties en onderzoek over de wijze waarop geadopteerden zich verhouden tot hun verleden, heden en toekomst; hoe tijd en afstand hun beleving beïnvloeden en hoe geadopteerden desondanks verbinding met elkaar vinden (Rahima Tarirga, Mergeay, Westra, de Vries & Jhagroe-Ruissen). Andere bijdragen centraliseren het perspectief van eerste ouders, voor wie de verbinding met hun kinderen soms onherroepelijk verbroken werd (Cawayu, Bos).

Deel IV – Impact en herstel ten slotte gaat in op de intergenerationale impact van adoptie, zowel voor kinderen van geadopteerden (Kamanayo) als voor geadopteerden die zelf moeder worden (Song (Van Geel), De Clercq). Daarnaast is er aandacht voor de herstel- en

rechtvaardigheidsinitiatieven die overheden kunnen nemen wanneer de rechten van geadopteerden geschonden blijken (Bex) en voor de inzet van geadopteerden zelf in het leggen van verbindingen tussen de verschillende actoren die bij adoptie betrokken zijn (Boosten, Grammens & Jacobs).

We sluiten af met een nawoord van Sonja van Wichelen

AFKORTINGEN & TERMINOLOGIE

COMMISSIE ONDERZOEK INTERLANDELIJKE ADOPTIE OF COIA: de onafhankelijke commissie, ingesteld op 18 april 2019 door toenmalig Nederlands minister van Rechtsbescherming, met tot doel het onderzoeken van de rol en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid met betrekking tot interlandelijke adoptie van kinderen in het verleden. Ook de **commissie-Joustra** genoemd.

EERSTE OUDERS/MOEDERS: term die gebruikt kan worden als alternatief voor ‘geboorteouders/-moeders’ om aan te geven dat hun rol en gevoel van ‘ouder’ zijn niet noodzakelijk stopt na de scheiding door adoptie.

EXPERTENPANEL INTERLANDELIJKE ADOPTIE: onafhankelijk expertenpanel ingesteld op 19 juli 2019 door toenmalig Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen om onderzoek te verrichten naar interlandelijke adopties uit het verleden.

HAAGS ADOPTIEVERDRAG OF HAV: kortere benaming voor het Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie.

IVRK: Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

TRANSNATIONALE OF INTERLANDELIJKE ADOPTIE: terwijl officiële conventies en wetten gewoonlijk gebruik maken van de term ‘interlandelijke adoptie’, verkiezen vele onderzoekers de term ‘transnationale adoptie’ om aan te geven dat de verschillende landen betrokken in adoptie niet als gelijken tegenover elkaar staan in een globale context gekenmerkt door ongelijkheden. In dit boek worden beide termen gebruikt, afhankelijk van de voorkeur van de auteur(s).

VERGUNNINGHOUDERS: term die in Nederland wordt gebruikt om te verwijzen naar de organisaties die een vergunning hebben ontvangen van het ministerie van Justitie en Veiligheid om te bemiddelen bij adopties uit het buitenland.

VLAAMS CENTRUM VOOR ADOPTIE OF VCA: de Centrale Autoriteit bevoegd voor adoptie in Vlaanderen.

Deel I

WANPRAKTIJKEN

DRIE ZUSSEN

Sita Van Groesen & Sharon Ter Wee

Wij zijn Sita en Sharon en beide geadopteerd in de jaren 1980 vanuit Sri Lanka naar Nederland. Wij delen onze verhalen, om te laten zien dat adoptie geen roze wolk is.

Sharon:

Op 21 juli 1982 ben ik geboren in Sri Lanka in het ziekenhuis in Matugama. Toen ik acht maanden oud was, ben ik geadopteerd door mijn adoptieouders. De adoptieprocedure en bemiddeling verliepen via de stichting Flash. In 1983 waren mijn adoptieouders afgereisd naar Sri Lanka. De adoptie van het kindje dat zij eigenlijk zouden krijgen ging niet door, omdat de biologische moeder het baby'tje niet meer wilde afstaan. De advocaat in Sri Lanka stelde mijn adoptieouders gerust: linksom of rechtsom, ze zouden niet zonder baby'tje terugkeren. Uiteindelijk kregen ze mij aangeboden. Over de adoptie in Sri Lanka konden mijn adoptieouders niet veel vertellen. Ook hadden mijn adoptieouders weinig documentatie, vertelden ze mij op latere leeftijd.

In 2000 en 2002 ben ik gaan zoeken naar mijn roots in Sri Lanka. Ik informeerde eerst bij medewerkers van Flash, die me vertelden dat ze geen adoptiedossier van mij hadden. De zoektocht leverde toen dus geen resultaat op, ik had geen geboortecertificaat. Alleen een plaats die in mijn paspoort staat, waar ik geboren ben. In 2004 ben ik opnieuw gaan zoeken. Met een contactpersoon gingen we op zoek naar mijn geboortecertificaat. In het gemeentehuis van Matugama verkregen we gelukkig mijn geboortecertificaat. Daar stond de naam van mijn biologische moeder op, vader was 'unknown'. Helaas leverde deze zoektocht geen verder resultaat op. Ik ging met vele verhalen in mijn hoofd terug

naar Nederland. In 2008 ben ik nogmaals gaan zoeken. Omdat ik mijn geboortecertificaat nu wel had, had ik goede hoop. Maar ik kreeg na veel vragen stellen in het dorp, te horen van mijn contactpersoon dat alles was vervalst, ook mijn geboortecertificaat, en dat ik niet geboren was in het ziekenhuis in Matugama. Het ziekenhuis werd in de jaren 1980 gebruikt om valse papieren te maken voor internationale adopties. Zonder goede gegevens was het niet mogelijk om mijn biologische moeder/familie te vinden.

Sita:

Op 7 juni 1985 ben ik geboren in Sri Lanka in het ziekenhuis van Colombo. Binnen een maand ben ik geadopteerd door mijn adoptieouders. Voor mijn adoptieouders was het niet de eerste keer dat ze een kindje gingen adopteren. Eerder zijn ze naar Indonesië afgereisd waar ze mijn broer hebben geadopteerd. Mijn adoptieouders hadden bij het adoptiebureau Flash aangegeven geen gezin uit elkaar te willen halen en stonden open voor broertjes of zusjes. Zo geschiedde, ‘ik was het enige kind van mijn moeder’, werd mijn adoptieouders verteld, er werd geen gezin uit elkaar gehaald. Het verhaal dat aan mijn adoptieouders werd verteld is dat mijn biologische moeder te arm was om voor mij te zorgen. Tijdens hun reis in Sri Lanka reden ze langs arme wijken, met golfplaten huisjes. De contactpersoon vanuit Flash die met hen mee-ging vertelde hen dat mijn moeder in zulke omstandigheden woonde en ik dus beter af was bij hen. Omdat ik tijdens mijn jeugd vooral interesse had in de vraag of ik nog broertjes of zusjes had, besloot ik het tv-programma *Spoorloos* aan te schrijven. In 2005 ging ik samen met *Spoorloos* en mijn adoptiemoeder naar Sri Lanka. *Spoorloos* gaf aan dat ze mijn moeder hadden gevonden via mijn vader. Dit riep vragen op, want in mijn adoptiepapieren stond: ‘father unknown’. Met deze vragen deed ik op dat moment niets. Mijn vader heb ik dan in het geheim ontmoet met de tolk van *Spoorloos* destijds, de beruchte mevrouw Perera. Perera was in de jaren 1980 de maatschappelijk werker die voor Flash werkzaam was maar ze speelde een dubbelrol: haar man was één van de rechters die betrokken was bij de adopties. Later is mevrouw Perera gaan werken als tolk voor het programma *Spoorloos* en zo kon ze mijn moeder en vader contacteren. Mijn vader bleek een machtige man die bij de regering had gewerkt met een politieke carrière. Met zijn vrouw heeft hij twee kinderen gekregen, dit zijn dus mijn halfzus en halfbroer. De daaropvolgende jaren ontstonden een aantal opmerkelijke gebeurtenissen. Zo kreeg ik op een zeker moment het bericht uit Sri

Lanka dat mijn moeder was overleden. Dit bleek niet te kloppen. Mijn drang naar het kennen van mijn zussen en broers bleef aanwezig en ik probeerde te achterhalen wie de kinderen van mijn vader waren, helaas zonder positief resultaat.

Sharon en Sita samen:

In juni 2016 zijn we beiden lid geworden van een appgroep voor mensen die geadopteerd zijn uit Sri Lanka. Allebei waren we hiervoor gevraagd door dezelfde persoon die we apart van elkaar nog van vroeger kenden. Het duurt niet lang voordat we met elkaar in gesprek geraken en kort daarna besluiten we om privé met elkaar verder te appen. We hebben een duidelijke klik en vinden gauw overeenkomende interesses. Zo hebben we beiden in het verleden veel gedaan rond het thema 'onrecht' en zijn we politiek geëngageerd. Ook blijken we allebei in Utrecht te hebben gestudeerd in hetzelfde gebouw: Sharon studeerde maatschappelijk werk en Sita studeerde recht. We wisselen over en weer informatie uit over onze zoektochten in Sri Lanka. Sita zegt al redelijk snel dat haar vader misschien wel meer kinderen heeft gekregen en deze heeft afgestaan en maakt grapjes dat ze misschien wel nichtjes zijn. Sharon is wat terughoudender, omdat ze al vaak heeft gezocht en haar zoektochten erg teleurstellend waren. Omdat we nieuwsgierig zijn naar elkaar, besluiten we snel een afspraak in te plannen. De locatie van onze eerste date was Schiphol. Dit leek ons praktisch omdat dit tussen onze beide woonplaatsen in ligt en bovendien symbolisch omdat we daar beiden met het vliegtuig destijds uit Sri Lanka zijn aangekomen. Op 18 juli 2016 is het zover: we hebben afgesproken op Schiphol voor de winkel The Body Shop. Als we elkaar voor het eerst zien, voelt het voor ons allebei heel gek maar tegelijk heel vertrouwd. We besluiten te lunchen op het dak van Schiphol en bespreken in een korte tijd veel over onze levens. We merken dat er veel overeenkomsten zijn, die voornamelijk in ons gedrag zitten. Het voelt alsof we elkaar al jaren kennen maar tegelijkertijd ook niet. Na afloop, als we weer naar huis gaan, hebben we nog appcontact en bespreken we de overeenkomsten.

Tijdens onze gesprekken komt ook mevrouw Perera aan bod. Zowel Sharon als Sita kennen haar en zijn op de hoogte van haar dubbelrol. Die achtergrond van mevrouw Perera werd pas een aantal jaren geleden bekend bij Sita. Sharon had al eerder en vaker contact met mevrouw Perera. Sharon heeft haar twee keer ontmoet toen zij kind was. Toen

Sharon zeven jaar oud was, vonden haar adoptieouders het belangrijk dat zij haar geboorteland leerde kennen. Sharon en haar familie werden toen uitgenodigd bij mevrouw Perera. We dronken thee bij haar op kantoor. Er werd veel gesproken over hoe Sharon eruitzag. De tweede keer dat Sharon mevrouw Perera ontmoette was toen zij twaalf jaar oud was. Sharons adoptieouders wilden nog een kindje adopteren en mevrouw Perera zou bemiddelen en de contactpersoon zijn tijdens de adoptieprocedure in Sri Lanka. Sharon gaf toen aan dat ze later haar biologische familie zou willen ontmoeten. Mevrouw Perera reageerde daarop dat Sharon blij moest zijn met haar leven in Nederland.

We waren allebei nieuwsgierig of we familie van elkaar konden zijn. Gezien de achtergrond van mevrouw Perera besloot Sita haar te benaderen via Facebook. Sinds *Spoorloos* had zij contact onderhouden en waren ze ook Facebookvrienden. Perera nam al snel contact op met Sita waardoor ze kon vragen of het mogelijk is dat ze misschien familie had in Nederland. Perera vertelde toen dat Sharon wel degelijk familie is van Sita: geen nichtje, maar een volle zus! Dit nieuws van volle zussen kwam als een totale shock en hadden we beiden niet verwacht. We dachten misschien nichtjes te zijn en hoopten om halfzusjes te zijn maar volle zussen hadden we niet zien aankomen. Voor ons beide ineens heel veel nieuws, vooral voor Sharon, want die had jarenlang gezocht en niets gevonden. Nu ineens had ze een zus, wist ze wie haar moeder en vader waren. Dit alles riep natuurlijk veel vragen op, want in Sita's papieren stond dat ze enig kind was. Dit bleek dus niet te kloppen. Sharon had een geboortecertificaat dat vervalst was. We hadden zoveel vragen en onze gedachten maakten overuren. Daarom besloten we in gesprek te blijven met mevrouw Perera. Die leek inmiddels op de biechtstoel te zitten en kwam steeds met meer informatie. Zo gaf ze aan dat onze vader nog drie kinderen had gekregen en afgestaan in Nederland, twee halfzussen en een halfbroer. We hebben destijds nog een poging gedaan om ze te vinden door middel van een oproep met een filmpje, maar dat was zoeken naar een speld in een hooiberg. We kregen veel overweldigende reacties. Maar op basis van enkel een verhaal en nauwelijks gegevens konden we vrijwel niets. In die tussentijd hadden we ook contact gezocht met de media om ons verhaal te delen. Zo kwamen we bij verschillende tv-programma's waar we onze oproep naar onze halfzussen en halfbroer deden, van *Hart van Nederland* tot *Jinek* en *Zembla*. Dit was een enorm hectische periode in ons leven: we hadden net ontdekt dat we volle zussen zijn

en tegelijkertijd zaten we in een rollercoaster van mediaoptredens. In die rollercoaster hadden we dagelijks contact met elkaar en zagen we elkaar soms meerdere keren per week.

Op een avond kwam het ter sprake dat Sita in het ziekenhuis was geboren met een keizersnede. Sharon, die meerdere keren naar Sri Lanka was geweest tijdens haar zoektochten en veel onderzoek heeft gedaan, vond het vreemd dat Sita met een keizersnede was geboren. Ze zei dan ook snel dat zoiets uitzonderlijk was voor de jaren 1980 in Sri Lanka. Zij kon er zich niets bij voorstellen tenzij er complicaties waren of Sita een deel van een tweeling zou zijn. Dit leek onwaarschijnlijk maar op het moment dat Sharon dit uitsprak konden we het niet loslaten. Sita werd kort daarop gebeld door mevrouw Perera die bevestigde dat zij behoorde tot een tweeling. Mevrouw Perera vertelde verschillende versies maar uiteindelijk kwamen we erachter dat onze zus Charlotte heette en geadopteerd was in Canada. Op haar zeventiende is Charlotte verhuisd naar London waar ze heeft geleefd tot ze overleed in 2016. Tot op heden zijn we weinig te weten gekomen over onze zus maar weten we wel dat voor haar het leven te zwaar was. We hoorden nog dat ook zij op zoek is geweest naar ons. Maar niemand van ons kreeg de nodige informatie zodat we elkaar konden vinden. Helaas hebben wij haar nooit mogen ontmoeten.

Onze grootste nachtmerrie werd werkelijkheid: we zullen Charlotte nooit leren kennen. Drie zussen die door macht en geld uit elkaar zijn gehaald om aan de wensvraag van adoptieouders uit Europa te voldoen.

TRANSNATIONALE ADOPTIE: CARITAS, KINDERWENS OF GEPOLITIEK WAPEN?

Yung Fierens

Na meer dan een halve eeuw sinds de eerste kinderen uit het Globale Zuiden werden overgebracht naar nieuwe families in het Westen, wordt transnationale adoptie nog steeds voornamelijk gepercipieerd als een filantropische daad. Waar initieel het adopteren van kinderen uit andere landen inderdaad hoofdzakelijk in handen van (kerkelijke) liefdadigheidsorganisaties lag, is het belangrijk te duiden dat de motor achter transnationale adoptie vooral politiek gemotiveerd was. Dat inzicht is belangrijk voor het doorgronden van enerzijds de complexiteit rond het tot stand komen van adoptiebeleid en wetgeving en anderzijds de politieke gevoeligheden en belangen die verstrengeld zijn met adoptiegerelateerde vraagstukken.

ADOPTIE UIT KOREA: EEN CHRONOLOGIE

Een goed voorbeeld hiervan zijn de Koreaans geadopteerden die de grootste groep van transnationaal geadopteerden ter wereld zijn (Helen, 2023). Terwijl hun aantal officieel geschat wordt tussen 170.000 en 200.000 (Lee, 2022), zou dit een onderschatting van de werkelijkheid zijn. Op de International Conference for Verifying and Guaranteeing the Human Rights of Overseas Korean Adoptees in februari 2023 werd het werkelijke aantal eerder op 250.000 geraamd (Helen, 2023).

Adopties uit Zuid-Korea startten in de nasleep van de Koreaanse Oorlog (1950-1953).¹ Het betrof in eerste instantie kinderen die werden geboren uit interracial relaties tussen Amerikaanse militairen en Koreaanse vrouwen (Pate, 2014). De Zuid-Koreaanse president Syngman Rhee (regerperiode 1948-1960) zag in het deporteren van Koreaanse kinderen, om aan de grote vraag van het Westen naar adoptabele kinderen te voldoen, een uitgelezen kans om de relaties met de westerse mogendheden te versterken en om een nationale raciale eenheidspolitiek te kunnen voeren (Sang-Hoon, 2011). Na de oorlog had het land immers coalities met het kapitalistische Westen nodig om de heropbouw van de Zuid-Koreaanse infrastructuur en economie mogelijk te maken.

Tijdens de jaren 1970 breidde de toenmalige president Park Chung-hee het internationaal adoptiesysteem nog verder uit om de strijd tegen het communistische Noord-Korea te kunnen versterken. Dit tonen de bedankbrieven die westerse adoptieouders ontvingen voor hun bijdrage in de strijd tegen het dreigende communisme aan, waarin wordt meegedeeld dat de Zuid-Koreaanse overheid prioriteit moet geven aan het versterken van de militaire macht en haar belet om zelf voor verlaten en kwetsbare kinderen te zorgen (*Panorama*, 1976). Een strijd die de kapitalistische alliantie – met de Verenigde Staten op kop – volop steunde vanuit een drang om van het nieuwe Zuid-Korea een naar Amerikaans model geboetseerde samenleving te maken. Het land werd in de naoorlogse jaren ook overspoeld door voornamelijk Amerikaanse christelijke missionarissen, zoals de familie Holt, die vanuit een neokoloniale visie van het redden van kinderen via transnationale adopties hun stokpaardje maakten (Rothschild, 1988). In de nasleep van de Koreaanse oorlog richtten zij met behulp van Amerikaanse militaire en financiële steun meer dan 400 weeshuizen op, waarin amper één jaar na de oorlog al meer dan 50.000 kinderen verbleven (Pate, 2014, p. 30). De expansie van het systeem resulteerde in het oprichten van nieuwe adoptiebureaus en in een wildgroei van meer dan 800 weeshuizen (Pate, 2014) die – al dan niet gesponsord vanuit het Westen – voldeden aan de groeiende vraag naar kinderen vanuit het Westen. Vanuit deze weeshuizen werden vanaf de jaren 1960 jaarlijks meerdere duizenden kinderen in westerse adoptiegezinnen geplaatst.

¹ Nadat de geallieerden Japan hadden verslagen in 1945 werd het eerder door Japan bezette Korea opgedeeld in twee delen: Noord-Korea, beheerd door de Sovjet-Unie, en Zuid-Korea, beheerd door de Verenigde Staten. In 1948 werden beide delen onafhankelijke staten.

Park Chung-hee bleek opnieuw een beslissende factor in het adoptiesysteem van Zuid-Korea toen duidelijk werd dat deze jarenlange geforceerde massamigratie van Koreaanse kinderen volledig ontspoord was en het communistische noorden het imago van Korea als kinderexporteur inzette in een fel gevoerde propagandastrijd. Uit angst voor verder gezichtsverlies besloot het militaire regime dat de focus op binnenlandse adoptie moest komen te liggen. Maar vrijwel onmiddellijk na de moord op Park Chung-hee in 1979 zien we hoe, onder druk van Zuid-Korea's belangrijkste bondgenoten, de aantallen transnationale adopties van Koreaanse kinderen opnieuw sterk toenamen in de jaren 1980 (Lee, 2021).²

We kunnen dan ook met zekerheid stellen dat de adopties van Koreaanse kinderen rechtstreeks werden beïnvloed door ideologische, economische en militaire belangen (Koo, 2021, p. 585). Adoptie werd gezien als een caritatieve daad die oorlogswezen en arme kinderen kon 'redden' van een vreselijk lot, maar symboliseerde tegelijkertijd religieuze en politieke idealen en diende zowel nationale als internationale belangen.

ADOPTIE ALS GEOPOLITIEK WAPEN

Ook in een aantal andere landen die kinderen uitzonden voor transnationale adoptie zien we dat het voornamelijk niet-democratische, dictatoriale regimes zijn die aan het roer stonden van grootscheepse exodussen van kinderen voor adoptie in het Westen.

In dezelfde periode als de piek in adopties vanuit Zuid-Korea deporteerde de Chileense dictator Augusto Pinochet tussen 8.000 en 20.000 Chileense kinderen van voornamelijk arme gezinnen naar het buitenland voor adoptie via een door het regime uitgewerkt adoptieprogramma dat gericht was op de uitroeiing van de Mapuche-bevolking en het bestrijden van de armoede in het land (Nelsen, 2021). Ook wat Chili betreft zien we dat het adopteren van kinderen naar zorgvuldig uitgekozen landen het verstevigen van diplomatieke en geopolitieke banden tot doel had (Salvo Agoglia & Alfaro Monsalve, 2019).

Christelijke bewegingen speelden een belangrijke rol bij de organisatie en de legitimering van adoptie. Vanuit een nog sterk aanwezige (neo)

² Park Chung-hee werd op 26 oktober 1979 vermoord door Kim Jae-gyu, het hoofd van de KCIA (Korean Central Intelligence Agency).

koloniale kijk op landen onder de evenaar droegen westerse christelijke politieke partijen hun ideologie uit die het beschermen van kerkelijke waarden en het kerngezin centraal zette. Met de ontvoogding van de kerk in het Westen werd de uitvoerende rol van de christelijke kerken, congregaties en organisaties in het tot stand brengen en afhandelen van transnationale adopties gaandeweg kleiner van zodra overheden de noodzaak inzagen om het systeem te deprivatiseren en onder controle van de staat te brengen. De invoering van internationale kinderrechtenverdragen zoals het IVRK en het HAV speelde hierin een cruciale rol.

In de Verenigde Staten zien we echter dat christelijke invloeden nog altijd sterk aanwezig zijn in een naar liberaal model geprivatiseerd en gecommmercialiseerd adoptiesysteem (Joyce, 2016). Het afstaan en adopteren van kinderen is er ook verweven met thema's zoals armoedebestrijding, pleegzorg en geboortebeperving en wordt veelvuldig ingezet als argument in het hevige – en ook sterk gepolitiseerde – abortusdebat. Zo argumenteerde een rechter van het Amerikaanse Hooggerechtshof Amy Coney Barrett – zelf adoptiemoeder van twee Haïtiaanse kinderen en lid van de ultraconservatieve christelijke beweging People of Praise – tijdens een hoorzitting op 2 december 2021 dat adoptie de nood aan een federale abortuswet onnodig maakt (Matthews, 2021).

Vandaag de dag zijn het dus nog steeds overwegend ideologische en politieke stromingen die rechtstreeks hun invloed laten gelden in de besluitvorming rond en de uitvoering van transnationale adopties van kinderen. Zowel in de zendende maar vooral in de ontvangende landen hebben politieke, ideologische en religieuze bewegingen en organisaties een bepalende invloed in het beleid rond transnationale adoptie. Waar vooral religieuze, christelijke motieven aan de basis lagen van het ontstaan van transnationale adoptie, is bijkomend de westerse en Europese overtuiging dat alleenstaanden en koppels van hetzelfde geslacht een gezin moeten kunnen stichten een vaak ingezet argument voor de continuïteit van transnationale adoptie. Gesteund door LGBT-Q+-rechtenorganisaties eisen deze nieuwe groepen van 'wensouders' vandaag ook een prominente plaats op in het adoptiedebat (Jinek, 2023).

Traditioneel spelen de departementen Buitenlandse Zaken, Justitie en Welzijn de grootste rol in het tot stand komen van adoptieovereenkomsten tussen twee naties. Zoals de getuigenis van Ina Hut illustreert,

zijn er echter evenzeer indicaties dat ook economische belangen het beleid rond transnationale adoptie sturen. Hut stapte op als directeur van het grootste en oudste adoptiebureau Wereldkinderen in Nederland na inmenging van het ministerie van Justitie toen zij zelfstandig onderzoek wilde doen naar illegale adopties uit China (Hut, 2014).³

Tekortkomingen in post-adoptiehulpverlening

Door de maatschappelijke onwil om adoptie te bekijken vanuit het kader van mensen- en kinderrechten, door te weigeren om de trauma's die adoptie bij kinderen kan teweegbrengen te erkennen en door toedoen van experts die vanuit een eenzijdige en zeer beperkte expertise advies verleenden aan beleidsmakers, is na een halve eeuw wat er aan post-adoptiehulpverlening voorhanden is nog steeds erg pover te noemen. De psychosociale impact die het onvrijwillig verplaatsen van kinderen uit een andere cultuur kan veroorzaken is dan ook nog niet helemaal doorgedrongen bij het grote publiek, de hulpverlening en de politiek. Dit ondanks de vele getuigenissen van geadopteerden en adoptiekinderen zelf in de media: vanuit een gebrek aan uitgediepte adoptiesensitieve kennis worden zij maar al te vaak weggezet als 'uitzonderlijke gevallen', verbitterd, boos en ondankbaar. We zien dat het beleid zich decennialang vooral boetseerde rond de belangen en noden van de electoraal meest interessante groepen: adoptieouders en aspirant-adoptanten. Het halen van kinderen uit het buitenland was en is nog steeds een manier om het leed van het ongewenst kinderloze electoraat te verzachten. Dat adoptieouders en aspirant-adoptanten makkelijk toegang kregen tot beleidsmakers, lijkt logisch gezien hun profiel: hoger opgeleid en kapitaalkrchtig. Het waren diezelfde adoptanten die aan de basis lagen van de eerste adoptiebureaus in een tijd waarin zij amper door de overheid gereguleerd werden. Het bekendste voorbeeld hiervan is dat van Harry en Bertha Holt, een Amerikaans evangelisch echtpaar dat het eerste en grootste adoptiebureau van Zuid-Korea – Holt International Children's Services – oprichtte nadat ze zelf acht Koreaanse 'oorlogswezen' hadden geadopteerd. Hun sociale en professionele positie liet dergelijke adoptieouders toe om veel invloed op het beleid rond transnationale adoptie uit te oefenen.

3 Zie ook de bijdrage van Ina Hut in dit boek, p. 67.

Verschuivingen

Sinds 2004 is het aantal transnationale adopties wereldwijd sterk afgenomen en hebben de eerste generaties adoptiekinderen zich georganiseerd in adoptiebelangengroepen. Onder druk van deze steeds mondigere (volwassen) geadopteerden begon de vraag om adequate post-adoptiedienstverlening steeds luider te weerklinken. We zien de laatste jaren dan ook met mondjesmaat een aarzelende verschuiving van de focus in het beleid.

Dat een steeds groter wordende groep interlandelijk geadopteerden die een zoektocht naar biologische verwanten aanvatten niet zelden fraude en wantoestanden bij hun adoptie ontdekken, maakt dat de politiek zich steeds meer in een spreidstand is gaan bevinden over het thema adoptie. Men wil diegenen met een onvervulde kinderwens niet voor de borst stoten, maar tegelijk dienen er antwoorden en standpunten te worden gevonden die de rechten en de belangen van kinderen vooropstellen. Ook zijn er maatregelen nodig om misdaden als kinderhandel en illegale adopties te veroordelen. In een gepolariseerd debat dat vaak meer op emotie dan op rede en feiten wordt gevoerd, is het een moeilijke evenwichtsoefening om de betrokken belangengroepen niet al te veel voor de borst te stuiten. Maar de neiging om niet te willen raken aan de gevoeligheden rond ongewenste kinderloosheid botst met de noodzaak om kwetsbare kinderen te beschermen door middel van het strikter reguleren van adoptie.

De meeste ontvangende landen hebben zich via het ondertekenen van het Haags Adoptieverdrag geschaard achter het principe dat adoptie een familie voor een kwetsbaar kind zoekt en niet omgekeerd. Toch zien we dat het prioriteren van de belangen en de noden van mensen met een kinderwens nog steeds belet dat er met de grove borstel wordt gegaan door een systeem dat al sinds de jaren 1960 onderwerp is van kritiek en meldingen van kinderhandel. De groep aspirant-adoptieouders is aanzienlijk uitgebreid sinds de aanpassing van de Belgische adoptiewet in 2006, die koppels van hetzelfde geslacht het recht geeft om een kind te adopteren. Steeds meer zendende landen accepteren ook alleenstaanden als aspirant-adoptanten. Dit heeft het onderwerp – op straffe van verdenking van homofobie – extra complex en explosief gemaakt.

Het resultaat is dat er vandaag de dag in veel Europese landen een verkramping en een weifelende houding bij de politieke partijen en een stilstand in de evolutie van het beleid is ontstaan. Een voorbeeld

hiervan is het besluit van de toenmalige Nederlandse minister van Rechtsbescherming Dekker om gehoor te geven aan de vernietigende conclusies van het onderzoeksrapport van de commissie-Joustra (COIA, 2021), die adviseerde om een einde te stellen aan transnationale adopties omdat het systeem vraaggestuurd en financieel geprikkeld is. Na een adoptiepauze van twee jaar besloot diens opvolger Franc Weerwind echter om opnieuw te starten met het transnationale adoptieprogramma met onder meer de motivering dat ‘wensouders niet uitgesloten mogen worden’ (Jelyta, 2022).

In navolging van het Nederlandse onderzoek vonden ook Vlaanderen, Zweden, Noorwegen, Frankrijk, Zwitserland, Chili en Zuid-Korea de berichtgeving rond wantoestanden en de getuigenissen van slachtoffers alarmerend genoeg om onderzoek in te stellen naar illegale praktijken met betrekking tot transnationale adopties. Toch heeft geen enkele van deze naties vooralsnog een einde gesteld aan het uitzenden of ontvangen van kinderen via transnationale adoptie.

Ondanks de diepe verwevenheid van internationale en electorale belangen met illegale adoptiepraktijken is de politieke weg met een gezamenlijke aanpak op beleidsniveau degene die bewandeld moet worden om veranderingen in het systeem van transnationale adoptie en de daaruit voortvloeiende nood aan post-adoptiedienstverlening tot stand te brengen. Voor geadopteerden is dit geen vanzelfsprekende stap. Doordat voor hen het debat een sterke emotionele gelaagdheid inhoudt, is het politieke speelveld vaak intimiderend. Het zijn enkel zij die al voldoende vrij zijn van verwrongen loyaliteiten en de gekwetstheid die de trauma’s van adoptie veroorzaken, die zich midden in het politieke debat durven plaatsen.

Toch zien we eindelijk in de ontvangende westerse landen adoptiegroepen en individuele geadopteerden opstaan die deze rol opnemen. Zo verenigden Koreaans geadopteerden uit de Verenigde Staten, België, Denemarken, Zweden, Noorwegen, Nederland, Frankrijk, Duitsland en Australië zich in augustus 2022 en dienden zij een verzoek in bij de Waarheids- en Verzoeningscommissie in Korea⁴ om de transnationale

4 De Waarheids- en Verzoeningscommissie is een Zuid-Koreaans overheidsorgaan dat op 15 december 2005 werd opgericht om oorlogs- en mensenrechtenincidenten tegen Koreaanse burgers onder verschillende overheden, vanaf de Japanse bezetting in 1910 tot aan het einde van de militaire dictatuur in 1993, te onderzoeken.

adopties van Koreaanse kinderen te onderzoeken. Deze grensoverschrijdende actie, op initiatief van de in Denemarken geadopteerde Peter Møller, oprichter van de Danish Korean Rights Group, bracht op enkele maanden tijd een stroom aan politieke gebeurtenissen op gang die het adoptiebeleid in het land dat al het langst kinderen uitzendt voor adoptie belooft te veranderen en in lijn brengt met het Haags Adoptieverdrag dat Zuid-Korea ondertekende maar vooralsnog niet ratificeerde (Hyo-Jin, 2022).

Het zal een verdere emancipatiebeweging vragen bij alle betrokkenen – inclusief beleidsmakers – om vanuit ratio en feiten de discussies rond transnationale adoptie in de toekomst verder te kunnen voeren. Een grote verantwoordelijkheid ligt bij de politieke partijen: zij moeten de verleiding kunnen weerstaan om onderwerpen zoals kinderhandel, ontvoering en illegale adopties in te zetten voor electorale doeleinden of het dienen van een partijprogramma. Wat ze moeten doen, is over politieke partijgrenzen heen samenwerken om de schendingen van mensenrechten ten gevolge van onzorgvuldig en crimineel uitgevoerde transnationale adopties na meer dan vijf decennia eindelijk grondig aan te pakken.

'AL RED JE ER MAAR ÉÉN': INTERLANDELIJKE ADOPTIE IN NEDERLAND (1880-2022)

Marlou Schrover*

Sinds 1956 zijn er in Nederland 55.000 kinderen geadopteerd. Na 1970 kwamen deze merendeels uit het buitenland. In 2018 kondigde de Nederlandse overheid een onderzoek aan naar frauduleuze interlandelijke adopties in de periode 1967-1998. Aanleiding waren rechtszaken van geadopteerden tegen de Nederlandse staat, die onvoldoende zou hebben gedaan om illegale adopties te stoppen (*Trouw*, 19 mei 2020). De commissie-Joustra, die de opdracht kreeg om de interlandelijke adopties te onderzoeken, concludeerde in 2021 dat deze adopties gekenmerkt werden door grootschalige misstanden die bij de Nederlandse overheid bekend waren. Op basis van het rapport besloot de overheid dat Nederland in 2021 moest stoppen met interlandelijke adoptie. Dat besluit werd in 2022 echter teruggedraaid: adoptie is nu mogelijk uit de Filipijnen, Hongarije, Lesotho, Taiwan, Thailand en Zuid-Afrika. Aanname is dat de controle daar goed is en dat er geen of onvoldoende binnenlandse mogelijkheden zijn voor pleegzorg, institutionele zorg en adoptie.

De internationale literatuur over adoptie is bijzonder omvangrijk. Een groot deel van de literatuur heeft betrekking op de Verenigde Staten die afwijken van andere westerse landen omdat zij het enige land ter wereld zijn waar tegelijkertijd kinderen naartoe worden geadopteerd en vanwaaruit kinderen worden geadopteerd naar Europese landen. De meeste publicaties over adoptie zijn geschreven door maatschappelijk werkers, advocaten, antropologen en psychologen, die de nadruk

leggen op persoonlijke ervaringen van geadopteerden of adopteerders (Anagnost, 2000; Yngvesson, 2010; Leinaweaver & van Wichelen, 2015). Er zijn ook studies die adoptie in een transnationale en biopolitieke context plaatsen (Briggs, 2012). De geschiedenis van interlandelijke adopties is een relatief nieuw onderzoeksveld (Carp, 2002; Balcom, 2007; Keating, 2008; Hoksbergen, 2011; Mignot, 2019; Eriksen, 2020; Schrover, 2020; Candaele, 2020).

Dit artikel gaat in op de Nederlandse adoptiedebatten in de periode van 1880 (toen de debatten in Nederlands-Indië toenamen) tot nu. Welke argumenten werden in de pers en in de Eerste en Tweede Kamer gebruikt om adopties te rechtvaardigen of te bekritisieren? Wat verklaart de continuïteit en discontinuïteit in deze debatten? Dit artikel levert een bijdrage aan de literatuur door de debatten over adopties in de Kamer en de pers te analyseren en te kijken naar tal van herkomstlanden over een lange periode inclusief het koloniale tijdperk. Het artikel gaat dus eerder over veranderingen in argumenten voor en tegen en minder over beleid en praktijk. Opvallend is, zoals hieronder wordt beschreven, dat verhalen over enerzijds schandalen en misstanden en anderzijds (recht op) een kind en moedergeluk decennialang naast elkaar werden verteld.

Het artikel stoelt op een analyse van de Handelingen van de Nederlandse Eerste en Tweede Kamer en van berichten in Nederlandse en Nederlands-Indische kranten.¹ Er werden ongeveer 15.000 krantenartikelen gepubliceerd over adoptie. Deze aantallen piekten in de aanloop naar de eerste adoptiewet (1956), in de jaren 1970 toen buitenlandse adopties toenamen en in de jaren 1980 toen adopties uit Sri Lanka een onderwerp van debat werden. Parlementaire debatten volgden min of meer de trend in kranten, met uitzondering van de jaren 1980 toen het debat in de pers over Sri Lanka geen weerklank vond in het parlement. In de jaren 1990 nam de belangstelling in het parlement toe als gevolg van schandalen rond adopties uit Roemenië.

In kranten en de Handelingen is gezocht op de zoektermen ‘adoptie van kinderen’, ‘geadopteerde kinderen’, ‘illegale adoptie’, ‘adoptieouders’, ‘buitenlandse kinderen’, ‘Chineesjes’, ‘Koreaantjes’, ‘Vietnameesjes’, ‘Colombiaantjes’ en ‘Braziliaantjes’. Verkleinwoorden voor geadopteerden uit andere landen werden in de documenten niet gebruikt,

1 Zoals die voorkomen in de gedigitaliseerde krantenbanken zoals Delpher en NexisUni.

mogelijk omdat ze lastig uit te spreken waren. Geadopteerden werden ‘weeskinderen’ genoemd, en de kindertehuizen ‘weeshuizen’, ook als ze dat niet waren. In kranten werden de kinderen nooit ‘immigranten’ of ‘buitenlanders’ genoemd, maar wel ‘buitenlandse kinderen’. De migratie van de kinderen werd ‘thuiskomst’ genoemd. Er waren veel foto’s, meestal van de miserabele leefomstandigheden en de slechte gezondheid van de kinderen vóór adoptie en van gelukkige lachende adopteerdere met goed geklede en weldoorvoede kinderen na adoptie. Gangbaar was de ‘zwangerschapsmetafoor’: wachten op een adoptiekind werd een jarenlange zwangerschap genoemd. De adopteerdere werden altijd neergezet als ‘goede ouders’, die veel leed – talloze miskramen en mislukte fertilisaties – hadden meegemaakt en ‘hun’ kind een geweldige toekomst konden en wilden bieden. Kranten gebruikten veelvuldig ‘oorlogsmetaforen’, waarbij adopties werden omschreven als een gevecht van adopteerdere, die vrijwel altijd ‘ouders’ werden genoemd, met starre bureaucraten, die mensen moederschap en gezinsgeluk misgunden. De moeders die hun kind afstonden – vaders waren zelden in beeld – werden neergezet als vrouwen die het ultieme offer brachten voor het geluk van hun kind. Veel vaker dan op de moeders lag de nadruk echter op, wat werd omschreven als, ‘smerige kliniekjes’ en ‘stinkende’ tehuizen waar kinderen waren achtergelaten, of de goot, de stoep en de vuilnisbelt waar de kinderen waren gevonden. Dominant was de ‘reddingsmetafoor’: het kind zou gestorven zijn als het niet was geadopteerd. Dat gold ook voor de adoptiedebatten in andere landen (Anzil, 2013; San Román & Rotabi, 2019).

ADOPTIES EN DEBATTEN VOOR 1956: EEN LANGE AANLOOP NAAR EEN ADOPTIEWET

Voor de hele periode tot 1945 geldt dat er een sterk pleidooi was, vooral van christelijke Kamerleden, tegen een adoptiewet: bloedbanden zouden nooit door de kunstmatige band van adoptie kunnen worden vervangen. Adoptie was in Nederland toegestaan tot 1847. Daarna werd het verboden behalve voor Chinezen in Nederlands-Indië: zij mochten adopteren omdat dit werd gezien als een onderdeel van hun cultuur en omdat ze geen christenen waren. Maar wat Chinezen adoptie noemden, was volgens Nederlands-Indische kranten ‘kinderhandel’ (*Sumatra Post*, 3 augustus 1913). De invloedrijke kinderbeschermingsorganisatie Pro Juventute probeerde ‘3-jarige slaven’ uit hun adoptiegezinnen te verwijderen en elders te plaatsen. Kinderen werden verkocht en

gekocht als slaven op Nederlands grondgebied, stelde de *Sumatra Post*, en de Nederlandse overheid had de plicht om daar iets aan doen. Volgens de *Java-Bode* (16 april 1891) was het ‘verkwanselen van kinderen’ een ‘kwaad van onze tijd’, en autoriteiten zouden deze ‘adopties’ moeten stoppen. Kamerleden zeiden hetzelfde.² Volgens Pro Juventute dachten ‘Onze Chinese broeders en zusters’ heel anders over adoptie dan ‘wij’: adoptie was een vreemde praktijk die uitgeroeid moest worden. De *Sumatra Post* (26 augustus 1924) voegde een verhaal toe over een klein meisje met een inheemse moeder en een Chinese vader, dat van huis was weggelopen en door een inheemse vrouw was meegelokt met koekjes. Ze probeerde het negenjarig meisje te verkopen, maar Pro Juventute greep net op tijd in. De vrouw zou worden gestraft en de ‘hele wereld van Oosterlingen’ zou weten dat de verkoop van kinderen niet was toegestaan. Andere kranten publiceerden gelijkaardige verhalen. Of de kranten een meerderheidsstem vertegenwoordigden is moeilijk te achterhalen. Duidelijk is dat journalisten adoptie zagen als iets dat niet normaal was en ontmoedigd moest worden. Kamerleden waren het daarmee eens.

In deze periode adopteerden Nederlanders in Nederlands-Indië ook kinderen, hoewel dat wettelijk niet kon, wat leidde tot debatten binnen de ministeries, in het parlement en in de pers over de ‘creatie’ van ‘kunstmatige Nederlanders’. Toen Indische Nederlanders na de onafhankelijkheid van Indonesië ‘terugkeerden’ naar Nederland met de geadopteerde kinderen, suggereerden autoriteiten dat ze de geadopteerde kinderen beter konden achterlaten. De kinderen hadden een donkere huidskleur en de aanname was dat ze zich niet zouden kunnen aanpassen aan de Nederlandse samenleving (Christiaans & Schrover, 2002). In deze vroege periode was de toon over adoptie in kranten en Kamer expliciet negatief, maar was er wel een nadruk op de noodzaak tot het redden van kinderen.

De komst van ‘Hongaarse’ kinderen leidde tot enige versterking van het pleit voor een adoptiewet. Tijdens de jaren 1920 belandden 14.000 kinderen uit Oostenrijk-Hongarije en Duitsland in Nederland om er te herstellen van oorlogsleed (Van Rijn, 1998). Van hen werden er 8.000 geadopteerd, zij het niet wettelijk. Ze kregen geen Nederlanderschap noch de achternaam van hun adopteerdere. In de kranten verschenen

2 Handelingen Tweede Kamer (HTK) 1915-1916, 4, nr. 43, 102; HTK 1904-1905, 121, nr. 5, 17; HTK 1915-1916, 4, nr. 43, 102.

honderden artikelen over de Hongaarse kinderen, maar er werd nauwelijks geschreven over hun adoptie. In de Tweede Kamer leidde hun informele adoptie wel tot debatten over de noodzaak van een adoptiewet, maar het merendeel van de Kamerleden achtte de tijd daarvoor niet rijp. De minister van Justitie Jan Donner (Anti-Revolutionaire Partij of ARP) noemde adoptie een overblijfsel uit het verleden.³

In 1932 schreven de kranten over een schandaal waarbij 2.000 tot 3.000 Nederlandse echtparen reageerden op advertenties waarin een Duits kind ter adoptie werd aangeboden. Het schandaal leidde tot een debat in de pers over een adoptiewet. *De Morgen* (6 januari 1932) schreef:

In bekende Nederlandsche bladen plaatsen deze lui advertenties, berichtende dat een Duitsch kind wordt afgestaan. De vader is officier geweest en de moeder behoort tot een zeer behoorlijke familie. Om bijzondere redenen mogen de verwanten der ouders niets weten van de geboorte van het kind en daarom moet de zaak zeer discreet behandeld worden. (...) Het is ontzagwekkend hoeveel aanvragen, speciaal van Nederlandsche families, om 't kind binnenkomen.

Opvallend in de berichten zijn de parallellen met latere adoptieschandalen: het bedrog en de vervalsing van papieren, de bedragen die werden betaald en de grote bereidheid van mensen om dat bedrag neer te tellen om een 'eigen' kind te hebben. Tot Kamerdebatten leidde het schandaal echter niet.

Dat was wel het geval in 1936 toen de kranten schreven over 300 tot 500 Britse baby's die naar Nederland en Nederlands-Indië werden 'ge-exporteerd' door Britse adoptieorganisaties (*Soerabaijasch Handelsblad*, 1 augustus 1936; *Nieuwe Tilburgsche Actueel*, 23 juli 1936; *Sumatra Post*, 23 juli 1937). Door een Brits kind te adopteren hoopten Nederlanders het risico te verminderen dat biologische ouders hun kind teruggeisten. Het teruggeisen was, volgens de kranten, een terugkerende klacht van pleegouders: omdat er geen adoptiewet was konden de biologische ouders het kind altijd terugvorderen, ook als dat volgens de pleegouders niet in het belang van het kind was. In Engeland was adoptie wettelijk mogelijk, maar in Nederland niet. De kinderen bleven Brits en behielden hun achternaam. Britse bureaus informeerden Nederlandse echtparen verkeerd, volgens krantenberichten (*Locomotief*, 12 september 1936;

3 Handelingen Eerste Kamer (HEK) 1923-1924, 2, IV, nr. 2, 46, 163, 82, 300; HTK 1927-1928, 260, nr. 3, 3.

Overijsselsch dagblad, 30 juli 1936; *De Telegraaf*, 18 juli 1936). Minister van Justitie Josef van Schaik (Roomsche-Katholieke Staatspartij of RSKP) stelde in de Kamerdebatten dat het ontbreken van een Nederlandse adoptiewet ‘de export’ van kinderen naar Nederland juist zou ontmoedigen. Een Kamerlid van de Nederlandse fascistische partij NSB vond dat ‘wij’ niet moesten zorgen voor Britse paupers (*Sumatra Post*, 17 augustus 1936; *De Telegraaf*, 18 juli 1936; *De Telegraaf*, 27 juli 1936).⁴ In 1939 schreven de kranten over een Britse prijslijst, waaruit Nederlanders konden kiezen. Geboortelouder mochten volgens de Britse wet geen geld vragen, maar adoptiebureaus wel en die vroegen 4.000 tot 6.000 gulden per kind (het weekloon van een metselaar was 45 gulden). De bureaus chanteerden geboortelouder en stelden contracten op met zwangere vrouwen, die hun kind aan het bureau beloofden. De moeders mochten niet van gedachten veranderen, noch konden ze het kind buiten het bureau om laten adopteren (*Algemeen Handelsblad*, 12 februari 1938; *Vaderland*, 19 februari 1939). Opvallend is dat er ook in dit geval wordt geschreven over handel en bedrog zonder dat dit leidde tot een ingrijpen door de overheid.

De kentering kwam er met de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog zaten er 4.000 ‘oorlogskinderen’ in de pleegzorg, waarvan er 3.500 joods waren. De joodse kinderen hadden de oorlog overleefd door onder te duiken bij niet-joodse gezinnen. In de Kamer werd in verband met specifiek deze kinderen opnieuw gepleit voor een adoptiewet. Minister van Justitie J. van Maarseveen (Katholieke Volkspartij of KVP) was, net als zijn voorgangers, tegen, omdat hij ervan overtuigd was dat een kunstmatige relatie nooit bloedbanden kon vervangen. De situatie van de joodse kinderen was echter anders (*Nieuw Israëlietisch Weekblad*, 8 juni 1945; *Nieuw Israëlietisch Weekblad*, 21 juli 1950; *De verdwijning*, 1954; Fishman, 1978).⁵ Al in 1944 had de Nederlandse regering in ballingschap een plan opgesteld om het gezag te ontnemen aan alle joodse ouders van wie de kinderen ondergedoken zaten. Toen dat werd voorgesteld, was onduidelijk of de ouders nog leefden. In het plan – dat beïnvloed was door antisemitische sentimenten – werden de ‘rechten’ van de pleegouders boven die van de biologische ouders gesteld. Joodse organisaties waren woedend en spraken over kinderroof (Verhey,

4 HEK 1935-1936, 12 maart 1936, 487; HEK 1935-1936, 2, IV, nr. 2, 8; HEK 1935-1936, 11 maart 1936, 473; HEK 1935-1936, 11 maart 1936, 467; HEK 1935-1936, 2, IV, nr. 2, 1 en 8.

5 HTK 1946-1947, 2, IV, nr. 8, 51; HTK 1946-1947, 29 april 1947, 1527; HTK 1946-1947, 29 april 1947, 1530; HTK 1946-1947, 3 december 1947, 585.

1991; *Nieuw Israëlietisch Weekblad*, 13 mei 1949). Ze presenteerden een aanvulling op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarin stond dat kinderen, die geen ouders hadden, het recht hadden om opgevoed te worden in overeenstemming met de religieuze en culturele traditie waaruit het kind kwam. In dat Mensenrechtenverdrag, dat in 1950 door de Raad van Europa werd aangenomen, stond reeds dat kinderen het recht hadden om in hun gezin op te groeien. In het debat over de joodse kinderen, en in de argumenten in de Kamer en in de kranten, vond een fundamentele verschuiving plaats: enerzijds bleef de katholieke minister tegen een wet omdat adoptie ‘onnatuurlijk’ was, en ook joodse organisaties waren zeer fel tegen en spraken over kinderroof, maar anderzijds waren er nu meer voorpleiters voor een adoptiewet die de joodse ouders als slechte ouders voorstelden omdat ze hun kinderen in de steek hadden gelaten. Joodse organisaties waren onthutst door deze verdraaiing (*De Verdwijning*, 1954). Als gevolg van deze discussies over joodse kinderen werd de adoptiewet ingevoerd en de positie van adopteerders versterkt.

DE PERIODE 1956-1985: NAAR IDEËLE ADOPTIES EN MEER NADRUk OP HET REDDEN VAN KINDEREN

Volgens de adoptiewet van 1956 mochten alleen echtparen adopteren waarbij het stel minstens vijf jaar getrouwd moest zijn. Het leeftijdsverschil tussen vrouw en kind mocht niet meer dan veertig jaar zijn, zodat er sprake zou zijn van een natuurlijke verhouding tussen vrouw en kind. De leeftijd van mannen was niet belangrijk. Adoptie ging via de rechtbank en het ministerie van Justitie gaf een verklaring van in beginsel geen bezwaar af die gebaseerd was op een gezinsonderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK). Tussen 1957 en 1970 kwamen slechts enkele buitenlandse kinderen naar Nederland: uit Griekenland (478), Oostenrijk (250) en Duitsland (100) (Hoksbergen, 2012). Pas na 1970 nam het aantal adopties uit het buitenland sterk toe.

De media speelden daarbij een belangrijke rol. In 1963 schreven de Nederlandse kranten positief over het kindertehuis Mitera nabij Athene (*Vrije Volk*, 20 juli 1963). Die positieve verhalen stimuleerden, volgens krantenberichten, de vraag naar Griekse kinderen, vooral nadat in tv-documentaires over Mitera was uitgelegd hoe te adopteren (*Nieuwsblad van het Noorden*, 16 april 1964). *De Tijd-Maasbode* (21 december 1963) contrasteerde adopties in Nederland met die uit Griekenland. In

Nederland was het een lange procedure, met inbreuk op de privacy van het adoptiepaar door het gezinsonderzoek. Adoptie werd, net als in eerdere jaren, vooral gezien als een oplossing voor onvruchtbaarheid. Nederlandse paren die Griekse kinderen adopteerden werden met respect behandeld, schreef *De Tijd-Maasbode* (21 december 1963). Kranten publiceerden meerdere persoonlijke verhalen: na acht jaar wachten in Nederland op een baby werd de stilte in huis doorbroken door stemmetjes van donkerogige peuters. In 1966 onderzocht een journalist van een communistische krant adopties in Griekenland nader en schreef hij over babyhandel. Kort daarna verbood Griekenland interlandelijke adoptie (*Waarheid*, 16 september 1966).

In 1969 waren er in kranten en op tv grote debatten over de illegale adoptie van Christientje, een tweejarige peuter die uit een Belgisch weeshuis werd gehaald door het Nederlandse echtpaar Annie (51) en Tiny (48). Christientje werd een wees genoemd, maar was dat niet. Nederlandse autoriteiten wilden haar terugbrengen naar België. *Het Vrije Volk* startte een petitie om Christientje te laten blijven, die getekend werd door 16.000 mensen. Het leeftijdsverschil tussen Annie en Christientje was vijftig jaar, maar meerdere mensen zeiden dat het wreed was om ‘moeder’ en ‘kind’ te scheiden. Mensen schreven steunbrieven aan de familie, die werden afgedrukt in *Het Vrije Volk* (5 maart 1970). In de media was de steun voor de adopteerdere van Christientje overweldigend, met veel nadruk op de liefde en zorg die het kind van haar ‘moeder’ zou krijgen (*Leeuwarder Courant*, 1 december 1979). Het verhaal over Christientje vormde een belangrijke kentering in de debatten over adoptie. Annie werd nadrukkelijk neergezet als ‘de goede moeder’ en haar ‘moederleed’ bleek veel lezers en kijkers te trekken. De illegale facetten van de adoptie werden goedgepraat of weggemoffeld.

In de jaren 1970 nam het aantal adopties van Nederlandse kinderen af door de ruimere beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen en abortus en het verdwijnen van het taboe op ongehuwd moederschap (Hoksbergen, 2012). De adoptie van buitenlandse kinderen nam sterk toe. Opvallend was dat de nadruk in de berichtgeving verschoof van adoptie als een mogelijkheid voor ongewild kinderloze stellen naar zogenaamde ideële adopties, met meer nadruk op het redden van kinderen, vooral uit landen ver weg. In 1967 presenteerde de Nederlandse schrijver Jan de Hartog in de VARA tv-show zijn boek over zijn adoptie van twee Koreaanse kinderen. Hij riep mensen op om ook Koreaanse kinderen te adopteren. Kinderen geboren uit relaties tussen

(Afro-)Amerikaanse soldaten en Koreaanse vrouwen zouden in Korea immers geen leven hebben. 'Al red je er maar één', zei de Hartog. De VARA werd overspoeld door telefoontjes van mensen die 'Koreaantjes' wilden adopteren. In deze periode werden populaire publieke figuren (zoals de Hartog maar ook de schrijver den Doollaard) belangrijker in het verdedigen en propageren van adopties. De adoptieverhalen van de befaamde en populaire Amerikaanse schrijfster Pearl S. Buck en de danseres Josephine Baker, die beiden kinderen adopteerden en die keuze op ideële gronden verdedigen, verschenen veelvuldig in Nederlandse kranten en damesbladen.

Er volgde een professionalisering van de hulp bij buitenlandse adopties. In 1969 werd de Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA) opgericht als het eerste officiële Nederlandse adoptiebureau voor interlandelijke adopties. SIA ging in 1975 samen met de bemiddelingsafdeling van Wereldkinderen (opgericht in 1971), de afdeling Buitenland van de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) en de bemiddelingsafdeling van International Service Netherlands (ISS) als het Bureau Interlandelijke Adoptie (BIA). Justitie wilde dat BIA de centrale Nederlandse bemiddelingsorganisatie zou worden en particuliere bemiddelingsbureaus overbodig zou maken. Het door de overheid gesubsidieerde BIA moest de voornaamste gesprekspartner van het ministerie worden, een centrale adoptiewachtlijst beheren en wat 'zelfdoenerij' of wilde adoptie werd genoemd inperken zodat echtparen niet zonder hulp van organisaties een kind konden adopteren uit het buitenland. Net hierbij zouden immers misstanden voorkomen. Omdat zelfdoenerij onder de radar plaatsvond, en niet geregistreerd werd, is het niet duidelijk hoeveel dit werkelijk voorkwam.

Er kwamen reeds vroeg klachten over het weghalen van kinderen uit hun geboorteland en cultuur. In 1974 schreef de Surinaamse krant *De Vrije Stem* (13 maart 1974) bijvoorbeeld het volgende:

De Nederlandse vereniging ter bevordering van internationale adoptie "Wereldkinderen" is in het geweer gekomen tegen een brief van het Surinaams Bevrijdingsfront "Subefro" in Amsterdam. Subefro heeft de Surinaamse premier Henk Arron en de Surinaamse procureur-generaal Mr. M. G. De Miranda verzocht geen medewerking te verlenen aan de adoptie van Surinaamse kinderen door Nederlanders. "Wereldkinderen" heeft zich vooral gestoten aan de opmerking van het Surinaamse Bevrijdingsfront "dat de kinderen vaak gelukkiger zijn met bananen en een gedroogde vis in hun geboorteland dan met allerlei chemische hapjes uit de Nederlandse maatschappij." Subefro gaat hiermee volledig voorbij, aldus "Wereldkinderen" aan wat met deze vorm van adoptie wordt bedoeld, namelijk kinderen in nood de kans te bieden in een gezin op te groeien. (...) Subefro vindt het onjuist kinderen aan hun eigen cultuurpatroon te onttrekken.

In Suriname werd bezwaar geuit tegen het 'weghalen' van kinderen, terwijl de Nederlandse bemiddelaars spraken van het redden van kinderen in nood. Die laatste visie kreeg bijval.

In 1975 noemde kinderpsychiater David de Levita, die als joods kind de oorlog ondergedoken overleefde, adoptie van kinderen uit het buitenland 'massale transporten' die 'een vorm van kolonialisme' waren en waarbij sprake was van 'een modern soort slavenmarkt' (*de Volkskrant*, 12 april 1975). *Trouw* noemde het een vorm van neokolonialisme (12 april 1977) en *NRC* schreef over een groep mensen die blijft doorgaan met wat ze altijd heeft gedaan: weghalen uit arme landen wat hen van pas komt inclusief kinderen (1 juli 1978). Het aantal berichten over gekochte kinderen en kinderhandel nam toe (*De Telegraaf*, 12 november 1979; *De Telegraaf*, 13 november 1979) met een stijging van adopties uit Vietnam na de Vietnamoorlog.

Tussen 1973 en 1982 werden er 495 Bengalese kinderen door Nederlanders geadopteerd. Bangladesh was getroffen door oorlog, overstromingen en hongersnood, en tienduizenden vrouwen raakten zwanger na systematische verkrachtingen door Pakistaanse soldaten. Op tv was veel aandacht voor Bangladesh. Een majoor van het Leger des Heils, Eva den Hartog, die in opvangkampen in Bangladesh werkte, bemiddelde samen met SIA/BIA bij Bengalese adopties naar Nederland. Op de wachtlijst voor adoptie stonden 1.500 echtparen (*Trouw*, 5 december 1974). De aankomst van Eva Den Hartog op Schiphol met de eerste groep kinderen leidde tot veel positieve media-aandacht (*NRC*,

8 april 1975; *Trouw*, 15 april 1975; *NRC*, 18 april 1975; *Leeuwarder Courant*, 19 april 1975). Niet veel later kregen BIA en Den Hartog ruzie over ‘adoptietarieven’ die Den Hartog zou vragen en over andere misstanden. Nederlandse kranten schreven hier uitgebreid over. Dit werd gevolgd door berichten over Bengaalse moeders die hun kinderen in een tehuis zouden hebben ondergebracht in de hoop dat ze daar bescherming, kleding en eten kregen, maar die er vervolgens achter kwamen dat hun kinderen waren verdwenen (*Leeuwarder Courant*, 1 augustus 1979; COIA, 2021, pp. 42-44).

Opvallend is dat terwijl kranten berichtten over misstanden in Bangladesh, ze tegelijkertijd ook schreven over blije adopteerdere en geadopteerden. Het waren volgens de *Leeuwarder Courant* ‘gewone kinderen (...) alleen hun kleurtje’ was ‘anders’. Dit discours over ‘kleurenblindheid’ in adoptie bestond ook in andere landen (Candaele, 2020). Het *Nieuwsblad van het Noorden* (18 april 1978) schreef over Jakob en Esther, die twee kinderen uit Bangladesh haalden. Esther schrok van wat ze in Bangladesh zag: ‘kinderen zonder kleertjes, die ’s nachts op straat slapen onder een jutezak. En dat allemaal in een stank van urine. (...) Vaak is adoptie de enige mogelijkheid voor het kind om in leven te blijven.’ De verhalen over misstanden in adoptie en over het redden van kinderen verschenen steeds naast elkaar, net als voorheen.

Dat gold ook voor adopties uit Indonesië. De eerste Nederlandse adoptieorganisaties die in Indonesië werkten, begonnen als reisbureaus. De toeristen waren geschokt door de uitgehongerde straatkinderen (*De Telegraaf*, 9 september 1978; *De Telegraaf*, 8 november 1986). Kranten schreven echter ook meteen over moeders die bedrogen werden: ze konden na hun bevalling de ziekenhuisrekening niet betalen en de enige oplossing die hen werd geboden was het afstaan van hun kind. Er waren ook vrouwen die op het platteland baby’s kochten van arme ouders en die doorverkochten voor adoptie (*Nieuwsblad van het Noorden*, 17 augustus 1979). Adopteerdere waren bereid hoge prijzen te betalen voor baby’s, zeiden de Indonesische autoriteiten (*De Telegraaf*, 29 juli 1983). De kranten schreven over adoptieschandalen, babyhandel, bendes en ‘weesjes’ die duur werden verkocht (*de Volkskrant*, 8 augustus 1979; *Waarheid*, 9 augustus 1979; *Trouw*, 24 september 1979; *Het Vrije Volk*, 20 november 1979). De handel vond plaats omdat de vraag twee keer zo groot was als het aanbod, volgens de *Leeuwarder Courant*. Er stonden 7.000 stellen op de wachtlijst en die moesten jaren wachten. Nederlandse echtparen waren bereid 5.000 tot 6.000 gulden per kind te

betalen. De Indonesische autoriteiten bestempelden de belangstelling vanuit Nederland als te groot en islamitische organisaties in Indonesië maakten steeds meer bezwaar (*Leeuwarder Courant*, 11 augustus 1979). Rond een meisje dat Miyah werd genoemd in Nederland en Kurniawati in Indonesië ontstond een groot debat. Haar vader zei dat het vierjarige kind in Indonesië van straat was geroofd en illegaal was geadopteerd. De Nederlandse adopteerdere hielden vol dat de adoptie legaal was en weigerden het kind terug te geven. (*De Telegraaf*, 29 oktober 1981; *Leeuwarder Courant*, 23 juli 1981; *Nederlands Dagblad*, 6 juli 1982). De Indonesische autoriteiten weigerden vervolgens de adoptiepapieren van alle andere Nederlandse echtparen te ondertekenen (*Leeuwarder Courant*, 4 december 1981). Dit adoptieverbod was bedoeld om de Nederlandse autoriteiten tot samenwerking te dwingen. Nederlandse echtparen reisden naar Indonesië en smokkelden kinderen het land uit. De Indonesische autoriteiten hieven het adoptieverbod een half jaar later op en arresteerden een vrouw die beschuldigd werd van het ontvoeren van kinderen (*Nieuwsblad van het Noorden*, 17 november 1981). Miyah werd niet teruggegeven aan haar ouders, ondanks herhaalde verzoeken (*De Telegraaf*, 1 augustus 1981). Tientallen andere krantenberichten over misstanden, fraude en bedrog volgden. In 1983 verbood Indonesië interlandelijke adoptie (*De Telegraaf*, 19 oktober 1983; COIA, 2021, pp. 83-87). Het probleem werd daarmee niet opgelost, maar werd eenvoudigweg verplaatst.

Adoptiebureaus verplaatsen hun activiteiten naar Sri Lanka. Enkele Burghers – een bevolkingsgroep in Sri Lanka met een Nederlandse oorsprong – traden op als bemiddelaars. In 1986 werden 1.670 kinderen uit Sri Lanka geadopteerd door buitenlandse ouders: 37 van hen kwamen uit weeshuizen, terwijl de anderen afkomstig waren van ‘baby farms’, een plek waar moeders konden verblijven voor commerciële adoptie (*Leeuwarder Courant*, 4 juni 1987; *Het Parool*, 9 april 1987; *de Volkskrant*, 6 juni 1987; *Limburgsch Dagblad*, 29 januari 1987). Kranten berichtten over ‘child hunting’. Volgens *Het Vrije Volk* (5 juni 1987) betaalden Nederlandse echtparen 30.000 gulden voor een Sri Lankaans kind. Adoptiebureaus stelden dat het slechts 3.500 tot 5.500 gulden was. Kranten schreven uitgebreid over kinderhandel en baby farms, over artsen en advocaten die jaarlijks 600.000 gulden verdienden met het faciliteren van wat kranten ‘kinderjacht’ noemden. Nederlandse organisaties concurreerden met elkaar. De Nederlandse organisatie FLASH (Foundation for Life Adoption Services and Happiness, opgericht

in 1979 door adopteerdere die de procedures te traag vonden) beschuldigde BIA van mensenhandel. BIA beschuldigde op zijn beurt FLASH van hetzelfde. Naast de adoptiebureaus waren er ook de zelfdoeners die, nadat ze zelf een kind hadden geadopteerd, anderen hielpen met hun adoptie zonder tussenkomst van bureaus. In totaal betaalden westerse landen 10 miljoen gulden per jaar aan Sri Lanka voor adoptie, beweerden kranten. Als dat bedrag zou worden besteed aan hulp in Sri Lanka, zouden, volgens FLASH, kinderen beter af zijn, maar ouders waren niet bereid om te betalen voor zorg in het herkomstland, terwijl ze wel voor adoptie wilden betalen, schreef *Het Vrije Volk* (18 april 1987). In 1987 verbood Sri Lanka interlandelijke adoptie (*Leeuwarder Courant*, 25 juni 1987; COIA, 2021, pp. 95-97), waarna er werd gezocht naar een nieuw land. De schandalen en verhalen over misstanden leidden echter niet tot ingrijpen door de Nederlandse overheid.

Bij adopties uit Brazilië was het verhaal niet anders. In de jaren 1970 werden er in de media al misstanden gemeld (*De Telegraaf*, 12 april 1973). Een echtpaar liet in 1971 een kind in het geboorteregister in Brazilië inschrijven als hun eigen kind. Ze kregen hulp van Nederlanders die in de jaren '50 naar Brazilië waren gemigreerd (COIA, 2021, p. 56). Voor Colombia, waarvandaan sinds 1973 5.400 kinderen werden geadopteerd door Nederlanders, gold een vergelijkbaar verhaal. Organisaties en zelfdoeners bemiddelden allebei en kregen lokaal hulp van notarissen en advocaten die goed daaraan verdienden (*de Volkskrant*, 30 december 1986). Kinderen die illegaal geadopteerd waren, werden in Nederland echter niet bij hun adopteerdere weggehaald omdat de autoriteiten dat te wreed vonden voor de adopteerdere en de geadopteerden (*de Volkskrant*, 6 februari 1984). Zelfdoeners, die de regels overtraden, werden trouwens ook niet beboet, waarover menig jurist zich verbaasde (*de Volkskrant*, 23 juni 1981; *Het Parool*, 20 juni 1981; *Trouw*, 11 juli 1987; COIA, 2021, p. 92).

Tezelfdertijd met de verhalen over misstanden verschenen er, net als voorheen, ook positieve berichten over adopties uit Colombia. Het *Algemeen Dagblad* (30 januari 1982) kopte: 'Gekocht...? We redden onze dochter het leven'. De krant citeerde één van de illegale adopteerdere: 'Op het moment dat je dat kind in een ziekenhuisje ergens in Brazilië voor het eerst uit zijn bedje haalt, wordt het voor jou geboren. Dat beleef je.' Het *Algemeen Dagblad* zette adopteerdere nadrukkelijk neer als 'goede ouders' en bekritiseerde vooral de andere kranten die negatief over illegale adopties hadden geschreven. NRC publiceerde in

1988 een groot vergelijkbaar artikel waarin werd ingegaan op illegale adopties. Meerdere mensen kwamen aan het woord, die garandeerden dat er tegen illegale praktijken werd opgetreden maar ook dat illegale adopteerdere handelden vanuit een goed hart. Een vrouw uit Gouda, die twee kinderen uit Brazilië had geadopteerd, zei: ‘Theoretisch is het natuurlijk beter dat de kinderen in hun eigen land blijven. Maar de armoede daar is zeer intens. Kinderen die uit vuilnisbakken eten. Meisjes van dertien die hoogzwanger zijn.’

Er werd in de krantenberichten kritiek geuit op de adoptiewet. *De Telegraaf* (28 mei 1988) schreef over de Amsterdamse Riet, een directiesecretaresse die in de binnenlanden van Brazilië een nieuw leven begon als onbezoldigd sociaal werkster. ‘En zo kon het gebeuren dat er op een dag een radeloze vrouw voor haar deur stond met een in lompen gehuld baby’tje in haar armen. “Hier, neemt u haar maar. Ik kan niet voor haar zorgen. Bij mij gaat ze dood.” siste de vrouw Riet (...) toe, deponeerde het kind in de deuropening en maakte zich uit de voeten.’ Na een jarenlange procedure kon Riet ‘haar dochtertje’ Diana formeel in Brazilië adopteren, maar haar adoptie werd in Nederland niet erkend omdat eenouderadoptie volgens de wet niet mogelijk was. Met een interview en een ontroerende foto van haar en Diana probeerde Riet de erkenning in Nederland rond te krijgen. Over andere adopties werd in soortgelijke termen geschreven. De lange procedures werden veelvuldig vergeleken met een zwangerschap die jaren duurde, de eerste kennismaking met het kind als een bevalling (*Algemeen Dagblad*, 30 januari 1982) en de mogelijke stopzetting van interlandelijk adoptie werd door Wereldkinderen vergeleken met een miskraam (*de Volkskrant*, 6 juni 1987). Het belangrijkste punt in de artikelen is echter dat de adopteerdere het beste voor hadden met het kind, maar ook dat ze veel kritiek hadden op de landen van herkomst die ze als achterlijk en inferieur zagen. Interlandelijke adoptie was daarmee een kritiek op de herkomstlanden, die niet voor hun eigen kinderen konden zorgen.

De Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) pleitte voor een wet die het mogelijk maakte om op te treden tegen mensen die illegaal een kind uit het buitenland haalden (*de Volkskrant*, 15 juli 1981). Adopteerdere en bemiddelaars benadrukten dat ze kinderen door adoptie redden van een zekere dood (*Algemeen Dagblad*, 30 januari 1982). In 1980 presenteerde staatssecretaris Bert Haars (CDA) haar adoptienota, die in 1989 werd gevolgd door de Wet opnemng buitenlandse pleegkinderen (WOBP) en in 1998 door de Wet opnemng buitenlandse kinderen ter

adoptie (Wobka). Met Wobka kwam er een vergunningenstelsel voor adoptiebureaus; alleen door Justitie erkende bureaus mochten nog bemiddelen. Erkende bureaus mochten geen contact zoeken met instanties die al met een ander bureau samenwerkten. Deden ze dat wel, dan werd hun vergunning ingetrokken en als ze doorgingen, volgde een boete van 10.000 gulden. Het gezinsrapport werd nog maar aan één bureau ter beschikking gesteld, zodat echtparen zich niet bij meerdere bureaus konden inschrijven. Zelfdoeners konden nog steeds een eigen gezinsrapport krijgen. Echtparen die wilden adopteren moesten vijf voorlichtingsbijeenkomsten bijwonen, die zij zelf moesten betalen en waar onder meer het belang van de voorgeschiedenis van een kind en hechting werden besproken (Hoksbergen, 2011, p. 237). De autoriteiten in het herkomstland moesten instemmen met de adoptie.

Internationaal werd ook geprobeerd om tot afspraken te komen. In 1982 werden de Brighton Guidelines for inter-country adoption aangenomen. In 1989 volgde het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind, dat in 1995 in Nederland in werking trad. Daarin werd gesteld dat interlandelijke adoptie alleen toelaatbaar was als er geen andere geschikte binnenlandse alternatieven voorhanden waren. In mei 1993 kwam het HAV tot stand, dat in 1998 in Nederland in werking trad. Mensen die voorstander van interlandelijke adoptie waren, verwezen naar de verdragen en benadrukten dat er voldoende toezicht en controle was.

ADOPTIES NA 1985: KRITIEK NEEMT TOE

In 1989 schreven de kranten over de fundamentele ongelijkheid in de adoptieprocedure (*Leeuwarder Courant*, 22 april 1989). De kranten gebruikten woorden als ‘kinderjacht’ en ‘koopouders’. In deze periode werd de zoektocht naar donorlanden professioneler. In 1989 ging Adriaan Talens – directeur van het adoptiebureau Meiling – op vakantie naar Hongarije en stuitte daar op een kindertehuis vol ‘zigeunerkinderen’ (*Nieuwsblad van het Noorden*, 18 oktober 1989) die werden geadopteerd naar Canada en Denemarken. Volgens Talens was het moeilijk om nieuwe adoptiekanalen te vinden. De Hongaarse autoriteiten leken bereid te willen meewerken, vooral als het ging om de adoptie van ongewenste ‘zigeunerkinderen’. Het verhaal over Roemenië was vergelijkbaar. Tussen januari 1990 en juli 1991 werden 10.000 kinderen geadopteerd uit Roemenië. De Roemeense weeshuizen waren overvol.

De directeur van een Nederlands adoptiebureau bezocht Roemenië en ontdekte dat de kinderen in weeshuizen ziek waren en verhongerden. Er waren 63 weeshuizen, met 15.000 kinderen op een bevolking van 25 miljoen. 80 procent van de kinderen in tehuizen waren, wat de directeur noemde, 'zigeunerkinderen' die het Roemeense volk niet wilde. Toen de directeur vroeg naar de mogelijkheden om deze kinderen te adopteren, reageerde het hoofd van de tehuizen verbaasd: de directeur was toch zeker niet helemaal uit Nederland gekomen om 'zwarte kinderen' te adopteren? Na de val van Ceaușescu verboden de nieuwe postcommunistische autoriteiten adoptie, maar ze besloten kort daarna om een deel van de kinderen toch te laten gaan omdat de weeshuizen overvol waren (*Leeuwarder Courant*, 19 januari 1990). De nadruk in de berichtgeving lag niet alleen op het redden, maar ook op de falende regimes.

In de jaren 1990 werd het voor alleenstaanden mogelijk om te adopteren en dit opende een deur voor koppels van hetzelfde geslacht in onder meer Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. De kinderen die door deze koppels werden geadopteerd, kwamen meestal uit de Verenigde Staten en werden als 'zwart' of 'biraciaal' bestempeld (Engel et al., 2015). In 1999 sprak het CDA zich uit tegen deze adoptie die ze niet in het belang van het kind vonden: als geadopteerde en als kind van een 'homopaar' zouden ze dubbel-anders zijn en wellicht worden gepest (*De Volkskrant*, 1 december 1999). De werkgroep Meer dan Gewenst schreef een boze brief en de adopties bleven mogelijk (*Stentor/Zwolse Courant*, 10 maart 2005). Kranten schreven nu over de 'vaders' op dezelfde toon zoals ze voorheen vooral over de 'moeders' hadden geschreven. In 2005 publiceerde bijvoorbeeld het *Brabants Dagblad* (11 maart 2005) een artikel met als kop 'Wachten op het telefoontje met de blijde boodschap'.

Als de mobiele 's avonds gaat, veren we op. 'Is dit dan het telefoontje?' vragen we ons dan af. Jarko (34) en zijn echtgenoot Jos (36) uit Dordrecht 'zijn in blijde verwachting' en dat is te merken. 'We zijn zwanger, maar weten alleen niet wanneer het kindje komt.' Zwanger zijn Jos en Jarko eigenlijk al ruim 3,5 jaar. Direct na hun huwelijksreis in oktober 2001 meldden Jos en Jarko zich bij justitie, omdat zij een kind wilden adopteren (...) Twee jaar wachttijd voordat je op de verplichte cursus mag, daarna wachten op een gezinsonderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming om vervolgens een 'beginseltoestemming' te bemachtigen. (...) Ruim acht maanden staan ze nu op de wachtlijst in Amerika.

Eenmaal heeft het mobieltje met de blijde boodschap al gerinkeld. Jarko: 'Een zoon! Wij meteen kinderkleertjes in de kleinste maat gekocht. We voelden ons al meteen vader.'

CONCLUSIE

Krantenberichten en Kamerdebatten over interlandelijke adoptie van 1880 tot nu tonen aan welke belangrijke verschuivingen en scharniermomenten er plaatsvonden in de debatten over adoptie. Tot 1945 was er weerstand tegen adoptie en verzet in de Kamer tegen een adoptiewet. Er waren met grote regelmaat berichten over fraude en schandalen. Het verzet tegen een wet verdween merendeels door de debatten over joodse kinderen, die de oorlog ondergedoken hadden overleefd. Toen verschoof de nadruk van de rechten van ouders naar de rechten van adopteerdere en kwam er een adoptiewet. De kinderen die geadopteerd werden kwamen aanvankelijk vooral uit Nederland. Na 1970 namen interlandelijke adopties toe. In de kranten werden berichten over schandalen en misstanden doorlopend geplaatst naast positieve verhalen over adoptie, met blijde adopteerdere en geredde kinderen. Bij het redden van kinderen uit 'verre' landen klonk de echo van de koloniale periode door, waarin organisaties zich het recht voorbehielden om kinderen aan hun omgeving en ouders te onttrekken, met de nadruk op 'het belang van het kind'. Na 1970 werd de klemtoon in kranten eerder gelegd op ideële adopties, waarbij het redden van het kind werd vooropgesteld, hoewel de berichten steeds gingen over het recht op geluk voor de adopteerdere. Na de jaren 1990 kwam er aandacht voor homoseksuele paren, met aandacht voor hun gezinsgeluk en een parallel met eerdere verhalen waarin vooral de 'adoptiemoeders' centraal hadden gestaan.

Opvallend is dat gedurende de hele periode beide verhaallijnen – over enerzijds schandalen en misstanden en anderzijds geredde kinderen en blijde ouders – sterker werden, zonder dat één van deze lijnen de overhand kreeg. Zelfs in berichten over illegale adopties klonk sympathie door voor de adopteerdere. 'Moederleed' en dan vooral het leed van de adopteerdere kon steeds rekenen op een grote en positieve belangstelling van lezers en kijkers. De schandalen leidden tot Kamerdebatten maar niet tot ingrijpen en leken het positieve discours slechts zijdelings te raken.

VOORBIJ DE ROZE BRIL: EEN HISTORISCH-GENEALOGISCHE BENADERING VAN TRANSNATIONALE ADOPTIE IN HET POSTKOLONIALE BELGIË

Chiara Candaale

Zowel in academische als in bredere maatschappelijke kringen woedt er een gepolariseerd debat over transnationale adoptie. Enerzijds wordt transnationale adoptie voorgesteld als een laatste reddingsboei voor noodlijdende kinderen uit het Globale Zuiden. Anderzijds staat het humanitaire gelaat van transnationale adoptie in schril contrast met de alarmerende berichtgeving over systemische wanpraktijken en de commodificatie van kwetsbare minderjarigen. Hoewel er tijdens de naoorlogse decennia grote aantallen kinderen naar de Lage Landen migreerden in het kader van transnationale adoptie, heeft een hedendaags publiek moeite om de ideeën en beweegredenen van de betrokkenen uit het verleden te begrijpen. In België is het exacte aantal transnationaal geadopteerde personen zelfs nagenoeg onbekend. Uit archiefdocumenten en versplinterde statistieken valt op te maken dat sinds het midden van de jaren 1960 minstens 23.000 minderjarigen in het kader van transnationale adoptie naar België zijn overgebracht.¹ Daarnaast bleef de geschiedschrijving over transnationale adoptie lange tijd een nagenoeg exclusieve Noord-Amerikaanse aangelegenheid.

¹ De verzamelde cijfergegevens en de minimumschattingen die hieruit voortvloeien worden onder meer toegelicht in het historisch-sociaalwetenschappelijke deelrapport van het Vlaamse expertenpanel: Cammu et al. (2021). Deelrapport - Historisch-Sociaalwetenschappelijke werkgroep - Expertpanel Interlandelijke Adoptie. <https://www.opgroeien.be/over-opgroeien/nieuws-en-pers/rapport-expertenpanel-interlandelijke-adoptie-vlaanderen>.

Hoewel er in het kielzog van de kritische adoptiestudies omvangrijke studies verschenen die de geschiedenis van transnationale adoptie in verbinding brachten met geopolitieke ontwikkelingen en een toegenomen globalisering, bleef het Belgische verhaal tot nu toe een onbeschreven blad.

In de doctoraatsverhandeling *Uitzonderlijke jeugd. De legitimering van transnationale adoptie in het postkoloniale België* belicht ik de spelers, ideeën, vertogen en praktijken die sinds de Tweede Wereldoorlog hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van transnationale adoptie in België (Candaele, 2023). Hiervoor hanteert het proefschrift een genealogische methodiek. Volgens de filosoof Michel Foucault kan een genealogische methode ons behoeden van een al te teleologische geschiedopvatting, waarbij er wordt uitgegaan van een rechtlijnige en onafwendbare ontwikkeling naar een hedendaags 'eindpunt' (Foucault, 1977). In plaats daarvan zoekt een genealogische methode naar de ideeën en praktijken die als het ware de 'stamboom' van transnationale adoptie vormgeven: de begrippen, discussies en fenomenen waarin transnationale adoptie een ontstaansbodem vond. Een historische genealogie bevraagt welke oudere praktijken en vertogen aan de ontwikkeling van transnationale adoptie hebben bijgedragen en wijst daarbij op fricties en inconsistenties, om zo historische evoluties in het denken over kinderwelzijn bloot te leggen. Zo onthult een genealogische benadering dat interpretaties van schijnbaar universele principes als 'het belang van het kind' allesbehalve in steen gebeiteld staan, maar net in tijd en ruimte evolueren en evenzeer onder invloed staan van nationale en geopolitieke belangen.

Een centrale stelling van mijn proefschrift is dat transnationale adoptie nooit een normatieve status heeft bereikt maar eerder moet worden begrepen als een 'uitzonderingspraktijk'. In zijn onderzoek naar antikoloniaal verzet in het negentiende-eeuwse Brits-Indië gaat de historicus en politiek filosoof Partha Chatterjee na hoe de internationale gemeenschap de gewelddadige onderwerping van volkeren legitimeerde, terwijl deze praktijken ondubbelzinnig indruisten tegen de sinds de Verlichting gangbare idealen van vrijheid, gelijkheid en nationale soevereiniteit. Hij beweert dat kolonialisme en imperialisme gerechtvaardigd werden door internationale machten die 'koloniale uitzonderingen' konden definiëren: gewelddadige annexatie en bezetting werd unaniem veroordeeld, tenzij een dergelijke interventie nodig werd geacht om volkeren naar een verlichte 'norm' te tillen en

in te schakelen in een ‘beschavingstraject’ (Chatterjee, 2012, p. 194). Ik beargumenteer dat transnationale adoptie zich volgens een gelijkaardig stramien heeft ontwikkeld. Na de Tweede Wereldoorlog, waarin tienduizenden kinderen ontheemd en gescheiden raakten van hun verzorgers, bepaalden supranationale organisaties dat kinderen slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden bij hun ouders konden worden weggehaald. Instellingen zoals de Verenigde Naties, die er hun missie van maakten om overal ter wereld de rechten en het welzijn van kinderen te promoten, waren het erover eens dat transnationale verplaatsingen de fysieke en mentale gezondheid van minderjarigen ernstig konden hypothekeren. Transnationale adoptie, die zowel een scheiding van de eerste ouders als een verplaatsing over lange afstand impliceert, kon daarom enkel worden toegelaten in die uitzonderlijke omstandigheden waarin het aan het kind ‘de enige kans op een normaal gezinsleven’ kon bieden (Verenigde Naties, 1958, p. 29).

Mijn proefschrift verkent daarom de vertogen en praktijken die transnationale adoptie, ondanks de supranationale consensus dat transnationale verplaatsingen en het scheiden van kinderen en ouders inherent schadelijk zijn, konden legitimeren en normaliseren. Ik bestudeer middels enkele historische gevalstudies van transnationale adoptie in België (van Vietnamese, Rwandese en Indiase kinderen) hoe de betrokken actoren en bemiddelende instanties de uitzonderlijke omstandigheden die transnationale adoptie konden legitimeren doorheen de naoorlogse decennia (her)definieerden en hebben toegepast op diverse groepen kinderen die ze buiten de contouren van de westerse dominante noties over een ‘normale’ jeugd plaatsten. Dit hoofdstuk bundelt een aantal kernbevindingen uit het proefschrift en bevraagt daarbij enkele populaire vertogen over de historische ontwikkeling van transnationale adoptie. Daarna volgt een reflectie over hoe historisch onderzoek kan bijdragen tot een betere omgang met zowel het verleden als de toekomst van transnationale adoptie.

VAN BINNENLANDSE NAAR TRANSNATIONALE ADOPTIES?

Door het overwicht van Noord-Amerikaanse historiografie wordt de opkomst van transnationale adoptie doorgaans gelinkt aan conflicten in het kader van de Koude Oorlog uit het midden van de vorige eeuw, in het bijzonder aan de oorlogen die in Korea en Vietnam werden uitgevochten. Recente literatuur heeft deze oorsprongsmythe aan de kaak

gesteld, door bijvoorbeeld te wijzen op de trans-Atlantische adopties die in het kielzog van de Eerste Wereldoorlog en de Armeense genocide hebben plaatsgevonden (Watenpaugh, 2013; Baughan, 2018).² Daarnaast is de dominante perceptie dat de groei van transcontinentale adopties vooral voortvloeide uit het ‘tekort’ aan adopteerbare kinderen in het Westen. Hoewel zich in België vanaf de jaren 1960 inderdaad de eerste adoptiediensten ontwikkelden die zich specialiseerden in transnationale transfers, vormt de opvang van buitenlandse kinderen op dat moment geenszins een nieuw fenomeen. Reeds tijdens het interbellum was het opvangen van buitenlandse pleegkinderen een populaire liefdadigheidspraktijk. Zo migreerden tijdens de jaren 1920 en 1930 meer dan 20.000 Hongaarse kinderen en 3.000 Spaanse kinderen naar België, waar ze tijdelijk of permanent onderdak vonden bij pleegfamilies (Hajtó, 2016; Caestecker & Eloy, 2007). Aan deze ‘adopties’ werden niet enkel pedagogische voordelen toegeschreven, ze benadrukten ook de internationale vriendschapsbanden tussen de deelnemende naties.

Hoewel historische actoren tot het einde van de twintigste eeuw de termen ‘adoptie’ en ‘pleegzorg’ courant door elkaar gebruikten, hadden de deelnemende gezinnen aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog weinig mogelijkheden om buitenlandse kinderen juridisch aan zich te binden. De adoptie van minderjarigen, ongeacht hun nationaliteit, werd in België pas wettelijk mogelijk vanaf 1940. Waar adoptie voordien hoofdzakelijk in erfrechtelijke kwesties werd aangewend, moest de instelling nu een meer caritatieve toepassing krijgen en vooral dienen om verweesde kinderen op te vangen. Hierbij verwees de wetgever expliciet naar het adopteren van ‘oorlogswezen uit vreemde landen’.³ We zouden dus kunnen stellen dat in België de aanwezigheid van grote aantallen buitenlandse pleegkinderen ook de totstandkoming van een wetgevend kader voor binnenlandse adopties enigszins heeft versneld.

Tegelijkertijd toont een genealogische benadering aan dat de opkomst van transnationale adoptie in België onlosmakelijk verbonden

2 Tijdens de vroege jaren 1920 worden enkele tientallen Belgische, Franse, Poolse, Russische, Tsjechische en Armeense ‘oorlogswezen’ geadopteerd door Amerikaanse koppels. Meerdere van deze zogenaamde ‘wezen’ bleken nadien nog levende ouders te hebben. Deze adopties maakten deel uit van een grootschalig sponsorprogramma van de Britse ngo Save the Children, waar meer dan 20.000 kinderen aan deelnamen (Baughan, 2017, p. 197).

3 Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Parlementaire Stukken*, wetsontwerp aanneming van een kind. verslag namens de commissie voor justitie uitgebracht door Carton de Wiart, nr. 178, 1937-1938, 7 april 1938, p. 7.

is met het koloniale verleden. Vanaf 1895, bijna een halve eeuw voor de legalisatie van adopties van minderjarigen in België, was het in de Congo-Vrijstaat al mogelijk om onder staatsvoogdij geplaatste kinderen te adopteren.⁴ Vooral Eurafrikaanse kinderen (de zogenaamde ‘metis-sen’) werden het doelwit van een door de overheid gecontroleerd beleid waarbij ‘verlaten’ minderjarigen systematisch uit hun families werden weggehaald en in religieuze instellingen werden ondergebracht. Uit onderzoek blijkt echter dat niet al deze kinderen in strikte zin ‘verlaten’ waren (Heynssens, 2016). Koloniale gezaghebbers beschouwden nakomelingen uit interracial relaties niet enkel als ‘verlaten’ wanneer het kind niet wettelijk door de Europese ouder was erkend, maar ook wanneer het kind opgroeide in een ‘schadelijke’ Afrikaanse gemeenschap: de koloniale overheid achtte de veelal Afrikaanse moeders niet in staat om kinderen met ‘Europees bloed’ van een ‘geciviliseerde’ opvoeding te voorzien.

Na de Tweede Wereldoorlog raakten steeds meer koloniale actoren ervan overtuigd dat metissen niet in Afrika maar in Europa thuis hoorden. Aan de vooravond van de Congolese (1960), Rwandese en Burundese onafhankelijkheid (1962) werden verschillende honderden metissen naar België overgebracht, waar ze in tehuizen of pleeg- en adoptiegezinnen terecht kwamen (zie ook de bijdrage van Kamanayo). Uit onderzoek voor dit proefschrift blijkt echter dat deze verplaatsingen allesbehalve ophielden bij het onafhankelijkheidsconflict. Tot de jaren 1980 bleven missionarissen en individuele filantropen metissen doorsluizen naar Europa. Ook bij de adopties van kinderen van volledig Rwandese afkomst tijdens de jaren 1980 en 1990 blijkt ‘verlaten’ een bijzonder rekbaar begrip. Uit hun adoptiedossiers blijkt dat de overgrote meerderheid van deze kinderen niet in weeshuizen verbleef, maar doorgaans afkomstig was uit verarmde gezinnen met een alleenstaande moeder. Toch meenden de bemiddelaars dat deze kinderen alleen in België ‘een ware thuis’ en ‘echte ouders’ zouden vinden. Dergelijke bevindingen tonen de noodzaak aan om de impact van dekolonisatie op metropool en kolonie niet enkel vanuit politiek oogpunt te bestuderen. Door transnationale adoptie kon België de reputatie van een disciplinerende, paternalistische kolonisator achter zich laten en zich in de plaats daarvan profileren als een zorgzaam en kleurenblind ‘moederland’ voor de ‘verlaten’ kinderen uit het Globale Zuiden.

4 Congolees Burgerlijk Wetboek, Titel IX Adoptie, art. 221-237.

Toch werden ook in België jonge vrouwen die relaties aangingen met postkoloniale migranten aangemoedigd om hun kind ter adoptie af te staan.⁵ Het blijkt dus allesbehalve eenvoudig om de historische grenzen tussen binnenlandse, transraciale en transnationale adoptie helder af te bakenen. In werkelijkheid overlapt en beïnvloedden deze praktijken elkaar en onderschreven ze gedeelde aannames en angsten over moederschap, klasse, ‘ras’ en een ‘ideale kindertijd’.

VAN ‘CLEAN BREAK’ NAAR ‘OPEN’ ADOPTIES?

In populaire vertogen lezen we doorgaans dat adopties sinds de jaren 1970 van een gesloten praktijk, waarbij het idee heerste dat kinderen na hun adoptie met hun verleden dienden te breken (‘clean-break’), naar een meer ‘open’ beleid zijn geëvolueerd, waarbij kennis over afstamming en een behoud van culturele ‘wortels’ centraal staan. (Historische) kritische adoptiestudies schetsen echter een meer genuanceerd beeld (Sales, 2012). Antropologe Barbara Yngvesson benadrukte in dit opzicht dat een gesloten en open adoptiebeleid niet zozeer elkaars tegenpolen zijn maar eenzelfde exclusieve en eenzijdige beleving van identiteit vooropstellen die geadopteerden vastpint op één enkel ‘thuisland’ (Yngvesson, 2003, p. 8). Bovendien werken oudere, meer gesloten aannames vandaag nog steeds door in het archief, waar geadopteerden zich geconfronteerd zien met strenge raadplegingsvoorwaarden en de vaak gebrekkige bewaring van dossiers die hun preadoptieve identiteiten documenteren (zie verder). Voor de Belgische casus lijkt de verschuiving naar meer open adoptiepraktijken ook niet zonder meer rechtlijnig te zijn verlopen. Zo beklemtoonde de adoptiewet van 1940 dat adoptie in geen geval de juridische banden met de ‘natuurlijke familie’ verbrak. Bovendien behielden geadopteerden hun oorspronkelijke nationaliteit en was de adoptie op elk moment herroepbaar, ook door de eerste ouders.

De demografische verliezen en geopolitieke machtsverschuivingen van de Tweede Wereldoorlog leidden tot een groeiende internationale aandacht voor kindervelzijn en een grondige kentering in de westerse pedagogiek. Waar kindervelzijn vroeger vooral in termen van materiële welvaart en lichamelijke gezondheid werd begrepen,

5 Onder meer de filantropische vereniging Association pour la Protection des Mulâtres bemiddelde tijdens de jaren 1960 en 1970 adopties van kinderen van Belgische vrouwen en Rwandese en Burundese uitwisselingsstudenten.

koppelden westerse beleidsmakers deze nu steeds meer aan een stabiele thuissituatie en een herstel van traditionele gezinswaarden, die garant moesten staan voor de vorming van een ‘democratische persoonlijkheid’ (Baughan, 2022). Deze nieuwe theorieën propageerden het gehuwde kerngezin, liefst met een thuiswerkende moeder, als de meest wenselijke omgeving om kinderen in groot te brengen. Niet-permanente opvoedingsstructuren, zoals tehuizen en pleegvoogdij, werden gelinkt aan allerlei risico’s op psychologische schade en richtten zich in toenemende mate op delinquente jeugd of kinderen met een lichamelijke of verstandelijke beperking. In 1967 had de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers zelfs een wetsvoorstel tot de afschaffing van de pleegvoogdij goedgekeurd, tot een lid van de Commissie voor Justitie opmerkte dat ‘de pleegvoogdij wellicht ook dienen kan als een proeftijd voor de adoptie’.⁶

Deze internationaal gedeelde opvattingen leidden ook in België tot politieke initiatieven om adoptie te ‘moderniseren’ en meer in lijn te brengen met de wijzigende interpretaties rond de ‘belangen van het kind’. Naar analogie met Frankrijk en andere buurlanden introduceerde de Belgische wetgever in 1969 een nieuwe vorm van adoptie: de ‘adoptieve wettiging’ (die vanaf 1987 de naam ‘volle adoptie’ droeg). Deze meer gesloten adoptiepraktijk verbrak onherroepelijk de afstammingsbanden tussen het kind en de eerste familie, die als nefast werden beschouwd voor de ‘hechting’ tussen het kind en het nieuwe gezin. Daarnaast ruimden de rechten van de eerste ouders steeds meer plaats voor de belangen van een opkomende speler: die van kinderloze echtparen. Vanaf de late negentiende eeuw raakte menselijke onvruchtbaarheid in toenemende mate gepathologiseerd. Medische doorbraken rond kunstmatige inseminatie en geassisteerde reproductie transformeerden ongewenste kinderloosheid van een ‘lot’ dat men diende te accepteren naar een behandelbare ‘aandoening’. Hierdoor groeide ook de perceptie dat onvruchtbare koppels ‘patiënten’ zijn die ‘recht’ hebben op een behandeling van hun ongewilde kinderloosheid (Loughran & Davis, 2017). In de discussies rond de adoptiewet van 1969 zien we duidelijk hoe de wetgever kinderrechten en de ‘rechten’ van kinderloze koppels laat samenvloeien: een permanente breuk met de eerste familie kwam niet enkel de rechtszekerheid van het nieuwe gezin ten goede, maar

6 Senaat, *Parlementaire documenten*, Verslag namens de commissie van justitie door de heer Hambye. Bijlage 1 (advies van de Commissie voor het Gezin en de Huisvesting opgesteld door de heer Hanin), nr. 358, 1966-1967, 4 november 1967, 1-88, p. 71.

diende ook de ‘belangen van het kind’, voor wie dubbele nationaliteiten en afstammingsbanden alleen maar tot hechtingsproblemen zouden leiden. Anno 2023 leiden deze historische interpretaties van de belangen van kinderen echter tot een aanzienlijke frictie met de groeiende aandacht voor het recht op afstammingsinformatie en nieuwe interpretaties van kinderrechten die weten waar je vandaan komt als een cruciale voorwaarde voor een harmonieuze identiteitsontwikkeling beklemtonen. Transnationaal geadopteerde volwassenen die in België een nieuwe identiteit kregen, ervaren nu grote moeilijkheden om opnieuw verbinding te maken met hun eerste families, met wie ze vaak geen enkele juridische verwantschap meer delen.

De verschuiving naar een opener adoptiebeleid wordt doorgaans ook geassocieerd met een toenemende professionalisering en overheidscontrole. Historicus Bruno Perreau (2014) stelt dat de nieuwe mogelijkheden voor burgers om niet-biogenetische verwantschap te smeden hand in hand gingen met een strengere interventie en toezicht van het juridische apparaat over wie in de samenleving ouderlijke rechten kon uitvoeren. In tegenstelling tot de buurlanden, blijft in België een wettelijk kader rond de bemiddeling van adopties echter lange tijd opvallend afwezig. Pas op het einde van de jaren 1980, wanneer reeds vele duizenden transnationaal geadopteerden naar België gemigreerd waren, kwamen er de eerste bepalingen rond de erkenning van adoptiediensten, die een grote vrijheid genoten om zowel de selectie van kandidaten als het praktische verloop van de adopties geheel naar eigen principes en denkbeelden te organiseren. Daarnaast hadden enkele van de grootste adoptiebureaus een uitgesproken religieus profiel: zij bemiddelden enkel adopties voor katholiek gehuwde echtparen en bouwden hun adoptienetwerken uit via uitvoerige interpersoonlijke contacten met missionarissen en katholieke congregaties in het Globale Zuiden. Opvallend genoeg had de wetgever in 1962 zelfs expliciet voor het behoud van de autoriteit van deze particuliere bemiddelaars geijverd, vanuit de redenering dat er ‘vertrouwen [moet] worden geschonken aan de gespecialiseerde instellingen die zich, met sociaal inzicht, bezighouden met het plaatsen van verlaten kinderen in adopterende gezinnen.’⁷ Op die manier kon de Belgische Staat de organisatie en het

7 Kamer van Volksvertegenwoordigers, *Parlementaire Stukken*, Wetsvoorstel tot wijziging van het eerste hoofdstuk van titel VIII, eerste boek, van het Burgerlijk wetboek, 436/1, 1961-1962, 30 oktober 1962, p. 3.

toezicht op adoptiepraktijken dus voor een groot deel uitbesteden aan het (religieuze) middenveld.

ROZE WOLK OF DONDERWOLK?

In zowel populaire als academische adoptievertoegen in de Lage Landen bekleedt de metafoor van de ‘roze bril’ of ‘roze wolk’ een centrale plek. Volgens psycholoog en adoptiehoogleraar René Hoksbergen is er vanaf de jaren 1970 sprake van een ‘roze wolk’, die een ‘open/idealistische’ generatie (kandidaat-)adoptanten zou hebben verblind voor de problematiek en minder rozige facetten van transnationale adoptie (Hoksbergen, 2011). Toch zijn kritische beschouwingen over transraciale en transnationale adoptie niets nieuws onder de zon (zie ook de bijdrage van Schrover). Sinds de prille jaren 1950 waarschuwden Noord-Amerikaanse psychologen voor de ‘genealogische verwarring’ (‘genealogical bewilderment’) van transraciaal geadopteerde kinderen (Wellisch, 1952). Daarnaast documenteerden historici reeds de weerstand van Afro-Amerikaanse en First Nations gemeenschappen tegen transraciale adopties in de Verenigde Staten, het land dat ironisch genoeg wereldleider werd in het ontvangen van transnationale adoptiekinderen (Herman, 2008). Zelfs een neokoloniale kritiek op adoptie, die de voorbije twintig jaar aan kracht won, vindt haar oorsprong in het naoorlogse tijdperk. In zijn invloedrijk essay *De verworpenen der aarde* schreef psychiater en filosoof Frantz Fanon een staat van vals bewustzijn toe aan transcultureel geadopteerden, die hij vergeleek met gekoloniseerde intellectuelen die zich de cultuur en gewoonten van hun onderdrukker toe-eigenen (Fanon, 1961, p. 208).

In de naoorlogse periode zorgde de belangstelling om kinderen in een nucleair gezin te verankeren ervoor dat supranationale hulporganisaties transnationale verplaatsingen sterk ontmoedigden en sterker inzetten op familiehereniging en lokale assistentie. Bovendien benadrukten nieuwe wetgeving en internationale verdragen de nood om kwetsbare minderjarigen te beschermen tegen scheiding van hun ouders en transnationale ontworteling. Het Verdrag inzake de voorkoming en bestraffing van genocide (1948), kortweg het Genocideverdrag, bevat een clausule (art. IIe) waarin ‘het gewelddadig overbrengen van kinderen van de groep naar een andere groep’ wordt gekwalificeerd als een genocidaal misdrijf. Dit artikel werd toegevoegd in het licht van de gelijktijdige polemiek rond de internationaal veroordeelde verplaatsingen van

kinderen tijdens de Griekse burgeroorlog (1946-1949) (Kourdis, 2023). Tien jaar later verduidelijkte de Verklaring van de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (1959) middels het zesde beginsel dat ‘een jong kind niet, behalve in uitzonderlijke omstandigheden, van zijn moeder mag worden gescheiden’.

Uit onderzoek voor dit proefschrift blijkt dat ook in België al vroeg kritische stemmen over transnationale adoptie opdoken. In 1951 raadde het Ministerie van Koloniën af om Congolese kinderen in België te adopteren ‘omdat er een groot risico bestaat dat het kind niet goed zal reageren op de verandering van klimaat’.⁸ Tijdens de jaren 1960 produceerde de Belgische Vreemdelingenpolitie een negatief advies over de adoptie van kinderen uit een door oorlog verscheurd Vietnam, die ze als ‘totaal vervreemd van onze gewoonten en onze vorm van beschaving’ bestempelden.⁹ Naast deze raciaal gemotiveerde argumenten twijfelden autoriteiten en juristen ook aan de rechtsgeldigheid van in het buitenland uitgesproken adopties, waarbij de adoptieouders vaak enkel via volmacht vertegenwoordigd waren en de lokale wetten doorgaans geen juridische breuk met de eerste ouders toelieten. In april 1971 leidde de juridische consternatie rond transnationale adoptie zelfs tot een tijdelijk inreisverbod voor Aziatische adoptiekinderen (Vandersteen, 27 april 1971). Net zoals in 2021, een halve eeuw later, zou de adoptiepauze slechts enkele dagen standhouden, na aanhoudende kritiek van adoptiediensten en (kandidaat-)adoptanten.

Vasthouden aan de metafoor van de roze wolk onthult daarnaast ook een povere kennis van perspectieven uit het Globale Zuiden, waar contestaties tegen overzeese adopties al eerder opflakkerden. Indiase maatschappelijk werkers plaatsten tijdens de prille jaren 1970 al ernstige vraagtekens bij de toenemende uittocht van verweesde kinderen (Nakhoda, 1971). In 1984 introduceerde het Indiase Hooggerechtshof een geheel aan richtlijnen die bijna tien jaar voor de afvaardiging van het HAV bescherming tegen wanpraktijken moesten bieden en transnationale adoptie ondergeschikt maakten aan oplossingen in het thuisland (*Lakshmi Kant Pandey v. Union of India*, 1984). Toekomstig

8 Brussel, Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Afrika-Archief, bestand ‘Classement Provisoire’, portefeuille 930 ‘Mulâtres’, Nota voor de 1ste algemene directie – 2de directie, 28 februari 1951.

9 Brussel, Algemeen Rijksarchief, Ministerie van Justitie. Bestuur Openbare Veiligheid. Vreemdelingenpolitie. Algemene dossiers – Derde reeks, doos 565 ‘Interventions de “Terre des Hommes” à propos des ressortissants du Vietnam en Belgique’, Nota voor de Minister van Justitie, 18 mei 1966.

historisch onderzoek dient daarom meer aandacht te hebben voor perspectieven en ervaringen uit de herkomstlanden. We weten nog te weinig over hoe lokale actoren transnationale adoptiepraktijken hebben overgenomen, aangepast of aangekaart, los van de blik van westerse weldoeners. Om dergelijke vragen te kunnen beantwoorden, zullen historici zich noodzakelijkerwijs moeten openstellen voor alternatieve methoden en epistemologische kaders die de limieten van westerse archiefpraktijken bevragen en overstijgen.

GECONTESTEERD VERLEDEN

Hoewel kritische geluiden over transnationale adoptie dus al meerdere decennia circuleren, worden recente debatten gekenmerkt door een steeds luider klinkende roep om herstel en erkenning. In het licht van de spectaculaire wereldwijde daling van het aantal transnationale adopties en de aanhoudende stroom van rapporten over zowel wanpraktijken als intrinsieke zwaktes van het transnationale adoptiesysteem, voorspelt een groeiende groep wetenschappers het nakende en onvermijdelijke einde van transnationale adoptie (Selman, 2023; Smolin, 2023). Jurist David Smolin betoogde in dat opzicht dat de geschiedenis van transnationale adoptie zal worden bestempeld als een ‘neokoloniale vergissing’ (Smolin, 2004, p. 325). Het publieke en politieke debat over het ‘einde’ van transnationale adoptie heeft ook initiatieven in de hand gewerkt om het omstreden verleden van adoptie onder de loep te nemen. In steeds meer landen worden onderzoekscommissies ingesteld die zich moeten buigen over misstanden in heden en verleden, terwijl een groeiende groep geadopteerden en eerste gemeenschappen erkenning zoekt voor de dubieuze of ronduit criminele praktijken waaraan ze zijn blootgesteld.

In het licht van deze groeiende maatschappelijke vraag naar waarheidsbevinding wordt er steeds vaker een beroep gedaan op historici om beleidsmakers te adviseren over hoe ze een betere omgang met deze moeilijke geschiedenis kunnen bewerkstelligen. Hoewel historici uitstekend zijn uitgerust om heterogene gegevens te verzamelen, filteren en analyseren, zijn ze minder goed geplaatst om te bepalen hoe historische erkenning zich kan vertalen in retributieve of herstellende maatregelen. Historische wanpraktijken evalueren brengt heel wat methodologische uitdagingen met zich mee, des te meer wanneer het toenmalige wettelijke kader die niet als dusdanig erkende.

Bovendien hebben historici de reflex om twijfel en multicausaliteit te onderstrepen, waardoor ze niet altijd de publieke honger naar eenduidige antwoorden stillen. Van historici wordt doorgaans verwacht dat ze de ‘naakte feiten’ uit het archief kunnen ‘opdelven’, terwijl archiefdocumenten net vaak mistige en tegenstrijdige narratieven opleveren die noch aan persoonlijke, noch aan juridische noden tegemoetkomen. De enge focus op ‘hard’ bewijsmateriaal kan het transitieproces naar gerechtigheid zelfs belemmeren, wanneer beleidsmakers herstelmaatregelen baseren op documenten die niet voor iedereen bewaard gebleven of beschikbaar zijn.

Hoewel discussies over het ‘einde’ van transnationale adoptie niet zonder verdienste zijn, schilderen ze transnationale adoptie af als een netjes afgelijnd hoofdstuk waarmee de betrokken gemeenschappen in het reine kunnen komen zonder een kritiek over de huidige samenleving uit te lokken. De gevolgen van transnationale adoptie zullen zich echter nog vele generaties laten voelen. Alleen al in België zette transnationale adoptie een onuitwisbare stempel op de levens van meer dan 23.000 landgenoten. Aangezien ook steeds meer nakomelingen deze geschiedenis willen reconstrueren, zoals enkele bijdragen in deze bundel demonstreren, is het wellicht productiever om niet enkel het einde maar ook de nagedachtenis van transnationale adoptie te bevragen. Net zoals de geschiedenis van transnationale adoptie zich niet eenvoudig laat afbakenen, raakt de thematiek ook aan opkomende praktijken van transnationaal geassisteerde reproductie en verwantschap die de grenzen van heteroseksueel en cisgender ouderschap overstijgen (zie ook de bijdrage van Vertommen). Anno 2023 tonen de onthutsende rapporten over gedwongen adopties en verplaatsingen van grote aantallen Oekraïense kinderen door het Russische regime bovendien aan dat controversiële transnationale adopties allerminst een zaak van het verleden zijn (Humanitarian Research Lab, 2023).

De eenzijdige aandacht voor het ‘einde’ van transnationale adoptie reflecteert ook de marginale plek die transnationaal geadopteerden in de nationale geschiedenissen van hun oorspronkelijke en geadopteerde thuislanden innemen. Enkele karige uitzonderingen terzijde (zie de bijdrage van Moonen), is er vooralsnog bitter weinig geweten over de (inter)generationele en geleefde ervaringen van transnationaal geadopteerde Belgen. De late introductie van een regulerend kader voor transnationale adopties, wat onder meer leidde tot een ondermaatse registratie en archivering van adoptiepraktijken, bemoeilijkt niet alleen

het onderzoek naar adopties uit het verleden, maar beknot ook de mate waarin geadopteerden en hun families kennis kunnen verwerven over hoe hun adoptie tot stand is gekomen. Hoewel de bewaar- en toegangsrichtlijnen rond adoptiegerelateerde archieven aanzienlijk verbeterd zijn sinds de inwerkingtreding van het HAV, worden adoptiedossiers nog steeds beheerd op manieren die de onbeduidendheid van preadoptieve identiteiten benadrukken en geadopteerden vooral aanmoedigen om het verleden ‘achter zich te laten’. Bovendien genieten onderzoekers doorgaans van een betere toegang tot bepaalde archieven dan de personen wier levens ze documenteren. Historici die willen bijdragen aan een gedegen en veelzijdige kennis over de geschiedenis van adoptie zouden die privileges daarom ook moeten aanwenden om te pleiten voor een betere bewaring en toegankelijkheid van adoptiearchieven, niet alleen voor de academische gemeenschap maar in het bijzonder voor de betrokken families.

VRAAG CREËERT AANBOD: INTERLANDELIJKE ADOPTIE IS VERWORDEN TOT EEN VERZIEKT SYSTEEM VAN MARKTWERKING

Ina Hut

Van februari 2003 tot en met augustus 2009 was ik directeur-bestuurder van Wereldkinderen. In deze bijdrage neem ik je mee op mijn reis van een enthousiast voorstander van adoptie tot het publiekelijk neerleggen van mijn functie omdat de risico's op kinderhandel te groot zijn en ik mij niet langer met adoptie kan verenigen.

DE GEBOORTE VAN EEN MOEDER

Het is doodstil, die vrijdagmiddag in de verloskamer. Vrijdag 25 september 1998. Ons dochtertje, net geboren, had moeten huilen, maar ze is stil. Doodstil. Ze ligt stil op mijn buik. Ons kleine meisje is levenloos geboren, na een voldragen zwangerschap. De wereld staat stil. Dit meisje, ons dochtertje was zo welkom! Ons verdriet is onbeschrijflijk groot.

Die dag werd ik moeder. Die dag werden over de hele wereld duizenden vrouwen moeder. Moeders die met heel hun hart naar hun kindje verlangden, moeders die lang gewacht hebben, maar ook moeders die niet zwanger hadden willen worden, moeders die niet weten hoe ze hun kindje moeten voeden. Moeders die hun kindje afstaan, moeders die hun kindje kwijtraken.

Het overlijden van mijn dochtertje verandert mijn leven. Ik wil mij gaan inzetten voor een betere wereld, voor minderbedeelden, voor kinderen in nood. De volgende stap in mijn loopbaan zal een stap zijn om deze aarde een beetje beter te maken. Dat was ik al van plan te gaan doen in de tweede helft van mijn carrière. Het overlijden van mijn dochtertje vervroegt mijn besluit.

EIGEN ADOPTIEPROCEDURE

We staan al vanaf begin jaren 1990 ingeschreven voor adoptie bij Wereldkinderen. We willen, naast biologisch ‘eigen’ kinderen, graag kinderen die geen toekomstperspectief hebben een goede toekomst geven. We stonden op de wachtlijst voor een kindje uit Zuid-Korea. Tijdens mijn zwangerschap in 1998 werd ons gevraagd of we een kindje wilden adopteren, maar je kunt niet adopteren als je zwanger bent. Dus dat kon niet doorgaan. Een jaar na het overlijden van ons dochtertje mochten we weer verder gaan met adoptie. Weer staan we op de wachtlijst. Dan, in 2000, worden we ouders van een biologisch ‘eigen’ gezonde zoon. Wat zijn we dankbaar! Het mogen krijgen van een kind is een groot wonder en een groot geschenk.

Intussen staan we opnieuw actief op de wachtlijst. Maar in het voorjaar van 2002 wordt het adoptieprogramma met Zuid-Korea beëindigd door Wereldkinderen. Aanvankelijk werd gezegd dat er voor ons geen mogelijkheden meer waren, twee maanden later horen we dat we voor Ethiopië kunnen worden ingeschreven. We vinden dit land eigenlijk een betere optie dan Zuid-Korea, want Zuid-Korea kan in toenemende mate zelf voor haar kinderen zorgen, dit in tegenstelling tot Ethiopië.

Het is augustus 2002. We zijn bij een informatiebijeenkomst van Wereldkinderen over adoptie uit Ethiopië. Ik ben geëmotioneerd als ik hoor hoeveel ellende sommige kinderen al meemaken voorafgaand aan de adoptie. Heel veel kinderen sterven voordat ze in een kindertehuis komen. De kinderen die geadopteerd worden zijn de vechtertjes, de sterksten. Wat kijk ik uit naar ons kindje, hij of zij is misschien al wel geboren. Hopelijk kunnen we hem of haar een mooie toekomst bieden. Onze papieren liggen al in Ethiopië.

BENOEMING ALS DIRECTEUR-BESTUURDER VAN WERELDKINDEREN

Tijdens die informatiebijeenkomst dacht ik: 'Wat moet het mooi zijn om hier te mogen werken'. Niet wetende dat er op dat moment een vacature is voor de directeursfunctie. Een paar maanden later krijg ik een oud nummer van het Wereldkinderenblad onder ogen. Mijn oog valt op de vacature... Ze zoeken een algemeen directeur. Ik besluit te bellen, ik voldoe aan het functieprofiel en het lijkt me een waanzinnig leuke functie! Een functie met volop zingeving! De vacature is al een paar maanden oud. De selectieprocedure is bijna afgerond. Maar men is enthousiast over mijn kandidatuur en vraagt of ik mijn curriculum vitae en motivatie naar het wervingsbureau wil sturen. Ik doe dat dezelfde avond nog. Ik word de volgende dag teruggebeld en uitgenodigd voor een gesprek. Al aan het einde van het gesprek wordt mij gezegd dat ze graag met mij door willen. Er volgen nog een paar gesprekken met de Raad van Toezicht en het team van Wereldkinderen. Dan komt het telefoontje: 'We willen jou graag als onze nieuwe directeur'. Ik ben zo blij, mijn droombaan, mijn wereldbaan. Mijn benoeming gaat in op 1 februari 2003. Het is vanuit een diepe intrinsieke motivatie om deze wereld een beetje mooier te maken, dat ik start als directeur-bestuurder van Wereldkinderen.

VOORBODEN

Is het een voorbode dat de eerste brief die ik onderteken als directeur van Wereldkinderen een condoleancebrief is? De brief is gericht aan adoptieouders die jaren geleden via Wereldkinderen twee jongens uit Zuid-Korea hebben geadopteerd. De eerste zoon heeft zelfmoord gepleegd. De tweede zoon heeft de as van zijn adoptiebroer in Zuid-Korea uitgestrooid. Na terugkomst in Nederland heeft hij zich vervolgens ook van het leven beroofd... Zelfdoding komt veel voor onder Zuid-Koreaans geadopteerden, werd mij door medewerkers van Wereldkinderen gezegd.

Het valt me direct al op dat de generatie adoptieouders anno 2003 anders is dan de adoptieouders van de beginjaren, de jaren 1970. Werd er toen vooral uit idealisme geadopteerd, zijn het nu voor 95 % aspirant-adoptieouders die ongewenst kinderloos zijn of na een eerste kind geen tweede kind kunnen krijgen. Sommige adoptieouders zijn veeleisend. Er lijkt een cultuur te bestaan waarin veel aspirant-ouders

vinden dat ze recht hebben op een kind. Zo krijg ik al in de eerste maanden een claim van adoptieouders, waarmee ik in de eerste maanden word geconfronteerd. Deze adoptieouders hebben een aantal jaren geleden een meisje geadopteerd. Het meisje was één jaar toen ze werd overgedragen aan de adoptieouders. Op driejarige leeftijd werd autisme vastgesteld, een stoornis die niet eerder dan op driejarige leeftijd kan worden gediagnosticeerd. De ouders claimen 1.150.000 euro wegens ziektekosten, maatschappelijke begeleiding, enzovoort. Wat verwachten deze adoptieouders? Dat ze een kind kunnen ‘kopen’ en dan mogen eisen dat het gezond is? Niet goed, geld terug...? Ik besluit de dialoog aan te gaan. Helaas, de ouders houden voet bij stuk. Daarop besluit ik deze casus geanonimiseerd in het nieuwsblad van Wereldkinderen te plaatsen en de lezers van het blad om een reactie te vragen. De reacties van andere adoptieouders zijn vernietigend. Gelukkig, niet alle adoptieouders zijn voorstander van dit claimgedrag. Een paar dagen later besluiten de adoptieouders om de claim in te trekken, gezien de reacties die er zijn gekomen.

Er zijn meer voorboden. In 2003 zijn er in Nederland zeven vergunninghouders. Ik ben nog maar twee dagen directeur van Wereldkinderen of ik maak het eerste vergunninghoudersoverleg mee. Opvallend is dat bijna alle voorzitters van de andere organisaties zelf adoptieouders zijn. Een nieuwe adoptieorganisatie, de Nederlandse Adoptie Stichting (NAS), drijft de boel behoorlijk op de spits tijdens dit overleg. De NAS is opgericht door een groep adoptieouders die via de Stichting Kind en Toekomst geadopteerd hebben maar uit onvrede hun eigen stichting hebben opgericht. Opvallend is dat het ministerie van Justitie en Veiligheid de NAS niet heeft gevraagd om het Convenant te tekenen, terwijl deze in 1995 in nauwe samenwerking met Justitie tot stand is gekomen. Het Convenant bepaalde dat er in principe slechts één vergunninghouder per land werkzaam mag zijn, tenzij de eerste vergunninghouder instemt met een tweede vergunninghouder.¹ Deze bepaling heeft als doel om te voorkomen dat vergunninghouders in elkaars vaarwater zitten. Een afspraak die in de praktijk goed werkt. In grotere landen zijn vaak meerdere Nederlandse vergunninghouders werkzaam. De NAS verwijt de overige vergunninghouders aan ‘landje pik’ te doen. Zij willen ook werken in landen waar andere vergunninghouders actief zijn, want ‘er zijn zoveel kinderen die geadopteerd

1 Het Convenant Omgang met Adoptiekanalen van 12 december 1995 omschreef de samenwerkingsverplichtingen van vergunninghouders met betrekking tot hun buitenlandse contacten.

kunnen worden'. Wereldkinderen zou een monopoliepositie hebben. Waar ben ik in terechtgekomen? Is dit de wereld van kinderwelzijn...? De eerste twijfels beginnen te komen.

De NAS schakelt de media in en suggereert onder meer dat Wereldkinderen de opstart van een tweede vergunninghouder in Zuid-Afrika zou tegenwerken. Dit terwijl Zuid-Afrika zelf als regel heeft gesteld dat er niet meer dan één vergunninghouder per land werkzaam mag zijn (Rosenberg, 2003). De NAS gaat zelfs zover dat ze in mei 2003 een klacht indient bij de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) vanwege 'kartelvorming door de zes vergunninghouders'. De klacht van de Nederlandse Adoptie Stichting (NAS) is gericht tegen de zes bemiddelende instanties, maar ook het ministerie van Justitie wordt als partij genoemd. De NAS is van mening dat er misbruik wordt gemaakt van een 'economische machtspositie'. Volgens de NAS hebben de vergunninghouders de wereld onderling verdeeld door claims te leggen op landen waar zij ook willen bemiddelen voor adoptie. Zij zijn ook van mening dat er veel meer kinderen kunnen worden geadopteerd dan de vergunninghouders doen en stellen in hun eigen nieuwsbrief dat ze financieel te kwetsbaar zijn om zich te beperken tot bemiddeling vanuit één land.

Gelukkig doet de NMa al snel een uitspraak. In juli 2003 meldt de NMa dat de vergunninghouders niet aan te merken zijn als ondernemingen in de zin van de Mededingingswet. Hierdoor vallen de gedragingen van vergunninghouders buiten de reikwijdte van de Mededingingswet. De NMa wijst daarom de klacht van de Nederlandse Adoptie Stichting af. Maar ze geven toch een inhoudelijk oordeel:

Volgens de NMa zijn de activiteiten van de vergunninghouders gericht op het verwezenlijken van een taak van algemeen belang, namelijk het waarborgen van een zorgvuldig verloop van interlandelijke adoptie. Hierbij ligt de nadruk op het beschermen van de belangen van het kind. Juist ter bescherming van dit belang zijn er op (inter)nationaal niveau afspraken gemaakt en regels opgesteld die de zorgvuldigheid van de adoptieprocedure moeten waarborgen. De taken van de vergunninghouders zijn onderdeel van een wettelijke adoptieprocedure. Bovendien bevat de wetgeving bepalingen waaruit blijkt dat de vergunninghouders niet in elkaars vaarwater mogen zitten. Het is vergunninghouders niet toegestaan betrekkingen aan te knopen met instellingen in het buitenland die reeds met andere vergunninghouders betrekkingen onderhouden.²

De NAS legt zich hier echter niet bij neer. Ze blijft de overige vergunninghouders provoceren. Zo laat ze weten dat ze zal starten met adoptiebemiddeling vanuit Zuid-Afrika, het ministerie van Justitie zou hierachter staan. Wereldkinderen zou dit al die tijd hebben tegengehouden... Ze schrijven onder andere ook dat ze een machtiging hebben aangevraagd voor Bolivia. Dit terwijl Wereldkinderen het contact in Bolivia aan het opbouwen is! Dat weet het ministerie van Justitie. Waarom treden zij niet op? Zij zijn degenen die destijds het Convenant tussen de vergunninghouders hebben afgedwongen, waarin staat dat een tweede vergunninghouder pas in een land kan gaan werken als de eerste vergunninghouder daarmee instemt. En in de adoptiewetgeving staat toch ook duidelijk dat vergunninghouders niet in elkaars vaarwater mogen zitten? Welk spel wordt hier gespeeld?

Dan is er ook nog de Belangenvereniging Zelfdoeners in Adoptie (BZA), een organisatie die vindt dat de meeste vergunninghouders te weinig doen om kinderen te adopteren. Ze vinden dat we meer op zoek moeten gaan naar kinderen. Er zitten immers zoveel kinderen in de kindertehuizen, beweren ze. Wat ze niet beseffen is dat de meeste van die kinderen in de zogenaamde 'weeshuizen' niet adoptabel zijn, ze hebben vaak nog ouders of andere familie. Een grote groep kinderen zit vanwege benodigde zorg tijdelijk in de tehuizen. Deze kinderen zijn niet afgestaan voor adoptie. Onderzoek van de ngo Save the Children wijst uit dat meer dan 80 % van de kinderen in 'weeshuizen' nog één of twee ouders heeft (Csaky, 2009). Deze kinderen worden tijdelijk

² Zie berichtgeving door Autoriteit Consument & Markt (ACM) op <https://www.acm.nl/nl/publicaties/publicatie/5084/Kartelverbod-geldt-niet-voor-adoptie-afspraken>.

naar de tehuizen gebracht vanwege armoede of medische zorg. Vaak bezoeken de ouders of familie de kinderen. Om dan te constateren dat de kinderen weg zijn, naar het buitenland, voor adoptie... Ook recent onderzoek naar weeshuistoerisme bevestigt het beeld dat veel kinderen in de zogenaamde weeshuizen nog ouders of familie hebben (Van Haga, 2018).

KORTERE 'DOORLOOPTIJDEN' EN MEER KINDEREN?

Ingegeven door het feit dat er veel wensouders zijn, laat het ministerie van Justitie het consultancybedrijf Capgemini in 2003-2004 onderzoek doen naar de mogelijkheid tot 'kortere doorlooptijden' bij interlandelijke adoptie. Er zijn immers zoveel kinderen in weeshuizen... Kortere doorlooptijden? We hebben het hier toch niet over handelswaar?

In 2004 worden de uitkomsten gepresenteerd (Weststeijn & Wouters, 2005). Volgens de onderzoekers zou het heel goed mogelijk zijn om 'de doorlooptijden' te verkorten... Ze hebben echter alleen de eerste fase van de adoptieprocedure onderzocht: de periode van aanmelding van aspirant-adoptieouders bij het ministerie tot en met het verkrijgen van de beginseltoestemming. Het proces in het buitenland is niet meegenomen. Wat ze vergeten is dat aspirant-adoptieouders eventueel sneller door de eerste fase kunnen komen, maar dat ze uiteindelijk net zo lang op de wachtlijst staan, omdat het aantal kinderen dat voor adoptie wordt voorgesteld bepalend is voor de lengte van het adoptieproces. En dat aantal neemt wereldwijd af (Selman, 2009). De onderzoekers hebben niet de opdracht gekregen om de vergunninghouders te consulteren, noch om het tweede deel van het adoptieproces, vanaf aanmelding bij de vergunninghouder, mee te nemen. Het resultaat is een rapport waarvan de aanbevelingen twijfelachtig zijn. Want niet de snelheid van de procedure in Nederland bepaalt de duur van de totale procedure, maar het aanbod vanuit de zendende landen. En dat mag niet worden bepaald door de vraag naar adoptiekinderen!

Een deel van het onderzoek bestond uit interviews met drie organisaties behorend tot het Adoptieouders Overleg. Deze groep bestaat uit ongeveer 1.000 personen. Van de vereniging Wereldkinderen waren destijds circa 7.500 adoptiegezinnen lid, dus in totaal ongeveer 15.000 personen. Opvallend is dat er geen gesprekken zijn gevoerd met een vertegenwoordiging van deze vereniging. Het lijkt dat op basis van lobbywerk en vooraf ingenomen standpunten ervoor is gekozen om

wel met leden van het Adoptieouders Overleg en niet met leden van de vereniging Wereldkinderen in gesprek te gaan.

Capgemini stelde verder dat versoering en kostenbesparing in het begin van het traject wenselijk is. Ook die aanbeveling deelde Wereldkinderen niet. Versoering van het gezinsonderzoek zal leiden tot het doorlaten van ouders die niet voldoende voorbereid zijn. Pas als aspirant-adoptieouders alle aspecten van het adopteren van een kind hebben overwogen, kan er vanuit de Raad voor de Kinderbescherming een degelijk onderzoek plaatsvinden naar de mogelijke geschiktheid van de ouders en kunnen ouders een weloverwogen beslissing nemen. Dit zal in de toekomst nog belangrijker worden, gezien het feit dat er steeds meer kinderen worden voorgesteld die speciale zorg nodig hebben. Dit heeft niet alleen betrekking op hun medische conditie, maar ook op leeftijd en achtergrond, waarbij er sprake kan zijn van verwaarlozing, mishandeling of seksueel misbruik. Ouders moeten soms worden voorbereid op het vervullen van een hulpverleningsrol naast een ouderrol. Een beperkte toetsing op risico- en beschermende factoren zal een lagere kwaliteit van de screening opleveren en de druk op nazorg gaan vergroten en zal leiden tot meer probleemsituaties na plaatsing. Het lijkt erop dat het onderzoek vooral gestuurd is vanuit de wens van Justitie en wensouders om adopties sneller en goedkoper te laten verlopen. Er zijn 'immers zoveel wachtende ouders, die snel door het proces moeten en zo snel mogelijk moeten worden 'geholpen' aan een kind'.

Een andere uiting van de tijdsgeest en de kijk op adoptie door het ministerie van Justitie is dat er in 2005 een werkgroep 'Uitbreiding adoptiecapaciteit' wordt geïnstalleerd (Donner, 2004).³ Ook ik zit in deze werkgroep. Defence for Children en ik hebben grote vraagtekens bij de opdracht van deze werkgroep, die luidt: 'Hoe kunnen we de adoptiecapaciteit uitbreiden?'. Maar hoezo, de adoptiecapaciteit uitbreiden? De vraag van aspirant-adoptieouders in Nederland mag toch niet bepalend zijn voor het aanbod aan adoptiekinderen? Het HAV stelt toch dat eerst gekeken dient te worden of kinderen in het eigen land in een gezin kunnen worden geplaatst? Dan zouden we toch moeten inzetten op een voorzichtig beleid dat stimuleert dat zendende landen steeds meer hun eigen kinderen kunnen plaatsen? Onze visie wordt

3 Naast het ministerie van Justitie en Veiligheid en de Raad voor de Kinderbescherming, nemen o.a. Wereldkinderen, Defence for Children, Meiling en het AOO deel aan de werkgroep.

gesteund door de Raad voor de Kinderbescherming. Na veel discussie wordt de opdracht veranderd in de vraag of het wenselijk is om de adoptiecapaciteit uit te breiden. We hebben er hard voor moeten strijden, maar de eindconclusie luidt – gelukkig – dat het niet wenselijk is om de druk op de landen van herkomst te vergroten, maar dat er meer dient te worden geïnvesteerd in de opvang van zwangere vrouwen en in lokale jeugdhulpverlening. Het ging niet vanzelf...

ADOPTIE: EEN MARKT VAN VRAAG EN AANBOD

Dit is de sfeer die heerst rondom adoptie in de eerste jaren dat ik als directeur van Wereldkinderen werk. Voor mij is reeds in 2004, het jaar nadat ik directeur ben geworden van Wereldkinderen, duidelijk dat interlandelijke adoptie een markt is geworden van vraag en aanbod. De vraag stimuleert en creëert zelfs aanbod. Ik wil persoonlijk niet meewerken aan het verhogen van de vraagkant en neem een ingrijpend besluit. Ik besluit mijn eigen adoptieprocedure – waarvoor we al meer dan tien jaar staan ingeschreven – te beëindigen. Ik kan me er beter voor gaan inzetten dat adopties zuiver verlopen, want er gaat nogal wat mis. Toen dacht ik nog dat het ging om incidentele misstanden.

Vanaf de jaren 1970 stijgt de vraag naar adoptabele kinderen, omdat ongewenste kinderloosheid toeneemt. De toenemende vraag stimuleert en creëert aanbod. Een markteconomisch principe dat – helaas – ook voor adoptie geldt. De risico's op kinderhandel in relatie tot interlandelijke adoptie zijn toegenomen. Kinderen dienen zoveel mogelijk in eigen land te worden opgevangen. Dat is het uitgangspunt van het IVRK.⁴ Alleen voor die kinderen, voor wie in eigen land echt geen gezin kan worden gevonden, is interlandelijke adoptie een laatste optie, aldus het HAV.⁵ Er komen derhalve minder kinderen, in eerste instantie vooral minder gezonde baby's, voor adoptie beschikbaar.

Echter, dit wordt steeds opnieuw in twijfel getrokken door de pro-adoptielobby, bijvoorbeeld door de BZA. De adoptiecapaciteit dient te worden uitgebreid, want er zijn wereldwijd zoveel weeskinderen, aldus hun redenering. Zij onderbouwen hun betoog met de uitspraak van het World Initiative for Orphans (WIO) dat er anno 2007 150 miljoen wezen

4 Zie art. 21 IVRK: <https://www.kinderrechten.nl/verdragstekst/>.

5 Zie art. 4 Haags Adoptieverdrag: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=69>.

zijn. Dit cijfer wordt gebruikt in de lobby om de ‘adoptiecapaciteit’ uit te breiden. Maar klopt dit aantal wel?

Volgens gegevens van UNICEF zijn er inderdaad 150 miljoen zogenaamde ‘wezen’. Maar in deze definitie van ‘wezen’ worden ook de kinderen die alleen hun vader of hun moeder hebben verloren meegerekend.⁶ Gezien deze definitie kunnen er vraagtekens worden geplaatst bij de uitspraken van de BZA. Vindt de BZA het dan wenselijk dat kinderen die nog wel een moeder of een vader hebben, voor adoptie in aanmerking komen? Het kan toch niet de bedoeling zijn om kinderen te adopteren als ze nog een vader of een moeder hebben? UNICEF spreekt over ‘double orphans’ als het gaat om kinderen die zowel hun vader als hun moeder hebben verloren. In onze spreektaal zijn dit de ‘echte wezen’. En dat zijn er aanmerkelijk minder dan de 150 miljoen wezen waarover de BZA spreekt. In 2010 waren dat er circa 14 miljoen (UNAIDS en UNICEF): dat is nog geen tien procent van het aantal dat door de BZA wordt genoemd. Natuurlijk zijn 14 miljoen ‘echte wezen’ nog steeds veel. In dit aantal worden overigens kinderen tot achttien jaar meegeteld. Het is niet terecht te veronderstellen dat voor deze kinderen interlandelijke adoptie de beste optie is. UNAIDS geeft aan dat de meeste van deze kinderen door de familie of gemeenschap worden opgevangen. Save the Children stelt dat 80 % van deze kinderen tijdelijk in kindertehuizen zit, omdat de familie tijdelijk niet voor hen kan zorgen (Csaky, 2009).

Conform het HAV dient eerst te worden ingezet op lokale oplossingen. Landen die het HAV hebben getekend, hebben zich hiertoe verplicht. In Afrika bijvoorbeeld is het heel gewoon dat ‘double orphans’ worden opgevoed door de (uitgebreide) familie, door hun grootmoeders of de community waarin ze leven. Een gezinsleven zoals wij in Nederland kennen, wordt in Afrika, Latijns-Amerika en Azië dikwijls anders ingevuld. Moet je deze kinderen, die in familieverband worden opgevangen, dan naar Nederland halen voor interlandelijke adoptie? Welk belang dient dat? Het belang van het kind of het belang van wensouders? Er zijn voldoende voorbeelden van ‘zogenaamde wezen’ die later toch geen wees bleken te zijn. Als adoptieouder wil je toch je adoptiekind recht in de ogen kunnen kijken en vanuit het belang van het kind adopteren?

6 <https://data.unicef.org/topic/hiv/aids/orphanhood/>.

We zijn alweer wat verder in de tijd als het patroon me duidelijk wordt. Het ontstaan van de vraag heeft geleid tot een markt met internationale competitie tussen de ontvangende landen. Daar waar ik eerst nog geloofde dat het ging om incidentele misstanden, weet ik inmiddels dat het gaat om een structureel patroon en om structurele weeffouten in het systeem. Gaandeweg zijn mijn ogen geopend. Er is iets fundamenteel mis in de wereld van adoptie. Een paar voorbeelden, zonder uitputtend te zijn.

ETHIOPIË – FRAUDULEUZE DOSSIERS

In 2008 geef ik aan de organisatie Against Child Trafficking (ACT) opdracht voor onderzoek naar mogelijke misstanden bij adopties uit Ethiopië. Zo'n twintig willekeurig gekozen dossiers van geadopteerden worden onderzocht. Aanleiding zijn vragen van biologische moeders die bij de kindertehuizen in Ethiopië informeren naar hun kind. Op verzoek van de Ethiopische overheid dienen adoptieouders totdat het kind achttien jaar is jaarlijks informatie te verstrekken over hoe het met het kind gaat. Deze informatie komt kennelijk niet bij de biologische ouders terecht. Het onderzoek in opdracht van Wereldkinderen uit 2009 laat meerdere misstanden zien (Wereldkinderen, 2009). Een rechter die een handtekening heeft gezet onder een akte waarin staat dat de ouders zijn overleden, terwijl hij en de betrokkenen weten dat de ouders leven. 'Fake ouders' die een kind afstaan, terwijl het niet hun kind is. Tussenpersonen die geld bieden voor kinderen. Ouders die niet weten dat familiebanden definitief worden doorgesneden bij adoptie en denken dat hun kind terugkomt.

Er is sprake van marktwerking. Wereldkinderen betaalt een onkostenvergoeding aan de tehuizen vanwaaruit wordt geadopteerd. Een vergoeding voor dagelijkse zorg, medische kosten, enzovoort. Amerikaanse organisaties betalen ongeveer het viervoudige, daarnaast doneren ze vaak nog goederen (bv. een wasmachine) aan het kindertehuis. Zo werkt de internationale competitie. Wij willen daar niet aan meewerken. Gevolg is dat veel kinderen voor adoptie naar Amerika gaan.

HAÏTI – STEEKPENNINGEN

De Haïtiaanse overheid wil in 2008 dat adoptieorganisaties 1.000 euro extra per kinddossier betalen, een onderbouwing wordt niet gegeven. Wij weten echter dat dit geld verdeeld wordt over circa twintig

ambtenaren: steekpenningen dus. Sommige adoptieorganisaties betaalden al om het proces te versnellen en een dossier sneller van het ene bureau op het ministerie naar het andere te krijgen. Naar aanleiding van dit verzoek van de Haïtiaanse overheid stopte Wereldkinderen met adopties uit Haïti, we wilden geen steekpenningen betalen. Alleen kinderen die al in de procedure zaten, zijn nog voorgesteld. We meldten dit aan Justitie. Het Nederlandse ministerie gaf aan geen moeite te hebben met steekpenningen: 'Als het maar verantwoord wordt in de boeken'. Conform advies van de commissie-Kalsbeek (mei 2008): 'De commissie is van mening dat vergunninghouders wel de ruimte moeten hebben om dergelijke 'facilitation payments' te betalen, voor zover dat in bepaalde landen gebruikelijk is' (commissie-Kalsbeek, 2008, p. 50). Andere adoptieorganisaties, waaronder de NAS, gingen 'gewoon' door, met medeweten van ons ministerie.

INDIA – TEGENWERKING BIJ HET VINDEN VAN BIOLOGISCHE MOEDERS

Op verzoek van de geadopteerden wilde Wereldkinderen zoeken naar de biologische moeders. Maar we botsten op veel weerstand in India. Kindertehuisdirecteuren konden de moeders zogenaamd niet vinden. Wanneer geadopteerden zelf gingen zoeken, soms met behulp van mensenrechtenactivisten, werden biologische moeders door hen soms al binnen een dag gevonden. Tegenwerking om de business te laten doorgaan. Pien Bos heeft twee jaar onderzoek gedaan in India en concludeerde dat moeders niet vrijwillig afstand doen, maar dat ze in een soort fuik worden gedreven (Bos, 2008). Wereldkinderen stopte in 2008 met adopties uit India, andere organisaties gingen door.

CHINA – KINDERHANDEL EN DREIGEN TOT INTREKKEN VERGUNNING WERELDKINDEREN DOOR HET MINISTERIE VAN JUSTITIE

Interlandelijke adoptie bestaat in China vanaf het begin van de jaren 1990. Door Wereldkinderen wordt vanaf 1992 uit China geadopteerd. Vanaf 2005 komen er steeds meer aanwijzingen dat in China, mogelijk op grote schaal, directeuren van kindertehuizen geld betalen aan tussenpersonen voor het aanbrengen van kinderen in de kindertehuizen. Ook zijn er aanwijzingen dat de achtergrondgegevens en identiteit van kinderen die voor adoptie worden voorgesteld, worden

veranderd. Daarnaast zijn er indicaties van ‘baby-buying programs’.⁷ Een vooraanstaande hoge functionaris van het China Center of Adoption Affairs (CCAA) heeft mij in een vertrouwelijk gesprek gezegd dat er in China zelf voldoende ouders beschikbaar zijn om een gezond kind te adopteren: ‘they are queuing up’. China voldeed dus niet aan het subsidiariteitsbeginsel.

Bewijzen hiervoor komen aan bod in zowel onderzoek als documentaires over kinderhandel in China, en bevestigen wat we horen via eigen contactpersonen en medewerkers van de Nederlandse ambassade in Beijing. In China zouden, aldus Kevin Bales, adviseur VN-programma tegen mensenhandel, op jaarbasis 70.000 kinderen worden verhandeld en verkocht (*Trouw*, 8 november 2007). Brian Stuy geeft in een mail aan mij aan dat hij bewijs heeft dat 10 tot 20 % van de tehuizen in China betrokken is bij ‘baby buying programs’.⁸ *ABC News* vertoont in mei 2008 een documentaire van Beth Loyd: *China’s lost Children. The thousands of children kidnapped in China, many of them adopted by foreigners* (Lloyd, 2008). En het EO-Netwerk interviewt op camera een handelaar die kinderen aan het kindertehuis verkoopt dat het meeste biedt.⁹

Vanaf het moment dat Wereldkinderen deze signalen kreeg, hebben we bij het ministerie van Justitie, de officiële gesprekspartner van de Chinese autoriteiten, aangedrongen op nader onderzoek. Wij reisden ook zelf naar China. Naar aanleiding van alle signalen zette Wereldkinderen vanaf mei 2008 de intake van ouders die gezonde kinderen uit China wilden adopteren stop. De risico’s op kinderhandel zijn te groot. Voor de ouders die nog op de wachtlijst staan, geldt dat we extra controle willen op de achtergrond van de kinderen die nog zullen komen. Het ministerie van Justitie reisde in mei 2008 op ons herhaaldelijk verzoek en na aandringen van de Tweede Kamer ook af naar China. Na terugkomst werd het resultaat van deze reis op ons verzoek teruggekoppeld. Onze teleurstelling is groot. Er zijn door de ambtenaren slechts oppervlakkige gesprekken gevoerd in China, van onderzoek was geen sprake.

7 ‘Baby buying programs’: structurele programma’s waarbij kinderen worden afgepakt en/of gekocht en doorverkocht aan kindertehuizen, bv. verloskundigen die baby’s tegen betaling aanbieden aan kinderhandelaren die het kind doorverkopen aan kindertehuizen, terwijl tegen de moeder wordt gezegd dat de baby overleden is.

8 Zie ook de website <https://www.research-china.org>.

9 Zie <https://www.youtube.com/watch?v=IKLtyb3CEVo>.

Bij een nieuw bezoek aan China geven medewerkers van de Nederlandse ambassade in Beijing aan dat het issue van mogelijke misstanden rondom adopties uit China een politiek gevoelig onderwerp is. Zij geven aan op lokaal, provinciaal niveau niet in de documenten te kunnen kijken. Het traject vooraleer een kind bij een Social Welfare Institute komt is kwetsbaar. Een medewerker van de ambassade gaf aan dat de datum waarop de notariële akten zijn opgemaakt, vaak dezelfde datum is als die waarop het kind te vondeling zou zijn gelegd. Dat kan niet kloppen, aldus de betreffende medewerker. Dient de ambassade dat niet verder te onderzoeken? Nee, dat is niet de procedure, werd ons gezegd. Adoptiekinderen vanuit China reizen naar Nederland op basis van een machtiging tot voorlopig verblijf (MVV), de ambassade hoeft dan niet inhoudelijk te kijken naar de notariële akte. De ambassade dient dit alleen bij een paspoortafgifte te doen. Dus terwijl de ambassade weet dat de dossiers niet kloppen, gaan de kinderen toch voor adoptie naar Nederland. Ook bevestigen ze dat er meer informatie bij de Chinese autoriteiten bekend is over het kind, die niet wordt meegegeven in het dossier dat de vergunninghouders en de adoptieouders ontvangen.

Na terugkomst van onze reis naar China kregen wij van het ministerie van Justitie als feedback dat Wereldkinderen door een te negatieve bril heeft gekeken. Kritiek van onze kant op de beperkingen van het 'onderzoek' van het ministerie werd terzijde geschoven. Nader onderzoek was volgens hen niet nodig. Hierop heb ik in juli 2008 aangegeven zelf een gedegen onderzoek te willen uitvoeren. We hebben de plicht om de achtergrond van de kinderen zo goed mogelijk te onderzoeken. Er is door Wereldkinderen over meerdere onderzoeksmogelijkheden gesproken met het ministerie: onderzoek door onze lokale medewerkers, door Chinese universiteiten en een Nederlandse universiteit, door een mensenrechtenorganisatie, door een advocatencollectief, enzovoort. Wereldkinderen werd in september 2008 echter door het ministerie dringend verzocht om geen enkel onderzoek uit te voeren. Toen wij evenwel bleven aandringen, werd vervolgens gedreigd dat als Wereldkinderen eigen onderzoek zou gaan doen, onze vergunning zou worden ingetrokken. Ik was ontgoocheld door deze intimidatie! Hadden wij dan niet de verantwoordelijkheid om zoveel mogelijk achtergrondinformatie over de kinderen te controleren? Op mijn vraag hoe ze dit dan wilden motiveren, gaven ze als antwoord dat 'gebrek aan samenwerking' de reden zou zijn waarmee het ministerie deze intrekking zou verantwoorden. Op mijn vraag naar het waarom van deze maatregel,

antwoordden ze dat er andere belangen speelden en dat de relatie China-Nederland schade zou kunnen ondervinden als wij zelf onderzoek zouden gaan doen. Terwijl ik zeer gewetensvol de zuiverheid van de dossiers wilde garanderen, ging ons eigen ministerie er dwars voor liggen, terwijl datzelfde ministerie aan vergunninghouders als voorwaarde stelde dat de dossiers zuiver waren.

NEERLEGGEN FUNCTIE ALS DIRECTEUR VAN WERELDKINDEREN

Augustus 2009. Ik ben volledig gedesillusionneerd. Ik besluit mijn functie publiekelijk neer te leggen, om de ernst van de problematiek nog meer bekend te maken. Het tv-programma EO-Netwerk kondigt mijn vertrek aan en de reden waarom.¹⁰ Naar aanleiding van mijn aftreden en de media-aandacht zijn er in augustus 2009 schriftelijke Kamervragen gesteld aan de minister van Justitie en volgde er een algemeen overleg in oktober 2009.¹¹ Ik schreef hiertoe een rapport voor de Tweede Kamer met grotendeels dezelfde aanbevelingen zoals in 2022 door de RSJ en in 2021 door de commissie-Joustra zullen worden gedaan (Hut, 2009; RSJ, 2022; COIA, 2021). Adoptie is verworden tot een markt van vraag en aanbod. Vraag creëert aanbod.

Van alle mooie gedachten die ik had over adoptie in 2003, blijft daar in 2009 helemaal niets meer van over. Ik kan niet meer achter interlandelijke adoptie staan. Adoptie schuurt te nauw aan tegen kinderhandel. Het aanjagen van de vraag leidt in de praktijk tot kinderhandel. Het verziekte systeem en de intimidatie door Justitie destijds waren voor mij redenen om mijn functie neer te leggen. Adoptie is business waarbij autoriteiten en andere betrokkenen economische en politieke belangen laten prevaleren boven het belang van het kind. Zet in op beschermingssystemen in de landen van herkomst in plaats van kinderen weg te halen uit hun natuurlijke omgeving. Interlandelijke adoptie moet stoppen, het is een neokoloniaal systeem dat niet meer van deze tijd is.

¹⁰ Zie <https://www.youtube.com/watch?v=IKLtyb3CEVo>.

¹¹ Zie de verslagen van de Tweede Kamer: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2009Z14937&did=2009D40041> en <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2009Z14923&did=2009D40038>. Zie Verslag AO 6 oktober 2009: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31265-28.html>.

INTERLANDELIJKE ADOPTIE NAAR NEDERLAND: DE VOORTZETTING VAN EEN GEMANKEERD BELEID

Yannick Balk, Georg Frerks & Beatrice de Graaf*

In februari 2021 publiceerde de Nederlandse Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie (hierna: COIA of de commissie) een kritisch rapport (COIA, 2021). Het rapport ging in op misstanden die sinds de jaren 1950 in binnen- en buitenland zijn opgetreden bij interlandelijke adoptie, alsook op de rollen en verantwoordelijkheden daarbij van de Nederlandse overheid en andere betrokken partijen. Het rapport gaf de Nederlandse overheid als aanbeveling om de tekortkomingen te erkennen, een expertisecentrum op te richten en interlandelijke adopties per direct op te schorten en voor de langere termijn te heroverwegen.¹

Ondanks de bevindingen van de COIA besloot de overheid in april 2022 om interlandelijke adopties weer mogelijk te maken. De overheid deed dit na enkele wijzigingen ten opzichte van de eerdere situatie te hebben doorgevoerd in onder meer institutionele vormgeving en inbedding, procedures en uitvoeringspraktijk. Hoewel de overheid zich bewust leek van de problematiek omtrent adoptie, de daarmee samenhangende dilemma's erkende en na gesprekken met voor- en tegenstanders van de voortzetting inzag dat een bevredigende oplossing niet voorhanden was, was ze toch van oordeel dat met een aangescherpte regulering adopties weer moesten kunnen plaatsvinden.

¹ Interlandelijke adoptie wordt ook wel aangeduid als internationale, buitenlandse of transnationale adoptie. In deze publicatie spreken we consequent van interlandelijke adoptie, omdat dit de meest gehanteerde term is in het internationale wetenschappelijke onderzoek.

De beleidsverantwoordelijke minister voor Rechtsbescherming erkende echter tegelijkertijd dat ‘een nieuw systeem en het stellen van scherpe eisen aan controleerbare procedures inherente kwetsbaarheden in het systeem niet volledig [kunnen] wegnemen, maar wel reduceren’.²

In dit artikel behandelen wij de vraag of en in hoeverre het thans voorgestelde beleid een afdoende antwoord vormt op de in het COIA-rapport geconstateerde misstanden. We behandelen eerst de belangrijkste observaties en aanbevelingen uit het rapport. Daarna gaan we in op de door de minister voorgestelde wijzigingen en de contouren van het nieuwe systeem. Op basis van het gepubliceerde COIA-onderzoek en inzichten uit de wetenschappelijke literatuur nemen we het nieuw voorgestelde beleid nader onder de loep.

Wij zullen concluderen dat interlandelijke adoptie in de nieuwe constellatie nog steeds blootstaat aan kwetsbaarheden en risico’s die onvoldoende geborgd zijn. We wijzen hierbij op argumenten die onverkort voor de stopzetting van interlandelijke adoptie pleiten, ook wanneer de door de overheid voorgestelde veranderingen worden doorgevoerd. Ook beargumenteren we dat de overheid zwaarwegende feiten en overwegingen uit de internationale wetenschappelijke literatuur negeert. Uiteindelijk betogen wij in dit artikel dat een hervatting van interlandelijke adoptie (ook in de voorgestelde gewijzigde vorm) ongewenst is.

Tot het moment van stopzetting zullen toekomstige interlandelijke adopties blijvend kritisch moeten worden gevolgd en onderzocht. Hierbij kan inspiratie worden opgedaan uit praktijkvoorbeelden en onderzoeken in binnen- en buitenland die expliciet de vinger leggen op de schadelijke mechanismen en dynamieken, zoals ook de COIA die heeft aangetoond.³ Dit artikel draagt bij aan die inspanning. Ook kan worden geput uit inzichten voortkomend uit de zogeheten ‘Critical Adoption Studies’. Hoewel dit artikel zich richt op de adoptieproblematiek in Nederland en het voorgestelde Nederlandse beleid kritisch analyseert, is deze analyse *mutatis mutandis* ook relevant voor andere

2 Brief van de Minister voor Rechtsbescherming aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inz. Standpunt toekomst interlandelijke adoptie, 11 april 2022.

3 Internationaal zijn of worden er verscheidene grootschalige onderzoeken verricht die adoptiemisstanden onderzoeken. Zo zijn in België, Ierland en Zwitserland soortgelijke onderzoeken reeds afgerond. In januari 2023 heeft de overheid in Noorwegen aangekondigd een onafhankelijk onderzoek in te stellen. Zie voor Ierland: Commission of Investigation into Mother and Baby Homes (2021); voor Zwitserland: Bitter et al. (2020).

landen die met de follow-up van soortgelijke adoptieonderzoeken te maken hebben of krijgen, inclusief België (Expertenpanel inzake interlandelijke adoptie, 2021; *Het Nieuwsblad*, 2022).

HET COIA-RAPPORT⁴

In augustus 2017 kreeg het Nederlandse ministerie van Justitie en Veiligheid een informatieverzoek van een geadopteerde die meer te weten wilde komen over zijn illegale adoptie uit Brazilië. Bij de beantwoording van de vraag trof het ministerie archiefstukken aan die aanwijzingen bevatten voor betrokkenheid van Nederlandse ambtenaren bij illegale adopties uit Brazilië. Omdat de Nederlandse overheid mogelijk bekend was met en betrokken was bij adoptiemisstanden, stelde de toenmalige minister voor Rechtsbescherming op 18 april 2019 een onafhankelijke commissie in die onderzoek moest doen naar mogelijke misstanden die in het verleden bij interlandelijke adopties hebben plaatsgevonden en moest nagaan wat de rol van de Nederlandse overheid was.⁵ Op basis van de opdracht van de minister beantwoorde de COIA drie hoofdvragen:

1. In hoeverre was er sprake van misstanden bij interlandelijke adopties naar Nederland?
2. In hoeverre waren de Nederlandse overheid en bemiddelende partijen bekend met mogelijke misstanden en waren zij daarbij betrokken, en hoe hebben zij gereageerd op signalen van misstanden?
3. Welke lessen zijn er te trekken uit het verleden en op welke wijze kunnen de Nederlandse overheid en bemiddelende partijen geadopteerden ondersteunen die problemen ondervinden door de wijze waarop hun adoptie is verlopen?

De COIA publiceerde haar eindrapport op 5 februari 2021. De kritische inhoud en conclusies van het rapport kwamen als een schok voor de Nederlandse politiek en samenleving. De commissie stelde dat de misstanden geen geïsoleerde incidenten waren, maar een ernstig, wijdverbreid, permanent en structureel verschijnsel. De Nederlandse overheid was vanaf de late jaren zestig op de hoogte van deze

4 Deze paragraaf is gebaseerd op passages uit het COIA-rapport. Voor het volledige COIA-rapport, zie <https://open.overheid.nl/repository/ronl-8cc003fa-eadc-4d7a-8b49-9ea6e661bb94/1/pdf/tk-bijlage-coia-rapport.pdf>.

5 Zie voor instellingsbesluit COIA: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042154/2020-09-12/0/>.

adoptiemisstanden. Daarbij heeft de overheid verzuimd om haar verantwoordelijkheden en verplichtingen na te komen. Ook de Nederlandse bemiddelende partijen waren hiervan op de hoogte. Hun mate van betrokkenheid varieerde echter. De Nederlandse overheid heeft nagelaten om tijdig maatregelen te nemen waar ze dat wel had kunnen doen, bijvoorbeeld door wetgeving met strakkere voorwaarden, toezicht op de adoptiepraktijk, controle op de naleving van wet- en regelgeving en het onderzoeken van signalen. Hierdoor konden misstanden blijven voortduren. De commissie stelde dat dit kwam doordat interlandelijke adoptie maatschappelijk en politiek te lang is gezien als een lovenswaardige manier om kinderen in nood te redden, waarbij deze tegemoetkwam aan de kindwens van ouders in Nederland die zelf geen kinderen konden krijgen of een kind wilden opnemen uit idealisme. Deze heersende opvatting van 'goeddoen' overschaduwde de kritische geluiden.

In een eerste reactie nam de Nederlandse overheid de conclusies en aanbevelingen van het rapport over en schortte zij de interlandelijke adoptiepraktijk met onmiddellijke ingang op hangende verdere besluitvorming. De minister erkende dat de overheid was tekortgeschoten in het tegengaan van adoptiemisstanden en bood namens de overheid excuses aan de betrokkenen aan. Ook verbond de overheid er zich toe om de aanbeveling op te volgen om een onafhankelijk landelijk expertisecentrum in te richten waarin de kennis op het gebied van identiteitsvragen, zoektochten en nazorg gebundeld zou worden. Dit moest geadopteerden helpen bij de toegang tot hun dossiers, de zoektocht naar hun geboorteouders, het vinden van passende psychosociale hulp en juridische ondersteuning. Daarnaast zag de overheid af van een beroep op verjaring bij juridische procedures die door interlandelijk geadopteerden worden aangespannen. Eerder had een dergelijk beroep van de overheid tot verontwaardiging geleid.⁶

HET VERDERE VERLOOP

Na een onderbreking van negen maanden door de langdurige formatie van het kabinet-Rutte IV, kwam er in 2022 beweging in het interlandelijke adoptiedossier onder een nieuwe minister voor Rechtsbescherming.

6 'Uitspraken in zaken interlandelijke adoptie', *de Rechtspraak* 24 november 2021, <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Den-Haag/Nieuws/Paginas/Uitspraken-in-zaken-interlandelijke-adoptie.aspx>.

In het kader van de zogenoemde ‘herbezinning’ over de toekomst van interlandelijke adoptie heeft de Nederlandse overheid drie initiatieven genomen. Ten eerste heeft de verdragsrechtelijk verantwoordelijke Centrale autoriteit een landenanalyse uitgevoerd. Verder heeft er een verkenning naar een publiekrechtelijk adoptiesysteem plaatsgevonden door het adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF). En ten slotte is er gesproken met een vertegenwoordiging van deskundigen en betrokkenen uit het adoptieveld. Uiteindelijk besloot de overheid om niet te stoppen met interlandelijke adoptie: deze moest vooralsnog mogelijk blijven voor kinderen waarvoor nog niet in een passende opvang kon worden voorzien in het land van herkomst. Om de risico’s op misstanden te verkleinen wordt het systeem beter gereguleerd. Het uiteindelijke doel is dat landen van herkomst in de toekomst zelf voorzien in passende opvang voor hun kinderen en interlandelijke adoptie wordt afgebouwd. De hierboven uiteengezette oplossing is een politiek compromis tussen verschillende bestaande opvattingen en perspectieven. In de beslisnota wordt dit ook geïmpliceerd:

Het is onmogelijk om op grond van al deze perspectieven tot algehele consensus te komen. (...) de opinie over interlandelijke adoptie [loopt] sterk uiteen onder betrokkenen. Men is verdeeld over hoe het beste in het belang van het kind kan worden gehandeld ... Gelet hierop ligt een besluit over de toekomst van interlandelijke adoptie hoe dan ook gevoelig en zal het nooit voor iedereen hetgeen zijn waar op was gehoopt.⁷

Concreet omvat het nieuwe overheidsbeleid de volgende elementen:⁸

1. Centrale bemiddelingsorganisatie

De bemiddeling van interlandelijke adoptie wordt samengebracht bij één centrale bemiddelingsorganisatie. Dit betekent dat de vier bestaande vergunninghouders plaatsmaken voor één stichting met daarop versterkt gezag van de overheid. Hiermee volgt de minister de aanbeveling van de COIA om adoptiebemiddeling uit de private sfeer te halen en publiekrechtelijk te regelen. Uit verschillende door AEF bekeken

7 Ministerie van Justitie. Beslisnota - Kamerbrief standpunt interlandelijke adoptie, 31 maart 2022, kenmerk 3942304, pp. 2 en 5.

8 De hieronder volgende punten zijn overgenomen uit de Brief van de Minister voor Rechtsbescherming aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inz. Voortgang verandering interlandelijke adoptie en onderzoek binnenlandse adoptie, 2 november 2022.

alternatieven is gekozen voor een publiekrechtelijk ingebedde stichting.⁹ De minister heeft daarop besloten om de stichting Wereldkinderen als bemiddelende adoptieorganisatie te selecteren.¹⁰

2. Selectie landen van herkomst

Voor de heroverweging van de adoptierelaties heeft de Centrale autoriteit een landenanalyse met bronnen en criteria opgesteld. Op basis hiervan is besloten om de adoptierelatie met zes herkomstlanden voort te zetten: de Filipijnen, Hongarije, Lesotho, Taiwan, Thailand en Zuid-Afrika. Verder is besloten om de adoptierelatie met Bulgarije en Portugal op te schorten, totdat tijdens een werkbezoek nadere informatie is ingewonnen. Er is besloten tot afbouw van de adoptierelatie met acht landen: de Verenigde Staten, China, Slowakije, Tsjechië, Peru, Colombia, Burkina Faso en Haïti.

De redenen waarom er tot een afbouw is besloten zijn velerlei: omdat het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) niet is geratificeerd, omdat een herkomstland wordt geacht zelf veilige opvang te kunnen bieden of omdat er onvoldoende vertrouwen is rondom de procedures, de organisaties en de samenwerking met het oog op kwaliteit, betrouwbaarheid en transparantie.

Met de landen waarmee de relatie wordt voortgezet zal intensiever worden samengewerkt om procedures waar mogelijk verder te verbeteren. Daarbij heeft de Centrale autoriteit extra oog voor de inspanningen die een herkomstland verricht om kinderen in hun eigen land te laten opgroeien en voor de manieren die er zijn om een scheiding tussen kinderen en hun ouders te voorkomen.

3. Internationale samenwerking

De minister wil het VN-Kinderrechtencomité vragen om met Nederland mee te denken over de toepassing van het subsidiariteitsbeginsel en het toerusten van het jeugdbeschermingsstelsel voor de veilige opvang van kinderen in hun eigen land. Het Permanent Bureau van de Haagse

9 Andersson Elffers Felix, Herontwerp stelsel interlandelijke adoptie, Verkenning publiekrechtelijk stelsel, 23 november 2021. Alternatieven betroffen volgens AEF: dienstonderdeel ministerie, agentschap, zelfstandig bestuursorgaan of adviescollege.

10 De criteria betroffen 'een open en transparante selectieprocedure' en 'een programma van eisen' omvattende 'de kwaliteit van de dienstverlening, de governance van de organisatie, de kwalificaties van de medewerkers, de verbinding in de adoptieketen en de financiële huishouding'.

Conferentie zal een Technical Assistance Program uitvoeren dat gericht is op de versterking van de jeugdbescherming in de adoptielanden.

4. Expertisecentrum interlandelijke adoptie

Samen met de doelgroep wordt een invulling gegeven aan het expertisecentrum dat bestuurlijk bij de stichting Fiom zal worden ingebed. Eind november 2022 werd een coördinator aangesteld. Het centrum is ondertussen geopend onder de naam INEA Expertisecentrum Interlandelijke Adoptie.

5. Praktische regelingen en het starten van voorlichting en screening

Voor de invoering van het nieuwe systeem heeft de minister diverse praktische regelingen getroffen of in voorbereiding, waaronder nieuwe subsidies voor betrokken partijen, aanpassing van wetten en procedures, het aanwijzen van een toezichthouder, nader onderzoek met betrekking tot DNA-databanken, en dergelijke. Nu duidelijk is met welke landen de adoptierelaties worden voortgezet, wordt er gestart met het plannen van informatie- en voorlichtingsbijeenkomsten voor aspirant-adoptieouders door Fiom en het hervatten van gezinsonderzoeken door de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK).

ONOPGELOSTE PROBLEMEN

Zoals de Nederlandse overheid zelf heeft aangegeven, bestaat er bij de problematiek van interlandelijke adoptie geen onomstreden oplossing zonder nadelen. In zijn brief aan de Tweede Kamer heeft de minister zelf drie dilemma's genoemd die 'onverkort relevant' zijn.¹¹

Het *eerste* dilemma is het belang van het kind op micro- versus macro-niveau. Tegenover de kans van het individuele kind om in een liefdevol adoptiegezin op te groeien, kan interlandelijke adoptie op macroniveau 'de volgens het IVRK beste oplossing, namelijk opvang in een gezin in de eigen cultuur en het eigen land, ondermijnen. Interlandelijke adoptie kan daarnaast de opbouw en uitbouw belemmeren van het jeugdbeschermingssysteem in het land van herkomst.'

¹¹ Brief van de Minister voor Rechtsbescherming aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inz. Standpunt toekomst interlandelijke adoptie, 11 april 2022.

Een *tweede* dilemma betreft de selectie van landen. In de armste landen zijn de waarborgen op een controleerbare adoptieprocedure het zwakst, terwijl hier adoptie juist voor de meeste in aanmerking komende kinderen een oplossing kan bieden. ‘Herkomstlanden met betrouwbare instituties en procedures zouden daarentegen beter in staat moeten zijn om opvang in eigen land te verzorgen. Adoptie uit deze landen staat op gespannen voet met het subsidiariteitsbeginsel zoals verankerd in het IVRK en het HAV’, aldus de minister.

Een *derde* genoemd dilemma is de noodzaak om het stelsel drastisch te hervormen om het hoofd te bieden aan de geconstateerde gebreken en aan het teruglopende aantal adopties (75 in 2021). Rechtvaardigen dergelijke aantallen de institutionele en wetgevende inspanning, zeker gezien het verklaarde doel om op termijn interlandelijke adoptie naar Nederland geheel te willen beëindigen?

De minister heeft volgens onze analyse van de adoptieproblematiek gekozen voor een oplossing die uiteindelijk ongewenst is, ook al is deze oplossing tijdelijk en komt ze tegemoet aan een aantal van de gebreken die de COIA heeft geconstateerd, zoals hierboven uiteengezet. In een krachtenveld met allerlei belangen en stakeholders heeft de minister in feite gekozen voor een politiek compromis, dat onvoldoende waarborgen bevat dat misstanden in de toekomst kunnen worden uitgesloten. Dat geeft de minister ook zelf toe, getuige het eerder aangehaalde citaat dat kwetsbaarheden niet geheel kunnen worden weggenomen. We gaan hieronder op drie cruciale punten nader in.

De fundamentele breuk

Hoe vaak de minister ook refereert aan ‘het belang van het kind’, het feit blijft dat de fundamentele sociale, juridische en familierechtelijke breuk van de geadopteerden met hun biologische ouders volledig en onomkeerbaar is en blijvende vragen, problemen en trauma’s kan oproepen. De Amerikaanse socioloog Sarah Dorow (2006) situeert interraciale en interlandelijke adoptie bovendien in een culturele en politieke economie die wordt gekenmerkt door hiërarchieën van raciale, nationale en financieel-economische klasse-, ruimtelijke en genderongelijkheden. De ‘reis’ van een adoptiekind over al deze ‘grenzen’ heen geeft, aldus Dorow, aanleiding tot drie ‘onmogelijke contradicties’ voor wat betreft het denken over oorsprong, identiteit en toebehoren. Deze fundamentele breuk heeft te weinig gewicht gekregen in de overkoepelende afweging.

De internationale context

Er is nog steeds sprake van een internationale context van grote en zelfs groeiende verschillen en ongelijkheden in sociaal, economisch en etnisch opzicht. Deze gelden in grote lijnen ook ten opzichte van en binnen de thans door de minister voorgedragen herkomstlanden. Het COIA-rapport en talrijke internationale publicaties die wij voor het rapport hebben doorgenomen, hebben aangetoond dat van dergelijke grote verschillen perverse prikkels uitgaan.¹² De strekking van de literatuur is dat er een vraaggestuurde ‘adoptiemarkt’ is ontstaan die gepaard gaat met een zogenoemde ‘commodificering’¹³ van kinderen waarbij grote geldbedragen in het spel zijn. Dit alles in een context van ongelijkheid, armoede en uitsluiting in landen waaruit adopties plaatsvinden.

De literatuur beschrijft hoe het interlandelijke adoptiesysteem hierdoor werkt(e), al dan niet onbedoeld, als een ‘witwasoperatie’ voor kinderen. Dit ging vrijwel overal gepaard met straffeloosheid waardoor daders wegwamen met hun misdragingen (COIA, 2021, p. 21 en Bijlage E). Volgens meerdere wetenschappers en deskundigen is er zodoende een markt ontstaan in interlandelijke adoptie door pogingen van kinderloze paren om een gezin te vormen. Deze markt heeft geleid tot een handel in baby’s met allerlei uitwassen in de zendende landen. De omstandigheden in de herkomstlanden en de grote hoeveelheden geld in de adoptielanden hebben geleid tot een op hol geslagen clandestiene markt in verhandelde kinderen (Graff, 2000; Van den Dries et al., 2009; O’Leary et al., 2005; Novy et al., 2020).

Hoewel sommige deskundigen deze observaties reeds geruime tijd geleden deden, heeft de COIA aangetoond dat de misstanden niet verdwenen zijn met bijvoorbeeld de inwerkingtreding van het Haags Adoptieverdrag (HAV). Uit het onderzoek dat wij deden voor het COIA-rapport bleek dat in alle bestudeerde landen signalen van misstanden voorkwamen en nog steeds voorkomen. Het algemene beeld dat uit het COIA-onderzoek naar voren treedt is dat misstanden bij interlandelijke adoptie een systematisch probleem vormden, ongeacht het herkomstland. Tot op de dag van vandaag komen misstanden bij

12 Zie voor een overzicht van de bestudeerde literatuur: COIA (2021), Bijlage E ‘Inzichten uit de wetenschap en praktijk’, pp. 71-87.

13 De definitie van commodificering is: iets tot een verhandelbaar goed maken. Zie Goodwin (2010).

adoptie voor. Daar heeft de invoering van het HAV in Nederland in 1998 geen verandering in gebracht (COIA, 2021, p. 120).

De illusie van regie en controle

Een deugdelijk en integer systeem van interlandelijke adoptie staat en valt met de mogelijkheden van regie, toezicht, controle en sancties. Het bestaan van goede regels op papier alleen kan echter niet worden gezien als een voldoende voorwaarde om een dergelijk systeem te bereiken. Het gaat vooral om de uitvoering en handhaving daarvan en om de institutionele en overige voorwaarden om zo'n systeem naar behoren te kunnen laten werken. Het door ons uitgevoerd veldonderzoek voor de COIA heeft laten zien dat verschillende landen wel de vereiste wet- en regelgeving hadden en hebben, maar dat er niettemin misstanden konden ontstaan en voortduren. Ook de inwerkingtreding van het Haags Adoptieverdrag in de jaren 1990 als belangrijk internationaal bindend kader heeft hierin geen verandering kunnen brengen.

In dit licht bezien is de inschatting van de minister dat een betere regie en een sterkere regulering aan Nederlandse kant de problemen rondom interlandelijke adoptie kunnen helpen oplossen, te optimistisch. Zelfs met de beoogde intensivering van bezoeken door de Centrale autoriteit en het bieden van internationale ondersteuning is het een idee-fixe om te veronderstellen dat in de geselecteerde landen een afdoende regulering en implementatie te garanderen valt en dat eventuele misstanden worden gesignaleerd en voortvarend worden aangepakt.

Uit onze landenanalyses ten behoeve van het COIA-rapport blijkt bovendien dat een aantal van de thans door de minister geselecteerde landen ook na 1998 nog te maken hadden met signaleringen van incidentele of structurele misstanden (COIA, 2021, Bijlage E, p. 121). Ook heeft de commissie vastgesteld dat de Nederlandse overheid voor een zorgvuldige adoptieprocedure en uitvoering van de controletaak sterk afhankelijk is van de betrokken partijen in de Verdragsstaten. De intentie van het HAV, namelijk dat wederzijds vertrouwen het uitgangspunt is tussen Verdragspartijen, klinkt mooi maar is in feite een belemmering voor afdoende toezicht en controle. Uit ons onderzoek voor de COIA bleek tevens dat eerdere inspectiereizen te kampen hadden met aanzienlijke beperkingen (COIA, 2021, pp. 113-115; Bijlage G, pp. 101-113). Dit soort gegevens verandert niet ineens met de vernieuwing van het Nederlands systeem.

NOODZAAK VAN VOORTDURENDE MONITORING EN KRITISCH ONDERZOEK

Gegeven de bovenstaande overwegingen lijkt het nodig om de implementatie van het toekomstige Nederlandse adoptiesysteem kritisch te volgen. Hierbij kan onder meer worden geput uit de zogeheten ‘Critical Adoption Studies’ (CAS) die het tot hun taak rekenen om de gangbare adoptiepraktijk te deconstrueren. De CAS zijn ontstaan zijn ‘als een veld van cultuurkritiek en wetenschappelijk debat dat probeert de betekenis van de controverses omtrent adoptie te vatten en te duiden en hiermee fundamentele en constructieve uitdagingen te formuleren ten opzichte van bestaande manieren van denken en wetenschappelijk onderzoek’ (Homans, 2018, p. 2). Zo beschouwen de CAS het geadopteerde individu en de biologische ouders als een houder van rechten wier onderwerping aan ongelijke machtsrelaties om rechtvaardigheid roept en benadrukken ze de structurele ongelijkheden – van ras, gender, economische toegang en geopolitiek – die de hedendaagse adoptie intrinsiek onrechtvaardig maken (Homans, 2018, pp. 3-4). Het kritische aspect van de CAS ligt erin dat zij adoptie niet noodzakelijkerwijze bepleiten en afstand nemen van de meer commerciële en psychologisch oppervlakkige opvattingen van adoptie als ‘een soort paradijs waar iedereen gelukkig voortleeft’ (Phelan, 2018, p. 6).

De onderzoeker Phelan (2018, pp. 7-9) komt met een 10-punten manifest voor het veld van de CAS, waarvan we korthedshalve de belangrijkste noemen:

1. Het adoptiecomplex moet vanuit een mondiaal perspectief worden gezien en niet vanuit het ontvangende land.
2. De CAS moeten de terminologie kritisch gezien. Voor wie is adoptie een belangrijk gegeven? Is adoptie wel het juiste woord voor de verschillende manieren waarop niet-biologische kinderen binnen nieuwe familie-eenheden komen? Moet er geen rijkere vocabulaire worden ontwikkeld?
3. De CAS moeten transdisciplinair worden benaderd, inclusief economie en politieke ideologie. Armoede, dwang, racisme, religie en mensenhandel maken deel uit van het adoptiecomplex.

4. Legale noties als ‘het beste belang van het kind’ zijn vaak eerder een ideologische vertekening dan goede jurisprudentie. De beste belangen moeten niet louter worden opgevat als die van rijke witte ouders.
5. Ten slotte hebben de CAS een opgave richting degenen die het meest lijden onder de huidige configuratie van het adoptiecomplex en dienen zij een transformatieve functie uit te oefenen waarmee wordt bedoeld dat zij fundamentele veranderingen dienen na te streven.

CONCLUSIES

De bevindingen van de COIA hebben veel in beweging gezet in Nederland. De vernieuwingen en veranderingen in het voorgenomen systeem van interlandelijke adoptie komen deels overeen met de observaties uit het COIA-rapport en pogen het hoofd te bieden aan de tekortkomingen die daarin zijn geconstateerd. De minister heeft zich rekenschap gegeven van de inhoud van het rapport en stelt zich bewust te zijn van de dilemma’s die iedere willekeurige oplossing met zich meebrengt. Hij bevestigt onomwonden dat het huidige systeem niet ongewijzigd in stand kan blijven en zelfs dat op termijn aan interlandelijke adoptie een einde moet komen.¹⁴ In plaats van hieraan echter de consequentie te verbinden dat Nederland gelijk met interlandelijke adoptie moet stoppen, komt de minister met een compromis door in de tussentijd nog door te gaan met interlandelijke adoptie in een beperkt aantal landen.

Op basis van het door ons uitgevoerd onderzoek ten behoeve van het COIA-rapport en de geïnventariseerde wetenschappelijke literatuur was het beter geweest om interlandelijke adoptie – uiteraard met alle vereiste zorgvuldigheid – af te bouwen en over te gaan tot een volledige stopzetting. Onze bevindingen, mede zoals vervat in het COIA-rapport, hebben aangetoond dat er onopgeloste, hardnekkige problemen blijven bestaan bij interlandelijke adoptie. De mogelijkheid van regie en controle vanuit Nederland op de adoptiepraktijk elders is grotendeels illusoir. Goede regels zijn immers geen garantie voor een goede uitvoering, zo is menigmaal gebleken, ook in de context van het HAV.

¹⁴ ‘Het uiteindelijke doel is dat landen van herkomst zelf in voldoende mate kunnen voorzien in passende opvang. Het is immers in het belang van het kind om veilig te kunnen opgroeien in de eigen cultuur en het eigen land, vlakbij de biologische familie.’ Brief van de Minister voor Rechtsbescherming aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, inz. Standpunt toekomst interlandelijke adoptie, 11 april 2022.

Daarnaast leiden wetenschappelijke inzichten zoals door ons vervat in het COIA-rapport en elders tot gereede twijfel of een adoptierelatie per se wenselijk is, gelet op de fundamentele breuk die hierbij aan de orde is. Bovenal zou, vanuit de subsidiariteitsgedachte, interlandelijke adoptie het allerlaatste redmiddel moeten zijn. Gelet op de geringe omvang van het aantal interlandelijke adopties naar Nederland (minder dan 100 per jaar) en de relatief grote inspanningen om een nieuw systeem, met het bijbehorende adequate toezicht en controle, op te tuigen, kan en moet het belang van het kind op betere manieren worden gediend. Totdat er een definitieve afschaffing is gerealiseerd, dient de toekomstige praktijk daarom blijvend en continu met grote waakzaamheid en kritische distantie te worden gevolgd.

GEADOpteERDEN AAN HET WOORD: DE PSYCHOSOCIALE IMPACT VAN WANPRAKTIJKEN IN TRANSNATIONALE ADOPTIE

Julia Villanueva O’Driscoll,¹ Yana Jaspers¹ & Niels Vanspauwen*

Over heel de wereld en doorheen de geschiedenis van transnationale adoptie ondervonden eerste ouders, geadopteerden en adoptieouders wanpraktijken. Zo werden in 1975 na de oorlog in Vietnam duizenden Vietnamese kinderen geëvacueerd en zonder toestemming geplaatst in gezinnen over heel de wereld (Fronek, 2007). Dichter bij huis schreef Heynssens (2017) over de adoptie en plaatsing van – naar schatting – 300 kinderen in Belgische gezinnen tijdens de koloniale bezetting van toenmalig Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi. Een groot deel van deze adopties verliep onder druk of valse voorwendse-len. In de afgelopen jaren hebben wanpraktijken en problemen met transnationale adoptie meer publieke en politieke aandacht gekregen dankzij individuele en kleinschalige aantijgingen. Ondanks internationale inspanningen om wanpraktijken te voorkomen, schieten overeenkomsten zoals het HAV tekort om betrokkenen – de eerste ouders, adoptieouders en adoptiekinderen – hiertegen te beschermen (Boéchat & Feuntes, 2012; Rotabi & Gibbons, 2011; Boéchat, 2016). Daarenboven bestaat er geen eenduidige definitie van wat er precies onder wanpraktijken wordt verstaan. Onderzoek naar de psychosociale effecten van wanpraktijken bij transnationale adoptie op de betrokkenen is

¹ VOICe & CRis, Vrije Universiteit Brussel.

een relatief nieuw onderwerp en bijgevolg behoorlijk schaars (Baggis & Pallini, 2020).

Recenter werden verschillende initiatieven genomen om onderzoek te voeren naar wanpraktijken in transnationale adoptie in landen als Nederland (COIA, 2021) en Zwitserland (Conseil fédéral, 2020). Naar aanleiding van meldingen van wanpraktijken bij adoptie uit onder andere Ethiopië in 2019, werd in datzelfde jaar ook in opdracht van de Vlaamse overheid (België) onderzoek gevoerd rond wanpraktijken bij transnationale adoptie door verschillende Vlaamse universiteiten (VUB, UGent en UA), vanuit ethische, historisch-sociale, juridische en psychosociale invalshoeken. De auteurs van dit hoofdstuk werkten vanuit de Vrije Universiteit Brussel mee aan het psychosociale onderzoek. Dit hoofdstuk focust zich op de laatstgenoemde psychosociale gevolgen vanuit het perspectief van geadopteerden en is gebaseerd op eerder werk van Villanueva O’Driscoll et al. (2022). We gaan verder in op de volgende vragen: Welke wanpraktijken ervaren geadopteerden? Wat zijn de psychosociale gevolgen van de ervaren wanpraktijken? Welke noden ervaren deze geadopteerden?

ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, werd een zelfbeoordelingsvragenlijst verspreid en werden er diepte-interviews afgenomen bij volwassen geadopteerden die wanpraktijken ervaren bij hun transnationale adoptie. Gezien de specifieke organisatie van het adoptieveld in België, kwamen enkel geadopteerden die via het Vlaamse adoptietraject werden geadopteerd in aanmerking voor deze studie. Tussen 2005 en 2020 hield dit 43 % van de Belgische transnationale adopties in (HCCH, 2021; Vlaams Centrum voor Adoptie, 2021). Aangezien er geen bruikbare eenduidige definitie van wanpraktijken bestond, hielden we de beschrijving breed en beschreven we op basis van een literatuurstudie (Vanspauwen et al., 2021) wanpraktijken expliciet als:

Alles wat niet in lijn is met de adoptiewetgeving (bv. fouten, onrecht, onregelmatigheden, ...). Maar ook misbruik, geen hulp krijgen van de bevoegde instanties, geen hulp bij zoektochten, onzorgvuldigheden, praktische problemen, geen origineel dossier, praktische drempels (geboortecertificaat) of andere door de geadopteerde ervaren fouten.

De vragenlijst

De zelfevaluatievragenlijst werd ontwikkeld op basis van bovengenoemde literatuurstudie (Vanspauwen et al., 2021) en het Nederlands onderzoek naar wanpraktijken bij transnationale adoptie (COIA, 2021). Deze werd verder gefinetuned op basis van feedback van zeven geadopteerden en verschillende onderzoekers die vertrouwd waren met het onderwerp. Gedurende een periode van vijf weken (september tot oktober 2020) werden herhaaldelijk participatieoproepen verspreid via sociale media, e-mails binnen de eigen (academische en stakeholder) netwerken en een landelijk dagblad. Respons krijgen bleek echter een uitdaging, mogelijk omdat het een gevoelig onderwerp is, belanghebbenden in het veld zich geïsoleerd voelden (rekening houdend met beschuldigingen jegens hen in het verleden), geadopteerden zich niet altijd bewust zijn van de wanpraktijken of de betrokkenen liever niet over deze ervaring willen praten. Aangezien het om een zelfevaluatievragenlijst ging, stonden het eigen oordeel, de perceptie, de ervaring en de interpretatie van de respondenten centraal. Na demografische informatie gingen de vragen in op welke wanpraktijken geadopteerden ervaarden, welke gevolgen zij daaruit ondervonden en wat hun verdere noden zijn. 99 respondenten uit 21 geboortelanden vulden de vragenlijst in.² De gemiddelde leeftijd van de deelnemers was 36 jaar (18-68 jaar) en hun gemiddelde adoptieleeftijd was 3 jaar en 8 maanden (0-24 jaar), wat betekent dat de deelnemers tussen 1960 en 2009 zijn geadopteerd. Voor de verdere analyse werden slechts 64 vragenlijsten verder geanalyseerd, gezien de overige respondenten de specifieke vragen over wanpraktijken blanco lieten.

De diepte-interviews

Voor de diepte-interviews rekruteerden we deelnemers door middel van een directe en een sneeuwbalsteekproef. Daarnaast werden deelnemers aan de vragenlijst uitgenodigd om zich aan te melden. In totaal werden twaalf geadopteerden geïnterviewd (één man, elf vrouwen), geadopteerd tussen 1970 en 1997, momenteel tussen de 25 en 50 jaar oud. De landen van herkomst waren India (5), Guatemala (1), China (1), Zuid-Korea (1), Rwanda (1), Colombia (1), Chili (1) en Burundi (1).

2 De respondenten waren afkomstig uit: India (27 %), Rwanda (24 %), Ethiopië (6 %), Guatemala (6 %), Burundi (4 %), Zuid-Korea (4 %), Sri Lanka (4 %), Haïti (3 %), Albanië (2 %), Chili (2 %), DR Congo (2 %), Kazachstan (2 %), Roemenië (2 %), Cambodja (1 %), China (1 %), Colombia (1 %), Indonesië (1 %), Peru (1 %), Filipijnen (1 %), Republiek Korea (1 %) en Vietnam (1 %).

Met als doel om uiteenlopende ervaringen te verzamelen, werd een heterogene groep participanten samengesteld op basis van leeftijd, land van herkomst, adoptieverhaal en ervaren wanpraktijken.

De deelnemers werden uitgenodigd om na te denken over de impact op verschillende domeinen, waaronder hun beleving, relaties, emotioneel welzijn, hoop en verwachtingen voor de toekomst. Om dicht bij de ervaringen van de deelnemers te blijven, gebruikten we een collaboratieve interviewstijl die het gesprek veronderstelt als een ontmoeting waarbij beide sprekers verhalen en ervaringen uitwisselen als een open dialoog (Rapley, 2004).

UITDAGINGEN IN HET ONDERZOEK

De bevindingen van dit onderzoek kunnen worden gezien in het licht van enkele beperkingen. Allereerst hebben we enkel geadopteerden bevroegd die wanpraktijken hadden ervaren en erover wilden praten. Ondanks inspanningen om de vragenlijst breed te verspreiden, was de respons relatief laag, wat aangeeft dat het een uiterst gevoelig onderwerp was voor potentiële deelnemers. Uit ethische overwegingen hebben we alleen deelnemers van achttien jaar en ouder opgenomen. Hierdoor hebben we te maken met retrospectieve gegevens, wat kan leiden tot herinneringsbias of misclassificatiebias. Het begrijpen van de subjectieve ervaringen van de participanten was voor ons een belangrijke methodologische keuze. De manier waarop deelnemers gebeurtenissen herinneren, heeft immers een invloed op hoe ze de gevolgen ervan ervaren in hun huidige leven en vice versa. De bevindingen zeggen enkel iets over geadopteerden die wanpraktijken ervaarden, erover wilden spreken, en dit vanuit de subjectieve ervaring van de participanten. Dit beperkt de generaliseerbaarheid, hetgeen ook niet het doel van dit onderzoek was. Gezien het beperkt budget en de strakke tijdlijn, bleef de onderzoeksfocus gericht op het bespreken van wanpraktijken en niet op de mogelijke positieve aspecten van adoptie die de bevroegden ook kunnen ervaren. Het was dan ook niet de bedoeling om een grootschalig onderzoek te voeren rond adoptie in het algemeen, maar veeleer om heel concreet te begrijpen wat deze wanpraktijken betekenen voor geadopteerden in Vlaanderen. Tot slot gaf het ontbreken van vorige studies over het onderwerp ons weinig achtergrond en kader om ons op te baseren. Tot slot hadden we weinig achtergrondinformatie en kader om op te bouwen vanwege

het gebrek aan eerdere studies over dit onderwerp. In die zin bieden onze bevindingen toekomstig onderzoek iets om op voort te bouwen. Verder moedigen we nadrukkelijk het betrekken van eerste ouders en gemeenschappen alsook adoptieouders in toekomstig onderzoek aan.

BEVINDINGEN

In dit deel brengen we een overzicht van de ervaren wanpraktijken, de psychosociale gevolgen hiervan en de verdere geïdentificeerde noden.

Welke wanpraktijken werden gerapporteerd?

We bevroegen via de vragenlijst de aard van de wanpraktijken in drie periodes: voor, tijdens en na de adoptieprocedure. De vooropgestelde categorieën werden verder aangevuld door de respondenten (cursief in de tabel). Gezien deze laatste categorieën zelf werden aangevuld en oorspronkelijk geen antwoordoptie waren, is het mogelijk dat er meer respondenten dan aangegeven in de tabel hiermee ervaring hadden. Ook in de diepte-interviews gaven participanten uiteenlopende en diverse combinaties van ervaren wanpraktijken aan. Deze werden verder aangevuld in de tabellen.

In de periode voor de adoptieprocedure zien we dat wanpraktijken gaan over kinderhandel (20), gebrek aan bewijs dat de geadopteerde effectief wees was (20), eerste ouders die toestemming gaven onder valse voorwendselen (17), eerste ouders die geen toestemming gaven (11), onder druk werden gezet (9) of werden overtuigd om hun kind op te geven voor adoptie zonder officiële procedure (7). Verder werden er ook fouten in documenten (13) gerapporteerd en ontvoering (9) binnen en buiten de eerste familie. Eén respondent gaf aan in een privéweeshuis te verblijven waar ze niet geadopteerd zou worden, drie andere respondenten wisten zelf niet goed welke fouten zich voordeden. Wanpraktijken leken zich voornamelijk rond de eerste ouders te situeren, die hier op verschillende manieren in de procedure mee te maken kregen.

GERAPPORTEERDE WANPRAKTIJKEN VOOR DE ADOPTIEPROCEDURE	FREQUENTIE O.B.V. VRAGEN-LIJST (N=63)	FREQUENTIE O.B.V. INTERVIEWS (N=12)
Kinderhandel (bv. door weeshuis)	20	
Je werd als wees opgegeven voor adoptie, zonder dat hier bewijs voor was	19	1
Eerste ouders gaven toestemming op basis van valse voorwendselen	17	
Eerste ouders gaven geen schriftelijke toestemming	11	
Fouten in documenten	8	5
Eerste ouders werden onder druk gezet	7	2
Eerste ouders werden overtuigd om jou op te geven voor adoptie, zonder officiële procedure	7	
Ontvoering binnen de biologische familie	6	
Ontvoering buiten de biologische familie	1	2
Niet duidelijk wat fout liep, nog zoekende	2	1
Verbleef in weeshuis niet ter adoptie	1	

TABEL 1: Gerapporteerde frequentie wanpraktijken voor adoptieprocedure

Een respondent vermeldde hierover:

[Op documenten werd ik] aangegeven als vondeling van in een ongeval overleden onbekende ouders onder [een] andere naam terwijl ik ondertussen mijn geboorteakte en familie terugvond. Dossiers werden gewisseld bij aankomst met een andere geadopteerde die met hetzelfde vliegtuig meekwam om vertraging door fout te vermijden. Geboorteakte in België kon pas na mijn 18 jaar geregulariseerd worden.

Tijdens de adoptieprocedure zelf rapporteerden onze respondenten wanpraktijken die voornamelijk gesitueerd waren rond problematische dossiers en het ontbreken en achterhouden van informatie. Hier werden diverse problemen aangekaart: vage of tegenstrijdige dossiers (36), foutieve informatie in de dossiers (24) en onzorgvuldigheden in de procedure (18). Daarnaast bleek, net zoals vóór de adoptieprocedure, ook tijdens de procedure dat eerste ouders onvoldoende geïnformeerd werden (24). Naast foutieve, tegenstrijdige en onvolledige adoptiedossiers bleek er eveneens sprake te zijn van vervalsing van de geboorteaktes (11) en handtekeningen (5). Verder werden identiteitswissel (8) en valse voorwendselen (6) aangehaald. Ten slotte gaven respondenten

aan dat er onduidelijkheden bestonden over wat er precies is misgelopen (3), dat de eerste ouders niet op de hoogte waren (2), dat ‘adoptieouders niet geschikt waren’ (door mentale/fysieke beperkingen) (1) of dat adoptieouders plots een niet vooraf afgesproken bedrag moesten betalen (4).

GERAPPORTEERDE WANPRAKTIJKEN TIJDENS DE ADOPTIEPROCEDURE	FREQUENTIE O.B.V. VRAGENLIJST (N=61)	FREQUENTIE O.B.V. INTERVIEWS (N=12)
Het adoptiedossier bevatte tegenstrijdigheden, de informatie was vaag of niet specifiek	27	9
Er was sprake van een adoptiedossier, maar deze bevatte foutieve informatie	24	
De eerste ouders werden onvoldoende geïnformeerd over hun rechten, plichten en de procedures	24	
Onzorgvuldigheden in de adoptieprocedure	18	
De geboorteakte werd vervalst (bv. de adoptieouders werden genoteerd als eerste ouders)	11	
Je werd voorgesteld ter adoptie in plaats van een ander kind binnen een lopend dossier (identiteitswissel)	7	1
Valse voorwendselen (bv. aan je eerste ouders werd gezegd dat je overleden was)	6	
Er was geen adoptiedossier	5	2
Vervalsen van handtekening in het kinddossier		5
Niet duidelijk wat mijn verhaal is	2	1
Je werd naar een ander land gestuurd dan volgens de overeenkomst	2	
De eerste ouders waren niet op de hoogte	2	
Adoptieouders waren niet geschikt (mentale en fysieke beperking)	1	
Adoptieouders moesten bedrag betalen dat niet vooraf was afgesproken	1	3

TABEL 2: Gerapporteerde frequentie wanpraktijken tijdens adoptieprocedure

Na de adoptieprocedure situeerde een groot deel van de wanpraktijken zich rond de adoptiegezinnen, met misbruik binnen het adoptiegezin (24), alsook economische uitbuiting (3) en het achterhouden van informatie (10) door adoptieouders. Verder konden de wanpraktijken geclusterd worden rond de (moeizame) zoektocht naar informatie door de geadopteerden zelf. Hierbij botsten ze op een gebrek aan ondersteuning van (20) of het achterhouden van informatie door adoptieouders (10), een gebrekkige medewerking in het land van herkomst (17), hoge prijzen voor zoektochten naar familie (13) en een moeilijke zoektocht naar informatie (9). Verschillende respondenten (10) gaven aan dat er een gebrek aan ondersteuning (in het kader van wanpraktijken) door adoptiediensten was. Adoptiedossiers (of stukken van adoptiedossiers) zouden in enkele gevallen achtergehouden zijn door individuen of instanties die destijds in de Vlaamse context de adoptie bemiddelden (4).

GERAPPORTEERDE WANPRAKTIJKEN NA DE ADOPTIEPROCEDURE	FREQUENTIE O.B.V. VRAGENLIJST (N=61)	FREQUENTIE O.B.V. INTERVIEWS (N=12)
Er is/was sprake van misbruik binnen het adoptiegezin (fysiek, mentaal of seksueel misbruik, verwaarlozing, ...)	23	1
Adoptieouders ondersteunden de zoektocht naar het gezin van herkomst niet	20	
Centrale autoriteit in geboorteland helpt/hielp niet bij opvragen dossier/zoeken naar eerste ouders	15	2
Hoge prijs voor zoektochten door bv. adoptiediensten	13	
Adoptieouders hadden weet van de wanpraktijken, maar hielden informatie achter	10	
Moeilijke zoektocht naar informatie	6	3
Er is/was sprake van economische uitbuiting binnen het adoptiegezin	3	
Gebrek aan nazorg en ondersteuning door adoptiediensten	2	8
Informatie achtergehouden door bemiddelende instantie/persoon in Vlaanderen	1	3

TABEL 3: Gerapporteerde frequentie wanpraktijken na adoptieprocedure

Zo stelden enkele geadopteerden:

Ik ben heel mijn opvoeding een slaaf geweest van mijn adoptievader. Adoptiegezin werd niet of te weinig bijgestaan met post-adoptievragen, waardoor herplaatsing de enige uitweg leek.

De home (...) lacht de geadopteerde uit wanneer hij/zij de home om meer info verzoekt. De home in [plaatsnaam] zet de lokale bevolking onder druk om geen enkele info over de roots aan de geadopteerde door te geven en de geadopteerde zeker niet verder te helpen. Het is werkelijk diep triest. Het lijkt alsof iedereen het recht heeft om meer te weten over haar/zijn roots behalve de geadopteerden. Zijn wij minderwaardige mensen voor hen omdat wij geadopteerd zijn? Zij kennen hun roots wel maar gunnen het ons, geadopteerden, niet om meer te leren over onze afkomst/waar we vandaan komen/waar ons leven gestart is. Diep triest vind ik dit.

Welke psychosociale gevolgen werden aangehaald?

Geadopteerden gaven in de vragenlijst aan dat hun emotioneel welbevinden sterk beïnvloed werd door (de ontdekking van) de wanpraktijken. Op een score van 0 (geen invloed) tot 10 (sterke negatieve invloed) gaven respondenten een gemiddelde score van 8,6. Het type emotionele moeilijkheden dat in de vragenlijst werd aangeduid als gevolg van (de ontdekking van) de wanpraktijken, situeerde zich rond identiteitscrisis, hechtingsproblematiek, negatief zelfbeeld, depressieve symptomen, eenzaamheid/isolatie, relationele/sociale problemen, problemen met intieme relaties, stress, angstklachten, posttraumatische stress, gedragsproblemen, zelfmoordgedachten, uitsluiting en burn-out. Veel respondenten deden melding van meervoudige emotionele moeilijkheden, waarmee ze zowel in het verleden als in het heden worstelden.

In de analyse van de diepte-interviews gingen we dieper in op de ervaringen van geadopteerden en maakten we aan de hand van een thematische analyse een onderscheid tussen drie belangrijke psychosociale domeinen: traumagerelateerde problemen, identiteitsontwikkeling en relaties.

Traumagerelateerde problemen betreffen traumatische (emotionele en fysieke) reacties, hechtingsmoeilijkheden, complexe rouw en wat we identificeerden als ongedefinieerd lijden (een gevoel van innerlijke onrust, diverse negatieve emoties en zichzelf niet begrijpen). Geadopteerden brachten deze moeilijkheden in verband met een vroegere

traumatische ervaring, maar evengoed met problemen of situaties later in het leven, in verschillende levensdomeinen en ontwikkelingsgebieden. Zo verklaarden sommige deelnemers hun wantrouwen en angsten uit de kindertijd vanuit de ontdekking van deze wanpraktijken. Een participant gaf aan: 'Nu begrijp ik dat mijn angsten als kind te maken hebben met de gedwongen scheiding van mijn biologische ouders.' Een andere deelnemer getuigde over de emotionele last die ze ervaarde door in een adoptiegezin terecht te komen waar geen ruimte was voor haar adoptie-ervaring en de verlieservaring die daarbij hoorde: 'Ik mocht er nooit verdrietig over zijn. Je wordt geboren en ineens zijn er andere ouders. Ze zijn er altijd, waardoor je niet direct naar je eigen ouders kunt kijken.' Ook in andere interviews kwam naar voren dat het gebrek aan concrete informatie over het gezin van herkomst en de bredere gemeenschap het moeilijk maakte om richting te geven aan hun rouwervaring. Anderen brachten de impact van wanpraktijken bij hun adoptie in verband met ervaren moeilijkheden inzake studies en werk:

Ik bleef maar gas geven en was er niet mee bezig... Tot op een bepaald moment kon ik er niet meer omheen. Ik ben dan tegen de muur gebotst. En heel erg gebotst. Een burn-out op het werk, samen met heel die adoptie, en alles wat daarmee samenhangt... Een klop gekregen.

Terwijl trauma en hechting voor een deel van de deelnemers nuttige kaders bleken om betekenis te geven aan de emotionele strijd en bepaalde relatiepatronen waarmee de geïnterviewde geadopteerden geregeld worden geconfronteerd, spraken verschillende deelnemers net over een gebrek aan (h)erkenning en taal om hun eigen emotionele ervaring te interpreteren. In die zin legden ze uit dat het ontdekken van de wanpraktijken hen hielp om betekenis te geven aan fysieke en emotionele ervaringen.

Naast de moeilijke verwerking van wanpraktijken, verwezen verschillende geïnterviewden naar de verstikkende impact van de dominante narratieven over adoptie in onze samenleving. Discoursen over dankbaarheid overschaduwden vaak de complexe en ambivalente ervaringen waarmee geadopteerden worstelden. Een geadopteerde legde uit:

Ik kreeg te horen van: in plaats van [publiekelijk] te schrijven over je verdriet, wees je ouders dankbaar. Je had je ouders moeten prijzen omdat ze je hadden geadopteerd, want als ze dat niet hadden gedaan, had je niet zo'n [goed] leven gehad.

Het ontbreken – en ervaren belang – van juiste informatie (of toegang daartoe) liep als een rode draad door de gesprekken met diverse participanten en leek samen te hangen met de nood aan constructie en beleving van de eigen identiteit. Zowel het ontdekken van de wanpraktijken als het aanhoudende gebrek aan informatie, of tegenstrijdigheden in beschikbare achtergrondinformatie, werden in verband gebracht met een persistent identiteitsconflict: 'Als je niet weet waar je vandaan komt, weet je ook niet in welke richting je gaat, of wil gaan.' Geadopteerden zagen informatie over de eigen herkomst breder dan biografische gegevens, zo legde een geadopteerde uit:

Wie je bent... Dat is meer dan je genetische en biologische achtergrond. Dat is ook de reden waarom je hier bent, de familie, de cultuur en het land waar je vandaan komt.

Bovendien brachten participanten deze kwesties in verband met de schending van hun recht op identiteit en met het ervaren van menselijke vernedering en sociale onrechtvaardigheid, vooral gezien de menselijke tussenkomst bij wanpraktijken. Zoals een deelnemer uitte:

Je geschiedenis is weggenomen. Dat is puur onrecht. Dat is een universeel mensenrecht.

Verschillende geadopteerden brachten de impact van wanpraktijken op hun leven meermaals in verband met het ontbreken van relaties met de eerste ouders en andere leden van de gemeenschap van herkomst. Een geadopteerde haalde aan:

Als ik de juiste informatie van mijn moeder had gehad, had ik mijn moeder binnen de kortste keren gevonden. Dan had ik in de eerste plaats mijn roots gevonden, mijn biologische ouders en was mijn identiteit niet van mij gestolen (...) Ik denk dat dat mij minder zou hebben geschaad.

Aan de andere kant bracht de analyse de impact van wanpraktijken op relaties binnen en buiten het adoptiegezin aan het licht. Een geadopteerde legde uit:

Mijn vader was erg boos op me toen ik hem vertelde dat de adoptie illegaal was. Hij voelde zich erg schuldig. Hij was boos op mij en ik was boos op hem omdat hij me niet geloofde. Ik moest me er keer op keer over verantwoorden.

Uit verschillende gesprekken bleek de vaststelling van wanpraktijken in het adoptiegezin aanleiding te geven tot een relationeel conflict gekenmerkt door tegenstrijdige emoties en loyaliteitsconflicten. Verschillende geadopteerden beschreven de impact van het gebrek aan correcte informatie over de eigen herkomst als intergenerationeel. Een geadopteerde legde uit:

Ik kan geen foto's van mijn ouders laten zien. Ik wil zo graag tegen mijn jongens zeggen: 'daar heb ik gewoond' of 'daar ben ik opgegroeid'. Maar... ik heb niets. Dat hebben ze mijn kinderen ook afgepakt.

Welke noden werden benoemd?

Ondanks een groot deel van de respondenten in de vragenlijst (43) aangaf reeds hulp te hebben gezocht op psychologisch (32), medisch (11), administratief (10) en juridisch (10) vlak, gaven ze ook onvervulde noden aan. Zo bleek er nog steeds nood te zijn aan herstelacties, erkenning en praktische, juridische en financiële ondersteuning.

BIJKOMENDE ERVAREN NODEN (N=55)	FREQUENTIE
Publieke en/of politieke acties in het kader van herstel	37
Publieke en/of politieke erkenning voor wanpraktijken in het verleden	35
Financiële en/of praktische ondersteuning voor reizen naar het land van herkomst	33
Financiële compensatie voor psychosociale ondersteuning	31
Financiële en/of juridische ondersteuning voor het in orde brengen van officiële documenten	22

TABEL 4: Bijkomende ervaren noden

Hier werd bijkomend aangegeven dat er ook nood is aan praktische hulp bij de zoektocht/het opvragen van een dossier, het onderzoek naar wanpraktijken, de mogelijkheid tot naamswijziging en sensibilisering rond adoptie, of zoals een respondent het benoemt: ‘een antiracisme beleid... We zullen nooit als Belg gezien worden.’

In de interviews werden vijf belangrijke noden geïdentificeerd: inspraak, erkenning, vergoeding, nazorg en sensibilisering. Zo leek inspraak in het herstel centraal te staan. De respondenten gaven de nood aan om inspraak te krijgen in hoe dit herstel eruit zou moeten zien. Erkenning voor de wanpraktijken speelt daarin een belangrijke rol. Hierbij werd gedoeld op de publieke erkenning van de gebeurde wanpraktijken maar ook op een financiële vergoeding. De respondenten gaven aan dat de Vlaamse overheid hier zou kunnen bijdragen door een billijke vergoeding te voorzien voor psychologische hulp, juridische ondersteuning en de praktische zoektocht naar hun herkomstfamilie (bv. reisvergoeding en logistieke ondersteuning). Meer administratieve voorstellen werden ook gedaan, zoals de mogelijkheid tot vergemakkelijking van naamswijziging, het opzetten van diplomatieke samenwerking met herkomstlanden om de zoektocht te faciliteren maar ook het leggen van diplomatieke druk op regeringen en organisaties in de herkomstlanden. Sommige respondenten pleitten voor het uitbouwen van nazorg voor adoptiegezinnen en het verhogen van de kwaliteit van de bestaande nazorg. Ook het verbeteren van de screening van adoptiegezinnen werd vermeld. Op strafrechtelijk gebied werd gedacht aan sancties en geldelijke boetes bij het niet naleven van de adoptiewetgeving. Op maatschappelijk vlak zou er volgens de geadopteerden moeten worden ingezet op sensibilisering rond transnationale adoptie, zowel in de Belgische maatschappij (bv. in de media) als in het land van herkomst. Er waren echter ook stemmen die pleitten voor het stopzetten van transnationale adoptie en de noodzaak om dit te erkennen als kinderhandel.

Een respondent verwoordde het volgende:

Erkennen dat er wanpraktijken gebeurd zijn, en bij welke instanties. Op die manier kan men nagaan welke fouten er precies gebeurd zijn en bij wie. Deze enquête is een eerste stap. Maar er is nog een lange weg te gaan. Ik ben niet tegen adoptie maar ik ben voor transparantie en juiste informatie in de adoptiedossiers. Een financiële bijdrage bij een eventuele zoektocht is een minimum en een lijst van betrouwbare contactpersonen in het land van herkomst zou zeker nuttig kunnen zijn. Zo krijgen geadopteerden het gevoel dat ze ondersteund worden en dat ze niet altijd het slachtoffer moeten zijn van keuzes die anderen voor hen hebben gemaakt in het verleden.

De bevindingen tonen aan dat 'dé transnationale adoptie' niet bestaat, en net zozeer hebben alle geadopteerden die wanpraktijken ervaren hun eigen specifieke noden in hun proces. De noden van geadopteerden zijn niet uniform en moeten dus vooral zorgvuldig en op individueel niveau worden bekeken. Sommige geadopteerden hebben louter nood aan informatie, anderen willen kennismaken met hun eerste ouders en nog anderen willen een echte band met hun eerste ouders opbouwen. Dit toont aan dat flexibiliteit en aandacht voor de individuele noden van groot belang zijn. De noden van de geadopteerden focusten zich onder meer op toegang tot kwaliteitsvolle dossiers en aanvullende informatie, op familiereünie, op ondersteunende diensten en op sociale en politieke erkenning voor wanpraktijken: emotioneel, financieel, praktisch, administratief (bv. visumvereisten) en juridisch, met een specifieke focus op het transculturele karakter van transnationale adoptie. Zowel bij de gevolgen van wanpraktijken als bij de verdere noden bleken wanpraktijken voor onze participanten verweven met transnationale adoptiepraktijken an sich.

Naast inspanningen op individueel niveau gaven geadopteerden ook aan dat er op maatschappelijk niveau inspanningen moeten worden geleverd om het bewustzijn over transnationale adoptie, de inherente risico's van wanpraktijken en de gevolgen daarvan te vergroten, zowel in ontvangende landen (bv. media) als in het land van herkomst. De geadopteerden pleitten voor een erkenning van de praktijken uit het verleden en het heden, evenals hun effecten op de lange termijn, in de richting van een dialoog die wordt gekenmerkt door gemeenschappelijke verwerking en verbinding.

DISCUSSIE

Een verbreding van de definitie van wanpraktijken

De deelnemers aan dit onderzoek meldden een breed scala aan wanpraktijken voor, tijdens en na het adoptieproces. Wanpraktijken in de literatuur (Baden et al., 2013; Baglietto, 2016) verwijzen meestal naar wanpraktijken voorafgaand en tijdens de adoptie, waaronder de ontvoering van kinderen in het kader van (transnationale) adoptie, de financiële uitbuiting van adoptieouders, de abrupte scheiding van de eerste ouders onder dwang of valse voorwendzelen, of valse informatie in de dossiers. In de bevraging naar welke wanpraktijken geadopteerden ervaarden, trokken wij deze beschrijving open. Hoewel het in de literatuur niet expliciet als wanpraktijk wordt gedefinieerd, beschouwden bijna alle deelnemers aan ons onderzoek een gebrek aan informatie over iemands herkomst als een onrecht dat hen wordt aangedaan. Een gebrek aan informatie kan de opbouw van een stabiele identiteitsontwikkeling in de weg staan (Colaner, 2014), wat Palacios en Brodzynski (2010) associeerden met de ervaring van emotionele leegte. Door vervalsing en andere wanpraktijken hekelden deelnemers dat het merendeel van hun adoptiedossiers ontbrak of onvolledige, tegenstrijdige en/of onjuiste informatie bevatte, wat op zijn beurt een impact had op hun perceptie van menselijke (on)waardigheid en op hun psychosociaal welzijn (Salvo Agoglia & Alfaro Monsalve, 2019).

Een andere categorie die afwezig lijkt in de beschrijving van wanpraktijken in de literatuur, maar die de deelnemers aan dit onderzoek als wanpraktijken ervaarden, is mishandeling en verwaarlozing in adoptiegezinnen, gekoppeld aan nalatigheid van ondersteuning en nazorg. Vanuit een kinderrechtenperspectief is deze bredere kijk op wanpraktijken in transnationale adoptie noodzakelijk gezien de mogelijke schendingen van verschillende kinderrechten voorgeschreven in het IVRK, zoals het 'recht op behoud van identiteit' (artikel 8). Ook andere rechten met betrekking tot de noodzaak om alle acties te ondernemen in het belang van het kind (artikel 3), geboorteregistratie (artikel 7), staten die de ongeoorloofde overbrenging van kinderen naar het buitenland bestrijden (artikel 11) en bescherming door het adoptieproces (artikel 21) werden geschonden (HCCH, 1993).

Gezien transnationale adoptie in functie van het belang van het kind bestaat, dient het garanderen van zijn rechten en welzijn centraal te

staan waarbij een kwaliteitsvol dossier en een goede nazorg (zowel voor het individueel proces voor geadopteerden als voor het gezinsproces binnen adoptiegezinnen) prioritair zijn. Onze bevindingen pleiten voor meer transparantie, volledige informatie en kwaliteitsvolle ondersteuning voor geadopteerden en hun context, zowel in het land van herkomst als in Vlaanderen.

De dunne grens tussen wanpraktijken en transnationale adoptie

De resultaten geven aan dat wanpraktijken, direct of indirect, resulteerden in met elkaar verweven problemen van traumagerelateerde reacties, hechtingsproblemen, gecompliceerde rouw, vertrouwensproblemen in het vroege en latere leven, identiteitsontwikkelingsproblemen en problemen bij het aangaan en onderhouden van relaties.

Verder vertelden deelnemers ook over ontwikkelingsuitdagingen (bv. identiteitsontwikkeling) die vaak aandacht krijgen in onderzoek naar de impact van adoptie in het algemeen (Juffer et al., 2011). Dit ondersteunt de bevindingen van Lemieux (2016) die stelt dat de aanwezigheid van wanpraktijken een bijkomende uitdaging vormt voor een goede integratie van de adoptie-ervaring in het eigen levensverhaal. Zo illustreren de verhalen van de deelnemers dat de impact bij transnationale adoptie verder gaat dan individuele en gezinsontwrichting (Harrison, 2017) en eveneens gepaard gaat met een gevoel van culturele ontwrichting (Lemieux, 2016; Yngvesson & Mahoney, 2000; Baden et al., 2012). Naast de biografische herkomst kan de adoptie-identiteit ook worden opgevat als een integratie van verschillende culturen (Carriere & Richardson, 2009; Yngvesson, 2010). Daarenboven betekent transnationale adoptie dat geadopteerden van kleur vaak opgroeien in een doorgaans witte samenleving, bij gezinnen met weinig ervaring in de omgang met racisme en discriminatie. De nood aan kwaliteitsvolle ondersteuning en nazorg, met aandacht voor bovenstaande uitdaging (Berbery & O'Brien, 2011), ongeacht bewezen wanpraktijken, lijkt hier cruciaal.

De noden die de deelnemers aangaven, situeren zich zowel op een meer individueel (bv. toegang tot kwaliteitsvolle dossiers en gezinshereniging) als op maatschappelijk vlak (o.a. ondersteunende diensten, maatschappelijke en politieke erkenning). Bovenstaande aspecten, zowel inherent aan transnationale adoptie als specifiek in het geval van wanpraktijken, pleiten voor de noodzaak van adoptiegevoelige

ondersteuningsdiensten. Bovendien kan de uitbouw van een breder (en gesubsidieerd) netwerk van reeds bestaande informele kleinschalige zelfhulpinitiatieven zinvol zijn, niet alleen om het draagvlak te verbreden maar ook om erkenning te bieden. En hoewel de persoonlijke behoeften van individueel geadopteerden kunnen verschillen, gaven deelnemers aan grotendeels op zichzelf te zijn aangewezen bij het vervullen van deze behoeften, waarbij ze een gebrek aan een bredere maatschappelijke betrokkenheid aan de kaak stelden, dit in scherp contrast tot de adoptie zelf waarbij een 'transactie' met meerdere (transnationale) partners plaatsvindt.

Individuele en maatschappelijke erkenning

In de westerse samenleving wordt adoptie doorgaans benaderd als een positieve maatregel gericht op het redden en beschermen van kinderen (Patton-Imani, 2012). De dominantie van dit discours lijkt de aanwezigheid en erkenning van wanpraktijken bij transnationale adoptie te minimaliseren en te onderdrukken (San Román & Rotabi, 2019). Onze studie constateert dat de aanwezigheid van wanpraktijken en de manier waarop wanpraktijken worden ervaren deze heersende kaders en narratieven van transnationale adoptie uitdagen. Zoals aangehaald, kan het ontbreken van erkenning voor het bestaan van wanpraktijken een negatieve invloed hebben op het adoptieproces van geadopteerden en hun families, en aanleiding geven tot zowel psychosociale moeilijkheden als relationele conflicten.

De verhalen in ons onderzoek getuigen van een samenleving die de geleefde realiteit van geadopteerden keer op keer in vraag stelt en miskent. Salvo Agoglia en Alvaro Monsalve (2019) wijzen in diezelfde context op het ontstaan van publieke taboes door middel van politieke en maatschappelijke ontkenning. De interviews duiden op het belang van transparantie over de eigen herkomst om taal te geven aan het eigen verhaal en de diverse emotionele en sociale problemen die hiermee in verband worden gebracht. Reynolds (2020) benadrukt de noodzaak om individueel lijden te plaatsen binnen een ruimere socio-politieke context om aandachtig te blijven voor de individualisatie van pijn in het kader van structurele onderdrukking (waaronder de impact van taboes en stigma's). Bredere maatschappelijke sensibilisering zou ruimte geven aan een denkkader waarin de complexiteit van onderling gerelateerde effecten van transnationale adoptie draagvlak krijgt.

CONCLUSIE

Dit hoofdstuk bracht een overzicht van ervaringen van geadopteerden omtrent de psychosociale impact van wanpraktijken in transnationale adoptie. Het onderzoek wees uit dat dit een beladen thema is, waarbij enkel participanten die wanpraktijken ervoeren en hierover wilden en konden praten werden betrokken. De bevindingen verruimen de kijk op wanpraktijken. Participanten haalden een breed scala aan schendingen van kinder- en mensenrechten aan, van meer gekende overtredingen, zoals ontvoering, tot gebrek aan informatie over hun herkomst, misbruik in adoptiegezinnen en het bijhorend gebrek aan nazorg. Geadopteerden gaven aan te worstelen met veelvuldige problemen betreffende hun emotioneel welbevinden zoals onder andere hun identiteitszoektocht, bestaansrecht, gevoelens van verwerping, van nooit goed genoeg te zijn, en hun gebrek aan zelfwaarde. Transnationale adoptie aan sich houdt in dat kinderen geconfronteerd worden (zonder medezeggenschap) met uitdagingen als ontworteling: uit hun gezin, familie, gemeenschap, gewoonten, land, cultuur (Davies, 2011).

Hoewel ons onderzoek wanpraktijken als specifieke focus had, brachten de vragenlijsten en verschillende gesprekken aan het licht dat bepaalde problemen en verbonden discussies inherent zijn aan transnationale adoptie. In het geval van (ervaren) wanpraktijken komen daar nog schendingen van hun rechten en vele onbeantwoorde vragen bovenop. Hoewel soms decennia oud, 'verjaren' zulke schendingen niet. Wanpraktijken uit het verleden kunnen langdurige gevolgen hebben. Het is niet omdat er intussen wetswijzigingen zijn gebeurd, dat de langetermijnimpact van wanpraktijken uit het verleden hiermee verholpen zijn. Integendeel, ons onderzoek toont aan dat de impact van ervaren wanpraktijken ontzettend groot en langdurig is, doorheen verschillende levensfasen tot ver in de volwassenheid. De noden van geadopteerden liggen op psychosociaal, financieel, praktisch, administratief en juridisch vlak: niet alleen toegang tot kwaliteitsvolle dossiers en aanvullende informatie, familiereünie en emotionele ondersteuning, maar ook sensibilisering en sociale en politieke erkenning zijn van groot belang. Zowel bij de gevolgen van wanpraktijken als bij de verdere noden blijken wanpraktijken verweven met transnationale adoptiepraktijken aan sich.

Naast inspanningen op individueel niveau pleiten participanten voor meer inzet op maatschappelijk niveau om het bewustzijn te vergroten

over transnationale adoptie, de inherente risico's van wanpraktijken en de gevolgen daarvan. Bovengenoemd gebrek aan aandacht voor de complexiteit aan dynamieken van transnationale adoptie voedt de tendens om wanpraktijken te minimaliseren, om ze te presenteren als uitzonderlijk of als verwaarloosbaar in verhouding tot het grotere goed dat transnationale adoptie beoogt (Smolin, 2006). Zelfs als het bestaan van wanpraktijken wordt erkend, worden ze nog steeds afgeschilderd als 'nevenschade', als jammerlijke uitzonderingen die te verwaarlozen zijn in verhouding tot de humanitaire doelen van het adoptiesysteem. Ook bij de presentatie van de resultaten uit dit onderzoek kwam kritiek dat dit onderzoek niet generaliseerbaar en dus niet relevant zou zijn (o.a. parlementaire hoorzitting Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding, 21 september 2021). Wanpraktijken die onderbelicht of niet erkend worden, versterken nog meer het onrecht dat geadopteerden (en mogelijke andere betrokkenen) is aangedaan waardoor hun ervaren noden onbeantwoord blijven. Deze neiging om te ontkennen dreigt een groot obstakel te worden bij het effectief bannen van wanpraktijken en draagt bij tot het ervaren leed op microniveau. Het is belangrijk dat systemische 'onjuistheden' worden erkend, zodat de nodige maatregelen kunnen worden genomen om ze effectief te elimineren en in belang van het kind te kunnen handelen (Cantwell, 2017; Smolin, 2006).

VAN DRAAGMOEDERS TOT METIS MAMA'S: NAAR EEN DEKOLONIALE FEMINISTISCHE ANALYSE VAN TRANSNATIONALE REPRODUCTIE IN BELGIË

Siggie Vertommen*

INTERNATIONAAL DRAAGMOEDERSCHAP: FAMILIES VAN DE TOEKOMST?

In september 2021 vond in een stijlvol hotel op de Brusselse Louisa-laan de achtste editie plaats van de draagmoederschapsbeurs van Men Having Babies, een Amerikaanse organisatie die wereldwijd commercieel draagmoederschap promoot en ondersteunt voor homoseksuele koppels. Opnieuw verzamelden een honderdtal, veelal witte homoseksuele koppels met een kinderwens uit verschillende Europese landen om zich te informeren over en zich voor te bereiden op het proces van draagmoederschap en homo-ouderschap. Ze konden er ook kennis maken met tal van experts, vertegenwoordigers en makelaars uit de fertiliteitsindustrie die hun diensten aanbieden bij de wensouders.

Terwijl ik een infosessie probeer te volgen rond de medische, ethische en logistieke aspecten van internationaal draagmoederschap, kruipt een schattige blonde koter op mijn schoot om mijn notitieboekje te gebruiken als kleurboek. Zijn gegeneerde vader probeert hem tevergeefs te lokken met de lichtgevende sleutelhanger in de vorm van een

spermatozoïde, die ze samen met andere merchandise op de draagmoederschapsbeurs kregen toegestopt. ‘Je kan haast niet geloven waarom we nu nog voor een tweeling zouden gaan’, vertrouwt de andere vader me met een vermoeide glimlach toe. Voor homopapa’s zoals Andreas en Marius is draagmoederschap een hoogtechnologisch geschenk uit de hemel, dat nieuwe vormen van familiegeluk en verwantschap mogelijk heeft gemaakt, weliswaar tegen een kostelijk prijskaartje. Ze betaalden 150.000 dollar voor een draagmoederschapsprocedure in de Verenigde Staten. In Georgië, één van de populaire lowcostbestemmingen (hetzij alleen voor heterokoppels), kost het rond de 40.000 dollar. Draagmoederschap is een reproductieve gamechanger, niet alleen voor koppels die omwille van hun seksuele voorkeur voorheen uitgesloten waren van biologische voortplanting, maar ook voor mensen die omwille van leeftijd, infertiliteitsproblemen en andere sociale en/of biologische obstakels zelf geen kinderen op de wereld kunnen zetten.

Hoewel er van traditioneel draagmoederschap zelfs al in de Bijbel sprake is, is hoogtechnologisch draagmoederschap een nieuwe reproductieve technologie waarbij een ivf-embryo met het genetisch materiaal van (één van) de wensouders wordt ingebracht in de baarmoeder van een draagmoeder die de baby draagt en baart.¹ Terwijl het in de jaren 1980 en 1990 nog om een relatief zeldzame en lokale gezinsvormingspraktijk ging, groeide draagmoederschap sinds het midden van de jaren 2000 uit tot een populaire en miljardenindustrie met tal van globale stakeholders, zoals fertiliteitsklinieken, draagmoederschapsagentschappen, advocatenkantoren met een specialisatie in familie- en migratierecht, en uiteraard een steeds groter wordende groep van eiceldonoren en draagmoeders, vaak uit het Globale Zuiden of Oosten. In tegenstelling tot andere Europese landen, zoals Italië of Frankrijk waar draagmoederschap strikt verboden is, bestaat er in België nog geen duidelijk wettelijk kader. Daarom blijft ons land voorlopig dienst doen als logistieke draaischijf om de Europese draagmoederschapsmarkt voor LHBT-wensouders verder aan te boren.

1 Bij traditioneel of laagtechnologisch draagmoederschap wordt de eigen eikel van de draagmoeder bevrucht met het sperma van de wensvader. In dat geval bestaat er een genetische band tussen de draagmoeder en het kind. In de Bijbel staan er heel wat (gecontesteerde) draagmoederschapsverhalen, waarbij tot slaaf gemaakte vrouwen dienst deden als draagmoeders voor de onvruchtbare matriarchen. Zo werd Hagar draagmoeder voor Abraham en Sarah, en Bilha voor Jacob en Rachel.

Dit lokt echter heel wat protest uit. Draagmoederschap is immers een controversiële reproductieve praktijk die vaak morele paniek en angst opwekt bij beleidsmakers en middenveldorganisaties omdat het gevaar zou gaan met nieuwe en extreme vormen van uitbuiting, medicalisering en vermarkting van baby's, vrouwen en hun lichamen. Uit onderzoek blijkt dat er inderdaad heel wat gegronde redenen bestaan om de globale baby-industrie te bekritisieren. Zo zijn er lichamelijke en psychologische risico's verbonden aan draagmoederschap. Draagmoeders moeten gedurende minstens een jaar intensieve hormonale en medische behandelingen volgen. De procedure en condities verschillen van land tot land, maar in Georgië, waar ik onderzoek deed, moeten draagmoeders vaak instemmen met een keizersnede omdat dit makkelijker in te plannen valt voor de dokters en de wensouders. Daarnaast worden de lichamen van draagmoeders extreem gesurveilleerd en gedisciplineerd gedurende de zwangerschap: geen alcohol, geen tabak, geen zware inspanningen, geen seksueel contact en geen beslissingsrecht over het aantal embryo's dat wordt ingebracht of over een eventuele abortus of embryoreductie. Ten slotte bestaat er ook een reële kans op psychologische en emotionele stress na het overdragen van de pasgeboren baby aan de wensouders. Terwijl de draagmoeder meestal uitstekende prenatale en natale medische zorg geniet ter optimalisatie van de zwangerschap, is postnatale zorg vaak onbestaande.

Bovendien is het onmogelijk om de socio-economische machtsrelaties te negeren op het kruispunt van gender, klasse en racialisering tussen de draagmoeders die vaak uit het Globale Zuiden en Oosten komen en hun reproductieve biologie (eicellen, baarmoeders) en arbeid (ovulatie, zwangerschap, bevallen) goedkoop ten dienste stellen van veelal witte welgestelde wensouders uit het Globale Noorden. Sarah Franklin (2007), één van de 'godmothers' van de sociale studie van medisch begeleide reproductie, noemt reproductieve technologieën daarom 'ambivalent'. Enerzijds stellen ze heteronormatieve machtsstructuren in vraag door nieuwe verwantschapsmodellen te faciliteren die het traditionele kerngezin overstijgen, maar anderzijds bestendigen ze oudere vormen van uitbuiting en onderdrukking.

HET KOLONIALE HEDEN EN VERLEDEN VAN BEGELEIDE REPRODUCTIE

Franklin (2007, p. 79) schrijft ook dat de ‘hyperbool van radicale nieuwigheid’ waarmee moderne reproductieve technologieën zoals draagmoederschap, eiceldonatie, invriezen van eicellen, in-vitrofertilisatie en donorinseminatie vaak worden geanalyseerd en ontvangen in de samenleving, de aandacht wegneemt van de oudere en vaak genormaliseerde vormen en gedaanten van transnationale reproductie en gezinsvorming. Ook binnen ‘Science and Technology Studies’ (STS), mijn eigen onderzoeksveld dat de sociopolitieke aspecten van wetenschap en technologie analyseert, bestaat er een bijwijlen disproportionele fascinatie voor de techno-wetenschappelijke vernieuwingen en socioculturele veranderingen die reproductieve technologieën met zich meebrengen. In het geval van draagmoederschap wordt in deze literatuur benadrukt hoe dit vorm geeft aan nieuwe gezins-, verwantschaps- en familieconstructies, nieuwe vormen van afstamming en identiteit, innovatieve repromarkten, industrieën en eigendomsmodellen en dus ook nieuwe vormen van hyperexploitatie en uitbuiting. Hoewel deze academische focus op het innovatieve en disruptieve aspect begrijpelijk en vaak ook terecht is, verbergt het de lange voorgeschiedenis van begeleide voortplanting.

In een recent uitgebracht special issue *The Colonial Present of Assisted Reproductive Technologies* wezen een aantal internationale onderzoekers op de noodzaak om breed verspreide opvattingen over en definities van ‘begeleide reproductie’ in een historisch kader te plaatsen (Vertommen et al., 2022). Voortbouwend op het inspirerende werk van historici en vele generaties van inheemse en zwarte feministen, hersitueerden deze auteurs moderne reproductieve technologieën en praktijken binnen een oudere geschiedenis van patriarchaal kapitalisme, kolonialisme en slavernij, die voortduurt tot op vandaag.² Alys Weinbaum (2022) lanceerde bijvoorbeeld het concept ‘slave episteme’ om de ontwikkeling van moderne reproductieve technologieën historisch te duiden. Zij beargumenteert dat een voortplantingstechnologie zoals draagmoederschap die heel sterk leunt op de reproductieve arbeid van

2 Historici wezen bijvoorbeeld terecht op de oudere en koloniale voorgeschiedenis van reproductieve technologieën, zoals internationale adoptie, spermadonatie en in-vitrofertilisatie, en vergeleken ook het historische discours rond familievorming, ongewenste kinderloosheid en het recht op een kind in het geval van adoptie en medisch begeleide reproductie (Candaele, 2020; Claes, 2022; Mak et al., 2020; Davis & Loughran, 2017).

geracialiseerde vrouwen, niet denkbaar of mogelijk zou zijn geweest zonder de 400 jaar lange geschiedenis van slavernij en ‘slavebreeding’ in rekenschap te brengen. Hierbij deden zwarte vrouwen dienst als draagmoeders *avant la lettre* voor plantage-eigenaars om de volgende generatie slaven, eigendom en arbeid te leveren. Silvia Posocco (2022) stelt in haar bijdrage dat de bloei van de transnationale draagmoederschapsmarkt in de Mexicaanse provincie Tobasco gekoppeld is aan de sluiting van de omstreden adoptiemarkt in het naburige Guatemala. Verscheurd door een voortdurende geschiedenis van westers imperialisme, militaire dictatuur en genocide werden in Guatemala decennialang kinderen weggehaald bij hun eerste families en ter beschikking gesteld op de internationale adoptiemarkt. In mijn eigen studie naar de populaire draagmoederschapsindustrie tussen Israël en Georgië, ten slotte, kaderde ik de grote vraag van Israëlische koppels naar transnationaal draagmoederschap mede binnen de bevolkingskoloniale logica in Israël/Palestina.³ Hierbij probeert de staat Israël een Joodse staat met een Joodse demografische meerderheid te consolideren, vaak ten koste van de inheemse Palestijnse bevolking wier zogenaamde ‘hyperfertiliteit’ en hoge geboortecijfers door Israëlische beleidsmakers en media worden geframed als een nationale bedreiging. Dit demografische wensbeeld vertaalt zich in een opmerkelijk pronatalistische geboortepolitiek waarbij de staat Israël het gebruik van fertiliteitstechnologieën (selectief) aanmoedigt en genereus ondersteunt. Draagmoederschap is bijvoorbeeld al sinds 1996 wettelijk toegestaan in Israël en wordt deels financieel vergoed door de overheid. De wet stipuleert echter dat de draagmoeder en de wensmoeder dezelfde religie moeten hebben, waardoor een joodse draagmoeder geen kind mag dragen voor een Palestijnse vrouw die moslima of christelijk is en vice versa. Aangezien Palestijnse vrouwen zich zelden aanmelden als draagmoeder (mede omwille van religieuze redenen), betekent dit dat ze in de praktijk zelden gebruik kunnen maken van deze reproductieve dienst in Israël (Vertommen & Reyns, 2018).

De koloniale voorgeschiedenis van nieuwe reproductieve technologieën in rekenschap brengen betekent niet alleen oog hebben voor de nauwe verbanden tussen het koloniale verleden en heden van

3 Andere redenen voor Israël's pronatalistische beleid zijn eerder van culturele en historische aard, bijvoorbeeld het belang van reproductie binnen de joodse religie en de lange geschiedenis van antisemitisme en jodenvervolging waardoor individuele voortplanting een collectieve zaak wordt van overleving en compensatie van de verloren levens (Birenbaum-Carmeli & Carmeli, 2010).

medisch begeleide reproductie, maar ook voor de samenhang tussen verschillende oudere en nieuwere reproductieve technologieën. Een dekoloniale lens maakt bovendien duidelijk dat reproductieve technologieën niet alleen nieuwe baby's en families maken, maar ook oudere gezins- en verwantschapsvormen breken. Uit Amrita Pandes (2014) onderzoek naar draagmoederschap in India, bijvoorbeeld, blijkt dat sommige Indiase draagmoeders hun eigen zwangerschap onderbreken om plaats te kunnen maken voor een draagmoedersbabe. De reproductieve drijfveer om gezonde baby's en familiegeluk te genereren op de fertiliteitsmarkt kan dus niet worden begrepen zonder de dynamieken van geweld, exploitatie en genocide in het koloniale verleden en heden te erkennen.

In mijn huidig onderzoek richt ik deze dekoloniale blik op eigen land door een de/reconstructie te maken van de globale geschiedenis van transnationale reproductie in België. Hierbij tracht ik de huidige controverses rond internationaal draagmoederschap te historiseren door te kijken naar de parallellen en verschillen met oudere reproductieve technologieën, enerzijds interlandelijke adoptie en anderzijds de transfer van metiskinderen in de jaren 1950 en 1960 vanuit Rwanda en Congo naar België. Terwijl er in de reproductieve industrie vooral aandacht is voor de noden en verlangens van de wensouders (vraagzijde), komt er in de samenleving en ook in de academische literatuur steeds vaker ruimte voor de waardevolle perspectieven van de adoptie- en draagmoederskinderen. De visies die relatief onderbelicht blijven zijn die van de geboortemoeders en draagmoeders (aanbodzijde). Vanuit feministisch perspectief is de structurele onzichtbaarheid van deze 'moederwerkers' en hun reproductieve arbeid, biologie en levens veelzeggend. Daarom introduceer ik in mijn onderzoek een feministische lens om de gender-klasse-rationale dynamieken in beeld te brengen waarmee geboortemoeders, eerste moeders, draagmoeders en eiceldonoren worden behandeld en geportretteerd in de transnationale reproductiesector. Dit onderzoek staat nog in de startblokken, dus in wat volgt geef ik nog geen uitvoerige empirische analyse, maar beperk ik me tot enkele exploratieve ideeën.

DE REPRODUCTIEVE NEXUS TUSSEN TRANSNATIONAAL DRAAGMOEDERSCHAP, INTERLANDELIJKE ADOPTIE EN DE TRANSFER VAN DE METISKINDEREN IN BELGIË

In de herfst van 2021 verscheen er een frappante assemblage van verhalen over transnationale reproductie in de media, waarbij België geconnecteerd werd met de rest van de wereld. In november 2021 berichtte toenmalig N-VA-ondervoorzitter Lorin Parys een klacht te hebben ingediend tegen de draagmoederschapsbeurs. De marktlogica waarmee Men Having Babies internationaal draagmoederschap promootte zou immers indruisen tegen de openbare orde. Hij vroeg tegelijkertijd ook aandacht voor de Vlaamse pleegzorg, waar er ‘vandaag meer dan 1.000 kinderen wachten op pleegouders’ (N-VA, 2021). Ook de Internationale Coalitie voor de Afschaffing van het Draagmoederschap (CIAMS) voerde actie tegen de draagmoederschapsbeurs. Aan de ingang van het hotel verzamelden ze met een twintigtal actievoersters die naar analogie met de dystopische scifireeks *The Handmaid’s Tale* verkleed gingen als onderdrukte dienstmaagden in rode jurken en witte kapjes, en slogans scandeerden als ‘Stop de uitbuiting van vrouwen!’, ‘Kinderen zijn geen koopwaar’ en ‘Adopteren niet kopen’ (*Knack*, 6 november 21).

Vooraf die laatste slagzin, waarbij adoptie bij wijze van reproductieve ‘recyclage’ wordt aangemoedigd in plaats van draagmoederschap, was opmerkelijk. In september 2021, een paar maanden voordat de draagmoederschapsbeurs plaatsvond, had de toenmalige Vlaamse minister van Welzijn, Familie en Armoedebestrijding Wouter Beke immers een tijdelijke pauze voor interlandelijke adopties in Vlaanderen aangekondigd, op basis van de aanbevelingen van het Vlaamse expertenpanel inzake interlandelijke adoptie (Torbeyns, 2021). Het kabinet-Beke wijzigde nadien zijn standpunt door te pleiten voor een radicale hervorming in plaats van een pauze of zelfs een afschaffing van het systeem van interlandelijke adoptie, maar initieel volgde Vlaanderen in het voetspoor van landen als Nederland, Denemarken en Zwitserland waar de interlandelijke adoptiesector zwaar onder vuur lag. Hoewel interlandelijke adoptie sinds de jaren 1960 is uitgegroeid tot een populaire en courante gezinsvormingspraktijk, waarbij honderdduizenden kinderen van het Globale Zuiden naar witte middenklasse gezinnen in het Globale Noorden werden overgebracht, wordt het door systematische wanpraktijken in de adoptie-industrie steeds minder beschouwd als een humanitaire en weldadige operatie om ontredderde en verweesde kinderen te redden. Kritisch onderzoek wees uit dat ondanks de ‘goede

bedoelingen' van vele adoptieouders en agentschappen gedwongen transfers van kinderen, fraude en corruptie hoogtij vierden in de interlandelijke adoptiesector (McKee, 2016).

Enkele weken na de aangekondigde interlandelijke adoptiepauze, lanceerde Karin Jiroflé, federaal parlementslid voor Vooruit, twee wetsvoorstellen om draagmoederschap in België beter te reguleren. Wanneer gevraagd werd waarom de wetsvoorstellen een prioritaire status kregen en dus met urgentie behandeld moesten worden, was de reactie dat 'op een moment dat adoptie steeds moeilijker wordt, een wettelijk afgetimmerd draagmoederschap een alternatief kan bieden' (geciteerd in Brinckman, 2021). Deze reproductieve nexus tussen draagmoederschap en adoptie als communicerende vaten is opmerkelijk en niet uniek voor België. Recent onderzoek van Diana Marre et al. (2018) over Spanje en van Silvia Posocco (2022) over de eerder vermelde grenslanden tussen Mexico en Guatemala wijst uit dat de wereldwijde afname van adoptie sinds 2014 leidt tot een opening van nieuwe reproductieve markten in draagmoederschap (Rotabi & Bromfield, 2017). Tegelijkertijd is de ontwikkeling van de Belgische adoptiesector, zoals blijkt uit het onderzoek van Candaele (2020), en van de transnationale fertiliteitsmarkt, zoals ik verder wil onderzoeken in mijn huidige studie, ook mede geworteld in een oudere reproductieve geschiedenis van Belgisch kolonialisme in Congo en Ruanda-Urundi.

In september 2021 kondigden vijf Belgische metissen die onder het Belgisch koloniaal bewind werden geboren in Congo en Ruanda-Urundi van een Afrikaanse moeder en een Europese koloniale vader, aan dat ze de Belgische staat gingen aanklagen voor ontvoering en mishandeling. De vijf metisvrouwen eisten herstelbetalingen van de Belgische staat omdat ze onder dwang werden gescheiden van hun geboortegezinnen en werden beroofd van hun identiteit (Peltier, 2021). Meer dan zestig jaar geleden werden zij weggenomen bij hun eerste moeders en in lokale weeshuizen en missieposten opgevoed. In de raciaal gesegregeerde Belgische kolonies beschouwde men de zogenaamde 'mulatten' als 'kinderen van de zonde' die het falen van de koloniale orde belichaamden en dan ook uit het zicht moesten verdwijnen (Budagwa, 2014; Candaele, 2020).

Het tot over enkele decennia courant gebruikte woord 'mulat', equivalent voor het Franse 'mulâtre' of het Engelse 'mulatto', heeft een koloniale oorsprong, en bijgevolg een pejoratieve en racistische connotatie.

De term is immers afkomstig van het Latijnse woord voor muilezel, 'mulus', het onvruchtbare nageslacht van een paard en een ezel. In haar studie over het 'Mulatteninstituut' van Save in het huidige Rwanda beschrijft Sarah Heynssens (2017, p. 40) hoe er op het Internationale Rassencongres van 1911 in Londen heftig gediscussieerd werd over de raciale en reproductieve aard van 'de mulatten'. Er werd geopperd dat kinderen uit gemengde relaties biologisch niet capabel zouden zijn om zich voort te planten en dat ze na verloop van tijd zouden uitsterven. Paul Brocca, bijvoorbeeld, president van de antropologische sociëteit van Parijs, beweerde dat 'menselijke hybriden' biologisch instabiel waren en een inherent gebrekkige vruchtbaarheid hadden. De racialisering van kinderen uit gemengde relaties was dus sterk afhankelijk van hun vermeende vruchtbaarheid en vice versa. De koloniale term 'mulat' kan op die manier op zichzelf al worden beschouwd als een transnationale (in)fertiliteitstechnologie avant la lettre waarbij metissen discursief onvruchtbaar werden gemaakt op basis van racistisch vooringenomen wetenschappelijk onderzoek. Uit recent archiefonderzoek blijkt ook dat dertig jaar voordat abortus wettelijk was toegestaan, in 1960, de Belgische regering en parketten een uitzondering toestonden voor Belgische vrouwen die na de Congolese onafhankelijkheid zwanger terugkeerden, omdat 'de komst van een mulaat erger was dan curtage' (Struys, 2022). Een reproductieve lens is dus nodig om de Belgische koloniale geschiedenis in Congo te kunnen begrijpen, net zoals een (de)koloniale lens nodig is om de Belgische reproductieve geschiedenis te kaderen.

EEN FEMINISTISCHE BLIK OP DE MOEDERWERKERS

Hoewel deze drie verhalen rond transnationaal draagmoederschap, interlandelijke adoptie en de transfer van de metissen op het eerste gezicht weinig overeenkomsten met elkaar vertonen, kunnen ze worden beschouwd als verschillende episoden in een gedeelde en 'voortdurende' geschiedenis van transnationale reproductie in België. Wat vanuit feministisch perspectief opvalt, is dat we belangrijke parallellen kunnen opmerken inzake de maatschappelijke en economische onderwaardering van de eerste moeders en draagmoeders en hun geleverde reproductieve arbeid en biologie.

Wanneer we kijken naar het discours rond transnationale reproductie in België, dan wordt er vaak een morele superioriteit toegekend aan niet-commerciële vormen van reproductie waarbij moederwerkers

onbetaald blijven en kinderen bijgevolg niet ‘gekocht’ zouden worden. Commercieel draagmoederschap, waarbij men de draagmoeder vergoedt voor haar reproductieve diensten, wordt wereldwijd steeds vaker gecriminaliseerd omdat het, aldus het Europees Parlement (2014), ‘de menselijke waardigheid van de vrouw ondermijnt omwille van de vermarkting van haar lichaam en haar reproductieve functies’. Altruïstische vormen van draagmoederschap worden dan weer voorgesteld als het enige mogelijke ethische alternatief aangezien het geen financiële transactie tussen de draagmoeder en de wensouders inhoudt. In dit geval is de draagmoeder vaak een familielid of vriendin van de wensouders, die deze laatsten wil plezieren met het ultieme levensgeschenk in een daad van onzelfzuchtige liefde en medeleven. Ook de Belgische wetgevende initiatieven willen alleen altruïstisch draagmoederschap toestaan. Zo verduidelijkte parlementslid Karin Jiroflé in haar wetsvoorstel: ‘Zwanger zijn mag geen job worden en de handel in ongeboren kinderen, uit winstbejag, moet verboden worden’ (Vooruit, 2022). De arbeid die gepaard gaat met kinderen concipiëren, dragen en baren wordt dus verondersteld om onbetaald te blijven, zoals wel vaker het geval is met zorgende en reproductieve arbeid in een kapitalistische markteconomie.⁴ Zelfs in de commerciële fertiliteitsindustrie, waarvan de wereldwijde omzet schommelt rond 40 miljard dollar, worden alleen de draagmoeders en de eiceldonoren verondersteld niet te ‘greedy’ te zijn. Van fertiliteitsdokters en makelaars worden zulke nobele beweegredenen niet verwacht (Databridge, 2019).

Amrita Pande (2013) argumenteert in haar fascinerende etnografie van commercieel draagmoederschap in India dat draagmoeders gedisciplineerd worden op basis van een ‘werker-moeder paradigma’. Als goede moeders worden de draagmoeders verondersteld om goed zorg te dragen voor zichzelf en voor de baby, terwijl ze als goede werknemers geacht worden om professioneel, gezagsgetrouw, correct, maar zeker niet té hebzuchtig en business-minded te zijn. Wanneer de draagmoeders deze strak afgebakende normatieve grenzen durven te overschrijden, worden ze meestal teruggefloten door de fertiliteitsmakelaars of de draagmoedersschapsklinieken. Deze wenden het discours van de ‘zorgzame moeder’ aan om draagmoeders te disciplineren als werkster terwijl de retoriek van de ‘professionele werknester’ gebruikt wordt om hen te beperken in hun moederrol.

4 Voor een verdere analyse van betaalde en onbetaalde reproductieve arbeid in de draagmoedersschapsindustrie, zie Vertommen & Barbagallo (2021).

Vanuit dit kapitalistische perspectief waarbij reproductieve arbeid zo goedkoop mogelijk moet zijn, is transnationale adoptie, waarbij kinderen kosteloos zouden zijn afgestaan door hun geboorteouders om opgevangen te worden door adoptieouders, moreel superieur aan draagmoederschap. In haar kritisch onderzoek rond transnationale adoptie in de Verenigde Staten wees Laura Briggs er echter op dat geadopteerde kinderen altijd ‘iemand’s kinderen’ zijn en dat de beschikbaarheid van die zogenaamde ‘gratis’ kinderen op de adoptiemarkt moet worden gekaderd in een globale geschiedenis van kapitalisme, imperialisme en onderontwikkeling waarbij geracialiseerde vrouwen omwille van socio-economische redenen gedwongen werden om hun kinderen af te staan. Bovendien wees onderzoek uit dat de interlandelijke adoptie lang niet de non-profitsector is waarvoor die vaak werd gezien. Adoptieouders telden vaak ettelijke duizenden euro’s neer voor de procedure om een adoptiekind (McKee, 2016).

Wat vanuit feministisch perspectief eveneens opvalt in de debatten rond transnationale reproductie is dat moederwerkers ofwel worden voorgesteld als onderdrukte slachtoffers wier kinderen werden weggenomen – denk daarbij bijvoorbeeld aan het beeld van draagmoeders als uitgebuite dienstmaagden in *The Handmaid’s Tale* – ofwel als slechte, op geld beluste entrepreneurs die hun kinderen achterlaten of verkopen op de babymarkt. Sarah Heynssens (2017) schrijft bijvoorbeeld over de eerste moeders van de metis dat zij door de Belgische koloniale administratie vaak werden beschouwd als ondermaatse en onbeschaafde vrouwen die niet in staat waren om een degelijke opvoeding te voorzien voor hun kinderen. Uit getuigenissen van Belgische metissen blijkt bovendien dat zij bij aankomst in België door de adoptiediensten werden ontraden om contact te zoeken met hun eerste moeders omdat die laatsten enkel en alleen op geld zouden uit zijn (Ghequière & Kanobana, 2010). Anderzijds werden de Afrikaanse moeders ook voorgesteld als stemloze slachtoffers die als ‘ménagères’ van de Belgische koloniale naast huishoudelijke arbeid ook gedwongen werden om seksuele diensten te leveren. Seksueel geweld maakte ontegensprekelijk deel uit van het Belgische koloniale project in Congo, maar dat neemt niet weg dat sommige Afrikaanse vrouwen ook kozen voor een intieme relatie met een witte koloniaal omdat dit hen betere socio-economische levensomstandigheden kon bieden (Heynssens, 2017).

Een nadruk op reproductieve keuzevrijheid en agency zou de aandacht voor ongelijke machtsverhoudingen en koloniaal slachtofferschap niet in de weg moeten staan. Het valt echter op dat het bestaande discours rond transnationale reproductie deze valse tegenstelling tussen slachtofferschap-agency reproduceert, wat de moederwerkers niet ten goede komt. We zien dit ook in de actuele beeldvorming rond draagmoederschap die zowel door voorstanders als door tegenstanders wordt gebruikt. Het betreft meestal beelden waarbij draagmoeders worden herleid tot een zwangere buik – al dan niet met een strik errond om het altruïstische giftdiscours te versterken – zonder hoofd, alsof de draagmoeders in kwestie alleen maar lichaam zijn en geen handelend en cognitief vermogen hebben.

Als zowel het discours als de analyse van transnationale reproductie doorspekt blijven met tegenstellingen tussen gift-handelsgoed, markt-familie, lichaam-geest, werk-liefde, dan is het moeilijk om de subjectiviteit en agency van moederwerkers te ontwaren. In toekomstig onderzoek rond transnationale reproductie is het dan ook nodig om de visies van moederwerkers centraal te stellen en om een genuanceerd beeld te schetsen van de manieren waarop ze binnen structuren van onderdrukking en uitbuiting vorm gaven en geven aan hun eigen leven door middel van hun reproductieve arbeid en biologie.

Deel II

ZOEKEN NAAR IDENTITEIT

PARA MINHA QUERIDA, DA SUA SAUDADE

Charlotte Paauwe

Mijn naam is Charlie: geboren te Brazilië in 1990 als Maria Clara en na ruim drie maanden geadopteerd naar Nederland als Charlotte. Ik ben opgegroeid in Breda en heb daarna gestudeerd in Utrecht (Nederlands) en Nijmegen (Literatuur). Sinds een aantal jaren woon ik in Tilburg met mijn vriend en werk ik in 's-Hertogenbosch bij een uitgeverij. Ruim anderhalf jaar geleden heb ik professionele hulp gezocht vanwege mentale gezondheidsklachten. Al snel werd duidelijk dat deze in nauw verband stonden met mijn adoptieverleden. Vanaf dat moment is mijn zoektocht naar wie ik ben en waar ik vandaan kom begonnen. Inmiddels heb ik ook mijn biologische familie gevonden die ik eind 2022 in mijn armen heb mogen sluiten..

Mijn bijdrage betreft een persoonlijke reflectie in de vorm van een brief, geschreven vanuit mijn 'saudade' aan mijzelf. Saudade is de Portugese benaming voor een intens, bitterzoet gevoel van verlangen, melancholie of nostalgie met betrekking tot geliefde personen, plaatsen of periodes in je leven die er op dat moment niet (meer) zijn. Mijn saudade is alles wat mij is ontnomen door mijn adoptie en waarnaar ik verlang. Ik heb mijn saudade ruim dertig jaar onderdrukt, omdat het te confronterend was. Sinds mijn zoektocht naar mijn adoptieverleden trek ik hier steeds meer naartoe en kan ik het niet meer loslaten. Dat levert mooie en leerzame momenten op, maar zorgt ook regelmatig voor een diepe, overweldigende pijn. Deze brief is alles wat ik op die ondraaglijke momenten nodig heb: liefde, geborgenheid, verbinding, zachtheid, erkenning, compassie. Omdat ik nog niet goed wist hoe ik mezelf dat kon geven, heb ik deze brief destijds aan mijzelf geschreven vanuit diegene die daar wél toe in staat is: mijn saudade. Ik heb ervoor

gekozen om deze tekst nu hier te delen. Opdat mijn stem bestaansrecht mag krijgen in de discussie over transnationale adoptie en in de hoop dat mijn woorden ook anderen steun kunnen bieden. Tijdens het lezen, zal je merken dat die er soms in het Portugees uit zijn gekomen. Op die momenten schoot de Nederlandse taal voor mij simpelweg tekort om te uiten wat ik voelde. Ik hoop echter dat dit de lezer niet in de weg zal zitten. Het betreft tenslotte een boodschap van mens tot mens, met de bedoeling om de verbinding te zoeken.

Minha Querida,

Jij weet het wellicht niet, maar we kennen elkaar al heel lang. Vrijwel meteen vanaf het moment dat je uit sua terra werd getrokken en werd verpot naar de overkant van de wereld. Je deed zo je uiterste best om opnieuw te aarden, maar je doorkliefde wortels konden zich maar niet hechten aan de vreemde omgeving. Weinig zon. Onvoldoende water. Beklemmende lucht. Verkeerde Pokon. Het was altijd al gedoemd om te falen.

Ik heb het je meermaals geprobeerd te vertellen, maar je luisterde steeds niet. Alles in jou duwde mij weg in de hoop dat ik uiteindelijk écht zou verdwijnen. Tudo bem, ik neem het je niet kwalijk. Sterker nog, ik snap het volledig. Ik confronteer je met alles wat je gedwongen hebt moeten missen, mist en altijd zal moeten missen: seu povo, sua terra, seu eu. Ik belichaam sua maior tristeza.

Toch bleef ik al die jaren dicht bij jou in de hoop dat je mij ooit weer naar boven zou laten drijven. Je groeide nauwelijks, je bladeren verbleekten en je wortels brokkelden verder af. Je was een paar keer bijna morta. En ik was inmiddels zo diep in jou neergedaald dat ik dacht dat ik nooit meer jouw oppervlakte zou bereiken. Maar juist toen, moegestreden als je was, kwam er ineens een heel klein beetje stroming in jou op gang. Net genoeg om mezelf hiermee naar boven te laten nemen. Muito devagarinho. Haasten zit nu eenmaal niet in onze aard.

Eindelijk verstond je mij. In de warmte van de zon. In de kalmtte van het water. In de onschuld van pasgeborenen. In de geborgenheid van abraços. Ja, vooral ook in de zachte klanken van sua língua. Op die momenten spatte je bijna uit elkaar van amor, dor, desespero, desejo. Zo hevig dat je soms dacht dat ik je dood zou worden. Morrer de saudade. Je probeerde

me dan terug naar beneden te duwen. Dat doe je nog wel eens, hoewel steeds minder. Je weet dat dat niet meer kan en dat je dat niet meer wilt.

Querida, wat ben je nog klein, maar wat ben je ook al veel gegroeid. Sou muito abençoada dat ik dit allemaal met jou mag meemaken. Je begint inmiddels uit de voegen te barsten van de pot waarin je ooit was geplant en je verschoten gebladerte krijgt steeds meer kleur. Je afgescheurde wortels strekken zich uit, al weten ze nog niet precies waar naartoe en wat ze daar zullen aantreffen. Ik hoor je denken: 'Maar wat nu als ze zich daar ook niet kunnen hechten? Of erger, als er in die aarde geen plaats is voor mij?'

Assim seja. Je weet intussen dat er geen weg meer terug is. Weet ook dat je dit pad nooit alleen bewandelt: estou sempre contigo. Dus voel je dat je wortels niet meer verder kunnen en gaan je twijgen weer hangen? Lees dan deze woorden die ik zorgvuldig voor jou heb uitgekozen. Herlees ze, dan nog een keer, neem ze volledig in je op. Via je bladnerven naar je ranken, via je wortels naar je stam tot ze je diepste zijn hebben bereikt. Druk ze stevig tegen seu coração. Bij mij mag je alles zijn. Bij mij ben je altijd desejável.

Muito amor,
Sua Saudade

Vertaling van de Portugese woorden:

Para minha Querida, da sua Saudade = Aan mijn Liefste, van jouw Saudade

Minha querida = Mijn liefste

Sua terra = Jouw aarde

Tudo bem = Het is oké

Seu povo, sua terra, seu eu = Jouw mensen, jouw aarde, jouw ik

Sua maior tristeza = Je grootste verdriet

Morta = Dood

Muito devagarinho = Heel langzaam

Abraços = Omhelzingen

Sua língua = Jouw taal

Amor, dor, desespero, desejo = Liefde, pijn, wanhoop, verlangen

Morrer de saudade = Sterven aan saudade

Sou muito abençoada = Ik ben heel erg gezegend

Assim seja = Het zij zo

Estou sempre contigo = Ik ben altijd bij je

Seu coração = Jouw hart

Desejável = Gewenst

Muito amor, sua Saudade = Veel liefs, jouw Saudade

KAN DE GEADOpteERDE VERTALEN? EEN PEDAGOGISCHE BESCHOUWING VAN ERFGOEDTAAL(ON)GELETTERDHEID IN TRANSNATIONALE ADOPTIE

Hari Prasad Sacré*

In navolging van een internationale trend onder transnationaal geadopteerden die hun erfgoedtaal herleren, beginnen ook adolescenten en volwassen geadopteerden in Vlaanderen en Nederland zich hun erfgoedtaalen in toenemende mate terug toe te eigenen (Adoptiepedia, 2022; FIAC-Horizon, 2021; Plan Angel, 2022). Deze bijdrage hanteert de term ‘erfgoedtaal’ als vertaling van het Engelse ‘heritage language’, wat refereert aan de taal die de familie van herkomst spreekt. Daartegenover hanteert deze tekst het concept ‘tweede taal’ om te refereren aan de taal van de adoptieve gemeenschap. Doorgaans bewonen transnationaal geadopteerden een uniek knooppunt van meertaligheid, gekenmerkt door een hoge taalvaardigheid in de tweede taal en een ongeletterdheid in de erfgoedtaal. De ongeletterdheid in de erfgoedtaal (Fiorentino, 2022; Mouring, 2019) alsook de erfgoedtaalverwerving van volwassen geadopteerden blijven onderbelichte thema’s in het publieke debat rond transnationale adoptie in Vlaanderen en Nederland.

De gelijktijdige hoge taalvaardigheid in de tweede taal en de ongeletterdheid in de erfgoedtaal is een (on)gewild resultaat van een opvoedingsdynamiek binnen het adoptielandschap. Ik spreek van een opvoedingsdynamiek en expliciet niet van een opvoedingsbeleid, omdat beleidsteksten zoals het Haags Adoptieverdrag van 1993 geen aandacht schenken aan de rol van de erfgoedtaal. Er is daardoor geen sprake

van een intentioneel beleid. De erfgoedtaalongeletterdheid is eerder een gevolg van adoptieouders die ervoor kozen om hun kind zo snel mogelijk taalvaardig te maken in de tweede taal. Deze ongeschreven regel breidde uit tot een normatieve opvoedingsdynamiek. Enerzijds zorgt deze dynamiek ervoor dat volwassen geadopteerden talig toegang krijgen tot heel wat ontplooiingskansen in de adoptieve gemeenschap. Anderzijds heeft deze dynamiek tot gevolg dat geadopteerden de erfgoedtaal verliezen, waardoor dialoog met de gemeenschap van herkomst onmogelijk wordt.

Ik herzie deze opvoedingsdynamiek vanuit de kritische pedagogiek als academische discipline. De kritische pedagogiek analyseert hoe leerprocessen doorgelicht zijn met machtsdynamieken (Freire, 1985; hooks, 1994). Vanuit een verlangen naar gelijkheid is de kritische pedagogiek op zoek naar leerprocessen die erin slagen om ongelijke machtsstructuren te herschrijven vanuit het perspectief van diegenen die erdoor benadeeld worden (Brydon, 2004). Om die reden onderzoekt deze bijdrage voornamelijk de volgende vraag: 'Hoe kunnen we de erfgoedtaal begrijpen als een dialogisch instrument in de relatie tussen de adoptieve gemeenschap en de gemeenschap van herkomst?'. Ik onderzoek deze vraag door het knooppunt van erfgoedtaal, (on)geletterdheid en transnationale dialoog kritisch te bevragen.

Ik verken deze onderzoeksvraag via auto-etnografie als methodologie. Dit impliceert dat ik de documentatie van mijn eigen adoptieverhaal, verzameld in een familiearchief, consulteer als onderzoeksmateriaal. Mijn verhaal kenmerkt zich door een open adoptie, waarbij de band tussen de adoptieve en eerste familie nooit werd verbroken. Zo groeide ik op in Vlaanderen met toegang tot, informatie over en ontmoetingen met de Nepalese familieleden. Niettegenstaande, en in overeenstemming met vele andere adoptieverhalen, is de relatie tussen mijn adoptieve gemeenschap en de gemeenschap van herkomst gekenmerkt door een asymmetrische machtsrelatie. De wederzijdse ongeletterdheid tussen mijn Vlaamse en Nepalese families belemmert het benoemen, het erkennen en het dialogisch heronderhandelen van deze machtsongelijkheid. Deze bijdrage verkent daarom hoe het herleren van de erfgoedtaal een mechanisme kan zijn om dialoog te scheppen tussen beide gemeenschappen.

Ik bespreek de paradoxale rol van taalverlies en taalverwerving in transnationale adoptie in vier delen. In het eerste deel beschrijf ik

een postkoloniaal-pedagogisch perspectief op auto-etnografie. In het tweede deel verken ik hoe het verlies van mijn erfgoedtaal me als geadopteerde belemmerde in het schrijven van een emancipatorische auto-etnografie. In het derde deel verken ik hoe het postkoloniaal concept van scheppend geweld ('enabling violation') me als geadopteerde hielp om de onmogelijke taalemancipatie, door het verlies van de erfgoedtaal, alsnog mogelijk te maken. In het vierde deel formuleer ik een conclusie op de centrale vraagstelling rond de rol van erfgoedtaal in het scheppen van een transnationale dialoog.

AUTO-ETNOGRAFIE ALS EMANCIPATORISCH PEDAGOGISCH PROJECT

Antropologe Mary Louise Pratt definieert auto-etnografie als die praktijken waarin minderheidsgroepen hun eigen cultuur beschrijven en vertalen via de taal en codes van de dominante groep (Pratt, 2007, p. 9). Pratts auto-etnografie doelt op een culturele vertaling van de ene taal naar de andere, zonder dat één van de talen noodzakelijk plaats maakt voor de andere. Het is deze emanciperende component van culturele vertaling die ook in het auto-etnografisch werk van de postkoloniale en feministische auteur Gayatri Chakrabarty Spivak is uitgewerkt tot een emanciperende theorie. Deze bijdrage past Spivaks emancipatietheorie, via mijn biografie, toe op de casus van de geadopteerde. Spivak verkent emancipatie in de dialoog tussen de inheemse en de imperiale talen en stelt daardoor dat onderdrukte groepen zich een vorm van meertaligheid dienen toe te eigenen. Waar inheemse en diasporische gemeenschappen bewegen van de erfgoedtaal naar de dominante taal, stelt de taalrealiteit van de geadopteerde ons voor een uitdaging. De geadopteerde dient dit proces om te draaien en te zoeken naar mogelijkheden om vanuit de dominante tweede taal dialoog te scheppen met de erfgoedtaal. Mijn auto-etnografische bijdrage is dus een pedagogische zoektocht naar hoe ik dialoog kan scheppen in een adoptieverhaal waarin de taal van de adoptieve gemeenschap de erfgoedtaal volledig heeft overschreven en verdrongen.

AUTO-ETNOGRAFIE ALS METHODOLOGIE

Auto-etnografie als methodologie bouwt verder op inzichten uit de feministische en postkoloniale kritiek, waarin het persoonlijke gelezen wordt als een intersectie van politieke structuren (Ahmed, 2014;

Trinh, 2009). Met andere woorden, door het persoonlijke kritisch te lezen worden onzichtbare machtsstructuren gepolitiseerd en zichtbaar gemaakt (Crow, 2000). Belangrijker nog, op deze manier worden de machtsstructuren vatbaar gemaakt voor verandering. Vanuit dit opzicht is het doel van de auto-etnografie niet in de eerste plaats het correct representeren van groepen, maar het zichtbaar maken van de wijze waarop machtsongelijkheden persoonlijke levens structureren. In deze bijdrage beperk ik mij tot het zichtbaar maken van de manier waarop taalpedagogische processen een impact hebben op de handlingsruimte van de transnationaal geadopteerde om dialoog te openen met de gemeenschap van herkomst.

Methodologisch hanteert deze bijdrage een discoursanalyse, in die zin dat ik een taalpedagogisch discours hanteer als kapstok om mijn biografie als geadopteerde door te lichten (Derrida, 1998; Poulos, 2013). Door het duiden van de eigenheden en beperkingen van mijn eigen adoptieverhaal, laat ik ruimte voor de lezer om de reflectie door te trekken naar de posities van andere geadopteerden, het engagement van adoptieouders en de rol van sociaal werkers en beleidsmedewerkers in het adoptieveld. Ik bouw mijn discoursanalyse op rond het werk van drie auto-etnografische auteurs en hun taalpedagogisch werk. De centrale auteur in dit stuk is de Indische Gayatri Chakrabarty Spivak, wiens taalpedagogisch werk voortbouwt op het denken van de Algerijns-Franse taalfilosoof Jacques Derrida. Ik vertaal hun taalpedagogisch discours naar de situatie van de geadopteerde. Ik maak daarbij gebruik van het pedagogisch werk van de Indisch-Canadese Aparna Mishra Tarc die het werk van Spivak en Derrida vertaalde naar een emancipatorische theorie voor de diasporische migrant in Noord-Amerika (Tarc, 2015).

EEN LAATSTE HYMNE VOOR DE MOEDERTAAL

AFBEELDING 1: Screenshot videotape (familie Sacré, 1994)

Deze screenshot komt uit een familievideo die werd opgenomen in november 1994, enkele maanden na mijn adoptie van Kaski (Nepal) naar Vlaanderen (België). Van links naar rechts zien we Sumitra (adoptieverantwoordelijke), mezelf, Annelies (zus), Rabindra (Sumitra's man), Evelien (nicht) en Sarah (zus). De weerspiegeling in het raam achter de groep verraadt dat er meer mensen rond de eettafel zitten. Onder hen mijn adoptieouders, nonkels, tantes en grootmoeder. De context van dit fragment is het bezoek van Rabindra en Sumitra, de mensen die mijn ouders door het administratieve proces van adoptie gidsten, aan Europa. De camera legt de feestelijke opvoering van Nepalese nummers vast die na het avondmaal werden gezongen. Rabindra en ik zongen samen *Pan Ko Pāt*, een traditioneel volkslied dat Nepalese families zingen tijdens allerlei festiviteiten.

Het tweede nummer *Timilāi Mā Ke Bhanu* van Naryan Gopal, een succesvolle Nepalese zanger in de twintigste eeuw, werd solo gezongen door Rabindra in een a-capellaversie. Ik voerde een derde melodisch deuntje op. Een kinderliedje met een ondeugende ondertoon, dat meteen op Sumitra's afkeuring stuitte. Achteraf gezien kunnen we deze

videoscène interpreteren via het christelijke idioom van het laatste avondmaal. Een laatste keer feesten we en zingen we onze Nepalese liedjes, want morgen wacht de dood van de moedertaal. De moedertaal die de volgende ochtend niet meer zou ontwaken. Vanaf de volgende morgen spreken we over Nepalees als mijn andere taal, van mijn andere familie, van mijn andere regio, in een andere wereld die met andere woorden vertelt.

‘Op een dag zal je moedertaal niet meer reageren’ (Derrida, 1996, p. 34).

Rond de eettafel, tussen de aanwezigen, vloeien de liedjes en verzen rijkelijk. Mijn grootmoeder die geen woord Nepalees begrijpt, moet een traantje wegpinken bij Rabindra’s a-capellaversie. Ze is zichtbaar geëmotioneerd door de klanken die rond de eettafel walsen. Terwijl we het repertoire van liedjes voltooien, beginnen mijn melodieën te haperen en de woorden op te drogen. Ik zong dezelfde liedjes vier maanden eerder, in versies die tekstueel een pak rijker waren. Het proces van niet herinneren of ontleren is zo ver gevorderd dat mijn grootmoeder het opmerkt. Ze herkent pauzes in het nummer en betrapt me op het nadenken over de volgorde van de woorden. Tijdens de laatste seconden van deze scène werpt ze een liefdevolle reflectie op tafel: ‘Je bent het een beetje vergeten hé?’

Mijn grootmoeder merkte op hoe ik op dat moment de Nepalese taal actief aan het ontleren was. In een liefdevolle sfeer is het hoorbaar hoe mijn vertrouwd klankenbad zich zachtjes maar gestaag van me begon te onttrekken. Achteraf gezien is de grens tussen taalverwerving en taalverlies op dat moment flinterdun en afhankelijk van het perspectief waaruit we ernaar kijken. Wat ik beschouwde als mijn moedertaal, begon te vervagen en zou weldra definitief oplossen. Sumitra komt nog tussenbeide in mijn moedertaal, in een stijl die ik gewend was te horen, maar de zinnen die over haar lippen rollen kunnen nog nauwelijks rekenen op een reactie van mijn kant. Videotapes uit het familiearchief vanaf 1995, één jaar na mijn adoptie, getuigen van een totaal verlies van de Nepalese taal. Een ongeletterdheid die me later als volwassen geadopteerde zwaar zou komen te vallen bij elke ontmoeting met mijn Nepalese familieleden.

OPLOSSEN IN DE TAAL VAN DE ANDERE

Het volledige verlies van de moedertaal bij geadopteerden is uniek in zijn soort. De geadopteerde verliest de taal op individuele basis, terwijl diens gemeenschap van herkomst de erfgoedtaal doorgaans blijft spreken (Sacré et al., 2022). Dit staat in scherp contrast met het dominant onderzoek naar meertaligheid en migratie, waarin de verandering van taalvaardigheid eerder op gemeenschapsniveau wordt onderzocht (Agirdag, 2019). Waar diasporische gemeenschappen worden gekenmerkt door een hybridisering en vermenigvuldiging van hun taalvaardigheden, ondergaan geadopteerden een totale taalvervanging ('language replacement') (Fiorentino, 2022) ervaren zij een bijna compleet taalverval ('language attrition') (Schmid, 2011) en een permanent taalverlies ('language loss') (Ventureyra et al., 2004).

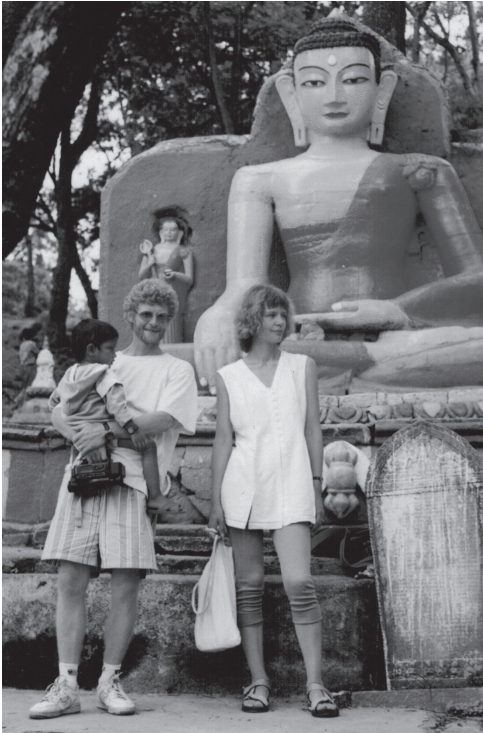
Jacques Derrida's *Monolingualism of the Other* helpt om deze opgedrongen ongeletterdheid te begrijpen. Derrida schrijft als lid van de Joodse gemeenschap in Algerije. De Franse koloniale expansie in Algerije drong de Franse taal zodanig op aan de Joodse gemeenschap dat die de eigen taal permanent verloor. Vanuit die geschiedenis stelt Derrida dat taal altijd asymmetrisch bestaat. Taal komt altijd van de ander en keert terug naar de ander (Derrida, 1998). Zelfs mensen die menen hun moedertaal te spreken, moeten volgens Derrida erkennen dat ze geboren werden zonder taal, en dat de taal zich na hun overlijden onttrekt aan het lichaam en verder leeft in de taalgemeenschap. Om die reden argumenteert Derrida dat wij geen taal bezitten maar tijdelijk een talige positie in bruikleen hebben. De taal van de ander moet dus altijd worden toegeëigend – als baby, taalstudent, migrant, vluchteling, geadopteerde – om handelingsruimte toe te eigenen in een specifieke taalgemeenschap.

Derrida observeert hoe de Joodse gemeenschap in Algerije niet langer haar toevlucht kon zoeken in de illusie een eigen taal te hebben. Een taal die hen de bescherming van een 'eigen huis' zou kunnen bieden. In overeenstemming met Derrida's beschouwing bewoont de geadopteerde een taal zonder deze als hun eigen taal te kunnen opeisen. Hoezeer de geadopteerde zich deze tweede taal ook toe-eigent, die zal altijd moeten erkennen dat deze taal pas na de adoptie naar hen kwam en zal daarom dus altijd een bezoeker van de taal blijven. Dit heeft ernstige gevolgen voor diens vermogen om ooit te vertalen. De geadopteerde werd, net zoals Derrida, in een 'absolute vertaling'

gegooid zonder referentiepools en zonder kennis van de erfgoedtaal als brontaal (Derrida, 1996, p. 61).

Het verliezen van een herkomsttaal waarin de geschiedenis wordt doorgegeven, leidt volgens Derrida tot het fantaseren van een origine. Beweren te schrijven als Nepalees geadopteerde zonder de Nepalese taal machtig te zijn, zorgt ervoor dat wij als geadopteerden geneigd zijn om dat Nepalees zijn te fabriceren. Hiervoor gebruiken we culturele artefacten die niet noodzakelijk iets zeggen over de origines van onze eerste families. Adoptieouders zijn vaak, vanuit de beste bedoelingen om hun kind een oorsprong te geven, medeplichtig aan het wortelen van zo'n valse start door hun kind de culturele symbolen van de eerste natie aan te meten. Aangezien de adoptie plaatsvindt tussen twee naties, wordt de cultuur van de eerste natie geconstrueerd als origine.

Mijn familiearchief bevat een aantal foto's waarop mijn adoptieouders samen met mij poseren voor culturele en religieuze kunstvoorwerpen in Kathmandu. De hoofdstad van Nepal ligt op meer dan tien uur rijden van het dorp van mijn eerste familie. Hoewel mijn Nepalese familieleden de nationale taal als eerste taal spreken, is de stedelijke cultuur van Kathmandu eerder 'vreemd' aan hun bergcultuur in het westen van Nepal. De culturele geschiedenis van Kathmandu is een kosmopolitisch web gesponnen door de inheemse Newari-cultuur, meerdere religies, nationale instituten en internationale vertegenwoordigers. De cultuur van Kathmandu leert mij eigenlijk heel weinig over de geleefde cultuur van mijn Nepalese familie. Maar, als kind dat opgroeide in België, zouden deze beelden van Kathmandu dienen om me een houvast te geven aan het begin in mijn ander land. Die beelden zouden dienen als – in de woorden van Derrida – 'een fundamentele herinnering aan enkele culturele banden die nooit echt hebben plaatsgevonden en eerder actief geprojecteerd worden' (Derrida, 1996, p. 61). Als ik Derrida interpreteer, begrijp ik dat zo'n verlangen voortkwam uit de noodzaak om een fictieve herinnering uit te houwen vanwaaruit mijn route naar België kon worden verteld.

AFBEELDINGEN 2A-B-C: Drie afbeeldingen uit het familiearchief (1994)

Derrida's auto-etnografie eindigt niet echt hoopvol omdat hij de assimilatiepolitiek internaliseert. Als lid van de Joodse gemeenschap in Noord-Afrika, die de erfgoedtaal collectief en permanent verloor, ziet Derrida geen heil in een terugkeer naar een fictieve start. Hij aanvaardt het overschrijvingsproces, wat niet betekent dat hij het moreel goedkeurt, en opteert daarom voor een zelfassimilatie in de Franse taal en cultuur als ultieme emancipatie. In Derrida's verhaal was er geen erfgoedtaal met sociale, politieke en economische slagkracht om naar terug te keren. Bij de meeste transnationaal geadopteerden is deze erfgoedtaal er wel nog en hangt die vaak samen met een gemeenschap van origine die deze nog onderhoudt. Dit betekent dat we een ander kader nodig hebben om de dialogische rol van de erfgoedtaal in het leertraject van geadopteerden te begrijpen. Ik zet mijn auto-etnografie verder met het concept 'scheppend geweld' ('enabling violation'), getheoretiseerd door Gayatri Chakrabarty Spivak.

HET SCHEPPEND GEWELD VAN DE TWEDE TAAL

In dit deel bespreek ik hoe we de overschrijvende kracht van de tweede taal niet noodzakelijk ongedaan moeten maken, maar eerder anders kunnen leren gebruiken. Ik bouw verder op het concept van scheppend geweld dat Spivak theoretiseerde in haar observatie van politieke emancipatie in postkoloniaal India (Spivak, 2013a, p. 3). Spivak verhoudt zich expliciet tot het werk van Derrida, maar gaat op zoek naar alternatieven voor de totale zelfassimilatie. Net zoals Pratt, gelooft Spivak dat transformatieve emancipatie een meertaligheid vereist. Ik leg deze theoretische beweging uit in twee stappen. Eerst licht ik Spivaks these van scheppend geweld toe. In een tweede stap vertaal ik het concept naar de realiteit van de geadopteerde via de volgende vraag: 'Kan de geadopteerde vertalen?'

Spivaks these van scheppend geweld ('enabling violation')

Spivak werpt het concept van scheppend geweld op in haar boek *An aesthetic education in an era of globalisation* (2013). Daarin bespreekt ze hoe de greep van een Engelstalige grondwet de Indiërs confronteerden met een (on)mogelijke emancipatie. De (on)mogelijke emancipatie zit volgens Spivak vast in een paradox, wat ze een 'dubbele binding' ('double bind') noemt. Enerzijds kunnen Indiërs zich nooit volledig emanciperen in de taal van de Britse bezetter, aangezien ze de Engelse taal enkel in bruikleen hebben en die nooit kunnen claimen als hun

eigen taal. Anderzijds kunnen Indiërs het zich niet veroorloven om de Engelse taal niet toe te eigenen, aangezien ze anders afhankelijk blijven van de Britse bezetter en diens Engelstalige infrastructuur. Met andere woorden, de Indiër moest de Engelse taal toe-eigenen om het geweld van de koloniale infrastructuur te herzien. Door het toe-eigenen van die geweldplegende taal kregen Indiërs eveneens toegang tot internationale fora van Engelstalige kennisdeling en productie. Spivak beschouwt daarom de Engelse taal in de context van postkoloniaal India als een taal die zowel geweld pleegt als mogelijkheden schept. Met andere woorden, de Engelse taal ageert als een scheppend geweld (Spivak, 2013b, p. 3). Voor Spivak bestaat taalemancipatie in postkoloniaal India erin om de scheppende kracht van de Engelse taal te recycleren en de geweldpleging ervan ongedaan te maken. Dit is volgens haar mogelijk door de politieke infrastructuur te heronderhandelen in functie van de Indische gemeenschappen.

Spivak vindt het niet wenselijk om de Engelstalige grondwet van India te herschrijven in één van de erfgoedtalen, omdat dit enkel regionale taalconflicten zou versterken. Ze ziet daarom meer potentieel in het hergebruiken van deze scheppende kracht van het Engels, ook al komt die voort uit een gewelddadige koloniale geschiedenis. Die scheppende kracht plaatst de Engelse taal in een hiërarchische relatie tot de erfgoedtalen in India, waardoor het belangrijk is dat alle Indiërs toegang krijgen tot het toe-eigenen van de Engelse taal. Via deze toe-eigening kunnen ze de werelden opnieuw dialogisch op elkaar afstemmen (Spivak, 2002a). Emancipatie voor de Indiërs ligt in het beheersen van beide talen en het injecteren van kennis en perspectieven uit de erfgoedtaal in de taal van de macht, het Engels. Deze vertalende benadering tot taalemancipatie beoogt het dialogisch herschrijven van de politieke infrastructuur in functie van diegenen die historisch onderdrukt werden door de koloniale taal (Spivak, 2013, p. 28).

Kritische taalpedagogen hebben soortgelijke vertalende en tweetalige benaderingen tot taalemancipatie toegepast in het doordenken van zelfactualisering ('subjectification') van postkoloniale groepen (Freire, 1976; hooks, 1994) en de diaspora (Agirdag, 2020; Tarc, 2015). Deze tweetalige benadering blijft tot dusver onzichtbaar in de reflectie over de taalemancipatie van volwassen geadopteerden (Fiorentino, 2018, 2017; Sacré et al., 2022). Met de huidige generatie van volwassen geadopteerden die meer en meer kiezen voor erfgoedtaalonderwijs lijkt een dergelijke beschouwing zich wel op te dringen.

Kan de geadopteerde vertalen?

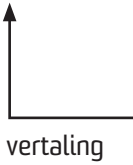
De vertaling in Spivaks theorie vindt plaats tussen de inheemse talen van het Indische subcontinent en de toegeëigende Engelse taal. Wanneer we dit soort mechanismen doordenken in transnationale adoptie, botsen we op een afwezigheid van meertaligheid waarop deze vertalende en dialogische pedagogiek zich kan enten. De opwaartse mobiliteit naar een taalgemeenschap met meer mogelijkheden gaf transnationale adoptie als pedagogische interventie een emancipatorische uitstraling. De geletterdheid van de adoptieve gemeenschap geeft inderdaad toegang tot heel wat ontplooiingskansen die de gemeenschap van herkomst niet kon scheppen. Maar die ontplooiingskansen van geadopteerden blijven vaak beperkt tot de grenzen van de adoptieve (taal)gemeenschap. De erfgoedtaalongeletterdheid belemmert geadopteerden dan ook om ontplooiingskansen in de gemeenschap van herkomst dialogisch te verkennen.

Dat deze erfgoedtaalongeletterdheid het gevolg is van de ééntalige opvoeding bij het adoptiegezin, levert een paradoxale situatie op. Die ééntalige opvoeding was, achteraf gezien, een onbedoelde maar wel reële geweldpleging op de erfgoedtaal. Een geweldpleging die ingegeven was vanuit de beste bedoelingen om (hoge) geletterdheid te initiëren in de tweede taal. De ongeletterdheid in de erfgoedtaal is een nevenschade, een ogenschijnlijk insignificant bijproduct van transnationale adoptie. Spivaks these helpt ons om de gelijktijdigheid van een emancipatorische tweede taal en een uitgewiste eerste taal te begrijpen als een scheppend geweld. Anders dan bij Spivaks emancipatie, zal de geadopteerde zich niet de koloniale maar net de erfgoedtaal (terug) moeten toe-eigenen. Ik maak dit praktisch via twee documenten uit mijn familiearchief.

कालप्रवाह आदिपत्रिका

श्रीवत्सलदेव बेलखिमज लाई, हामी नेपाल राष्ट्र
 पक्षीको स्थागत गर्दछौं। दोस्रो स्थागत बेलखिमज
 को जनता मा अहाइको दुवै देश को मिलन
 गराउने पक्षी ला तुलनाप्रमाणितपक्षीको नाम
 पक्षी ३६ अती पिली को नाम ३ उ बोडा बोडी
 जनता तपाई को नरी बाद को सुझावको रहर
 धोखे को कामना चाहौं। तपाई को नेपाल निजि
 पक्षी अती राम्रोपक्षी को स्थागत रूपको रहरको ननी हामी
 नेपाल राष्ट्र को पक्षीको नाम सग दुवै हाल जोडी पक्षीको
 गर्दछौं। मेरो धारो पक्षी बाद बेलखिमज रहरको मिलन
 लिखितको आनी नोना रहर अनलीया सारा र हरी
 माया मा हामी नेपाल को पक्षीको सङ्केत दिन पक्षी
 दिन सुझावको प्रिष्टाध्यु प्रिष्टाध्यु कामना गर्दछौं।
 तुला गदलत र लिखितको ले ~~को~~ हामी येद नोक
 को असुविधा बुझी खाने जानी दिन राम्रो
 आग्रा को स्थागत रहरको हो ~~को~~ खाने जानी
 बाद येद अघुरा अघुरा अदकेको राम्रोकोकारको
 को तुला गदलत को पक्षीको ले बुझना चाहौं।
 को जानी को मुल उरको धारा बाद धारा
 धारा हरे लाई आनी कोडी गराउन चाहौं।
 धारा हरे को ले वीचार

vertaling

vertaling

Dinsdag, 14/6/94
 Vandaag zijn we dan aan onze verre reis
 begonnen. Sarah & Annelies hebben ons samen met
 mij zie naar de luchthaven van Luvertem gevoerd.
 Piet, de papa van Tilla, was ons ook nog komen
 uitwaaien. Het was een moeilijk afscheid van de
 kindjes en van onze zieke vader.
 Om half 3 stegen we dan op naar Frankfurt
 waar we 2.5u moesten wachten. Om 6 uur
 waren we dan echt weg richting Nepal.
 In Karachi (Pakistan) maakten we een tussenlanding
 om bij te tanken. Om 8 uur waren we dan in
 Kathmandu waar we ons ruwwerk 4u moesten
 vaker draaien. Zo was het dan al 9u in de morgen
 van Woensdag, 15/6. Het was een zeer vermoeiende
 reis, we hebben geen half uur geslapen.
 Om 10u zagen we dan Summitha die ons al 2u
 stond op te wachten, buiten in de hitte, met voor
 ons allebei een mooie bloemenkrans die we rond
 onze hals kregen als welkomsgeschenk.
 We waren zeer blij dat we daar haan werden ont-
 vangen. Al onze bagage werd in een gamele
 taxi getuwd en dan waren we echt in Nepal.
 De eerste aanblik van jouw land was over-
 weldigend. Zo'n schrijnende armoede maar toch

TWEE TEKSTFRAGMENTEN
 UIT HET FAMILIEARCHIEF:
 dagboekfragment 1994
 (beneden), brief 1995 (boven)

Het document onderaan is de eerste pagina uit mijn mama haar dagboek, waarin ze haar vertrek naar Nepal in 1994 beschreef. Bovenaan zien we een brief geschreven door mijn buwa (vader), die in 1995 aankwam in Vlaanderen. Spivaks idee van taalemancipatie zou betekenen dat de geadopteerde al vertalend auteurschap kan opeisen over diens transnationale positie die beide gemeenschappen verbindt. Maar het adoptiebeleid heeft dergelijke competenties losgekoppeld van geadopteerden hun toekomst. De geadopteerde werd een kind van de Europese natie, met rechten gelijk aan zijn Europese familieleden. De ééntalige opvoeding socialiseert geadopteerden in een onvermogen om de asymmetrie tussen het Globale Noorden en het Globale Zuiden al vertalend te overbruggen.

Met het verlies van de erfgoedtaal kan de geadopteerde diezelfde geschiedenis niet meer herlezen vanuit het perspectief van de eerste familie en gemeenschap (Derrida, 1998; Tarc, 2015). We kunnen dit logisch vinden omdat geadopteerden voornamelijk opgroeien bij de adoptieve gemeenschap, maar het is in essentie een antidialogische opvoeding die de transnationale geschiedenis van de geadopteerde het zwijgen oplegt. Geen talige toegang hebben tot een dialoog met de gemeenschap van herkomst belemmert zoektochten van geadopteerden, hun identiteitsvorming en leerpotentieel. Toegang hebben tot kansen voor erfgoedtaalverwerving is dus geen luxe, maar een essentiële component voor het verkennen van een dialogische toekomst in transnationale adoptie.

DE ERFGOEDTAAL ALS DREMPEL EN OPSTAP

Derrida argumenteert dat de geschreven taal altijd een dubbele functie heeft die schippert tussen afhankelijkheid en onafhankelijkheid. De geschreven taal onderwerpt de ongeletterde zolang die de logica's en grammatica van de geschreven taal niet beheerst. Maar wanneer de ongeletterde erin slaagt om zich de geschreven taal machtig te maken, kan die de taal gebruiken om er eigenaarschap mee te verwerven. Voortbouwend op deze theorie, argumenteer ik dat de erfgoedtaal in transnationale adoptie een drempel is met een dubbele functie. Enerzijds vormt erfgoedtaalverlies een drempel voor de geadopteerde om in dialoog te treden met de gemeenschap van herkomst. Anderzijds vormt de erfgoedtaalverwerving een opstap naar een dialogisch leren

met de gemeenschap van herkomst. De erfgoedtaal is dus tegelijkertijd een drempel en een opstap tot dialoog.

Tijdens mijn eigen erfgoedtaalverwervingstraject heb ik veel inspiratie geput uit de trajecten van de oudere generatie geadopteerden. Meer bepaald de Koreaanse geadopteerden die er in de jaren 1990 in slaagden om de erfgoedtaal als opstap te nemen naar een politiek eigenaarschap in de Koreaanse samenleving. Eén van deze pioniers van het adoptie-activisme is Kimura Byol Lemoine, die begin jaren 1980 van Zuid-Korea naar België werd ontheemd. Ze is één van de sleutelfiguren in het Koreaans adoptieactivisme en was medeoprichter van de vereniging Euro-Korean League in Brussel in 1991, waarna ze in 1998 met elf andere geadopteerden Global Overseas Adoptees' Link (G.O.A.'L.)¹ oprichtte in Seoul. G.O.A.'L. heeft tot doel om geadopteerden te helpen hun eerste families te vinden alsook begeleiding te bieden bij een (langdurig) verblijf in Zuid-Korea. Een belangrijke component in het werk van deze vereniging is het doceren van de erfgoedtaal aan terugkerende geadopteerden in Seoul. G.O.A.'L. zette de juridische hervorming voort en verwierf burgerschapsrechten voor terugkerende geadopteerden (Chang & Cavicchi, 2015).

In navolging van de Koreaans geadopteerden, ging ik op zoek naar de krietlijnen van soortgelijke wettelijke kaders in Nepal. Sinds 2007 heeft Nepal de kaart voor niet-residentiële Nepalezen (NRN) (Sharma, 2021). Behalve economische voordelen stelt de Nepalese overheid de houders van een NRN-kaart in staat om tot tien jaar ononderbroken in het land te verblijven, waarna de kaart verlengd kan worden (Dhakal et al., 2010). De criteria voor deze kaart worden als volgt omschreven: 'any person whose father, mother, grandfather or grandmother was a citizen of Nepal at any time and has subsequently acquired the citizenship of any other country'². Op basis van deze beschrijving zou het logisch zijn dat de geadopteerde als vanzelfsprekend in aanmerking komt voor de NRN-kaart. Maar niets is minder waar.

'Your surname is Sacré, which is not a Nepali name, so you are not eligible for the NRN card.'

1 <https://goal.or.kr/>.

2 <https://mofa.gov.np/nrn/>.

Bij mijn eerste bezoek aan de Nepalese ambassade in Brussel was het duidelijk dat de geadopteerde geen aanspraak kon maken op dit wettelijk kader, omdat adoptie via de naamswijziging alle legale banden doorbreekt. Een advocaat met expertise in Nepalese burgerschapsrechten stond me bij en weerlegde de logica van de achternaam en verwees naar mijn adoptiedocumenten die duidelijk aantonen dat ik van Nepalese origine ben. Dit was de start van een maandenlange administratieve strijd. Ik moest actuele Nederlandstalige en Nepalese gerechtelijke documenten voorleggen die de geschiedenis van mijn naamswijziging ratificeerden. Daarbovenop had ik bewijs nodig dat zowel mijn adoptieve als mijn eerste familie achter mijn beslissing stonden om de NRN-kaart en een deel van de burgerschapsrechten aan te vragen.

Op 7 september 2022 ging ik met een bundel Nepalese en Nederlandstalige documenten, aangevraagd door mijn Nepalese en Vlaamse families, naar de ambassade. Ik had me voorbereid op bijkomende vertragingen of onverwachte wendingen. De documenten werden snel goedgekeurd, maar de beslissing of ik al dan niet de NRN-kaart zou krijgen ging afhangen van de ambassadeur zelf. Hij legde me uit dat het toekennen van de NRN-kaart aan geadopteerden ongezien was en mijn case dus een precedent is waar ze uiterst voorzichtig mee wilden omspringen. Maar na een soort interview van twintig minuten, knikte hij instemmend naar de medewerkers. Het knikje dat een precedent schiep. Levensveranderend voor mezelf, maar even belangrijk voor zoveel Nepalees geadopteerden die zullen volgen.

Eind september 2022, enkele weken nadat ik de NRN-kaart in ontvangst mocht nemen, landde ik in de hoofdstad Kathmandu. In de allerlaatste stappen naar de visumfunctionaris klopte mijn hart in mijn keel en was ik uiterst zenuwachtig of hij de keuze van de ambassadeur in Brussel wel zou respecteren. Maar na enkele nieuwsgierige vragen liet de visumfunctionaris mij na 28 jaar terug binnen in Nepal als burger van Nepalese origine. Ik hoefde daarvoor niet de oude identiteit achterna. Voortaan maak ik als geadopteerde met een Belgische achternaam deel uit van de NRN-gemeenschap. Met het herleren van de erfgoedtaal kwam onverwachts het burgerschap terug op mijn pad.

Ik wou buwa en dai bedanken, dus ik reisde meteen door naar West-Nepal. Naar de regio Kaski, waar mijn broer mij kwam oppikken. We reden de bergen in richting ons dorp en spendeerden de dag met het

groeten en bezoeken van een reeks oude bekenden. Pas 's avonds laat, wanneer de sterren al fonkelden aan de hemel, kwamen we aan bij het huis van buwa. Terwijl buwa en ik onderstaande zinnen uitwisselden, merkten we dat de harmonie van onze stemmen en klanken tranen deed ontspringen in elkaars ogen. Na bijna drie decennia spraken we terug stukjes van onze gedeelde taal. De haperingen in ons gesprekje vloeiden vol met elkaars tranen. Tranen die onze gebroken dialoog eindelijk mochten lijmen.

Ik: Dag Buwa, hoe gaat het met jou?	नमस्ते बुबा, कस्तो हुनुहुन्छ ?
B: Met mij gaat het goed, en met jou? B: Wanneer ben je in Pokhara aangekomen?	म राम्रो गर्दैछु, र तपाईं ? कहिले आउनुभयो पोखरा ?
Ik: Met mij gaat het ook goed. Ik: Twee dagen geleden kwam ik aan in Pokhara.	म पनि राम्रै गररिहेको छु म दुई दिन अघि आएको हुँ
B: Heb je al gegeten? Zullen we eten?	तमिले खाँयो ? हामी खान्छौं ?
Ik: Goed, ik heb ontzettend trek.	राम्रो, मलाई भोक लागेको छ

CONCLUSIE: HET BELANG VAN VERTALING IN TRANSNATIONALE ADOPTIE

In deze bijdrage belichtte ik hoe het verliezen van de erfgoedtaal een dialoog met de gemeenschap van herkomst belemmert, waardoor transnationaal geadopteerden zichzelf voornamelijk moeten begrijpen vanuit het perspectief van de adoptieve gemeenschap. Ik argumenteer dat erfgoedtaalverwerving onder volwassen geadopteerden de dialoog met de gemeenschap van herkomst kan herstellen. Eveneens is het een vaardigheid die de geadopteerde in staat kan stellen om eigenaarschap over diens transnationale geschiedenis te verwerven. Ik haalde het voorbeeld aan van de Koreaans geadopteerden, die zich via het herleren van de Koreaanse erfgoedtaal een legale positie wisten toe te eigenen in de Koreaanse samenleving. In navolging van hun traject koppelde ik mijn erfgoedtaalverwervingstraject aan het toe-eigenen van legale rechten in Nepal. Via dit proces ondervond ik hoe geadopteerden zowel in de praktijk als in beleidskaders een onzichtbare stem zijn in Nepal. Maar net zoals de Koreaans geadopteerden slaagde ik erin om de NRN-constructie te gebruiken om een legale positie, en zo een zichtbaarheid, op te eisen in de Nepalese samenleving.

Doorheen deze bijdrage verkende ik de volgende onderzoeksvraag: ‘Hoe kunnen we de erfgoedtaal begrijpen als een dialogisch instrument in de relatie tussen de adoptieve gemeenschap en de gemeenschap van herkomst?’. Verwijzend naar de emancipatorische theorie van Spivak, licht ik toe hoe de praktijk van vertaling, tussen de erfgoedtaal en de tweede taal, cruciaal is om de machtsrelaties tussen de adoptieve gemeenschap en de gemeenschap van herkomst te heronderhandelen. De competentie van vertaling, zowel cultureel als talig, werd niet opgenomen in het Haags Adoptieverdrag, waardoor dit gaandeweg werd losgekoppeld van het opvoedingsbeeld van geadopteerden. Ik argumenteer dat de geadopteerde via erfgoedtaalverwerving ook de competenties zal kunnen verwerven om te vertalen tussen diens adoptieve gemeenschap en gemeenschap van herkomst. Wanneer de volwassen geadopteerde erin slaagt om te leren vertalen, zal die deze competenties kunnen gebruiken om te leren met de gemeenschap van herkomst in de context van reünies en identiteitsvorming.

De erfgoedtaalverwerving stelt de geadopteerde in staat om de macht te verschuiven van institutionele en bilaterale mechanismen van vertaling (denk maar aan adoptiediensten, adoptieagenten of overheden) naar interpersoonlijke manieren van vertalen. De casus van de Koreaans geadopteerden is een uitmuntend voorbeeld van de veranderingskracht die ontstaat wanneer geadopteerden erin slagen om zelf te leren vertalen tussen hun tweede taal en de erfgoedtaal. In die zin is de titel van dit stuk ‘Kan de geadopteerde vertalen?’ een reflecterende vraag die het debat wil openen over de opvoedingsdynamieken die ertoe hebben bijgedragen dat geadopteerden hun erfgoedtaal verliezen. Tegelijkertijd is het een activerende vraag die geadopteerden, adoptieouders en adoptieorganisaties uitnodigt om de slagkracht van de tweede taal te gebruiken om leeromgevingen te ontwerpen waar geadopteerden die dat wensen hun erfgoedtaal kunnen herleren.

Dit stuk had ik niet kunnen schrijven zonder de uitdagende en ondersteunende supervisie van mijn promotoren, prof. dr. Kris Rutten (UGent) en prof. dr. Sruti Bala (UvA). Daarnaast heb ik mijn denken mogen aanscherpen tijdens boeiende gesprekken met geadopteerde en diasporische vrienden, die eveneens beslisten om als volwassenen hun erfgoedtalent te herleren. Hartelijk dank aan Gouming Martens, Ti Lan De Meester, Chandra Kala Clemente-Martinez, Seble Berhanu, Hasin Ampe, Atamhi Cawayu, Ahilan Ratnamohan, Laura Nsengiyumva, Fariha Azmat en Angela Tilieu Olodo voor alle verrijkende inzichten. Dankjewel aan mijn

zus Maya Sacré om deze tekst zo zorgvuldig na te lezen. Dit stuk is schatplichtig aan het familiearchief. Een archief dat enkel bestaat omdat vijf families beslisten om al schrijvend samen te leren. Mijn oprechte bewondering voor de schrijvende krachten van de families Sacré-Bonnarens, Adhikari, Poudel, Shreshta en Pahari.

Tot slot wens ik mijn partner Saurav Ghimire te bedanken voor de juridische bijstand bij de Nepalese ambassade.

60 JAAR TRANSNATIONALE ADOPTIE UIT COLOMBIA: MISLUKTE BELOFTEN IN HET COLOMBIAANSE ADOPTIESYSTEEM

Marcia Engel & Yennifer Dallmann Villa (Plan Angel),
vertaald door Gideon van Melle

I nternationale adoptie wordt vaak voorgesteld als de belofte voor een 'eeuwig thuis' in het Globale Noorden voor zogenaamde 'weeskinderen' uit noodlijdende families in historisch uitgebuite landen zoals Colombia. Deze landen zouden niet in staat zijn om zelf voor deze kinderen te zorgen en zouden hen hebben verwaarloosd en verlaten. Aspirant-adoptieouders in westerse landen, waar de inkomens hoger liggen en de politieke situaties stabiel zijn, nemen de zogenaamde Colombiaanse wezen op in hun eigen veilige, verantwoordelijke en financieel stabiele huishoudens en geven hun adoptiegezin geheel naar wens vorm.

Maar wat als deze aannames echter onwaar blijken? Wie zal de mensen die negatieve gevolgen van internationale adoptie hebben ondervonden, ondersteunen? Van wie zijn de rechten geschonden? Van wie zijn de identiteiten en familiestructuren vernietigd? En wie ondersteunt de families die achtergelaten zijn? In deze bijdrage bespreken we hoe en waarom het jeugdbeschermingssysteem in Colombia actief betrokken was bij wanpraktijken in transnationale adoptie. Aan de hand van het verhaal van Marcia Engel tonen we aan hoe haar ervaringen uiteindelijk leidden tot de oprichting van Plan Angel.

DE GESCHIEDENIS VAN ADOPTIE EN FAMILIEREGULATIE IN COLOMBIA

Colombia heeft als geen ander Zuid-Amerikaans land zo lang in de top vijf gestaan van de landen die kinderen voor transnationale adoptie naar West-Europa en de Verenigde Staten zonden. Officiële data vermelden dat Colombia tussen 1980 en 2021 minstens 55.500 kinderen naar het buitenland heeft gestuurd (Hoelgaard, 1998; Selman, 2012; Maestranzi, 2013). Interlandelijke adoptie uit Colombia kwam op tijdens de jaren 1960 en piekte aan het begin van de jaren 1980 (Hoelgaard, 1998). Met een gemiddeld aantal van 1.000 tot 1.500 kinderen per jaar sprak een Amerikaanse krant in 1977 van ‘Colombia’s Exportproducten: Koffie en baby’s’. Maar wat was de reden voor Colombia’s hoge aantal transnationale adopties?

Voordat internationale adoptiebureaus in Colombia opdoken, bestond er al een uitgebreid en door de staat gereguleerd binnenlands adoptie- en pleegzorgsysteem. Tehuizen werden vaak beheerd door de Katholieke Kerk en de Colombiaanse elite. Reeds in 1942 begonnen bureaus, gesteund door de overheid, met het overplaatsen van kinderen in armoede naar rijkere gezinnen (Hoelgaard, 1998; Maestranzi, 2013; Branco, 2021). Onderzoek beschrijft hoe adoptie als mechanisme diende om de armere bevolking te disciplineren en buitenhuwelijkse zwangerschappen aan te pakken. Arme families kregen de schuld voor de onrust en sociale problemen, een perspectief dat de verantwoordelijkheid voor deze problemen dus bij het gezin zelf legde. Overheid en Kerk zagen adoptie als een alternatief voor kinderen die anders zouden opgroeien bij ‘onverantwoordelijke ouders’ die geen basisbehoeften en veiligheid konden bieden.

Ideeën over jeugdzorg en veiligheid voor kinderen veranderden drastisch tussen 1940 en 1960. Het economische belang van kinderen nam af ten voordele van hun sentimentele waarde in het gezin. De toenemende aandacht voor het ‘belang van het kind’ en het belang van jeugdbescherming veranderde familiodynamieken voorgoed: arme alleenstaande Colombiaanse moeders en hun families moesten aan onmogelijke eisen voldoen, terwijl ze geen toegang hadden tot sociale voorzieningen voor hun kinderen. Adoptie werd daarnaast door de Katholieke Kerk afgeschilderd als ‘oplossing’ voor anticonceptie en buitenechtelijke kinderen.

TRANSNATIONALE ADOPTIEHANDEL EN BUITENLANDS GELD

De eerste Moeder- en Kindhuizen, ook adoptiehuizen of ‘casas’ genoemd, werden opgericht in 1942 en zijn nog steeds operationeel. Moeders met een ‘crisiszwangerschap’ verblijven hier om hun kinderen ter wereld te brengen, dit tijdens hun meest kwetsbare momenten. In ruil voor het verblijf wordt er van hen verwacht dat zij hun kinderen afstaan voor adoptie.

Uit onderzoek blijkt dat deze adoptiehuizen zich schuldig maakten aan wangedrag, misbruik en gedwongen arbeid, en dat ze financieel voordeel haalden bij kwetsbare moeders en het (gedwongen) afstaan van hun kinderen (Hoelgaard, 1998; Branco, 2021). De aantijgingen van ondervoeding en misbruik zijn omvangrijk. De moeders meldden dat ze van leeftijdsgenoten werden gescheiden op basis van klasse, gedwongen arbeid moesten verrichten gedurende hun zwangerschap, werden geblinddoekt tijdens de geboorte en hun kind niet mochten zien na de geboorte. Ook mochten ze hun kinderen geen borstvoeding geven en moesten zij hun borsten inbinden terwijl hun kinderen hoorbaar waren. De moeders kregen buitensporige rekeningen gepresenteerd die ze moesten afkopen door hun kind(eren) af te staan (Hoelgaard, 1998; Branco & Cloonan, 2022). De adoptiehuizen functioneerden als baby-fabrieken omdat de baby’s door tussenpersonen verhandeld werden aan adoptiegezinnen die de kinderen legaal adopteerden. Dit komt neer op het dehumaniseren van moeders en kinderen. Landen zoals Ierland en Australië hebben ondertussen excuses aangeboden voor hun eigen systemen van gedwongen adopties.¹ Maar in Colombia hebben deze adoptiehuizen nog steeds een onaantastbare reputatie als ‘redders’ van kinderen en afvallige vrouwen (Malaver, 2022). De betrokkenen hebben nog steeds veel macht en banden met de regering.

Vele moeders hebben ondertussen gemeld dat ze zijn gestigmatiseerd of gedwongen om hun kind ter adoptie op te geven. Plan Angel, een internationale mensenrechtenorganisatie opgericht door de Colombiaans geadopteerde Marcia Engel, verzamelde een groot aantal meldingen

¹ Zie bv. voor Ierland de verklaring van de toenmalige eerste minister Michéal Martin op 13 januari 2012 (<https://www.irishtimes.com/news/social-affairs/state-apology-taoiseach-s-full-statement-on-mother-and-baby-homes-1.4457328>) en voor Australië de excuses van de toenmalige premier Julia Gillard (<https://www.theguardian.com/world/2013/mar/21/julia-gillard-apologises-forced-adoptions>).

van misstanden.² Zo gebeurde het dat moeders geen toegang meer kregen tot de tehuizen waar hun kinderen zich bevonden, dat de kinderen na drie maanden als ‘verlaten’ werden aangemerkt en zo werden geadopteerd. In andere gevallen, onder het voorwendsel van het verkrijgen van sociale en juridische hulp, werden moeders gemanipuleerd om lege documenten te ondertekenen die later golden als ‘afstandsverklaring’. Soms deden anderen zich voor als biologische moeder om een afstandsverklaring te tekenen of werden kinderen opgegeven voor adoptie door familieleden. Ook gebeurde het dat moeders te horen kregen dat hun kinderen waren overleden tijdens of kort na de geboorte, terwijl het kind het adoptiesysteem werd ingesluisd. Maar deze aantijgingen van de Colombiaanse moeders zijn niet onderzocht door een onafhankelijke commissie of academici. Tot dusver is Plan Angel de enige organisatie die de getuigenissen van biologische moeders in Colombia in significante aantallen heeft verzameld.³

Het buitenlandse geld dat via adoptie het land binnenkwam, de hoge vraag naar adoptiekinderen en corruptie vormden de ideale broedplaats voor onregelmatigheden en kinderhandel door adoptiebureaus uit alle windstreken die zochten naar ‘voorraad’ voor hun adoptieprogramma’s. Dit begon ten tijde van de golf van transnationale adoptie uit Latijns-Amerika die eind jaren 1970 op gang kwam (Maestranzi, 2013). Buitenlandse adoptiebureaus financierden mee het bouwen van moederhuizen, particuliere weeshuizen en klinieken om het aanbod van kinderen te verzekeren.

Samen met het bestaande jeugdzorgsysteem zorgde dit voor financiële en morele prikkels om kinderen te ‘vinden’ voor aspirant-adoptieouders. Advocaten, verplegers, dokters, ambtenaren, geestelijken

-
- 2 Plan Angel is een niet-gouvernementele mensenrechtenorganisatie die sinds 2008 het doel heeft om gezinnen die door adoptie van elkaar zijn gescheiden bij elkaar te brengen. Plan Angel vindt dat elk kind het recht heeft om zijn afkomst en identiteit te kennen en streeft ernaar geadopteerden te herenigen met hun biologische ouders. Ze doet onderzoek naar adoptie, vooral internationale, identificeert geadopteerden en hun biologische families door middel van DNA-testen en herenigt hen. De organisatie maakt mensen bewust van de oorzaken en gevolgen van adoptie, mensenrechtenschendingen en misstanden, en pleit voor beleidsverfijning. Plan Angel wordt gerund door vrijwilligers over de hele wereld waarvan de meesten geadopteerden en biologische moeders zijn. Dankzij hun individuele kennis en passie is Plan Angel in staat om op verscheidene wijzen en met succes slagvaardige oplossingen te bieden. Sinds 2023 staat Plan Angel als stichting geregistreerd in Nederland, België én Colombia. Zie voor meer informatie de website <https://planangel.com/nl/>.
 - 3 Plan Angel voert momenteel een eigen onderzoek naar deze getuigenissen, op basis van data verzameld bij een duizendtal gezinnen.

en anderen lokaliseerden kinderen om deze te verhandelen.⁴ Omdat transnationale adoptie lucratiever was dan binnenlandse adoptie, werd vanaf de jaren 1970 meer dan de helft van de geadopteerde kinderen in Colombia naar het buitenland gezonden (Hoelgaard, 1998). Deze praktijken gaan tot vandaag in tegen de officiële overheidsnormen en aanbevelingen van het IVRK dat Colombia in 1991 ondertekende (Comisión para el esclarecimiento de la verdad, la convivencia y la no repetición, 2022).

DE DROOM GEEFT GEEN GARANTIES

Eén van deze kinderen was Marcia Engel. Zij kwam in 1981 op tweejarige leeftijd naar Nederland. De Colombiaanse en Nederlandse overheden beloofden haar een liefdevolle en veilige thuis. Niemand kon toen vermoeden dat zij dertig jaar later een internationale mensenrechtenorganisatie zou leiden die niet alleen voor de rechten van geadopteerden zoals zichzelf pleit, maar ook voor die van Colombiaanse families.

Na haar aankomst in Nederland kwam Marcia er langzaam maar zeker achter dat het transnationale adoptiesysteem zijn beloftes niet kon waarmaken. Marcia werd op haar twaalfde door haar adoptiefamilie op straat gezet en kwam in de Nederlandse pleegzorg terecht nadat zij jaren fysiek en emotioneel werd misbruikt door haar adoptieouders en ook seksueel door haar adoptiebroer. Slechts een jaar daarvoor hadden Marcia's adoptieouders haar verteld dat ze was geadopteerd. Een leven vol leugens en geheimzinnigheid werd blootgelegd. Ze bleek geadopteerd, overgeleverd en afgescheiden van haar Colombiaanse familie en gemeenschap. Ze stond er helemaal alleen voor zonder familie of sociaal vangnet in een systeem dat niet voor haar gemaakt was.

Marcia's verhaal is niet uniek of een 'mislukte' adoptie. Dit blijkt uit jaren van gesprekken met honderden geadopteerden die hulp zochten bij hun zoektocht (Kim, 2022).⁵ De samenleving legt de verantwoordelijkheid voor een succesvolle adoptie bij het adoptiekind en zijn aanpassingsvermogen, zelfs als dit een aanpassing aan misbruik, racisme

4 Dit zijn bevindingen van de Colombiaanse Waarheidscommissie – Comisión para el Esclarecimiento de la Verdad, la Convivencia y la No Repetición, opgericht in 2017 om de oorzaken en impact te onderzoeken van de Colombiaanse burgeroorlog. Zie <https://www.comisiondelaverdad.co/>.

5 Slechts enkelen vinden steun wanneer ze hun waarheid uitspreken. Veel geadopteerden proberen zich uit te spreken over het feit dat ze fysiek en emotioneel zijn mishandeld na hun adoptie of in de steek zijn gelaten door hun geadopteerde familie.

en disfunctionele en schadelijke gezinsdynamieken betekent. Adoptiegezinnen hebben de reputatie gedegen gescreend te zijn. Zij worden geacht voor een adoptiekind te kunnen zorgen. Maar uitgebreide en dure screeningsprocessen van aspirant-adoptieouders hebben in het verleden niet alle kinderen kunnen beschermen tegen misbruik. Het is zorgelijk dat geadopteerden in hun kinderjaren niet beschermd werden en hun rechten geschonden zijn door het misbruik dat kon plaatsvinden.

RECHTVAARDIGHEID EN HERSTEL ALS EEN PERSOONLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID

Colombia wordt geprezen door adoptiebureaus in het Westen vanwege het efficiënte adoptiesysteem dat een aanvoer van kinderen verzekerde voor aspirant-adoptieouders met de juiste papieren. Al in 1975 had Colombia, in tegenstelling tot veel andere zendende landen, strikte overheidsnormen voor adoptie om de kinderen en de gezinnen te beschermen en te voorkomen dat kinderen ter adoptie tot handelswaar werden gemaakt, zelfs voordat het Haags Verdrag in 1998 werd geratificeerd, waardoor Colombia het 'best practice'-land werd voor adoptie.⁶ Maar het adoptieproces in Colombia is alleen op papier sterk gereguleerd. De Swedish Foundation for Human Rights, verantwoordelijk voor onderzoek naar transnationale adoptie in de context van het gewapende conflict in Colombia, ontdekte met de steun van Plan Angel dat de normen systematisch werden overschreden, in een gecorrumpeerd systeem, terwijl buitenlands geld het land in stroomde, om adopties vaker en sneller mogelijk te maken.⁷ Veel van de onregelmatigheden en wanpraktijken waarmee volwassen geadopteerden worden geconfronteerd, vormen een enorm obstakel bij zoektochten. Hieronder volgen een aantal voorbeelden van deze wanpraktijken.

Toen Marcia Engel haar Colombiaanse nationaliteit wilde verkrijgen, ontdekte ze dat haar geboortakte was vervalst en was gebruikt om haar adoptie te bekrachtigen bij de Nederlandse rechtbank. Adoptieouders

6 Het ICBF (Instituto Colombiano de Bienestar Familiar) verklaarde in 2021: 'Colombia's Adoption Program has been internationally recognized as a rigorous scheme that provides legal certainty to those who participate in it. The country was even recently invited to participate in the preparation of the Good Practices Guide in the Committee of the Hague Convention.' Zie <https://www.eltiempo.com/mundo/europa/escandalo-en-paises-bajos-por-adopciones-hechas-en-colombia-566137>.

7 Zie <https://mrfonden.se/2022/02/11/the-breakthroughs-of-the-truth-commission-in-colombia-in-2021/>.

ten tijde van Marcia's adoptie gebruikten regelingen voor adoptie via procuratie door derden, zodat iemand anders voor hen de gerechtelijke procedure in het herkomstland kon afwerken en hun adoptiekind naar het buitenland kon escorteren. De Colombiaanse regeringsambtenaren en de westerse instanties hebben er alles aan gedaan om het adoptieproces gemakkelijker en toegankelijker te maken voor de betalende aspirant-adoptieouders. Dat adoptieprocessen zijn versneld, werd in het eindrapport van de Colombiaanse Waarheidscommissie beschreven als de 'Adoption Express' gedurende de Colombiaanse burgeroorlog van 1964 tot 2012 (Comisión para el Esclarecimiento de la Verdad, 2022). De gevolgen hiervan liggen nu bij de volwassen geadopteerden die wettelijk niet bestaan onder hun preadoptieve identiteit.⁸ Er is geen overheidssteun noch regelgeving voor terugkerende volwassen geadopteerden.

Een ander probleem is dat volwassen geadopteerden er soms achter komen dat ze niet genaturaliseerd zijn ten tijde van hun adoptie.⁹ Dit kan tot allerlei moeilijkheden leiden zoals het niet kunnen teruggaan naar hun herkomstland, niet kunnen trouwen en in feite staatloos zijn. In de Verenigde Staten zijn veel van deze 'staatloze' geadopteerden gedeporteerd naar het land van herkomst, terwijl ze geen kennis hadden van de lokale taal en cultuur (Kwiatkowski, 2020). Ontvangende en zendende overheden nemen bij hervorming van de wetgeving niet de belangen van volwassen geadopteerden mee. Volwassen geadopteerden uit Colombia hebben de volledige medewerking van ontvangende en zendende landen nodig om toegang te krijgen tot hun staatsburgerschap.

Maar een grote groep geadopteerden heeft geen steun of middelen voor rechtvaardigheid en herstel. Heel wat adoptiebureaus zijn ondertussen verdwenen, vele advocaten en medewerkers van de moederhuizen zijn overleden, en zo ging ook informatie verloren. Voor velen blijft er maar één optie over: de overheden aanklagen voor hun nalatigheid in het controleren van adoptieprocessen in de zendende landen. In Colombia en vergelijkbare landen is het aanklagen van de overheid

8 Na adoptie worden de kinderen uitgeschreven uit het Colombiaanse bevolkingsregister, waardoor ze formeel niet bestaan in Colombia.

9 In sommige aankomstlanden, zoals in de Verenigde Staten, verkrijgen geadopteerde kinderen niet onmiddellijk de nationaliteit van hun adoptieouders. Zie bv. <https://eu.usatoday.com/in-depth/news/investigations/2020/12/16/international-adoption-does-not-guarantee-adoptees-us-citizenship/6310358002/>.

naast financieel en emotioneel uitputtend ook levensbedreigend. Het mag niet zijn dat de verantwoordelijkheid bij de geadopteerde ligt. Sommige geadopteerden zullen dus nooit zelf gerechtigheid kunnen zoeken. Uit onderzoek blijkt dat bij geadopteerden het zelfdodingspercentage vier keer hoger ligt dan bij hun niet-geadopteerde leeftijdsgenoten (Campo-Arias et al., 2020). Dit kan nooit in het belang van het kind zijn.

EEN ZOEKTOCHT NAAR IDENTITEIT

In 2006 vond Marcia haar familie in Colombia na een jarenlange zoektocht. Gedurende die zoektocht kwam zij erachter dat haar documenten waren vervalst en liep het spoor meermaals dood. De eerste stap in een zoektocht is doorgaans het lezen van het papierwerk, maar vele geadopteerden kunnen dit zelf niet aangezien ze de taal niet begrijpen en geen inzicht hebben in relevante details.

Colombiaans geadopteerden hebben het recht tot inzage van hun volledige documentatie, dat ze moeten aanvragen bij het Instituto Colombiano de Bienestar Familiar (ICBF) of het Instituut voor Jeugdwelzijn in Colombia. In werkelijkheid blijkt de verantwoordelijke afdeling onderbezet te zijn. Vaak zijn de bestanden en documenten die wettelijk benodigd zijn om een adoptie rond te krijgen niet terug te vinden omdat er in Colombia geen gecentraliseerd archief bestaat. Veel geadopteerden krijgen geen toegang tot de gegevens van hun moeder of familieleden om privacyredenen. Eén van de grootste adoptiehuizen in Colombia stond zelfs bekend om de advertenties voor zijn adoptieprogramma van 1980 tot de jaren 1990 waarin het een complete breuk tussen het kind en de familie van herkomst garandeert. Maar dit is een inbreuk op de rechten die het kind heeft op volledige registratie van alle informatie direct na de geboorte. De geadopteerde blijft zo achter met een afgesneden identiteit en zonder de mogelijkheid om zijn familie te vinden.

De taalbarrière, administratieve en logistieke obstakels en langdurige tegenslagen zijn voor geadopteerden redenen om hulp te vragen bij dit proces. Colombiaans geadopteerden vinden hulp bij privédetectives, bij groepen voor geadopteerden of bij organisaties zoals Plan Angel. Toen de eerste generatie geadopteerden begon te zoeken, was er geen steun of netwerk. Veel adoptiebureaus en bemiddelaars die ooit verantwoordelijk waren voor de onregelmatige adopties, proberen nu voor de tweede keer geld te verdienen, door familieonderzoeken aan

de volwassen geadopteerde tegen woekerprijzen aan te bieden. Ook privédetectives misbruiken de uitzichtloze situaties om hoge vergoedingen te vragen.

Toen Marcia de zoektocht naar haar familie en haar persoonlijke reis begon, waren er geen alternatieven beschikbaar. Een goede vriendin van haar besloot om 1.000 euro beschikbaar te stellen zodat Marcia een privédetective kon betalen. Deze detective was vroeger zelf betrokken bij gedwongen adopties. Na een emotioneel en financieel uitputtende zoektocht, een leven in verlatenheid en isolement, kon ze eindelijk haar eigen moeder ontmoeten.

TOT WEESKIND GEMAAKT, FAMILIE BLIJFT ACHTER

‘Ik ben nooit akkoord gegaan met jouw adoptie. Ik heb je altijd gewild en ik heb naar je gezocht.’

Dit zijn de woorden die Marcia’s Colombiaanse moeder met haar deelde. De moeder die door adoptie werd afgesneden. Dit veranderde alles wat Marcia dacht te weten over adoptie. Op basis van de algemene kennis die zij had in Nederland, had ze nooit gedacht dat ze een moeder zou hebben die geen toestemming had gegeven voor adoptie. Ze dacht zoals zoveel geadopteerden dat ze een weeskind was. Ze begon zich echter te realiseren dat ze niet was achtergelaten. Haar moeder had haar niet ter adoptie afgestaan of opgegeven. Haar moeder vertelde hoe ze gedwongen werd om een handtekening te zetten voor de adoptie.

Bij de adoptie worden de juridische banden met de biologische families doorgesneden. Er is voor slachtoffers geen plek om betrokkenen bij wanpraktijken rond adoptie aan te klagen. Families zijn decennialang geïsoleerd en gedupeerd en hun rechten werden geschonden door de eigen overheid en bevolking. Langzaam maar zeker beginnen ze echter te getuigen over deze wantoestanden. 80 tot 90 procent van de families die zich aanmelden bij Plan Angel verklaart dat ze onvrijwillig hun kinderen hebben afgestaan. Biologische families hebben geen juridische rechten om te mogen zoeken. Colombiaanse moeders getuigen ook dat de illegale adopties worden goedgepraat als acties die nog steeds ‘in het belang van het kind’ zouden zijn, omdat de kinderen zo een buitenlandse nationaliteit en een gunstigere sociale positie konden verwerven. Plan Angel pleit voor een onafhankelijke (strafrechtelijke) onderzoekscommissie om een licht te werpen op adopties in Colombia.

De stichting gaat ervan uit dat noch een individu noch een enkel instituut geheel verantwoordelijk is geweest voor onrechtmatige adopties. We stellen ook vast dat wanpraktijken en kinderhandel zeker niet alleen voorkomen buiten de door de overheid gereguleerde sector. Het scheiden van kinderen van hun moeders was al gestimuleerd door buitenlands geld, voordat de legale adoptie plaatsvond. Het onderscheid tussen particuliere adoptie, advocaten, particuliere weeshuizen of door de staat gereguleerde weeshuizen is dan ook kunstmatig.

PLAN ANGEL BIEDT OPLOSSINGEN

Nadat ze haar moeder had teruggevonden, besloot Marcia om geadopteerden en hun families in dezelfde situatie te helpen. Ze zag dat de moeders en gezinnen die hun kinderen door adoptie waren verloren, diegenen waren die het meest tot zwijgen werden gebracht, het meest werden genegeerd en die geen middelen of kennis hadden om gerechtigheid te zoeken. Ze werden vaak geïsoleerd, beschaamd en gestigmatiseerd. Plan Angel biedt hen gratis een DNA-test aan, gekoppeld aan een internationale DNA-database om de zoektocht naar hun kind te ondersteunen. Plan Angel gelooft dat dit de meest efficiënte en veilige manier is om te zoeken. Geadopteerden wereldwijd hebben toegang tot deze optie, maar dit is niet zo voor biologische families. Zij hebben niet de kennis noch de financiële middelen om zelf toegang te krijgen tot deze DNA-testen. Geadopteerden die zich aanmelden, worden aangespoord om ook hun DNA af te staan. Daarnaast biedt Plan Angel ondersteuning bij zoektochten en contact met biologische familieleden. Plan Angel staat in contact met de Colombiaanse overheid en biedt advies aan beleidsmakers.

Maar het DNA-programma is niet het enige project. Plan Angel biedt ondersteuning bij zoektochten voor geadopteerde Colombianen en Colombiaanse families. Ook helpen ze om het eerste contact zorgvuldig en met kennis over interculturele integratie en communicatie te laten plaatsvinden, en bieden ze ondersteuning erna. Plan Angel, met Marcia Engel als oprichter, heeft ook de commissie-Joustra ondersteund en staat in contact met de Colombiaanse overheid. Met hun expertise adviseren zij over internationale adoptie vanuit Colombia en geven zij een kijkje achter de façade van adoptiebureaus en 'ethische' adoptie en regelgeving daaromtrent.

Plan Angel creëert voor velen de eerste mogelijkheid om vrijelijk hun ervaringen met adoptie te delen tijdens regelmatige bijeenkomsten en op sociale media. Samen verwerken families hun verdriet, pijn en schuldgevoelens door hun verhalen te delen, in het besef dat ze niet alleen zijn. Plan Angel biedt een veilige plek voor samenkomst en het creëren van gemeenschap, aanmoediging en begeleiding.

‘De hoop om mijn kind ooit weer terug te vinden voor mijn dood had ik opgegeven. Nu is er weer hoop.’

MIMIC DIASPORA: IDENTITEIT EN HET IDEE VAN DE 'ANDER' BIJ ZUID-KOREAANSE ADOPTIEMIGRANTEN IN VLAANDEREN (1968-2021)

Jiří Moonen*

Het is een soort rare mix eigenlijk. Dus je voelt je eigenlijk niet Belgisch, maar toch Zuid-Koreaans, maar toch voel je je Belgisch, maar toch voel je je Zuid-Koreaans. Die tegenstelling is eigenlijk ongelooflijk.

Zo beschrijft Keith, een Zuid-Koreaanse adoptiemigrant, de vorming van zijn etnische identiteit. De 41-jarige horecamedewerker werd geboren in Daegu in 1981 en groeide samen met zijn jongere broer op bij hun biologische vader, die wegens financiële problemen geen toekomst zag in het land en hen afstond voor adoptie. Via het adoptiewerk Holt kwam Keith samen met zijn broer op elfjarige leeftijd in Sint-Idesbald terecht.

Ze waren niet de enigen. Tussen 1968 en 1995 kwamen in België in totaal 3.697 Zuid-Koreaanse adoptiekinderen aan.¹ Toen het land na de Koreaanse Oorlog afhankelijk geraakte van Amerikaanse financiële overheidssteun, leidde dit tot de omvorming van het bestaande socialistische economische systeem naar een kapitalistische vrijemarkteconomie (Condit-Shresta, 2018). De Verenigde Staten profileerden zich binnen de context van de Koude Oorlog als een neoliberal paradijs,

¹ Voor de cijfers, zie International adoption by country, website Tobias Hübinette, http://www.tobiashubinette.se/country_korea.pdf (geraadpleegd op 13 december 2022).

terwijl de Zuid-Koreaanse overheid via diplomatieke betrekkingen haar economische groei stimuleerde (Kim, 2021). In het eerste decennium na de oorlog zorgde dit voor grootschalige verplaatsingen van etnisch gemixte ‘GI-babies’, ofwel kinderen van Amerikaanse soldaten en Koreaanse moeders (vaak prostituees). Een fenomeen dat niet paste binnen de etnonationalistische politiek van Syngman Rhee (1948-1960) (Oh, 2015). Nadien, onder Park Chung-hee (1961-1979) en Chun Doo-hwan (1981-1987) bestond het merendeel van overzeese adopties uit volledig etnisch Koreaanse kinderen uit gezinnen die in de geliberaliseerde economie verarmd waren (Hübinette, 2004; Kim, 2021).

Ook onder invloed van een groeiende vraag van westerse gezinnen met een kindervens ontstond tijdens deze periode een marktsysteem, geregulariseerd door private adoptie-vzw's (Kim, 2016). Tijdens de late jaren 1960 leidde de toenemende groei van deze sector tot de uitbreiding van de ‘afzetmarkt’ naar gezinnen uit West-Europese landen, waaronder België (Condit-Shrestha, 2018). Vanwege de gunstige diplomatieke relaties met zowel Zuid-Korea als de Verenigde Staten en de grote autonomie van adoptie-instanties, vormde België een ideaal landschap voor grootschalige verplaatsingen, waaronder Keith en zijn broer (Candaele, 2023, 2020).

Ondanks de aanzienlijke aantallen ontbreekt de populatie van Zuid-Koreaanse adoptiemigranten doorgaans in historische migratiestudies (Cammu, 2021). Vanwege hun eigen geschiedenis, die aanzienlijk verschilt met andere migratiegroepen, worden geadopteerden gewoonlijk niet beschouwd als migranten. Volgens Katrien De Graeve heeft de adoptiepraktijk eerder de connotatie van een alternatieve vorm van gezinsuitbreiding, door ouders uit de witte middenklasse. Door deze geprivilegieerde kindervens krijgen adoptiekinderen makkelijker toegang in westerse landen dan andere immigranten en lijkt hun migratieachtergrond vaak uit het oog verloren. Het opgroeien in witte families en gemeenschappen zou voorts de status als immigranten wegvegen en gepaard gaan met een valse ongevoeligheid voor racisme en stereotyperingen (De Graeve, 2012).

Aan de hand van interviews afgenomen in 2021 en 2022, laat ik in dit artikel tien van deze adoptiemigranten uit Vlaanderen aan het woord en neem ik hun subjectieve herinneringswereld onder de loep. Vanuit mijn eigen achtergrond als zoon van een Koreaans geadopteerde moeder en witte, Vlaamse vader peil ik naar hun ervaringen met racisme

en de vorming van een etnische identiteit doorheen hun levensloop en bestudeer ik hoe zij deze realiteit beleefden en in het heden reconstrueren. Mijn interesse hiervoor komt grotendeels voort uit gelijkaardige ervaringen uit mijn eigen leven, waarbij een complexe identiteitsvorming de rode draad vormde. Deze positie had dan ook ongetwijfeld een invloed op de gesprekken met de geïnterviewden.²

DE GEADOpteERDE 'ANDER'

Uit verschillende interviews bleek het moeilijke karakter van adoptiemigratie, waarbij opviel dat de gesprekspartners zichzelf doorgaans niet als migranten beschouwden. Zo stelde Jacob, een onderaannemer die in 1983 als zeven maanden oude baby werd geadopteerd door een onvruchtbaar koppel en later bij zijn moeder in Deurne opgroeide met zijn jongere Belgische adoptiebroer: 'Waarom migreren mensen? Ik heb die keuze niet om te migreren.' Ook het gegeven van cultuur speelde een rol, zoals blijkt uit het verhaal van Joelle, een secretaresse en kunstenaar geboren in Seoul in 1976, die vier maanden later in België arriveerde en terechtkwam bij een Gents koppel. Joelle stelde dat een 'migrant' iemand is 'die een eigen cultuur heeft... dus wij zijn geen migranten, het voelt voor mij ook niet zo aan, ik draag niets van de Koreaanse cultuur.' In een ander geval was er twijfel over de migratiestatus door het ontbrekende idee van integratie, zoals blijkt uit de conversatie met Sarah, een buurtregisseur geboren in Seoul in 1978, die na vijf maanden werd geadopteerd door een koppel uit Borgerhout. Toen ik hetzelfde idee van onvrijwilligheid bij de migratie van geadopteerden aanhaalde, vulde ze aan:

En dat je je aanpast ook (...) maar inderdaad van ja, ja je maakt de verplaatsing inderdaad, je migreert naar hier eh, allochtoon dat is hetzelfde van ben je dat of niet. Maar als er dan zo een ding is dan denk ik ook van vroeger ook van ja ben ik dat dan ook of niet?

Ondanks deze non-beschouwingen onthulden de getuigenissen van de adoptiemigranten diverse ervaringen met racisme en stereotyperingen. Veelvuldig kwamen uitlatingen voor waarbij de geadopteerden werden afgeschilderd als individuen van Chinese afkomst. Zo kreeg Keith op de tweede dag van het middelbare schooljaar de opmerking 'vuile

2 Voor dit artikel werden pseudoniemen gebruikt bij de namen van de geïnterviewden.

Chinees'. Eun Hee, een 49-jarige bankbediende die in 1975 op driejarige leeftijd in een Antwerps gezin terecht kwam waarvan de ouders reeds drie zonen hadden, maar een meisje in hun gezin wilden, deelde een andere ervaring:

Een keer ben ik eens kwaad geworden in een jeanswinkel, dat die vrouw zei, dat zij mijn naam vroeg en ik zei mijn naam en die zo: 'ooh ik dacht dat er iets ging uitkomen van ching, chang, chung.'

Eveneens vertoonden enkele gesprekspartners een bewustzijn van uiterlijke stereotypen. Zo stelde Jacob dat een groot aantal mannelijke Zuid-Koreaans geadopteerden geen vrouwelijke partner vonden, aangezien 'vrouwen Aziaten niet echt aantrekkelijk' vinden en Aziatische mannen vaak vanuit westerse normen 'niet fysiek zo... sterk, mannelijk, sexy' overkomen. Een andere respondent, Simon, deelde een gelijkaardige getuigenis en koppelde zijn ervaring aan het contrast tussen mannen en vrouwen. De magazijnier, geboren in Seoul in 1985, werd door zijn vijftienjarige alleenstaande biologische moeder afgestaan voor adoptie en kwam vier maanden later terecht in Hasselt. Hij vertelde dat 'Koreaanse vrouwen beschouwd worden als een 'fetisj', terwijl 'Aziatische mannen' worden aanzien als 'minder man, meer vrouwelijk'. Deze vermeende fascinatie voor Aziatische vrouwen bleek eveneens een ervaring die Joelle deelde wanneer mannen haar in het uitgangsleven in het Engels benaderden:

Je weet waarom dat ze u associëren... met... iets exotisch want ja je ziet er anders uit... Aziatische vrouwen vallen in de smaak, bij blanken. Dat is nu eenmaal zo. En dat ze dan probeerden... ik vond niet... ik ging daar niet op in, maar dus ik kon dat wel plaatsen.

Ten slotte kwamen stereotyperingen tot uiting die racistische uitlatingen naar Aziaten relativeerden/minimaliseerden. Zo zouden zij volgens Jacob niet 'rondhangen' en voornamelijk 'met hun eigen mensen' optrekken. Een ander voorbeeld betreft het interview van Kang Soo. De horecamedewerker werd in 1978 in Busan geboren en verhuisde na vijf maanden naar een koppel in Berchem. Wanneer hij sprak over anti-Aziatisch racisme, stelde hij dat 'andere alloctonengroepen niet vinden dat Aziaten racistisch behandeld worden', vanuit het idee: 'Julie zijn altijd de goeden, jullie hebben geen recht van spreken.' Die

uitspraak heeft raakvlakken met Keiths mening over het thema. Hoewel hij zelf getuigde racisme te ervaren door medestudenten, leken de leerkrachten naar zijn herinnering steeds neutraal. Dit bleek echter niet voor een schoolvriend van Sub-Saharaanse afkomst, waarbij hij beweerde dat de leerkrachten 'echt wel een racistisch doel hadden tegenover hem op alle vlakken'.

Opvallend genoeg vertelde Kimberly eveneens hoe zij en haar Koreaans geadopteerde broer in hun jeugd racisme 'weglachten' en het 'snel lieten passeren', wat anders was voor haar Rwandese geadopteerde broers. De 48-jarige psychologe, geboren in Seoul, werd in 1974 geadopteerd door een Antwerps koppel. Na de scheiding van dit koppel kwam ze in 1979 met haar jongere, niet-biologische adoptiebroer terecht bij een koppel in Brugge. Deze adopteerden enkele jaren later nog een jongen uit India en twee jongens uit Rwanda. Aldus Kimberly:

Een Aziat ligt helemaal anders in de weegschaal als een zwarte. (...) Je had gewoon meer krediet. (...) Het beeld van de luie Afrikaan en profiterende Afrikaan. (...) Terwijl wat is het stereotiep van een Aziat? Harde werkers. De meisjes? Zeer gedwee en harde werkers.

Dat Zuid-Koreaanse adoptiemigranten in hun dagdagelijks leven met zulke stereotyperingen te maken krijgen, valt historisch te verklaren. Door een koloniaal superioriteitsdenken te reproduceren werd het 'Westen' als een beschaafde regio aanzien, terwijl het 'Oosten' de weerspiegeling van de 'onbeschaafde Ander' vormde. Binnen dit kader vallen de ontbrekende onderscheidingen binnen Oost- en Zuidoost-Aziatische etnische groepen en culturen terug te voeren op de eenvormige constructie van het 'gele ras'. Rotem Kowner beargumenteerde dat bevolkingsgroepen uit de betreffende regio's sinds de negentiende eeuw door westerlingen werden geplaatst binnen één groep, onder noemers als 'Asians, Mongols, or simply the Yellow race' (Kowner, 2013, pp. 22-34).

Onder invloed van bijvoorbeeld stripverhalen die de 'Aziatische Ander' mede construeerden, sijnelden deze oorspronkelijk pseudowetenschappelijke raciale ideeën door naar een breder westers publiek (Kowner, 2013). Het toekennen van gelijkaardige stereotyperingen aan Zuid-Koreaans geadopteerden zorgt dan ook voor verdere reproducties van het voorgenoemde discours. Termen als 'Chinees' en 'ching chong', alsook het aanspreken van de adoptiemigranten in het Engels, wijzen

op een vreemdheid van de ‘Ander’ tegenover de eigen cultuur (Miyake, 2021). Hierbij blijft het meest oppervlakkige gelden als inspiratie voor de discriminatie ervan: een ‘geel’ lichaam waarnaar eenvormig wordt verwezen als ‘Chinees’.

COMPLEXE IDENTITEITSCONSTRUCTIES

Het geheel aan ervaringen met racisme, gebaseerd op vooroordelen jegens de Aziatische roots van de gesprekspartners, hing opvallend genoeg vast aan een gecompliceerde identificatie met deze afkomst. Dit artikel ving aan met de veelzeggende woorden van Keith, die zich ‘niet Belgisch, maar toch Zuid-Koreaans’ en ‘toch Belgisch’ maar ‘toch Zuid-Koreaans’ voelde, een gevoel alsof hij tussen twee culturen ben-gelde. Gelijkaardig waren de bewoordingen van Eef, een thuisverpleegkundige uit Seoul, die in 1972 op zevenjarige leeftijd werd geadopteerd door een koppel uit Kessel-Lo, na enkele jaren in een weeshuis te hebben geleefd. Wanneer ik over de vorming van een etnische identiteit begon, vertelde ze het volgende:

Misschien als je ook echt bewust erover praat is dat wel inderdaad zo. Dan eigenlijk ben je Belg, van innerlijk, van ziel. Maar uiterlijk zie je er Aziatisch uit. In die zin kan je, maar als zij, als ze, ja, als ik zo... met mensen praat gewoon en ongedwongen dan zeg ik ja ik ben Koreaans.

Zowel Keith als Eef werden echter op relatief late leeftijd geadopteerd en herinnerden zich zowel zaken van hun leven in Zuid-Korea als hun migratie naar Vlaanderen. Vanuit deze ervaring stonden ze kritisch tegenover hun verplaatsing. Zo geloofde Keith dat, ondanks de ervaren armoede in Korea, de ‘samenhorigheid’ van zijn gezin een ‘bewijs’ was dat hij en zijn broer ‘veel gelukkiger waren daar dan hier’. Dit omdat ze ‘in hun eigen oorsprong’ vertoefden, tussen mensen met eenzelfde uiterlijk en ‘mindset’. Eef omschreef haar verandering van omgeving dan weer als een ‘ontvoering’, een ‘trauma’ en ‘een cultuurshock in alle opzichten’. Daarnaast twijfelde ze over de zogezegde ‘miserie’ die ze volgens ‘de Belgen’ in het weeshuis zou hebben ervaren, aangezien ze als kind ‘niet beter’ wist en ze er naar eigen zeggen ‘perfect gelukkig’ was. Bij deze uitingen lijkt een zekere nostalgie naar een vertrouwde wereld aanwezig. Volgens Stefan Ramsden kunnen dergelijke verbeeldingen van ‘veilige’ en ‘gelukkige’ omgevingen uit

het verleden betekenis geven door een utopisch alternatief te bieden tegenover traumatische belevenissen (Ramsden, 2016).

In tegenstelling tot Keith en Eef herinnerden de andere respondenten zich niets van hun leven in Zuid-Korea, noch van de verplaatsing naar Vlaanderen. Toch ging de vorming van een etnische identiteit bij hen eveneens gepaard met een grote onduidelijkheid. Zo benadrukte Jacob de verschillen tussen Koreaans geadopteerden en ‘mensen van daar’, door de uiteenlopende culturele karakteristieken te benadrukken. Eun Hee verbond dan weer haar ontbrekende behoefte om met andere Koreaans geadopteerden in contact te komen met de volgende gedachtegang: ‘Dat zegt ook al genoeg denk ik hé. Dat ik mij eigenlijk wel Belgisch voel.’ Karels conversatie vormt een voorbeeld van een adoptiemigrant die zich ‘Belg’ voelde, maar door zijn uiterlijk toch een bewustzijn van ‘Andersheid’ ervaarde. De farmaceutische medewerker werd geboren in Seoul in 1970 en verhuisde samen met zijn biologische zus op tweejarige leeftijd naar Bouwel. Kim noemde zichzelf ‘Belg met een Koreaanse kop’, omdat hij zijn ‘kop’ niet kan ‘verbergen’.

Sarah vertelde zich ‘langs de binnenkant Belgisch of Vlaams’ te voelen, terwijl ze tegelijkertijd het volgende vaststelde: ‘Langs de buitenkant dan is dat natuurlijk niet, je wordt er natuurlijk dagelijks mee geconfronteerd, maar ja als je naar de spiegel kijkt dan weet je wel hoe laat het is.’ Een derde voorbeeld is Simon, die zich ‘100 % Belg’ en zelfs ‘meer Belg dan veel Belgen’ beschouwde, omdat hij ‘alleen maar de Belgische cultuur’ kende en ‘niks van Korea’ wist. Desondanks ervaarde hij net als Sarah de ‘othering’ door zijn mede-Belgen: ‘Kijk naar mij, ja niemand gaat mij ooit als Belg inschatten ofzo.’ Ook Kang Soo voegde een interessante identiteitsconstructie aan het geheel toe:

Wij hebben altijd dat gevoel van wie zijn wij eigenlijk, maar dat blijft want, je stelt jezelf dat echt in vraag. Je stelt niet in vraag ‘ben ik Koreaan, ben ik Belg?’, nee je stelt jezelf echt de vraag ‘wat is dat eigenlijk?’ (...) Ze zeggen jij bent een banaan. Vanbinnen ben jij wit, van buiten ben jij geel... maar, eigenlijk weet je dat niet, want, je zou eigenlijk heel graag..’

Voortbouwend op het eerder vernoemde doorgesijpelde koloniale racisme maakten personen in diaspora hun Aziatische identiteit ondergeschikt aan de ‘witte’ identiteit, die als dominante cultuur onproblematisch leek (David, 2013). Aangezien een onderscheid tussen

Aziatische migranten en geadopteerden met een Aziatisch uiterlijk uitblijft, lijkt deze onderschikking onrecht te doen aan het gevoel dat individuen als Kang Soo er zelf aan koppelen. Met de afsluitende stilte in de uitspraak meende hij namelijk juist ‘heel graag’ te willen weten wat het is ‘Koreaan’ of ‘Belg’ en/of ‘wit’ of ‘geel’ te zijn.

Net als in de voorgaande citaten kwam de moeilijkheid bij het vastleggen van een concrete etnische identiteit tot uiting, hetgeen sterk aansluit bij het (neo)koloniale concept van ‘mimicry’. Volgens Richard Wyver voltrekken geadopteerden hierbij de rol van ‘a colonized body that is desired and constructed to play a role of a “reformed, recognizable Other”, being almost the same as the colonizers, but not quite’ (Wyver, 2017, pp. 126-149). In deze context vindt de disciplinerende van Zuid-Koreaanse kinderen plaats via internationale adoptie. Meer bepaald worstelen ze continu met hun identiteit, waarbij ze dienen te kiezen tussen de inauthentieke ‘Ander’, in dit geval een Koreaans lichaam zonder Koreaanse culturele bagage, en de incomplete versie van het in dit geval Vlaamse ‘Self’ (Wyver, 2017).

In de interviews kwamen deze worstelingen met de eigen identiteit naar boven. Het beste voorbeeld betrof de conversatie met Kimberly die aangaf dat contact met buitenlandse studenten aan de KU Leuven en het niet langer opvallen als ‘de enige’ een besef teweegbrachten dat ze niet ‘een westerse’ was. Dit vanuit hetzelfde idee als Sarah en Simon: ‘Mijn uiterlijk zal altijd anders zijn en ik zal altijd op een bepaalde manier bekeken worden.’ Toen ik uit mijn eigen leven de ervaring deelde om naar de afkomst van mijn moeder te verwijzen als Koreaans en van mijn vader als ‘gewoon’ Belg, reageerde Kimberly instemmend: ‘Ja “gewoon”! Ja, ja, ja, ja, “gewoon”, ja, ja, ja.’ Hierbij leek een vorm van herkenbaarheid aanwezig. Ze stelde namelijk dit zelf te hebben gedaan ‘omdat je erin grootgebracht bent’, terwijl ze het tegelijk ‘eigenlijk maar raar’ vond iemand anders te bestempelen als ‘Belg’, aangezien ze zich ‘ook Belg’ beschouwde. Dan volgde de uitspraak:

Je gaat mij nooit horen zeggen dat ik Koreaans of ik weet niet wat ben. Neen, ik ben een Belg, ik ben... ja...ja okee als het er dan echt toekomt ja dan ga ik... dan antwoord ik... maar, ik vind dat ook wel...

De standvastigheid waarmee Kimberly zichzelf ‘niet Koreaans’, maar als ‘een Belg’ beschouwde, stond in schril contrast met de eerdere uiting

‘niet een westerse’ te zijn. Bovendien valt het onvermogen om de ‘ik ben’ zin af te maken op. Enerzijds duidde dit op haar rol als ‘mimic’ adoptiemigrant, die geen concrete identiteit kan vaststellen. Anderzijds onthulden de gevallen stiltes een mogelijk teleurstelling en een verlangen om deze inherente vragen wel te kunnen beantwoorden (Fujii, 2010). Hoe dan ook vertelde Kimberly later zich beter te voelen rondom ‘Vlamingen’, die ze omschreef als ‘gelijkgestemden’, om hiernavolgend dan weer te stellen dat ze zich ‘nooit volledig’ een ‘Vlaming pur sang’ voelde.

DANKBARE ‘MIMIC-KINDEREN’

Uit de vorige paragraaf bleken etnische identiteitsconstructies bij verscheidene adoptiemigranten geen evident gegeven. Alhoewel zij als ‘mimics’ zichzelf cultureel voornamelijk ‘Belg’ of ‘Vlaming’ voelden, werden ze tijdens hun levensloop regelmatig op hun lichamelijke ‘Andersheid’ gewezen. Hierin lijkt tevens het grootste verschil met immigranten van de tweede generatie te liggen. Terwijl de laatste groep in de buitenwereld eveneens als ‘Ander’ werd afgestempeld, keerden zij, in tegenstelling tot geadopteerden, gewoonlijk terug naar een huiselijke omgeving waar zij een zekere affiniteit met hun herkomstland kenden (Sabatier, 2008). De betreffende Zuid-Koreaans geadopteerde diaspora ervaarde als ‘Aziatische Ander’ paradoxaal genoeg racisme, door zowel de bredere Belgisch/Vlaamse gemeenschap waarmee ze zichzelf associeerde als door haar eigen familieleden. Een voorbeeld betreft Joelles interview:

Mijn vader zei bijvoorbeeld altijd in het Frans, want hij is Franstalig... ‘je vous aime comme si j’avais fait’... euhm, ik hou van jullie... hij wou zeggen, ik hou van jullie net alsof ik jullie had gemaakt. (...) Dus... en we waren klein en dat is lief om te zeggen, maar dan word je eraan herinnerd, maar dat is erg, ik vind dat niet... het is ook zo. Maar je wordt er wel op die manier aan herinnerd van aah ja da’s juist (lacht), hij heeft ons niet gemaakt.

In Joelles perceptie golden deze evenementen als ‘positieve’ manieren waarop haar ‘Andersheid’ tot uiting kwam. Het positieve wees op de complimenterende woorden van haar vader, die ze als ‘lief’ beschouwde maar als keerzijde een gevoel teweegbrachten van ‘aah ja maar ik ben geen bloedverwant’. Hoewel ze benadrukte dit ‘niet erg’ te vinden, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat goedpratende zinnen als ‘ik vind dat

niet... het is ook zo' en de eerder zenuwachtige lach in de volgende zin de pijn ontkennen die wel degelijk werd aangevoeld (Fujii, 2010). Hiernaast werd Joelle door 'volwassenen' uit haar omgeving herinnerd aan het 'goede' karakter van haar adoptie. Zo beklemtoonden deze personen 'hoeveel geluk' Joelle en haar zus hadden 'dat ze ons hebben geholpen' uit een vermeende benarde positie, waarbij haar biologische moeder 'waarschijnlijk prostituee' was.

Hieruit valt af te leiden dat een zekere 'dankbaarheid' werd verwacht voor de 'reddende' adoptiedaad, terwijl de referentie naar Joelles moeder als 'prostituee' dan weer een voorbeeld van het stereotype van Aziatische vrouwen als sekssymbolen betrof. In tegenstelling tot de voorgaande 'positieve' confrontaties benoemde Joelle deze uitspraken als 'kortzichtig' en waren de betreffende personen volgens haar 'totaal niet op de hoogte van de situatie' in Zuid-Korea. Ze verweet haar adoptiefamilie dan ook dat ze geen persoonlijke connectie met de Koreaanse cultuur had, noch dat voor haar de mogelijkheid werd voorzien om deze te leren kennen. Volgens Kim Park Nelson geldt dit gegeven van dankbaarheid als rechtvaardiging van het idee dat adoptie naar een westerse natie een 'beter' leven en hogere levenskwaliteit inhoudt. Het omgekeerd vertonen van 'ondankbaarheid' zou voorts een dreiging vormen voor dit ideeëngoed, wat de 'little tolerance for adoptees who express interest in Asian, Korean, or in-between identities' verklaart (Nelson, 2007).

In dezelfde lijn meende Eef zich een reactie van haar moeder te herinneren, toen ze interesse betoonde in de Koreaanse cultuur – 'jij ondankbaar wicht, je mag tevreden zijn!' – terwijl ze bij een conflict thuis een 'bastard' werd genoemd van een 'Amerikaanse soldaat en een Koreaanse moeder'. Weer valt de notie van dankbaarheid op, aangezien ze net als Joyce 'gelukkig' of 'tevreden' diende te zijn voor haar adoptie, weg van Korea en naar een 'betere' omgeving. De tweede uitspraak onthult opnieuw een doorstroming van gereproduceerde stereotyperingen, waarbij mogelijk het idee heerste dat Koreaanse baby's in de jaren 1970 nog steeds 'GI babies' waren met Aziatische prostituees als moeders. Verwijzend naar een gebeurtenis van toen ze ongeveer tien jaar oud was, maakte haar moeder volgens haar gevoel tevens een onderscheid tussen haar twee biologische zonen en zichzelf:

'Biologische kinderen dat is toch anders dan adoptiekinderen. Je bent geen bloedverwanten, je hebt geen bloedband, je kan dat niet zo graag zien als je eigen kinderen...' Letterlijk vertelde ze dat zo.

In dit citaat lijkt een interessante gedachtegang aanwezig: het gevoel van een ontbrekende biologische verwantschap en daaraan vasthangend een ongelijke behandeling als kind. Opvallend genoeg kwam deze emotie ook terug bij andere adoptiemigranten, die meestal terechtkwamen bij onvruchtbare koppels zonder biologische kinderen. Toen ik hiernaar peilde bij Simon antwoordde hij:

Ik denk dat wel ja. Zeker niet, waarschijnlijk niet met de bedoeling van het anders te doen, maar... ik denk zeker dat dat, ja, onbewust (...) Ik denk dat ze het meer voor mij hadden opgenomen... zo, zonder de context te weten van het verhaal errond.

Eerder in het interview deelde Sung zijn hedendaagse kritische kijk op zijn persoonlijke adoptie-ervaring. Zo stelde hij binnen het gezin niet terecht te kunnen met zijn 'Andersheid', aangezien zijn adoptieouders racisme als 'iets van vroeger' beschouwden en hij in hun ogen 'geen Koreaans mens, maar gewoon mens' was. Zulke uitingen komen overeen met de zogenaamde 'kleurenblinde' ideologie, die steunt op de mythe dat het ontkennen van 'ras' racisme uit de wereld hielp en hand in hand ging met het humanitaire en antiracistische idee waarmee internationale adoptie werd gelegitimeerd (Wyver, 2020, pp. 126-144). Aangezien verscheidene adoptieouders niet stilstonden bij de etnische 'Andersheid' van hun kinderen, dwongen zij hen, vanuit de verwachting dat deze probleemloos als 'Vlamingen' konden opgroeien, onbewust in de 'mimic' rol.

Binnen dit kader deelde Karel een andere ervaring. Hij stelde geen grote problemen te hebben bij het accepteren van zijn 'Ander' uiterlijk, hetgeen hij toewees aan de bespreekbaarheid ervan met zijn ouders, die relativerende uitspraken deden als: 'Komaan dat is nu toch niet zo erg.' Bij racistische voorvallen spoorden zij hem daarenboven aan deze te 'negeren'. Volgens hem vonden weinig gesprekken over dit onderwerp plaats met zijn geadopteerde broers en zussen, omdat zij er 'niet dramatisch' en 'vrij normaal' mee omgingen. Enerzijds kon zijn acceptatie van de situatie een gevolg zijn van een relativiseringscultuur omtrent 'Andersheid' en racisme in het gezin. Anderzijds golden zulke

uitingen mogelijk als een verdedigingsmechanisme bij het besef dat deze 'Andersheid' geen gehoor kreeg (Abrams, 2016).

Simon ervaarde eveneens dat zijn leven als geadopteerde reeds 'uitgestippeld' leek vooraleer hij in het gezin arriveerde. Naar zijn gevoel diende hij voor zijn adoptieouders als 'showbaby', 'luxegoed' en 'prestigiemiddel', opdat zij konden zeggen: 'Kijk eens wat voor een goede mensen wij zijn. Wij hebben iemand van Korea geadopteerd. Wij hebben die persoon een beter leven gegeven.' Deze niet-biologische relatie, gekenmerkt door het onbegrip voor zijn 'Andersheid' en de verwachte dankbaarheid voor de adoptiedaad, gaf Simon dan ook het gevoel een 'artificieel' kind te zijn. Volgens Kang Soo werd het gegeven van biologisch verwantschap eveneens geminimaliseerd door adoptieouders om hun eigen adoptieouderschap te rechtvaardigen:

Mijn moeder had een heel hard complex dat zij zelf geen natuurlijke moeder was denk ik. Dus zij kwam ons ook altijd indoctrineren aan ons bed: 'Een moeder is eigenlijk de persoon die voor je zorgt en dat is niet de natuurlijke vrouw die jou ter wereld heeft gebracht', waarbij dat ze eigenlijk achteraf gezien als volwassene jouw moeder verkleint tot een 'beest' dat iets heeft gebaard en zichzelf verheft tot echte moeder en ondertussen wij als kleine kinderen kwam zij dan zeggen aan bed 'zeg na mij, ik ben jouw moeder'.

Wanneer ik na deze getuigenis vroeg of Kang Soo een vervreemding tegenover zijn adoptie moeder voelde, luidde het antwoord positief. Aan dit gevoel koppelde hij tevens het spelen van een 'rol'. Concreet herinnerde hij zich de gedachte 'ik zal het hier maar meespelen', aangezien hij meende sinds jongs af aan te weten welke 'rol' hij moest innemen, omdat dit er 'altijd' werd 'ingedramd' en hij bij het gedragen ernaar 'een soort van affectie waarnaar je op zoek bent' als 'beloning' kreeg. Vanuit de eerder genoemde 'kleurenblinde' ideologie rijmt deze uitspraak met het 'mimicry' idee. Hierbij duidde het spelen van een 'rol' op het gewenste 'dankbare' kind, 'Vlaming' en 'zoon' of 'dochter' en wees dit op het kunstmatige karakter van de ongelijke etnische en ouder-kindverhoudingen. De 'not quite' dynamiek vertaalde zich binnen deze context in de te verkrijgen 'affectie' als 'beloning', die in de perceptie van Kang Soo niet de 'natuurlijke affectie tussen moeder en kind' was. Net zoals er werd verwacht dat hij zich 'Vlaams' gedroeg, terwijl regelmatige confrontaties met 'othering' deze 'not quite' Vlaamse identiteit benadrukten, gold dit zo voor het gedrag als een

niet-biologisch, geadopteerd kind. Uitingen omtrent diens moeder onderstrepten hierbij eveneens de 'Andersheid' en het gevoel 'not quite' het kind van de adoptie moeder te zijn (Wyver, 2017, p. 14).

Uit dit geheel aan uiteenlopende levensverhalen bleek de moeizaamheid bij het vormen van een etnische identiteit, waarbij dit gevoel nooit volledig te behoren tot een bepaalde groep een grote rol speelde. Met deze studie trachtte ik door de ogen van de geïnterviewden een blik te werpen op deze complexe realiteit, hetgeen in mijn eigen leven eveneens een uitdaging vormt. Hoewel sinds 1995 geen adopties meer plaatsvonden vanuit Zuid-Korea naar België, lijkt het mimicry-DNA desondanks te worden overgeërfd door de volgende generatie.

MEE OP ZOEK

Ankie Vandekerckhove (Afstammingscentrum)

Het Afstammingscentrum, opgericht en gesubsidieerd door de Vlaamse overheid, is het aanspreekpunt bij uitstek voor vragen rond afstamming en verwantschap. Mensen uit de doelgroepen – geadopteerden, donorkinderen en metissen van de kolonisatie – waren sterk betrokken bij de opstart en blijven voor een inhoudelijke inbreng zorgen vanuit de stuurgroep.

Op de tijdslijn van een transnationale adoptie komt het werk van het Afstammingscentrum doorgaans op het eind van de rit. Of zo lijkt het toch. Bij het Afstammingscentrum staat het fundamentele recht op afstammingsinformatie centraal. We ondersteunen geadopteerden (en andere doelgroepen) op zoek naar hun herkomst, hun eerste of geboorteouder(s), hun verwanten, hun adoptiedossiers en naar informatie over de context van hun geboorte of adoptie. Bij geadopteerden zelf kunnen deze vragen zich natuurlijk pas opdringen na de adoptie. Vaak zelfs jaren later, bij volwassen geadopteerden. Soms wanneer ze zelf kinderen krijgen of wanneer hun adoptieouders overleden zijn. Maar eigenlijk zou dit recht al veel vroeger aan bod moeten komen, nog voor er sprake is van enige concrete adoptie. Idealiter zou dit al mee moeten worden afgewogen bij de zogenaamde ‘kanaalonderzoeken’: het onderzoek naar de landen van herkomst voor eventuele samenwerking en de voorwaarden van zo’n samenwerking. Men zou bijvoorbeeld kunnen stellen dat landen waar geheimhouding en ontoegankelijke dossiers nog steeds de regel zijn in de adoptiepraktijk, niet langer in aanmerking kunnen komen als partner in transnationale adoptie. Het Afstammingscentrum heeft hier echter geen zeggenschap in. In deze

bijdrage leggen we uit wat we dan wel doen met dit recht en hoe we de decretale opdrachten van dag tot dag vorm en invulling geven.

Artikel 3 van het oprichtingsdecreet van april 2019 stelt dat ‘het Afstammingscentrum een onafhankelijk centrum is, waarbij iedereen met vragen over zijn of haar afstamming, terecht kan’. Vlaams volksvertegenwoordiger (CD&V) Katrien Schrijvers verduidelijkte dit tijdens de bespreking van het decreet:

De doelgroep is iedereen bij wie de juridische verwantschap niet overeenstemt met de biologische en/of sociale afstammingsrelaties. Er bestaan immers verschillende gezinsvormen en kindervensen kunnen op verschillende wijzen ingevuld worden, niet alleen met adoptie, maar ook met gameet- of embryo-donatie, of draagmoederschap. Het gevolg van die alternatieve gezinsvorming kan zijn dat de biologische afstammingsband van het kind doorgeknipt wordt of moeilijk te achterhalen is, wat kan leiden tot afstammingsvragen (Vlaams Parlement, 2019).

En inderdaad, niet enkel geadopteerden vonden al de weg naar het centrum. Ook donorkinderen, metissen van de kolonisatie, donoren, buitenechtelijke kinderen, eerste ouders, adoptanten en anderen met vragen rond verwantschap vonden reeds hun weg naar ons. In dit artikel houden we het bij de transnationaal geadopteerden.

Missie: het Afstammingscentrum vertrekt vanuit het fundamentele recht op kennis over de ,eigen afstamming en wil iedereen bij vragen en de zoektocht hiernaar een professionele begeleiding op maat garanderen.

BESTAANSREDENEN

Geadopteerden pleiten al jarenlang voor hun recht op ‘weten’: wie zijn mijn eerste ouders, wat staat er in mijn adoptiedossier, waarom werd ik afgestaan, leeft mijn eerste moeder nog, wat gebeurde er allemaal voor de adoptie, ...? Het belang van dit recht is te lang onderbelicht gebleven. Het staat nochtans al meer dan dertig jaar in het IVRK (art. 7 en 8).

Volwassenen kunnen hiervoor steeds meer rekenen op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, waarin dit recht steeds vaker nadrukkelijk erkend en geïnterpreteerd wordt als een onderdeel van het fundamenteel recht op bescherming van

het privéleven. In België blijft het nog zoeken naar zo'n nadrukkelijke erkenning en toepassing ervan. Geadopteerden mogen in België dan wel al een recht op inzage in hun adoptiedossier hebben, een expliciete en automatische erkenning van het recht om te weten van wie je afstamt, valt daar niet altijd zomaar uit af te leiden. Het is wel zo dat met de oprichting van een Afstammingscentrum, de Vlaamse wetgever duidelijk meegaat in de verdere realisatie van dat recht op weten. Of zoals Vlaams volksvertegenwoordiger (N-VA) Elke Sleurs het stelde bij de bespreking van het decreet: 'Het is slechts de eerste stap naar de erkenning van het recht op afkomst van iedere Vlaming' (Vlaams Parlement, 2019). Dat dit een fundamenteel recht betreft, wordt vandaag de dag wel degelijk erkend (UNICEF, 2007; Mathieu, 2012; Pluym, 2012; Tobin en Seow, 2019; Decorte, 2022). Op beleidsvlak is hier ook een recente aanbeveling van het Comité voor de Rechten van het Kind (2019) niet onbelangrijk, zij het dan parallel met de rechten van donorkinderen: 'The Committee recommends that the State party carry out a legislative review to consider access to information of children born through assisted reproduction about their origins.'

Bovendien is dit zeker niet enkel een louter juridische kwestie (Ryn gaert & Vanobbergen, 2016). Niet weten waar je vandaan komt, vragen hebben rond de precieze omstandigheden van je geboorte, geen volledige informatie hebben over je eerste familie of geboortefamilie, in het duister tasten over alles voorafgaand aan de adoptie, onopgeloste zaken uit een eerdere zoektocht, vragen naar mogelijke halfbroers of -zussen of medische vragen, ... Het raakt allemaal aan de kern van iemands identiteit. Bij sommigen geeft dit aanleiding tot existentiële vragen en soms zelfs tot ernstige problemen.

OPDRACHTEN

Samengevat somt bovenvermeld artikel 3 van het oprichtingsdecreet de taken van het Afstammingscentrum als volgt op: informeren, begeleiden, ondersteunen, expertise ontwikkelen en sensibiliseren (Decorte, 2020).

Begeleiden van zoek- en afstammingsvragen

We behandelen zowel algemene als meer specifieke, individuele vragen met betrekking tot afstamming en ondersteunen geadopteerden bij hun zoektocht.

Geadopteerden konden al terecht bij het Vlaams Centrum voor Adoptie (hierna: VCA) of bij de betrokken adoptiedienst voor inzage in hun dossier. Nu kan dat ook bij het Afstammingscentrum. De keuze ligt bij de geadopteerden zelf. Sommigen gaven al duidelijk aan dat ze deze piste verkiezen. Doordat het Afstammingscentrum verder geen actor is bij adopties, heeft het centrum een (meer) neutrale positie. Het VCA verwijst alle inzagevragen al systematisch door naar het Afstammingscentrum, terwijl de adoptiediensten¹ hun rol hier liever zelf blijven opnemen. De afspraak met deze diensten is echter dat zij geadopteerden wel inlichten over het Afstammingscentrum en de werking ervan.

Samen met de geadopteerde gaan we mee op zoek (meegaan op rootsreis kan wel niet) en bieden we daar de nodige psychosociale ondersteuning bij. Naast de inzage in adoptiedossiers gaat het hier ook om de zoektocht naar ontbrekende documenten, aanvullingen bij de familiale geschiedenis, meer specifieke informatie over eventuele verwanten of over het land van herkomst, over de context van de geboorte, ... Vaak hebben cliënten zelf al een deel van de zoektocht ondernomen, maar stonden ze daarbij nogal alleen. Of ze hebben al een deel van hun dossier en vermoeden dat er meer moet zijn. De psychosociale ondersteuning heeft hier een duidelijke meerwaarde, zeker ook in die gevallen waar het zoeken zonder resultaat blijft. Bij ernstige problemen zorgen we voor een warme doorverwijzing naar meer gepaste, therapeutische, hulpverlening.

Ook in het kader van adoptie speelt het DNA-onderzoek steeds vaker een belangrijke rol. Wanneer je iemand vindt, is gebleken dat een DNA-check de verwachte zekerheid kan bieden dat het inderdaad de eerste ouder of een verwant betreft. Voor dit zoekproces heeft het Afstammingscentrum een eigen DNA-databank, uitgebouwd en onderhouden door het Centrum Menselijke Erfelijkheid (hierna: CME) van het UZ Leuven, dat daarvoor ook specifiek erkend werd. De afname van DNA-stalen gebeurt door de trajectbegeleiders van het Afstammingscentrum en de stalen worden toegevoegd in het register van geadopteerden en 'afstandsouders' zoals die in het decreet worden benoemd. Wanneer er tot slot verwanten worden gevonden, zullen die misschien niet allemaal even enthousiast zijn om ook persoonlijke contacten te

1 Vanaf eind 2023 zal er slechts één adoptiedienst verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van interlandelijke adopties.

leggen. Het is tenslotte geen weekendfilm. In die gevallen staan we in voor bemiddeling wanneer de cliënt dat wenst.

Onze dienstverlening is kosteloos voor de cliënt, behalve voor enkele specifieke uitgaven. Dat is het geval voor een DNA-afname (tussen 250-300 euro), voor vertaalkosten of bijvoorbeeld administratieve kosten. De praktijk leerde ons al snel dat we nog enkele hindernissen te verwerken hebben. Zo is DNA-onderzoek beperkt tot de eerste graad (terwijl velen ook zoeken naar siblings en andere verwanten) en hebben we nog geen toegang tot het Rijksregister, hetgeen een enorme hulp zou zijn in de zoektochten.

In deze dossiers is aangehouden discretie, empathie en een zekere vertrouwensband met de cliënt elementair. Elke cliënt krijgt een vaste trajectbegeleider toegewezen, die het hele traject mee zal doorlopen. De trajectbegeleiders tekenden stappenplannen uit voor de diverse soorten zoekvragen zodat iedereen op eenzelfde professionaliteit mag rekenen. Elke dossieractiviteit wordt opgenomen in een app, speciaal hiervoor ontworpen en conform de beveiligingsvereisten inzake privacy en toegang.

Expertise

We verzamelen voortdurend relevant onderzoek, vakliteratuur, zoekinformatie en persoonlijke narratieven over diverse afstammings-thema's. Zo wordt stap voor stap een kennisdatabank uitgebouwd met daarin bijvoorbeeld ook praktische informatie, contactpersonen en zoekbronnen in de landen van herkomst. We staan hierin niet alleen en kunnen rekenen op samenwerking met het VCA, de adoptiediensten, het Steunpunt Adoptie, het Centrum Menselijke Erfelijkheid, belangengroepen, overheden, het Rijksarchief, ngo's en instanties hier en in het buitenland. De kennis van de uiteenlopende afstamings-thema's neemt toe naarmate we meer dossiers behandelen en meer vakliteratuur verwerkt krijgen. In die dossiers zien we dat geen enkele vraag dezelfde is en dat steeds weer andere aandachtspunten en knelpunten opduiken.

Expertise wordt ook op continue basis ingebracht door de leden van de stuurgroep.

We krijgen steun van academici uit diverse disciplines om ons bij te staan en te adviseren, zij het bij dossiergerelateerde of meer algemene

afstammingskwesities. Met deze ‘bevriende’ experts organiseren we af en toe informele expertmeetings met het team en de stuurgroep. Zo hopen we steeds meer te groeien in onze rol van expertisecentrum.

Sensibiliseren en (beleids)advies

Af en toe laten we van ons horen in de reguliere media. Over de eigen werking maar vooral over het recht op afstammingsinfo en het belang ervan. De eigen sociale media en website bieden andere kanalen om dit steeds weer onder de aandacht te brengen. Sensibilisering gebeurt verder via meer specifieke fora zoals studiedagen of vormingsmomenten.

Op basis van de eigen ervaringen en toenemende kennis verschaffen we beleidsadvies over adoptie en andere afstammingskwesities, zoals bijvoorbeeld de steun aan geadopteerden of de opheffing van de donoranonimiteit. Meer specifiek, in het kader van de huidige hervormingen van transnationale adoptie, waren we actief in de werkgroep rond nazorg en begeleiding van zoektochten bij de hervorming van het adoptiebeleid naar aanleiding van het rapport van het Vlaamse expertenpanel.

KORTE STAND VAN ZAKEN

Het Afstammingscentrum heeft geen eigen rechtspersoonlijkheid maar functioneert formeel onder het bestuursorgaan van het Kenniscentrum Pleegzorg. De inhoudelijke lijnen worden mee uitgezet door een stuurgroep, waarin leden van de doelgroepen zitten. Een klein maar sterk team (anno 2023 zijn dit 4,9 voltijds equivalenten)² staat in voor de uitvoering van de decretale opdrachten. De coördinator volgt de algehele werking op en vijf trajectbegeleiders doen de dossierbehandeling, zij het niet allemaal voltijds. Twee van hen zaten tijdens de opstartfase in de oorspronkelijke stuurgroep en zijn zelf geadopteerd. Naast hun professionele kennis brengen zij dus ook belangrijke ervaringsdeskundigheid binnen. Dit scheidt duidelijk vertrouwen bij geadopteerden die het centrum opzoeken. Op deze manier proberen we het Afstammingscentrum te houden zoals het aanvankelijk was bedoeld, namelijk een centrum voor en door de doelgroepen.

2 Het Afstammingscentrum heeft een subsidie ontvangen waardoor het centrum in 2023 twee nieuwe trajectbegeleiders mocht verwelkomen. Deze subsidie loopt tot eind 2024.

Het Afstammingscentrum ging open voor het publiek op 1 april 2021. Vanaf die dag liepen vragen binnen uit alle doelgroepen en rond de meest uiteenlopende afstammingskwesties. Eind september 2023 staat de teller in de app op 725 aanmeldingen. Met ons kleine team resulteert zo'n instroom (nu gemiddeld 5 nieuwe dossiers per week)³ helaas in toenemende wachttijden voor cliënten.

Waar we in sommige dossiers nu al van een succes kunnen spreken, is dat jammer genoeg niet voor alle dossiers het geval. In niet alle gevallen wordt immers gevonden wat de cliënt zoekt. Soms werkt de regelgeving tegen (bv. beperkingen in DNA-onderzoek tot de eerste graad, de wettelijk gegarandeerde anonimiteit van donoren, buitenlandse wetgeving), soms spelen andere zaken mee (zoals het taboe op het afstaan van een kind voor adoptie, het volledig ontbreken van dossiers), soms zijn relevante stukken miraculeus 'verdwenen'.

Ondertussen is reeds gebleken dat het Afstammingscentrum wel degelijk voldoet aan een bestaande nood bij geadopteerden. We blijven in deze materie onze eigen weg zoeken, waarbij we blijven leren uit eigen ervaringen en uit samenwerking met relevante partners.

3 Het aantal aanmeldingen kan oplopen met pieken van meer dan 10 nieuwe dossiers bijvoorbeeld wanneer het Afstammingscentrum in de pers komt.

SPOORLOOS: 'EMOTIETELEVISIE' TUSSEN SENSATIE EN ADOPTIEKRITIEK

Nola Cammu*

Sinds 1990 heeft het Nederlandse televisieprogramma *Spoorloos* (KRO, later KRO-NCRV) zich gemanifesteerd als een vaste waarde binnen het genre 'emotietelevisie'. Dit programma van de publieke omroep, dat in 2019 zijn 600ste uitzending vierde, was een tijdlang het best bekeken programma in Nederland in de jaren 1990, met meer dan twee miljoen kijkers per uitzending. *Spoorloos* zendt zoektochten uit tussen (biologische) verwanten die elkaar uit het oog verloren zijn of elkaar nog nooit hebben ontmoet, met hulp van televisiemakers, journalisten en lokale contactpersonen in de landen van herkomst. Biologische zoektochten van transnationaal geadopteerde personen staan daarbij geregeld centraal.

Ethische aspecten van het format, de opzet en de werkwijze van *Spoorloos* zijn doorheen de tijd onderhevig geweest aan kritische reflecties. Deze zijn onder andere afkomstig van belangenorganisaties die de belangen van geadopteerde personen behartigen, van de kijkers thuis en de *Spoorloos*-programmamakers zelf. Daarnaast wordt de maatschappelijke bijdrage van *Spoorloos* aan het hedendaags adoptiedebat en de belangen van transnationaal geadopteerde personen geregeld gecontesteerd. Langs de ene kant draagt *Spoorloos* met narratieven van hoop (op het vinden en ontmoeten van biologisch verwanten) en hereniging (vaak op emotionele wijze door het programma geportretteerd) al ruim 30 jaar bij aan de beeldvorming rond het belang van de kennis van de ontstaansgeschiedenis van geadopteerde personen. Langs de andere kant krijgt het 'emotietelevisie'-format van *Spoorloos*

verwijten van sensatiezucht en leeft de veronderstelling dat het programma een onrealistisch beeld over rootsreizen creëert en (mede) in stand houdt. De maatschappelijke discussie rond de rol van *Spoorloos* in het hedendaags adoptiedebat herleefde in oktober 2022, nadat het programma in opspraak kwam wegens misstanden waarbij geadopteerde personen uit Colombia op televisie werden gekoppeld aan de verkeerde (niet-biologisch verwante) familieleden.

Discussies rond *Spoorloos* raken in sterke mate aan de discussies rond de ethische grenzen van adoptiepraktijken, die sterk context- en tijdsgebonden zijn. Ethiek vormt hierin een centraal uitgangspunt. Grenzend aan de ethiek van adoptiepraktijken in brede zin, ligt de ethische evaluatie van culturele en maatschappelijke uitingen (e.g. beeldvorming) van adoptiepraktijken binnen de populaire cultuur. Dit kadert eveneens in het vraagstuk van de ethiek van adoptie versus de ethiek van (beeldvorming van) adoptiepraktijken (Withaecx, 2021). Beide aspecten vormen een belangrijk vraagstuk binnen het opkomend domein van de kritische adoptiestudies, waarbinnen zowel de ethiek van adoptiepraktijken in brede zin als het fenomeen van adoptie zelf op kritische wijze worden bestudeerd en geëvalueerd.

Deze bijdrage focust op de waargenomen spanningen in de discussies rond het maatschappelijk belang van *Spoorloos* en de (al dan niet) adoptiekritische vraagstukken die het programma (sinds zijn ontstaan) teweegbrengt. In wat volgt wordt eerst de historische context van *Spoorloos* geschetst, gevolgd door een bespreking van de reikwijdte en potentiële bijdrage van een adoptiekritisch perspectief binnen het ruime domein van 'adoptiestudies'. Ten slotte zoomt de bijdrage in op de verhouding tussen *Spoorloos* en het adoptiekritisch discours (in ruime zin). De vraag die daarbij centraal staat, is in welke mate de ethische vraagstukken rond *Spoorloos* een rol spelen in de publieke perceptie van het programma en, daarbij aansluitend, in hoeverre deze publiekelijk kenbaar gemaakte ethische kanttekeningen bij het programma adoptiekritische elementen bevatten ten aanzien van (de praktijk van) transnationale adoptie.

Om deze vraag te beantwoorden, deed ik een beroep op bestaande academische literatuur over (de ontstaansgeschiedenis van) *Spoorloos*, gecombineerd met een inhoudsanalyse (Hesmondhalgh, 2006) van een sample krantenartikelen over *Spoorloos* in de Nederlandse pers.

Via het Delpher-portaal¹ werd gezocht naar de meest relevante (historische) krantenartikelen over *Spoorloos*. In totaal werden er vijftien krantenartikelen tot en met het jaar 1995 geselecteerd voor analyse.² Deze artikelen vormen samen met academische bronnen de basis voor een verkennende historiografie naar *Spoorloos*. De exploratie van de geschiedenis van *Spoorloos* werd aangevuld met een inhoudsanalyse van 52 (recentere) krantenartikelen over *Spoorloos* uit vier grote Nederlandse kranten.³ Deze krantenartikelen werden gezocht via de databanken Nexis Uni en Google News en thematisch gecodeerd en geanalyseerd met behulp van ATLAS.ti software.

SPOORLOOS: EEN BEKNOPT GESCHIEDENIS (1990-HEDEN)

Het televisieprogramma *Spoorloos* (KRO 1990-2015; KRO-NCRV 2015-heden) is een vaste waarde in het hedendaagse Nederlandse 'emotie-televisie'-landschap (de Leeuw, 1999). 'Emotie-televisie' hangt nauw samen met 'emotiecultuur' en wordt omschreven als een rituele vorm van televisie waarbij emotie centraal staat en (onder meer) politieke aspecten kan genereren (Salemink, 2006, pp. 16-24). *Spoorloos* kadert eveneens in het televisiegenre 'reality', waarbij televisienarratieven op basis van werkelijke gebeurtenissen of events in het leven van de

-
- 1 Een deels open-access database met historische Nederlandse (pers)bronnen daterend uit de vijftiende tot en met de eenentwintigste eeuw.
 - 2 De geselecteerde artikelen waren afkomstig uit *De Telegraaf*, de *Leeuwarder Courant*, het *Algemeen Dagblad* en *Het Parool* (1989-1995) en hadden betrekking op inhoudelijke aankondigingen of besprekingen van (toekomstige) uitzendingen, reflecties op afgelopen uitzendingen, achtergrondinformatie over *Spoorloos* en/of over de KRO, of interviews met betrokkenen.
 - 3 Artikels werden manueel en thematisch gefilterd en geselecteerd voor analyse, op basis van uitputtende zoekresultaten (query's 'Spoorloos KRO' en 'Spoorloos KRO-NCRV') in vier Nederlandse kranten met een groot marktaandeel: *De Telegraaf* (80 zoekresultaten, waarvan tien geselecteerd voor verdere analyse), *de Volkskrant* (139 resultaten, waarvan twaalf geselecteerd voor verdere analyse), *Trouw* (35 resultaten, waarvan elf geselecteerd voor verdere analyse) en *NRC* (152 resultaten, waarvan zes geselecteerd voor verdere analyse). Omdat recente krantenartikelen niet voor *de Volkskrant* en *De Telegraaf* in de database Nexis Uni waren opgenomen, werden er aanvullende (recente) bronnen gezocht via het Google News portaal en corresponderende nationale krantenportalen zoals *Volskrant.nl* (twee resultaten geselecteerd voor analyse) en *Telegraaf.nl* (elf resultaten geselecteerd voor analyse). Artikels die niet inhoudelijk ingaan op het programma *Spoorloos* of op de achtergrond, het format of de visie van *Spoorloos* (bv. louter beschrijvende televisieaankondigingen) werden niet geselecteerd voor verdere analyse. Hetzelfde geldt voor krantenartikelen die betrekking hadden op *Spoorloos*-uitzendingen of gebeurtenissen zonder dat er een directe of indirecte link was met het thema van interlandelijke adoptie. De dataset bevat journalistieke stukken (zijnde opiniestukken, reflectieve stukken, interviews met betrokkenen, programmamakers of onderzoekers over *Spoorloos*) tot en met eind oktober 2022.

betrokkenen binnen een bepaald televisieformat vorm krijgen en via dat format worden ge(re)construeerd.

In de publieke programmaomschrijving van *Spoorloos* is opgenomen dat ‘Spoorloos zich richt op [zoektochten tussen biologische] verwanten die elkaar uit het oog verloren zijn of zelfs nog nooit hebben ontmoet’.⁴ Deze zoektochten vinden plaats met hulp van televisiemakers, journalisten en lokale contactpersonen in de landen van herkomst. Aanvankelijk zond *Spoorloos* vooral onderwerpen uit die verband hielden met historische gebeurtenissen. Het televisieprogramma ontstond in 1990 als een uitloper van *Adres onbekend*, een Nederlands radioprogramma uit 1970 (Vertegaal, 2000, p. 219), en werd voor het eerst uitgezonden op 2 februari 1990.

In een interview met het *Algemeen Dagblad* op de dag van de eerste uitzending stelde Han van der Meer, de bedenker en eerste presentator van het programma, dat *Spoorloos* ‘de spanning moet hebben van Wedden dat: halen ze het wel of halen ze het niet; het moet de emotie hebben van de Surprise Show en het ongewone en rechtstreekse van Adres Onbekend’ (Spoorloos zet iedereen, 1990, p. 11). Oorspronkelijk werd *Spoorloos*, het conceptueel ‘mengsel’ van verschillende (destijds bekende) entertainmentformats, live uitgezonden. Hierdoor werd de kijker thuis sterk betrokken in het ‘suspense’ narratief en werd hij actief deel van het zoekproces. Later werd dit ‘live’ aspect vaker uit ethische overwegingen (zie verder) vervangen door een ‘documentaire-achtige aanpak’,⁵ om vervolgens helemaal te verdwijnen.

Enkele jaren na de start van het programma verschuift de focus van historische gebeurtenissen naar zoekacties tussen verwanten (Vertegaal, 2000, p. 219). Vanaf 1993 komen biologische zoektochten geregeld centraal te staan. Zoekacties van (interlandelijk) geadopteerde personen vonden vermoedelijk voor de eerste keer plaats in 1994 (Hurkmans, 1994), en op frequentere basis vanaf 1995 (Vertegaal, 2000). Volgens Paul Vertegaal, destijds eindredacteur van *Spoorloos*, was deze evolutie midden jaren 1990 te wijten aan een toenemende maatschappelijke acceptatie van zoekvragen van geadopteerde personen die plaatsvond

4 Publieke programmaomschrijving *Spoorloos*: kro-ncrv.nl (geraadpleegd op 20 oktober 2022).

5 Zo werd er in 1996 door de programmamakers van *Spoorloos* besloten om het programma eens niet ‘live’ uit te zenden, maar te kiezen voor ‘een documentaire-achtige aanpak’. Dit werd bij ‘hoge uitzondering’ besloten aangezien de uitzending ‘voor de hoofdpersoon zo’n ingrijpend gebeuren’ was (Lammers, 1996).

voor de eeuwwisseling. Mede aan de grondslag van deze evolutie lag de publieke opkomst van verhalen van zoekende personen binnen de groep van zogenaamde ‘bevrijdingskinderen’: kinderen die voortkwamen uit vluchtige of onofficiële relaties tussen Nederlandse jonge vrouwen en geallieerde militairen tijdens de roes van de bevrijding. Verder zou de maatschappelijke evolutie richting aanvaarding van zoekvragen te wijten zijn aan ontwikkelingen binnen de journalistiek in de richting van het genre ‘intieme’ journalistiek (of wat nu geclassificeerd kan worden als ‘emotie televisie’, zie boven). Dit had mede tot gevolg dat het ‘maatschappelijk taboe’ van het niet afstammen van opvoeders of adoptieouders vanaf de jaren 1990 (stilaan) publiekelijk werd doorbroken (Vertegaal, 2000, p. 226).

Doordat de focus van de zoektochten gaandeweg werd verlegd naar personen buiten Nederland kreeg het programma een sterk transnationaal karakter. Hierdoor kan het programma thans worden gekarakteriseerd als een vorm van transnationale televisie, waarbij beelden van migratie en grensovergang (e.g. zoektochten, rootsreizen en herenigingen) worden beschouwd als vormen van transnationale media (cf. Iwabuchi, 2019, pp. 34 e.v.).

Midden jaren 1990 zouden er volgens *Spoorloos* jaarlijks zo’n 2.500 aanvragen bij de redactie binnenkomen (Lammers, 1996). Rond het jaar 2000 zou het programma ongeveer 200 familieherenigingen per jaar realiseren, waarbij het in bijna alle gevallen zou gaan over het herstel van contact tussen kinderen met hun biologische vader of moeder (Vertegaal, 2000, p. 219). Tijdens de beginjaren van *Spoorloos* zouden er voornamelijk jonge geadopteerde vrouwen tussen 14 en 30 jaar oud op zoek zijn gegaan naar biologische verwanten, met name biologische moeders (Vertegaal, 2000, p. 226).

Tot op heden heeft *Spoorloos* weinig aandacht gekregen binnen het academisch discours. Het programma werd (beperkt) besproken in academische discussies rond het belang van kennis van afstammings- en ontstaansgeschiedenis van geadopteerde personen, waarbij wordt aangenomen dat programma’s als *Spoorloos* dit belang onderstrepen (Hoksbergen, 1998, p. 30). Dit betekent niet dat *Spoorloos* ook afwezig bleef in het publiek discours. Sinds de beginjaren van het programma zijn de ethische aspecten van het format, de opzet en de werkwijze van *Spoorloos* onderhevig geweest aan kritische reflecties in (o.a.) geschreven media. Deze reflecties zijn onder meer afkomstig

van geadopteerde personen, belangenorganisaties die de belangen van geadopteerden behartigen, kijkers thuis en *Spoorloos*-programmamakers zelf. Het maatschappelijk doel van *Spoorloos* en diens bijdrage aan het hedendaags adoptiedebat vormt daarbij geregeld het onderwerp van discussie.

CONCEPTUEEL KADER: DE OPKOMST VAN HET 'KRITISCH' PERSPECTIEF IN ADOPTIESTUDIES

De kritische adoptiestudies ontstonden rond de eeuwwisseling als een (tegen)reactie of kritische reflectie op het brede veld van multi-, trans- en interdisciplinair onderzoek naar adoptie, ook bekend onder de verzamelterm 'adoptiestudies'. De toevoeging van de term 'kritisch' aan het bestaande onderzoeksveld impliceert de toevoeging van normatieve vragen over transnationale adoptie(praktijken) zelf en de ethische vraagstukken die deze praktijken oproepen (Homans et al., 2018, pp. 2 e.v.). Daarnaast worden gangbare ideeën rond familievorming die gestoeld zijn op biogenetisch essentialisme (e.g. het nucleair tweeoudergezin als maatschappelijke norm) binnen de kritische adoptiestudies aan de kaak gesteld (Homans et al., 2018, pp. 3 e.v.). Naast het stellen van bijkomende (kritische) vragen, worden er binnen de kritische adoptiestudies ook andere vragen gesteld (Homans et al., 2018, pp. 18 e.v.). Bijvoorbeeld, in plaats van een focus op al dan niet noodzakelijke verbeteringen van internationale adoptiewetgeving kunnen er vanuit 'adoptiekritisch' perspectief ook vragen worden gesteld over hoe deze wetgeving historisch tot stand is gekomen en welke ongelijkheden en (dominante) processen van kennisvorming daarbij een rol hebben gespeeld.

De bijdrage en reikwijdte van kritische adoptiestudies binnen de adoptiestudies is onderhevig aan academische discussie. Net als elke opkomende academische subgroep binnen het ruimer academisch veld van kritische sociale en culturele studies waarbinnen de subgroep is ontstaan, hebben auteurs die zich (al dan niet) verbonden voelen met kritische adoptiestudies (of soortgelijke subgroepen) de grenzen van deze 'kritische' subdiscipline proberen te definiëren. Mede door de focus van kritische adoptiestudies op de discursieve rol van taal en terminologie in het adoptiedebat, wordt een kritische kijk op adoptiestudies beschouwd als een noodzakelijk en gedifferentieerd onderdeel van adoptiestudies in ruime zin. In dit laatste (algemene) onderzoeksveld

wordt de totstandkoming van de dominante kennis rond bestaande adoptiediscoursen minder uitdrukkelijk bevestigd (Homans et al., 2018, pp. 6-7).

Het is daarbij belangrijk om te onderstrepen dat de kritische houding ten aanzien van adoptiepraktijken zich niet in een academisch-theoretisch vacuüm afspeelt, maar eveneens aanwezig is in de sociale en culturele belevingswereld van groepen en individuen. Adoptiekritische perspectieven komen niet alleen binnen theoretisch-academische discussies aan bod, maar eveneens in activisme, kunst, gesprekken tussen mensen, op televisie en in de krant. Ze kunnen zich bevinden in alle culturele uitingen van het maatschappelijke fenomeen van transnationale adoptie binnen de populaire cultuur, waaronder 'emotietelevisie', en zo het discours sturen en politieke effecten genereren (Saleminck, 2006, p. 24). Gezien de belangrijke culturele en maatschappelijke rol die *Spoorloos* al 30 jaar vervult, is het interessant om te kijken naar mogelijke ethisch-evaluatieve en adoptiekritische uitingen ten aanzien van het programma binnen de publieke perceptie.

In wat volgt worden twee onderwerpen thematisch besproken: eerst de publieke discussies omtrent de ethiek 'van' en 'in' *Spoorloos* en vervolgens de manier waarop *Spoorloos* een (al dan niet) kritische bijdrage levert aan (de maatschappelijke bewustwording van) ethische vraagstukken die transnationale adoptie oproept. De gekozen focus op ethiek is relevant, gezien de sterke link tussen ethiek en het kritisch adoptieperspectief (Homans et al., 2018). In de conclusie wordt er dieper ingegaan op de ruime onderzoeksvraag hoe *Spoorloos* zich globaal verhoudt tot de kritische adoptiestudies.

GEPERCIPIERDE ETHIEK 'VAN' EN 'IN' SPOORLOOS

De gepercipieerde ethiek 'van' en 'in' *Spoorloos* heeft betrekking op de ethische evaluaties van *Spoorloos* in ruime zin, zoals vervat in de publieke perceptie van het programma. Ethische evaluaties kunnen betrekking hebben op de inhoud van *Spoorloos*-uitzendingen zelf en verband houden met framing, format, voice-over, camerawerk, setting, vertelstijl, emotionele lading en boodschap. De betekenis van ethiek binnen al deze aspecten kan worden aangeduid als ethiek 'on screen' (of ethiek 'in' *Spoorloos*). Ethische evaluaties kunnen daarnaast ook betrekking hebben op ethische vraagstukken die achter de schermen plaatsvinden, aangeduid door ethiek 'off screen' (of ethiek 'van'

Spoorloos). Hieronder vallen bijvoorbeeld het postproductie editing werk, de wijze waarop een bepaalde uitzending tot stand is gekomen, de zorg en behandeling van geadopteerde personen en eerste familie tijdens het productieproces en ethische reflecties van de *Spoorloos*-programmamakers. Zowel 'on screen' als 'off screen' evaluaties zijn niet enkel afkomstig van de programmamakers zelf, maar ook van de kijkers thuis, van journalisten, wetenschappers en geadopteerde personen (die al dan niet aan het programma hebben deelgenomen). Daarbij is het onderscheid tussen ethiek 'on screen' en 'off screen' niet altijd helder te maken, omdat praktijken 'off screen' ook vaak een vertaling vinden naar praktijken 'on screen' en andersom. Om deze reden worden ethische evaluaties 'in' en 'van' *Spoorloos* hier in samenhang besproken.

De ethiek van het *Spoorloos*-televisieformat is sinds de beginjaren van het programma het voorwerp van (bescheiden) discussies onder de programmamakers en de publieke opinie. In 1994 zond *Spoorloos* één van haar eerste rootsreizen ooit uit, naar een weeshuis in Japan. Het programma was toen iets minder dan vijf jaar op televisie te zien. Naar aanleiding van de stille koersverandering van het programma (van gangbaar studiowerk naar sporadische rootsreizen van geadopteerde personen) werd programmamaker D. Petter geïnterviewd door *De Telegraaf*. Petter, die destijds het programma presenteerde, gaf aan dat de programmamakers 'al heel lang *Spoorloos* op een andere manier wouden maken' (Hurkmans, 1994). 'Toen we die brief van Y. [geadopteerde persoon uit Japan] kregen, kwamen we op het idee om de zoektocht nu eens niet vanuit de studio te laten plaatsvinden, maar zelf op reis te gaan.' Petter gaf aan dat ze zich heel betrokken en geëmotioneerd voelde bij het verhaal van Y., en dat zij na een week samen reizen het gevoel kreeg dat zij en Y. vriendinnen waren geworden. Als het van Petter zou afhangen, zouden er in de toekomst vaker rootsreizen plaatsvinden in het programma *Spoorloos*. 'Het is een heel respectvolle manier om een verhaal te vertellen', liet Petter optekenen in *De Telegraaf*, 'ik weet alleen niet of de KRO dat ook wil' (Hurkmans, 1994).

Een jaar later, nog steeds midden jaren 1990, uitte Petter, ondertussen oud-presentatrice van *Spoorloos*, persoonlijke ethische bezwaren rond het programmaformat in de media (Thissen, 1995). Aanleiding hiervoor was een studio-incident dat in 1995 had plaatsgevonden waarbij een eerste moeder uit Indonesië voor de camera was flauwgevallen van emotie, nadat zij haar dochter twintig jaar na de adoptie terugzag

in de *Spoorloos*-studio. De eerste moeder verbleef al enkele dagen in Nederland op uitnodiging van de KRO en de schijnbaar 'spontane' ontmoeting in de studio was in werkelijkheid geregisseerd (Thissen, 1995). Dit nam niet weg dat de eerste moeder onwel werd door emotie tijdens de effectieve hereniging met haar dochter. De geschrokken presentatrice, D. Petter, gaf aan erg aangedaan te zijn door wat zich in de studio had voorgedaan. Ook de dochter (die in tegenstelling tot de moeder niet voorbereid was op de gebeurtenis van hereniging in de studio) gaf een week na de uitzending aan nog erg verward te zijn. Petter uitte in het *Algemeen Dagblad* opluchting over het feit dat de presentatie van *Spoorloos* voor haar voorgoed voorbij was:

Ik heb er moeite mee dat er met emoties wordt gewerkt. Hoe integer en met hoeveel zorg je een programma ook maakt, het gaat nu eenmaal om de gevoelens die zo'n uitzending bij het publiek losmaakt. Ik merkte dat ik er meer moeite mee heb dan onze gasten. Blijkbaar zijn mensen al gewend geraakt aan emotionele bekentenissen op het televisiescherm (Thissen, 1995).

Een kanttekening bij bovenstaande gebeurtenis is dat de ethiek van/in emotietelevisie en realitytelevisie (en het bredere vraagstuk van exploitatie en journalistieke ethiek) in de jaren 1990 veel minder vergevorderd was dan vandaag het geval is (cf. Mast, 2013, pp. 402-403). Zoals de reflecties uit de vroege jaren 1990 aantonen, leefden er vanaf de start van het programma ethische vraagstukken omtrent het *Spoorloos*-format bij de programmamakers.⁶ Niet zelden gaven laatstgenoemden in de media aan zelf moeite te hebben met de emotionele aspecten van het programma.

In lijn met de ethische bekommernissen van de programmamakers werd het *Spoorloos*-format in de tweede helft van de jaren 1990 aangepast (Arends, 1996). Er was met name kritiek geuit op de beginpraktijken waarbij deelnemers onverwacht werden geconfronteerd met familieleden (Beekmans, 2000). Het 'emotietelevisie' format werd afgezwakt maar verdween niet.⁷ Ondanks het feit dat de focus op emotie in het

6 Zo stelde de bedenker van het programma (Han van der Meer) in 1990 dat *Spoorloos* vaak aanvragen krijgt voor onderwerpen die omwille van ethische redenen niet uit te zenden zijn (Berkenbosch, 1990).

7 Zo werd er door de destijds *Spoorloos*-eindredacteur verkondigd dat er 'nog steeds tranen vloeien' maar dat de nieuwe aanpak minder leidt tot 'een climax die door huilpartijen wordt beheerst' (Arends, 1996).

programma behouden bleef, werd het 'live-televisie' aspect enkele jaren later (toen *Spoorloos* zo'n tien jaar bestond) overboord gegooid. Aan de grondslag lag de drang naar meer intimiteit in de studio. Vertegaal, destijds eindredacteur van *Spoorloos*, liet voor *de Volkskrant* optekenen dat 'het niet past dat er tachtig mensen rond een persoon zitten die een intiem verhaal vertelt' (De Rek, 1999). Tegelijkertijd werden de ethische bekommernissen ten aanzien van het programma (in lijn met de huidige tijdsgeest) sterk gerationaliseerd. Zo werd er gesteld dat *Spoorloos* niet verantwoordelijk is voor de emoties die de zoektochten oproepen bij de betrokkenen: 'We zorgen wel voor goede begeleiding, maar onze eerste zorg is een goed programma' (De Rek, 1999).

Het is belangrijk om te onderstrepen dat ethische evaluaties van *Spoorloos* 'on screen' en 'off screen' niet noodzakelijk verband houden met vraagstukken van transnationale adoptie. Ze kunnen ook kaderen in vraagstukken van ethiek van/in realitytelevisie, zonder dieper in te gaan op de in *Spoorloos* weergegeven adoptiethematiek. Desondanks zijn ethische reflecties op *Spoorloos* wel geregeld verweven met vraagstukken en ethiek van/in transnationale adoptie. Wat dat laatste betreft, omschreef D. Bolt (die sinds de vroege jaren 1990 tot op heden deel uitmaakt van de *Spoorloos*-redactie) in 1996 in de media een voor de redactie 'hartverscheurend' tafereel tijdens een zoektocht in Colombia:

Het lijden van die vrouw was hartverscheurend. Zij begreep dat zij haar kind voor het laatst zag. Er werden wat formulieren ingevuld en daarmee was het bekeken. Die moeder was er een uit de velen. Op een afstandje heb ik ernaar staan kijken. Het meest dramatische moment was dat waarop zij haar kind uit handen gaf en vertrok. Ze keek nog eens om, een brok ellende, en verdween toen uit het zicht. Ik voelde me ooggetuige van een menselijke tragedie. Dat kind zou nooit weten wat ik nu had gezien. Onze chauffeuse kreeg het er te kwaad mee. Ze hield, toen we terugreden naar ons hotel in Bogota, niet meer op met huilen. Ik moest steeds denken aan mijn toen drie maanden oude zoon-tje David. Zo maar je kind moeten afstaan, omdat je geen mogelijkheden hebt het groot te brengen... (Lammers, 1996).

Langs de kant van (belangenorganisaties van) geadopteerden klonk er doorheen de jaren (aanwezige maar in omvang beperkte) publieke kritiek op de sensationele elementen van *Spoorloos*. Zo werd er in 2009 in het dagblad *Trouw* gesteld dat het 'triest is dat geadopteerden alleen via tv op zoek kunnen naar hun familie' (Westra, 2009).

Het format van *Spoorloos* werd daarbij omschreven als ‘publiekelijk geaccepteerd volksvoyeurisme’, hetgeen duidt op een kritische evaluatie van *Spoorloos* ‘on’ en ‘off’ screen. De emoties die het programma oproept, werden door de auteur van het opiniestuk, H. Westra, omschreven als niet-authentiek: ‘*Spoorloos* is een consumptieartikel geworden’. Het pijnpunt, volgens Westra, zit vooral bij het gegeven dat geadopteerde personen vaak geen andere manieren hebben om aan informatie over hun eerste families te komen, omdat de ‘betrokken instanties (adoptiebureaus, overheid, particuliere organisaties) onvoldoende mogelijkheden, tijd en geld hebben om aan de groeiende vraag naar zoektochten naar familieleden te kunnen voldoen’. Bovendien legt het programma volgens Westra druk op geadopteerde personen om ook via de televisie op zoek te gaan naar verwanten. Volgens het opiniestuk zouden (sommige) geadopteerde personen zelf dit effect ook wel omschrijven als ‘spoorloos-terreur’ (Westra, 2009). In recente mediaberichtgeving in de nasleep van de Nederlandse interlandelijke adoptiestop in 2021, uitte een geadopteerde persoon kritiek op het te rooskleurig beeld dat *Spoorloos* schetst over de praktijk van rootsreizen (Schottelndreier, 2022). Hierin zit impliciet een negatieve ethische evaluatie van *Spoorloos* ‘on screen’ vervat.

In oktober 2022 kwam *Spoorloos* sterk in opspraak wegens aan het licht gekomen misstanden waarbij minstens twee geadopteerde personen uit Colombia door het programma foutief werden herenigd (Smouter & Fit, 2022). De geadopteerde personen dachten dat zij via *Spoorloos* werden herenigd met biologische verwanten, maar van een biologische link bleek nadien geen sprake te zijn. Naar aanleiding van de journalistieke onthullingen omtrent de mismatches, verweten enkele geadopteerden die via *Spoorloos* naar verwanten hadden gezocht laatstgenoemde van nalatigheid en gebrekkige nazorg. Zo werd de praktijk van *Spoorloos* om niet automatisch een DNA-test af te nemen bij vermoedelijk genetisch verwante familieleden in het kader van een familiehereniging gehekel. Vanuit het oogpunt van *Spoorloos* is deze kritisch aan de kaak gestelde ‘off screen’ werkwijze enigszins verwonderlijk. Al in de jaren 1990 werd het belang van DNA-testen in *Spoorloos* door de programmamakers onderstreept (Arends, 1996). Het recente incident genereerde veel media-aandacht in Nederland.⁸ De presentator van het programma, D. Bolt,

8 Zie o.a. KRO-NCRV, 2022; Fit, 2022; Takken, 2022.

uite publiekelijk zijn medeleven.⁹ Eind 2022 werd er een extern onderzoek naar de oorzaken van de mismatches door *Spoorloos* ingesteld door de publieke omroep KRO-NCRV (van der Mee, 2022).

DISCUSSIES OVER HET MAATSCHAPPELIJK BELANG VAN SPOORLOOS

Nauw verbonden met de ethiek ‘van’ en ‘in’ *Spoorloos* zijn de publieke discussies over de maatschappelijke functie die het programma geacht wordt te vervullen, en zodoende wat de bijdrage is aan het hedendaags adoptiedebat. *Spoorloos* draagt via de wijdverspreide gecreëerde beeldvorming van transnationale adoptie in het algemeen en de praktijken van zoektochten, rootsreizen en identiteitsvorming in het bijzonder bij aan maatschappelijke bewustwording op meerdere gebieden. In deze sectie worden deze kwesties nader belicht.

In eerste instantie wordt verondersteld dat *Spoorloos*, vooral tijdens diens beginjaren, een belangrijke rol heeft gespeeld in (het doorbreken van het taboe over) het belang van kennis van de ontstaansgeschiedenis. Zo werd *Spoorloos* in dat verband reeds in de jaren 1990 door Hoksbergen beschouwd als ‘een symptoom van een belangrijke culturele en politieke ontwikkeling die uiteindelijk moet leiden tot het in de Grondwet opnemen van het artikel dat biologische ouders verplicht zijn hun nakomelingen te informeren over hun biologische achtergrond’ (Lammers, 1997). Docente en familietherapeute E.-M. van den Eerenbeemt noemde *Spoorloos* in geschreven media ‘een merknaam als krediet voor het zoeken naar je ouders’. Het programma droeg er volgens haar tot bij dat ‘het sterke individualistische denken in de jaren negentig plaats maakte voor familiedenken’ (Beekmans, 2000). *Spoorloos*-uitzendingen werden om die reden door van den Eerenbeemt voorgeschreven als verplicht lesmateriaal. Het kan worden aangenomen dat het programma in Nederland bijdroeg aan (en hand in hand ging met) het maatschappelijk, sociaal, cultureel en juridisch besef dat kennis van afstammingsinformatie belangrijk is voor vele mensen. Op die manier zou *Spoorloos* meer doen dan enkel entertainment of een informatief programma maken (KRO koestert, 1997). Deze visie op *Spoorloos* werd eveneens door de programmamakers onderstreept in de jaren 1990:

9 ‘Derk Bolt noemt mismatches *Spoorloos* ‘pijnlijk’ en vraagt om tijd voor onderzoek’, *NU-media* 18 oktober 2022.

Veel mensen zijn op zoek naar directe bloedverwanten: vaders, moeders, halfbroers, halfzussen. In heel Nederland gaat dat om enkele honderdduizenden mensen. Die verhalen verdienen gewoon meer aandacht (Arends, 1996).

Een tweede strekking in de discussies rond de maatschappelijke rol van *Spoorloos* bestaat erin dat het programma zeker wel ‘goede dingen doet’, doch diens maatschappelijke rol niet naar behoren vervult. Zo stelt auteur Westra dat, hoewel *Spoorloos* zeker een maatschappelijke bijdrage levert in het doorbreken van het taboe op afstamming, ‘niet het doorbreken van dit taboe maar het genereren van kijkcijfers het primaire doel is van het programma’ (Westra, 2009). Deze visie gaat eerder uit van een beperkte maatschappelijke bijdrage, omdat de negatieve effecten die het programma genereert (mogelijk) niet opwegen tegen de positieve, emancipatorische en taboedoorbrekende effecten van *Spoorloos*. Volgens dergelijke visie hanteert *Spoorloos* als doel om een ‘mooi’ programma te maken en niet om de moeilijkheden van geadopteerde personen die op zoek willen gaan naar hun biologische familieleden waarheidsgetrouw in beeld te brengen.

Wat het voorgaande betreft, hebben de *Spoorloos*-programmamakers doorheen de jaren aangegeven dat het programma niet altijd een realistisch beeld schetst van de werkelijkheid. De praktijk om dingen ‘mooier voor te stellen dan ze zijn’, lijkt gegrond te zijn in zowel ‘esthetische’ (‘het tot een mooier verhaal komen’)¹⁰ als ‘ethische’ overwegingen (‘de bescherming van betrokkenen’). Onderstaande quote van programmamaker Bolt toont dit goed aan:

Nog zo’n verhaal speelt zich af in Indonesië. Daar was ik op zoek naar de ouders van een geadopteerd meisje. Zij hadden twee leuke zoons en woonden in een prachtig dorpje. Die middag zouden de zoons optreden in het dorp en wij mochten filmen. Op het dorpsplein aangekomen gebruikten de jongens grote hoeveelheden drugs, vervolgens maakten ze – volledig verdoofd – vreemde bewegingen en aten ze stukken glas. Van twee leuke knullen veranderden ze in dansende krankzinnigen die meer en meer drugs gevoerd kregen om maar zo gek mogelijk te doen. Op televisie heb ik dat dorpsfeest maar een ‘cultureel evenement’ genoemd (Hamer, 2013).

¹⁰ Zo gaf Bolt aan dat *Spoorloos*-verhalen licht zijn geromantiseerd (Bockting, 2011).

De keuze om een rooskleurig beeld te schetsen over rootsreizen, en de mogelijke censuur die hieruit voortvloeit, kan dus niet alleen als onethisch worden gepercipieerd maar kan ook op grond van ethische overwegingen worden gemaakt. De programmamakers creëren in *Spoorloos* een programma dat in lijn ligt met de maatschappelijke boodschap die zij, of de publieke omroep, impliciet of expliciet willen uitdragen. De vraag die het voorgaande oproept, is welke boodschap dit is en of deze boodschap (ook) adoptiekritisch is?

Deze bijdrage kan geen antwoord bieden op de vraag hoe *Spoorloos* zich positioneert ten aanzien van de praktijk van transnationale adoptie. Wel kan er worden gekeken naar indicaties van adoptiekritiek vanuit het oogpunt van de programmamakers. Wat zeker is, is dat dit een heikel onderwerp betreft. Toen programmamaker Bolt zich in een publiek interview kritisch uitliet over adoptiepraktijken, kwam hier veel kritiek op van adoptieverenigingen die zich tegen Bolt keerden (Bockting, 2011). Bolt kwam enkele jaren later op zijn uitspraken terug in een interview:

Ik kwam toen net terug van een vrij slopende zoektocht in Zuid-Amerika. Aan boord van het vliegtuig had ik mensen gesproken die net een kind geadopteerd hadden en daar kreeg ik een beetje de kriebels van. Dat heb ik geëxtrapoleerd in dat gesprek. Dat was dom van mij. Pas toen besepte ik dat ik vaak de lastige adoptieverhalen meemaak. Dat vertroebelt de blik op de succesverhalen. En die zijn er bij *Spoorloos* ook genoeg (Bockting, 2011).

Wat deze quote aantoont is dat er voor publieke figuren als Bolt slechts beperkte manieren zijn om een adoptiekritische houding aan te nemen, gezien de gevoeligheid die dit soort publieke uitingen teweegbrengen. Hierdoor worden bepaalde gedragingen en meningen over adoptie (bv. over de achterliggende maatschappelijke ongelijkheid tussen landen) naar de buitenwereld toe mogelijk gefilterd om in lijn te liggen met de dominante sociale en culturele opvattingen over adoptie die niet of minder adoptiekritisch zijn.

Zo'n tien jaar voorafgaand aan de uitspraken van Bolt, gaf *Spoorloos*-eindredacteur Vertegaal aan voorstander te zijn van de evolutie waarbij 'het adopteren van een kind uit een armer buitenland over een niet al te lange tijd onmogelijk zal worden' (Vertegaal, 2006). Hij beseft daarbij dat 'adoptie mede een gevolg is van de grote kloof tussen arm en rijk' en ondersteunt de stelling dat er een einde moet komen aan

de onrechtvaardige situatie waarbij veel vrouwen in arme landen door economische omstandigheden gedwongen worden om afstand te doen van een kind. Tegelijkertijd vindt hij een verregaande adoptiekritiek ook utopisch: 'De kloof tussen arm en rijk zal ook de komende jaren op de hele wereld alleen maar groter worden.' De kernboodschap van Vertegaal was dat adoptie geen drama hoeft te zijn:

Geadopteerde kinderen benaderen ons weliswaar massaal met de vraag om op zoek te gaan naar hun biologische familie, maar dat doen ze geenszins met de bedoeling hun adoptie ongedaan te maken. De meeste kinderen hebben hun plek in Nederland goed gevonden en zijn eigenlijk het schoolvoorbeeld van geslaagde inburgering. Het beeld dat adoptiekinderen prima kunnen aarden, komt overigens overeen met onderzoeken die wereldwijd zijn uitgevoerd (Vertegaal, 2006).

Bovenstaande uitspraken bevatten (vroeg) vormen van adoptiekritische retoriek, maar net zoals bij de discussie over de ethische grenzen van *Spoorloos* wordt ook adoptiekritiek sterk gerationaliseerd door te verwijzen naar de ervaringen van *Spoorloos*-deelnemers enerzijds en naar de bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek anderzijds.

Spoorloos bleef populair, en publieke discussies over de maatschappelijke rol van het programma verdwenen ogenschijnlijk naar de achtergrond. Dit veranderde naar aanleiding van de recente incidenten met foute herenigingen, waardoor het maatschappelijk doel van *Spoorloos* wederom in vraag werd gesteld. Zo stelde hoogleraar geschiedenis M. Schrover in *NRC* dat het programma geen maatschappelijke taak heeft, maar puur een functie van entertainment vervult: 'Het is vermaak, bedoeld om zo veel mogelijk kijkers te trekken; blij herenigde geadopteerden – iedereen geroerd' (Takken, 2022). Dergelijke visie contrasteert met alternatieve en oudere publieke visies op *Spoorloos* als taboedoorbrekend, waarbij het format van het programma mogelijk op zichzelf beperkt adoptiekritisch staat ten aanzien van transnationale adoptie en het belang van afstammingskennis voor geadopteerde personen door *Spoorloos* – ondanks diens sensationeel televisieformat – op discursieve wijze in stand wordt gehouden.

CONCLUSIE: DE VERHOUDING VAN SPOORLOOS TOT DE KRITISCHE ADOPTIESTUDIES

Spoorloos, een Nederlands emotie televisieprogramma over zoektochten van (o.a.) transnationaal geadopteerde personen, draagt al 30 jaar bij tot de beeldvorming rond transnationale adoptie. Sinds de beginjaren van het programma, tot op heden, is de ethiek ‘van’ en ‘in’ *Spoorloos* het onderwerp geweest van publieke discussie. Verschillende actoren, zoals kijkers thuis, onderzoekers, geadopteerde personen, belangenorganisaties en de programmamakers zelf, hebben hier een bijdrage aan geleverd. De maatschappelijke (naast louter entertainende) functie die *Spoorloos* (al dan niet) zou vervullen in het adoptiedebat, is eveneens gecontesteerd.

In deze bijdrage stond de vraag centraal hoe (en in welke mate) de publieke percepties rond de maatschappelijke rol van *Spoorloos* in het adoptiedebat (ondanks het ‘mainstream’ karakter van het programma) elementen bevatten die als adoptiekritisch kunnen worden beschouwd. Hiervoor werd gekeken naar de publieke perceptie van *Spoorloos*. Kritische adoptiestudies vormden het conceptueel kader waardoor de publieke perceptie van *Spoorloos* werd geanalyseerd. Kritische adoptiestudies zijn een opkomend subdomein binnen de adoptiestudies die focussen op de lang als vanzelfsprekend beschouwde achterliggende dynamieken en structurele ongelijkheden binnen de totstandkoming en instandhouding van transnationale adoptie(praktijken).

In zekere zin kan *Spoorloos* worden beschouwd als een culturele en maatschappelijke media-actor die op een eigen manier heeft getracht om tegen dominante veronderstellingen en kennis omtrent adoptiepraktijken in te gaan, met het genereren van politieke effecten tot gevolg (Salemink, 2006, p. 24). Een voorbeeld van een dergelijk politiek gegeneerd effect is het publiekelijk onder de aandacht brengen van het belang van kennis van de ontstaansgeschiedenis voor geadopteerde personen. Daarnaast heeft *Spoorloos* publieke reacties teweeggebracht die als adoptiekritisch kunnen worden omschreven. Op die manier fungeerde het programma als een katalysator voor het kenbaar maken en verspreiden van een alternatief, meer adoptiekritisch, discours binnen de media.

Tegelijkertijd is de mate van adoptiekritiek vanuit de *Spoorloos*-programmamakers zelf ogenschijnlijk beperkt gebleven, mogelijk als

gevolg van de gevoeligheden rond adoptiekritische uitspraken door de makers binnen het publieke domein. Dit kan erop wijzen dat de kritische adoptiestudies, als een subgroep van adoptiestudies, zich nog niet, of slechts beperkt, in mainstream discourses bevinden. Adoptiekritiek, bijvoorbeeld onder de vorm van het publiekelijk aan de kaak stellen van financiële, culturele en sociale ongelijkheden tussen adoptielanden van herkomst en landen van ontvangst, is mogelijk eerder impliciet dan expliciet aanwezig tussen de (deels gescripte en gero-mantiseerde) lijnen van *Spoorloos*-beelden door. Vanuit het standpunt van de *Spoorloos*-programmamakers is deze schijnbaar voorzichtige en ambigue verhouding tot wat we de 'kritische adoptiestudies' noemen, begrijpelijk. Uit de geanalyseerde persberichten blijkt dat *Spoorloos* zeker begaan is met de kwestie, maar verder een beperkte activistische rol vervult. Het programma lijkt er in de eerste plaats naar te streven om boeiende en maatschappelijk relevante verhalen te vertellen. Dit betreft persoonlijke verhalen met mooie kanten en schaduwkanten, in constante afwisseling, voor de geadopteerde persoon zelf en voor alle bij diens adoptie betrokken actoren.

HET LEVENVERHAAL ROND VERTELD: VOORBIJ LINEAIRE IDENTITEITSVORMING

Lies Wesseling

Transnationale adoptie zadelt geadopteerden op met een uiterst complexe identiteitsproblematiek, met name wanneer de adoptie ook een transraciale dimensie heeft. Als ‘internal outsiders’ of ‘outsiders within’ behoren ze niet langer tot de etnische groep waarvan ze afstammen, noch tot de – doorgaans witte – bevolkingsgroep waarin ze zijn terechtgekomen. Daarbij komt dat westerse identiteitsvorming veel waarde hecht aan oorsprong en ontwikkeling volgens een wetenschappelijk ontworpen lineair parcours richting ‘volwassenheid’, ook al laat dit einddoel zich moeilijk definiëren.¹ De oorsprong van geadopteerden is echter niet enkelvoudig te bepalen. Dat betekent dat hun omvorming tot een westers neoliberaal subject dikwijls wordt beschouwd als een parcours met hindernissen, wat intensieve ontwikkelingspsychologische bemoeienis uitlokt. Deze interventies in adoptiegezinnen impliceren een diffuse, moeilijk grijpbare machtsongelijkheid tussen wetenschappelijk geschoolde deskundigen en leken.

Tot op een bepaalde hoogte moeten alle moderne westerse burgers zich een weg banen door deze *power mist*. De neoliberale westerse samenleving is een gepsychologiseerde samenleving, die alle problemen vertaalt in individuele problemen, op te lossen door individuen, idealiter onder deskundige begeleiding. Er is nauwelijks een andere

¹ In haar boek *Why grow up?* toont Neiman (2016) aan dat er aanzienlijke verwarring heerst over wat volwassenheid zou moeten inhouden in het Westen. Als einddoel van individuele ontwikkeling lijkt het eerder een soort verdwijnpunt: het is onduidelijk wanneer je het hebt bereikt en zelfs of je het wel wil bereiken.

wetenschappelijke discipline te noemen die haar perspectieven en begrippen zo diep heeft ingeprent in het alledaagse leven als de ontwikkelingspsychologie. Deze discipline heeft de vocabulaires gemunt waarin moderne burgers zichzelf begrijpen en uitdrukken.² Dit kent een niet te onderschatten macht toe aan de zogenaamde 'psy-experts', een verzamelnaam voor pedagogen, pediaters, psychotherapeuten, gezinstherapeuten en psychiaters, die na de Tweede Wereldoorlog steeds meer terrein hebben gewonnen. Dat is niet bepaald onopgemerkt gebleven. Foucault-adept Jacques Donzelot stelde als eerste de normatieve impact van deze deskundigen aan de kaak in *La police des familles* (1977), een werk dat veel weerklank vond onder Nederlandse maatschappijcritici. Zij introduceerden de term 'het psy-complex', naar analogie van de oudere term 'het militair-industrieel complex': beide termen verwijzen naar onontkoombare kaders die burgers inkapselen terwijl de tralies van hun kooi tamelijk onzichtbaar blijven (Ingleby, 1985; Howell, 2006, pp. 85-111). Deze inzichten leidden tot de oprichting van het tijdschrift *Psychologie en Maatschappij* in 1980, dat zich de ontrafeling van het psy-complex tot doel stelde. Donzelot kreeg een waardige opvolger in de Britse wetenschapspsycholoog Nikolas Rose, die in invloedrijke publicaties zoals *The Psychological Complex: Psychology, Politics and Society in England, 1869-1939* (1984), *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self* (1989) en *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power and Subjectivity in the Twenty-First Century* (2006) de nauwe verwevenheid tussen de popularisering van de psychologie en de neoliberale markteconomie blootlegde.

JE EIGEN VERHAAL VERTELLEN

Ook geadopteerden hebben een vaste plaats binnen het psy-complex. Voor hen is er geen ontkomen aan de surveillance van de psychologiserende blik. Moderne adoptie wordt langs verschillende lijnen beheerst door psy-deskundigen. De Nederlandse staat verplicht adoptieouders tot het volgen van een adoptie cursus, waarin de hechtings-theorie van John Bowlby een belangrijke plaats inneemt. Nog voordat het adoptiekind is gearriveerd, leren ouders zodoende om vanuit een psychologisch perspectief naar hun lang verwachte gezinslid te kijken. Is het kind eindelijk aangekomen, dan is langdurige coaching en

2 De socioloog Abraham de Swaan stelde dat moderne burgers 'geprotoprofessionaliseerd' zijn. Ze kijken als het ware naar zichzelf door de bril van een deskundige, die hun pad zo dikwijls kruist (De Swaan, 1989, p. 252).

counseling geen uitzondering. Psy-deskundigen domineren ook de wetenschappelijke literatuur over geadopteerden, die zich uitsluitend richt op het post-adoptietraject.³ De geopolitieke ongelijkheden die de pre-adoptietrajecten bepalen blijven daarmee goeddeels buiten beeld in de ontvangende landen. De deskundige interventies perken de ruimte voor zelfbepaling en zelfexpressie van geadopteerden aanzienlijk in. Geadopteerden komen immers voornamelijk als ‘adoptiekinderen’ in beeld in het ontwikkelingspsychologisch vertoog, waarbij ze als het ware worden bevroren in een eeuwige jeugd en in de daarmee gepaard gaande onmondigheid. Volwassen geadopteerden die zelf hun adoptie-ervaring willen benoemen, vonden tot voor kort nauwelijks gehoor. Volgens de redacteuren van de baanbrekende publicatie *Outsiders Within: Writing on Transracial Adoption* (Oparah et al., 2006, p. 1) hebben de experts hen in belangrijke mate het woord ontnomen:

These ‘experts’ have been the ones to tell the public – including adoptees – ‘what it’s like’ and ‘how we turn out’. Despite our numbers and the radical way we have transformed the color and kinship of white families, the voices of adult transracial adoptees remain largely unheard.

Het is een worsteling voor geadopteerden om zelf hun ervaringen te vertolken, niet alleen omdat ze al benoemd zijn door anderen voordat ze de publieke fora betreden, maar ook omdat er nauwelijks voor de hand liggende vormen voorhanden zijn die passen bij hun meervoudige levensverhalen. Toegang verwerven tot publieke fora – op zich al moeilijk genoeg – is één ding, je eigen stem vinden een ander. Psychologiserende vocabulaires brengen hun eigen mogelijkheden maar vooral hun beperkingen met zich mee. Het extreme individualisme van de psychologische blik strookt niet met het maatschappelijk activisme van kritische geadopteerden, die de geopolitieke en maatschappelijke ongelijkheden die transnationale en transraciale adoptie mogelijk maken aan de orde willen stellen. Om nogmaals de inleiding van *Outsiders Within* (p. 13) te citeren:

3 Het is geen toeval dat de twee adoptiehoogleraren die Nederland rijk zijn beide psychologen zijn, hoewel René Hoksbergen sociaal psycholoog is en Femmie Juffer ontwikkelingspsycholoog. Het eerste specialisme impliceert een grotere openheid voor de rol van sociale factoren in de ontwikkeling van individuen.

Many of the scholars, writers, and artists gathered in this anthology are involved in building a global transracial adoptee community. We are gathered together to struggle collectively for dignity and self-determination. We are determined to make connections between personal struggles and broader movements for peace and social justice.

Anders gezegd, geadopteerden willen niet zozeer hun hoogst individuele stem vinden, die hun hoogst persoonlijke situatie zou uitdrukken, maar verhalen vertellen die hen met elkaar kunnen verbinden als personen die vergelijkbare maatschappelijke condities delen. Dit doel verdraagt zichzelf slecht met de individualiserende blik van ge-psychologiseerde westerse ontvangende landen.

Daarbij vinden geadopteerden nog een andere blokkade op hun weg naar zelfbepaling en zelfexpressie, die niet alleen voortkomt uit ontwikkelingspsychologische vertogen, maar ook uit de vertelconventies van autobiografisch schrijven. Deze conventies dicteren dat het levensverhaal naar een vervullend, zingevend einde moet toewerken. Als neoliberal subject moet je op een gegeven moment je ontwikkelingsstoornissen de baas worden, net zoals een autobiografie of een Bildungsroman eindigt met het bereiken van een zekere stabiliteit van waaruit men een positie in de samenleving kan innemen, met alle daarbij horende verantwoordelijkheden.

Dit lineaire ontwikkelingsmodel is inmiddels op allerlei manieren bekritiseerd. Zo stelde Erica Burman dat deze lineaire opvatting van identiteitsvorming nauw aansluit bij het westers vooruitgangdenken en superioriteitsbesef. Deze ideologisch beladen noties werden zwaar gelogenstraft door de dekolonisatieprocessen die zich voltrokken in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog (Burman, 2017). Hedendaagse 'life writing' praktijken hebben dan ook diverse boeiende vertelexperimenten opgeleverd die uit dit lineaire patroon breken om een zelf te enceneren dat fluïde en meervoudig blijft, en telkens weer oude problemen in nieuwe gedaantes voorstelt, of nieuwe problemen in oude gedaantes. De biopic over Bob Dylan, *I'm not There* (2007), bijvoorbeeld, probeert recht te doen aan Dylans ongeëvenaard vermogen om zichzelf telkens opnieuw uit te vinden door de hoofdpersoon te laten spelen door zes verschillende acteurs. Ieder van hen belichaamt een specifiek Dylan-persona zonder enigszins op hem te lijken, met uitzondering van Cate Blanchett, de enige die een sprekende gelijkenis met Dylan

neerzet. Ook geadopteerden hebben een vitale bijdrage geleverd aan deze speurtocht naar nieuwe autobiografische vormen, zoals Jane Jeong Trenka in *The Language of Blood* (2003), memoires die voortdurend heen en weer pendelen tussen Zuid-Korea en Minnesota zonder een rustpunt te bereiken. Een pendelbeweging die literair wordt vertaald in een voortdurende afwisseling tussen rechtstreeks gerapporteerde herinnering en lyrische, evocatieve passages. Ook kan men denken aan de autobiografische films van Deann Borshay Liem, die in *First Person Plural* (2000) en *In the Matter of Cha Jung Hee* (2010) de ingewikkelde situatie aankaart dat ze als kind in een Koreaans weeshuis is verwisseld met een ander meisje, Cha Jung Hee, die op het punt stond om geadopteerd te worden door een Noord-Amerikaans echtpaar toen Cha Jung Hees vader haar plotsklaps uit het weeshuis weghaalde. Om de aspirant-ouders niet teleur te stellen, kregen ze een ander kind, waarbij met identiteitspapieren werd geknoeid, een situatie die helaas allesbehalve uniek is. Cha Jung Hee blijft Deann Borshay Liem zodoende achtervolgen als een soort schaduw-ik dat ze tot dusverre niet heeft weten vast te pinnen.

EEN AUTOBIOGRAFISCH EXPERIMENT

Om een concreter beeld te schetsen van de uitdagingen waarvoor geadopteerden komen te staan wanneer ze hun verhaal vertellen, wil ik stilstaan bij een bundel levensverhalen van geadopteerden, gereedigd door adoptieprofessor René Hoksbergen, getiteld *Vertraagde start: Geadopteerden aan het woord* (2007). De titel van deze verzameling verhalen slaat gelijk al een psychologiserende toon aan: geadopteerden zouden allen vertraging oplopen in het parcours richting volwassenheid door hun moeizame start in het leven. Dit suggereert dat er slechts één maatgevend ontwikkelingspsychologisch parcours is gegeven, waar geadopteerden per definitie van zouden afwijken. De bundel bevat zestien levensverhalen van Nederlandse geadopteerden, verteld in hun eigen woorden. Vijftien van de zestien lijken sterk op elkaar. Ze conformeren allemaal aan een chronologische volgorde, zoals gebruikelijk in autobiografisch schrijven. De verhalen openen met de omstandigheden waarbinnen hun adoptie zich voltrok (voor zover bekend), gevolgd door de uitdagingen die de vertellers ondervonden tijdens hun adolescentie. Het sluitstuk van de verhalen presenteert de strategieën waarmee ze hun uitdagingen zijn aangegaan. De vertellers conformeren zodoende aan de psy-norm dat je moet ‘werken’ aan je

problemen teneinde een zeker evenwicht te bereiken. Regelmatig hanteren de vertellers psychologische begrippen om zichzelf te duiden. Het vierde verhaal in de bundel, bijvoorbeeld, draagt de titel 'Incomplete nature, Incomplete nurture', die refereert aan de hamvraag in de ontwikkelingspsychologie: wordt onze ontwikkeling bepaald door onze genetische aanleg of door onze opvoeding? Door hun sterke onderlinge overeenkomsten demonstreren deze vijftien verhalen dat de uitnodiging om je levensverhaal zelf te vertellen niet automatisch nieuwe weergaven genereert die substantieel verschillen van de verhalen die de deskundigen vóór hen hebben verteld.

Echter, één hoofdstuk in dit boek onderscheidt zich van alle anderen, omdat het volledig breekt met de vertelconventies van autobiografisch schrijven. Volgens *Le pacte autobiographique* (1975) van de literatuurwetenschapper Philippe Lejeune wordt dit genre bepaald door het zogenaamde 'autobiografische pact', dat wil zeggen de stilzwijgende gedeelde veronderstelling tussen auteur en leespubliek dat de persoon wiens naam op het kaft van het boek staat (de schrijver van vlees en bloed), de ik-verteller in het boek, en de 'ik' waarover het verhaal wordt verteld één en dezelfde persoon zijn. Aan het begin van het verhaal is er een grote temporele afstand tussen het vertellende ik en het vertelde ik, met een volwassen zo niet bejaarde verteller die terugblijkt op vroegere episodes. Naarmate de vertelling vordert wordt deze afstand steeds kleiner, tot het vertellende ik en het vertelde ik met elkaar samenvallen: dat is het einde van de autobiografie. Dat samenvallen heeft iets van vervulling in zich die aan de pure chronologie ontstijgt: na vele hindernissen te hebben overwonnen bereikt het zelf eindelijk een zekere eenheid en vaste vorm.

Dit alles gaat echter niet op voor het hoofdstuk 'De vrijbrief' van Kim Buntsma, geadopteerde uit Indonesië. Het verhaal maakt al snel duidelijk dat de auteur, het vertellende ik, en het vertelde ik niet zomaar samenvallen. De ik-verteller (die pas later in het verhaal een naam krijgt) is een wetenschappelijk onderzoeker in de linguïstiek, die vertelt over haar beroepsmatige betrokkenheid bij een persoon die 'Kees' heet. Deze Kees is vanaf zijn geboorte onderwerp geweest van een longitudinaal onderzoek naar taalontwikkeling. Onderzoekers hebben hem jarenlang gevolgd met camera's en bandrecorders, met de instemming van zijn ouders, die daar echter wel een voorwaarde aan hebben gesteld: er mag niets worden gepubliceerd over al deze observaties totdat Kees 26 jaar oud is. Op dat moment moeten de onderzoekers hem informeren over

zijn rol in hun onderzoek, en alleen met Kees' toestemming mogen de resultaten vervolgens worden vrijgegeven. Met andere woorden, het is aan Kees om de 'vrijbrief' te geven voor publicatie van de onderzoeksresultaten. Met een vrijbrief kan je iemand machtigen om iets te doen, maar ook ergens van vrij te stellen. Die dubbele betekenis van de titel ontvouwt zich in de loop van het verhaal.

'De vrijbrief' opent op het moment dat Kees de kritieke leeftijd van 26 jaar heeft bereikt. Geen chronologisch verhaal dus hier, dat verloopt van vroege kindsheid naar volwassenheid. Kees is al volwassen, evenals de verteller, die belast is met de taak om Kees op de hoogte te brengen van zijn onwetende hoofdrol in hun onderzoek. De verteller besluit om zich van deze taak te kwijten middels een brief aan Kees. Een lastige opdracht, want hoe vertel je een volwassen man dat een onderzoeksteam *en detail* op de hoogte is van zijn volledige levensloop? En hoe voorkom je dat 26 jaar onderzoek voor niets zal zijn, wanneer Kees geen toestemming geeft tot publicatie? Het grootste deel van dit hoofdstuk gaat op aan een beschrijving van de vele pogingen die de verteller onderneemt om haar boodschap in de juiste termen en op de juiste toon te verwoorden. De ene brief na de andere wordt geproduceerd en vervolgens verscheurd. Ten einde raad zoekt de verteller haar heil buitenshuis, achter een computer in de openbare bibliotheek, in de hoop dat de juiste woorden haar daar eindelijk zullen invallen. Helaas, ook daar lukt het niet, dus dan maar even een pauze nemen. Op dit moment heeft de verteller inmiddels onthuld dat het hier inderdaad om een 'zij' gaat en dat onderzoekspersoon Kees de familienaam 'Buntsma' draagt. Wanneer de verteller terugkeert naar haar computer na een korte pauze blijkt dat zij 'Kim' heet, want er staat een boodschap op haar scherm voor Kim van Kees, die haar ontlast van haar moeilijke opdracht: een vrijbrief dus. Kees vertelt Kim dat hij al op de hoogte is van het onderzoek en daarbij geeft hij tevens zijn toestemming voor publicatie. Hij machtigt Kim tegelijkertijd. De vrijbrief wordt afgerond met een limerick (p. 202):

Er was eens een slager uit Gouda
Die zat om de tafel zijn vrouw na.
Ach, zei ze heel vief alles is relatief
Als ik iets harder loop zit ik jou na.

De vrijbrief wordt afgesloten met de mededeling: ‘Als je omkijkt, sta ik achter je’ (p. 203). Terwijl de verteller bezig is om de computer af te sluiten, duikt een derde persoon plotsklaps op. Iemand tikt Kim op de schouder: een vrouw van 27 jaar met lang gitzwart haar. Dit zijn de uiterlijke kenmerken van de auteur Kim Buntsma, die op het moment van publicatie 27 jaar oud is en zoals andere Indonesische vrouwen (lang) gitzwart haar heeft. Deze vrouw geeft de verteller Kim de stapel papieren terug die ze had laten slingeren in de mensa van de openbare bibliotheek, waar Kim verstrooiing zocht: haar vele pogingen om een brief aan Kees te componeren. Je zou kunnen zeggen dat ook dit personage machtigt: ze machtigt tot het schrijven van het verhaal ‘De vrijbrief’ zoals het in de bundel *Vertraagde start* is verschenen.

Al lezend wordt het steeds duidelijker dat de auteur verschillende eigenschappen van zichzelf heeft gedistribueerd over de drie hoofdrolspelers in het autobiografisch pact, namelijk de 26-jarige Kees, die de achternaam Buntsma draagt, de ik-verteller die Kim heet en het personage dat pas op het allerlaatst optreedt om Kim op de schouder te kloppen en uiterlijke kenmerken van de auteur draagt. Deze drie personen machtigen en ontlasten elkaar. Ze zijn van elkaar afhankelijk en stellen elkaar in staat om daden te verrichten. Met een technische term zou je kunnen zeggen dat er sprake is van ‘distributed agency’ over drie verschillende modaliteiten van één persoon.⁴ Omdat het hier om telkens andere verzamelingen van eigenschappen gaat, kunnen deze drie niet zomaar een eenheid vormen. Het verhaal werkt niet toe naar een versmelting, maar eindigt met een onoplosbare paradox of aporie. Wie onderzoekt nu eigenlijk wie? Wie is onderzoeker en wie is proefpersoon, wie is subject en wie is object? Wie machtigt wie en wie ontlast wie?

‘De vrijbrief’ is een literair experiment dat de geleefde ervaring van goedbedoelde, niet-aflatende surveillance en controle vertolkt, alsmede de aanhoudende strijd om je te ontworstelen aan deze positie met de middelen die de westerse samenleving je in handen speelt: door middel van een goede opleiding zelf onderzoeker worden en jezelf zodoende transformeren van object in subject van onderzoek. Zo

4 Deze term wordt dikwijls gebruikt door onderzoekers die affiniteit hebben met ‘post-humanisme’, zoals Bruno Latour en andere vertolkers van de ‘actor network theory’, zie bv. Enfield & Kockelman (2017). De term wordt doorgaans gebruikt om uit te drukken dat zelfbepaling geen exclusief menselijke eigenschap is. In het geval van ‘De vrijbrief’ wordt ‘agency’ gedistribueerd over verschillende actoren binnen één psyche.

eenvoudig gaat dat echter niet. Kees en Kim blijken in belangrijke mate inwisselbaar en gijzelen elkaar in een oneindige achtervolging rond de tafel. Je zou dit kunnen interpreteren als een zinnebeeld voor de paradoxale positie van geadopteerden als ‘outsiders within’, zowel gemarginaliseerd als geprivilegieerd, ingesloten en buitengesloten, subject en object, ingesloten in een oneindige cirkelgang tussen Noord en Zuid, Oost en West.

Het individu is niet één of onverdeeld, zo suggereert dit uitzonderlijke levensverhaal. Er is geen unieke essentie die we moeten ontdekken via introspectie, psychotherapie, *root journeys*, enzovoort. Dubbelzinnigheden, onoplosbare paradoxen en meervoudige identificaties zijn er niet om te worden weggesaneerd. In plaats daarvan zoekt deze bijdrage naar een literaire vorm die meerduidigheid en meervoudigheid omarmt. Anders gezegd: ‘De vrijbrief’ probeert een literaire ruimte te scheppen waarin verschillende modaliteiten van het zelf naast elkaar mogen voortbestaan en met elkaar in gesprek kunnen treden.

Dit metafictionele aspect van het verhaal behoeft nog enige toelichting. In de openingzin rept de ik-verteller van een cadeau dat haar oom Theo haar heeft geschonken, een boek getiteld *The Speech of Angels*. Voor de verteller is dit geschenk ‘genoeg voor mij om te weten dat Theo mij aanvoelt’ (p. 177). In de slotscène van het verhaal keert deze uitdrukking nog een keer terug, wanneer de vrouw met lang gitzwart haar Kim op de schouder tikt en haar haar stapel papieren teruggeeft. Kim bedankt de vrouw hartelijk en zegt ‘je bent een engel’... (p. 203). Het gaat hier om intertekstuele verwijzingen naar een roman van Sharon Maas, getiteld *The Speech of Angels* (2003). Deze roman vertelt een adoptieverhaal over een straatarm meisje in India, Jyothi, dat na het overlijden van haar moeder wordt geadopteerd door een Duits echtpaar. Van meet af aan is het duidelijk dat Jyothi over een uitzonderlijk muzikaal talent beschikt. Eenmaal gearriveerd in het Westen krijgt ze alle kansen om dit te ontwikkelen. Daarmee brengt ze het tot een gevierd concertvioliste onder de artiestennaam Jade. Jade wordt haar nieuwe persona, die haar wegvoert van de deprivatie en trauma’s die Jyothi’s lot waren. Toch brengt haar succes haar geen gemoedsrust of bevrediging. Integendeel, er is eerder sprake van *Erkranken am Erfolg*, lijden onder je succes. Ze voelt zich verscheurd tussen Jyothi en Jade, tussen verschillende identiteiten, culturen en continenten, zodat ze op zoek blijft naar ‘the speech of angels’. Kort gezegd is dit een metafoor voor de taal der talen: muziek. Meer in het bijzonder draait

deze roman om de speurtocht naar een artistieke, haast bovenaardse taal die deze verschillen kan articuleren en bevatten, zonder dat de een de ander uitwist. Ook 'De vrijbrief' is een speurtocht naar zo'n esthetische vorm voorbij de wetenschappelijke of therapeutische blik die verschil wil oplossen in eenheid. De esthetische vorm verheft het individuele tot het transindividuele, zodat kijkers, luisteraars en lezers zichzelf erin kunnen terugvinden. Juist in het openbreken van het autobiografische pact verbindt het persoonlijke worstelingen met de bredere maatschappelijke conditie van het psy-complex effectiever dan verhalen die weergeven hoe men er al dan niet in geslaagd is om zich aan te passen aan sociaal-politieke condities die verder voor lief worden genomen.

Transnationaal en transraciaal geadopteerden hebben geen psy-deskundigen nodig om 'te worden wie ze zijn', om een gevleugelde uitdrukking aan te halen. Zij beschikken namelijk over een geheel eigen vorm van deskundigheid: ze zijn experts in verschillen, omdat ze zich noch met de context van afkomst, noch met de context van aankomst kunnen vereenzelvigen. Dat maakt ze tot evenwichtskunstenaars die voortdurend verschillende identificaties tegen elkaar moeten afwegen. Deze expertise vormgeven en verspreiden, in plaats van te behandelen als een stoornis waar je van moet genezen, leidt tot begrip van het transindividuele in het individuele, niet omdat we uiteindelijk allemaal hetzelfde zijn, maar omdat we uiteindelijk allemaal verschillen, van elkaar en van onszelf.

HET VERLANGEN NAAR REMATRIËRING: DE WEG VAN EEN ACTIVIST VOOR COLLECTIEVE GENEZING

Yennifer Dallmann Villa

*Vertaald uit het Engels naar het Nederlands door Wout van Gelder,
Charlotte Paauwe & Marcia Engel*

Transnationale adoptie heeft een kunstmatige scheiding gecreëerd. Het heeft mij met geweld ontworteld van mijn grondgebied. Het heeft geprobeerd om mij te veranderen in een andere nationaliteit en mij te verbinden met een vreemde afkomst. De band met mijn geboorteplaats, mijn oorsprong, gaat dieper dan een natiestaat. Mijn leven was niet meer van mij, ik werd een functie. Ik werd gestuurd om het kind van een buitenlands echtpaar te zijn. Mijn lichaam werd gekoloniseerd door de transnationale adoptiehandel. Maar mijn voorouders waren gekoloniseerd en zij waren zelf de kolonisatoren. Dus dit keer weigerden we.

Ik weigerde, toen ik tegen de vogels bleef praten en naar de wind bleef luisteren, om de pijn in mijn borst te verzachten. Ik weigerde, toen ik voor het eerst heilige rook vormde met mijn handen, in een land zo ver weg, met wortels zo afgesneden dat alleen de wind mijn waarheid kon dragen. Mijn voorouders riepen me naar huis. En ik volgde. Ze leidden me naar de Temazcal, naar Abuela Gloria in het Andesgebergte rond Medellín.¹ De metropool waar ik vandaan kwam en die mijn familie vóór mij had verkend. Ik dacht dat ik mijn familie zou vinden en mijn

¹ Abuela 'grootmoeder' Gloria González of Nanantzin Atekokolli is therapeute volgens inheemse Amerikaanse tradities (<https://www.abuelagloria.org/quien-soy/>).

weg terug zou vinden. Ik dacht dat ik mijn moeder, mijn broers, zussen en mezelf zou terugzien en dat deed ik ook. Ik zag mijn grootmoeder en zag de bron van mijn leven. Maar de pijn van de scheiding, de verloren jaren en de pijn van het niet spreken van dezelfde taal — zelfs toen mijn Spaans beter werd — overspoelden mijn leven. Het herenigen van families was niet genoeg voor mij. Het was slechts het begin, een onderdeel. Deze scheiding waaronder ik leed door transnationale adoptie was groter dan mijn eigen levensverhaal. Het is groter dan één enkel verhaal. En de wond was dieper dan dit ene leven. Abuela Gloria nodigde me uit om naar Temazcal te gaan en ik volgde. Zij leidde de verbintenis met mijn voorouders, ze zaten bij me, ze waren overal, terwijl ik in de aarde was, in de rook en in de duisternis. Ik legde mijn hoofd neer, ik greep de aarde, ik voelde het gras, de kou, het water, en toen de tranen kwamen, liet ik los. Ik wist op dat moment dat ik thuis was, reisde naar De Berg en beloofde haar vier jaar van mijn leven. Ik vroeg om geaard te zijn, ik huilde, raasde en verlangde ernaar om in de armen van mijn thuis te zijn, als de persoon die ik was voordat de adoptie kwam en ik werd gekocht en verkocht. Een belediging voor mijn menselijkheid, zo diep dat ik niet eens mijn naam kon uitspreken.

EEN COLLECTIEVE WONDE

Mijn moeder en ik werden in de steek gelaten door onze Colombiaanse regering. Ze kreeg niet de steun die ze nodig had om haar leven te keren, ze verloor al haar kinderen, één voor één. Onze regering besloot de last van mijn opvoeding uit te besteden. Ze exporteerde mij, zoals een overschot aan koffie en bloemen. Ze ondersteunde een hele industrie, gebaseerd op de economische waarde van mijn leven. Nadat ik van mijn familie was gescheiden, was ik van grote waarde op de markt van kindervelzijn en adoptie, waardoor banen en inkomens werden gecreëerd voor professionals. Zelfs de reisindustrie profiteerde toen de Zuid-Amerikaanse golf van transnationale adoptie Colombia bereikte. Het geld dat werd verdiend met de adopties van verarmde kinderen, die onder dwang gescheiden werden van hun families, ondersteunde op een comfortabele manier het leven van advocaten, medische specialisten en andere professionals. Uiteindelijk konden ze een factuur sturen naar buitenlanders, waarbij ze ongeveer vijf tot tien keer meer rekenden dan wanneer ze met Colombiaanse koppels hadden gewerkt. Daarmee voedden zij het adoptiesysteem waarin het onmogelijk werd gemaakt om nationaal te adopteren, tenzij je tot 'de elite' behoorde.

Ik beeldde me in dat ze een goede nachtrust hadden, wetende dat zij ervoor hadden gezorgd dat ik in Europa mocht wonen, van armoede en oorlog bevrijd was en drie sociale klassen omhoog mocht springen. Met slechts één contract, een contract geschreven op mijn naam, met bindende transacties en verborgen kosten, die ik moest betalen.

In het eindrapport van de Colombiaanse Waarheidscommissie in 2022 werd de ervaring van de geadopteerden toegevoegd aan de ervaring van de Colombianen die in ballingschap leefden.² Ballingschap werd beschreven als de ergste straf: de uitsluiting van je land, gemeenschap en culturele gebruiken. Ballingschap was je sociale dood en kon leiden tot je echte dood. Maar welke misdaad had ik begaan om deze straf te verdienen? Armoede, ziekte? Om te overleven moest ik me aanpassen aan de realiteit van een historisch koloniserende natie. Ik moest mijn waarde bewijzen. Ik moest worden gekozen om geadopteerd te worden. Ik moest bewijzen dat ik de juiste dochter was, dat ik een goede burger was voor mijn adoptieland. Ik moest bewijzen dat ik Colombiaans genoeg was. Ik moest bewijzen dat ik het recht had om mijn culturele erfenis en identiteitskaart op te eisen van het land dat mij ooit had verlaten en verkocht. De kruispunten van mijn identiteit waren zo onbekend dat ik gewend was te lopen met een wapen onder mijn tong in een staat van verdediging. Het was door De Berg dat ik beseftte dat ik aan het vechten was tegen schaduwen, ouder dan ik, die mijn naam niet eens wisten. Maar het was De Berg die me van mijn last verlostte.

Er is niets dat je kunt doen om jezelf te bewijzen. Je kunt niets doen om meer Duits te zijn, of meer Colombiaans, of meer inheems. Je kunt naar de 'vision quest' komen zoveel je wilt, je zult niet meer inheems worden.³ Je kunt je Adidas en Birkenstocks aantrekken, maar je zal er niet meer Duits door worden.

Je bestaat al als de volwaardige jij. Je hoeft jezelf niet te scheppen, want je bent al volledig geschapen.

2 De Waarheidscommissie is één van de drie instellingen die deel uitmaken van het Colombiaanse alomvattende systeem voor waarheid, gerechtigheid, eerherstel en niet-herhaling opgericht in het kader van het vredesakkoord van 2016. Hun eindrapport werd in 2022 gepubliceerd. Adoptie uit Colombia werd genoemd in het onderdeel 'Exilio – Colombia fuera de Colombia' (zie <https://www.comisiondelaverdad.co/la-colombia-fuera-de-colombia>).

3 Een 'vision quest' is een overgangsritueel en spirituele reis georganiseerd in sommige inheemse gemeenschappen, waarbij de deelnemers kennis en kracht verwerven.

Mijn wond is een collectieve wond. De wond van meer dan 50.000 Colombiaanse kinderen die via de transnationale adoptiehandel naar het buitenland zijn gestuurd. Het is de wond van honderdduizenden geadopteerde, ontheemde en verhandelde mensen van over de hele wereld. Het is de wond van onze moeders, het stigma, het geweld dat tegen hen werd gepleegd. Het is de wond van de gaten die we achterlieten in het weefsel van onze families en naties. Het is een koloniale wond. Koloniserende, uitbuitende, dominante naties komen en grijpen de rijkdommen, vernietigen de gemeenschappen en laten een cultuur van geweld, onderdrukking, klassenoorlog en vernietiging achter. Dan zien ze het lijden van het onschuldige kind en in plaats van de uitbuiting en de oorlog te beëindigen, nemen ze de kinderen mee en voeden ze hen op naar hun evenbeeld.

BEN JIJ DEGENE DIE IK ZOEK?

Onze regeringen hebben ons naar het buitenland gestuurd en toen ze ons niet meer zagen, deden ze alsof we verdwenen waren. Colombia is niet voorbereid op onze terugkeer. Niemand ging ervan uit dat we terug zouden komen, vragen zouden stellen, op zoek zouden gaan naar onze families en onze huizen die verscheurd waren. Ze zijn niet voorbereid om achter de machtsdynamiek te kijken die onze adopties afdwong. Ze waren niet voorbereid dat we ook gewoon mensen zijn. Terwijl wereldwijd de kritiek en beschuldigingen tegen transnationale adoptie toenemen, wordt adoptie in de Colombiaanse samenleving nog steeds gezien als in het belang van het kind. Adoptie wordt nog steeds besproken als een legale straf voor onverantwoordelijke ouders, zelfs als dit leidt tot een cultuur van geweld en discriminatie, tot oorlog, met ontheemding van gezinnen en de dood. De daaruit voortvloeiende armoede, stigmatisering van alleenstaande moeders en zelfs kinderhandel werden voorgesteld als een persoonlijke verantwoordelijkheid die gezinnen alleen moesten overwinnen, anders zouden ze hun kinderen verliezen. Migreren naar een land met mogelijkheden, hogere inkomens en meer veiligheid is de droom van veel Colombianen. Daarom wordt transnationale adoptie publiekelijk gezien als de grootste winst voor een verarmd kind, zonder te begrijpen dat migratie een beslissing met instemming moet zijn en niet gedwongen.

Dat geadopteerde, ontheemde en verhandelde personen als slachtoffers van de regering en illegale adoptiepraktijken zijn opgenomen in één

van de belangrijkste analyses van de recente Colombiaanse geschiedenis, het rapport van de Waarheidscommissie, is een groot succes. Dit werd bereikt door de voortdurende inzet van geadopteerden, ontheemden en slachtoffers van mensenhandel, die in staat waren om betrekkingen op te bouwen met andere Colombianen in ballingschap en mensenrechtenorganisaties. Zij werken zowel binnen als buiten Colombia met slachtoffers van illegale adoptiepraktijken. Wij Colombiaans geadopteerden hebben nu een enorm potentieel om het verhaal rondom internationale adoptie in ons land van herkomst te veranderen en onze regering te dwingen ons en onze behoeften als onderdeel van hun agenda te erkennen, zodat ze eindelijk hun verantwoordelijkheid nemen. Opgenomen worden in het rapport betekent dat de beschuldigingen van illegale praktijken en kinderhandel geen verzinzel zijn van geadopteerden en Colombiaanse families, noch een persoonlijke vendetta is, maar een onafhankelijk erkend deel van het Colombiaanse verleden. Maar het is niet genoeg om op drie pagina's in een door de regering voorgeschreven document te staan: wij en onze families moeten ook worden opgenomen in het publieke debat. Het is een uitdaging, want als we het over het gewapende conflict hebben, gaat de discussie natuurlijk vooral over zaken die de meerderheid van het Colombiaanse volk heeft gezien en beleefd en wij – als geadopteerden, ontheemden en slachtoffers van mensenhandel – zijn nog steeds onzichtbaar. De meerderheid van ons woont niet in Colombia, spreekt niet vloeiend Spaans en is niet verbonden met het Colombiaanse sociale weefsel.

Om dit te veranderen en om deel uit te maken van de publieke discussie, heb ik een posterproject, genaamd ¿Te estoy buscando a ti? (Ben jij degene die ik zoek?), dat oorspronkelijk is ontworpen door Atamhi Cawayu, onderzoeker, activist en Boliviaans geadopteerde. Hij en zijn

AFBEELDING 1: Bogotá 2022

vriend, Vicente Mollestad, gebruikten dit project om op zoek te gaan naar hun oorspronkelijke families in Bolivia in 2020. In 2022 startte dit project in Colombia met meer dan 25 Colombiaans geadopteerden die hun gezichten en hun verhalen lieten afdrucken op posters om de realiteit van het Colombiaanse adoptiesysteem te visualiseren in een stedelijke interventie en om aandacht, nieuwsgierigheid en uiteindelijk empathie op te wekken.

Colombia heeft een lange geschiedenis van onder dwang verdwenen mensen, ‘desaparecidos forzados’ genoemd. Er zijn meer dan 120.000 mensen vermist in verband met het gewapende conflict. Het is heel gewoon om in de straten van de steden posters te zien met gezichten van vermiste volwassenen. Wat niet gebruikelijk is, zijn de gezichten van baby’s en kinderen. Zodra de posters worden opgehangen in parken, op pleinen of in metrostations zorgen onze gezichten voor veel aandacht en gesprekken. Het zien van onszelf als baby’s en jonge kinderen in de straten van ons land wordt door veel van de deelnemers aan het project als helend ervaren. Ze zeiden dat, zelfs als ze niet naar Colombia kunnen reizen, ze weten dat een deel van hen aanwezig is in hun eigen land. De combinatie van een foto op babyleeftijd en een foto op volwassen leeftijd op de posters verhoogt de kans om herkend te worden door iemand. Het heeft bovendien een emotionele impact op het publiek. Zij beginnen te begrijpen dat zelfs wie als baby het land verlaat met een andere familie, 30, 40 of 50 jaar later kan terugkomen om op zoek te gaan naar zijn Colombiaanse familie.

Het project creëert een ontbrekende schakel tussen het verhaal van de ‘desaparecidos forzados’ en de gedwongen verdwenen en geadopteerde kinderen. Beide laten grote gaten achter in de Colombiaanse families en samenleving. Beide laten families wanhopig achter op zoek naar hun geliefden, in de hoop op een dag met hen te worden herenigd. Allemaal zijn ze het slachtoffer, van de maatschappij en de regering. Het project opent een gesprek en kan een begin maken met het dichten van de kunstmatige scheiding tussen de Colombiaanse burgers binnen Colombia en de geadopteerde en ontheemde Colombianen die in het buitenland wonen. Het posterproject gaf mij de gelegenheid om aandacht en steun te vragen, om voor een groot publiek te spreken in naam van het deel van mijn gemeenschap dat in het buitenland woont en niet aanwezig kan zijn in Colombia.

Terwijl ik sprak, voelde ik een verandering in het publiek en in mijzelf. Ik voelde me geen verdreven buitenstaander meer, maar ik voelde de erkenning van ons, geadopteerden, als één van hen, als een ontbrekend deel waar ze op wachten. Hier beseftte ik dat ik mezelf niet alleen kan genezen en waarom gezinshereniging voor mij niet genoeg was: we moeten deze wonde van scheiding samen helen. Dit is de droom van een echte 'rematriëring': een inheemse term geformuleerd door Daniel Drennan ElAwar in de context van transnationale adoptie.⁴ De term verwijst naar een levend terugkeren, in de liefde en bescherming van je moeders, tantes, families, gemeenschappen en gebieden, in tegenstelling tot in de dood gerepatriëerd worden naar een natiestaat. Toen ik de waarheid sprak van de vele ongeziene geadopteerden en ontheemde Colombianen, keer op keer, in gebroken Spaans, terwijl ik posters met de gezichten van mijn vrienden omhoog hield, voor duizenden moeders en families, ons volk, leek het mogelijk. Ik voelde hoe zij kozen om ruimte te maken en om te luisteren. Maar vooral de gedeelde tranen, hun liefdevolle oproepen tot steun, omhelzingen en open armen zijn een stap naar collectieve genezing, toen ik zei:

Ik ben geadopteerd uit Colombia. Ik ben naar het buitenland gestuurd. Mijn moedertaal is geen Spaans meer. (...) We zijn met meer dan 50.000 geadopteerde Colombianen in het buitenland. Onze documenten voldoen niet aan de normen en het is moeilijk om onze families te vinden. (...) Ik ben hier niet om beschuldigingen te uiten, maar om de regering en ons allen te vragen verantwoordelijkheid te nemen! 30.000 dollar was de waarde van mijn leven op het moment dat ik, naar vermeld, in de steek werd gelaten. Ze zeiden dat ik geen familie had, maar mijn eigen gemeenschap zorgde voor mij. (...) Ze sturen ons weg. Het is een verbanning omdat we in armoede leven, omdat we slachtoffer zijn van de gewapende conflicten, maar we blijven Colombianen. We zijn met geweld verdreven, we zijn gestolen en verhandeld. We zijn verdwenen en vergeten. We zijn generaties van verloren kinderen. Maar we maken deel uit van dit land. We maken deel uit van deze geschiedenis. En dit is ook ons land. Jullie zijn ook onze families! (...) Onze families zijn slachtoffers en zij hadden het recht om gesteund en beschermd te worden. Het was hun recht om hun eigen kinderen te beschermen en te kunnen verzorgen. Maar het enige wat de rege-

4 Daniel Drennan ElAwar is een geadopteerde en onderzoeker bij het Asfari Institute for Civil Society and Citizenship van de American University of Beirut. Zie o.a. https://www.academia.edu/39679794/Daniel_Ibn_Bahija_An_Open_Letter_to_Lebanon.

ring deed, was ons scheiden. Om een kind te helpen, moet je hun hele familie steunen! Dit is ons recht, Colombiaanse gezinnen hebben ook rechten! (Yennifer Dallmann Villa, speech voor de Encuentro Nacional Colombia Es Mujer, 6 augustus 2022, Bogota)⁵

5 Deze bijeenkomst was georganiseerd door de politieke beweging Colombia es Mujer en bracht vrouwelijke leiders uit alle departementen van Colombia samen om te praten over sociale rechtvaardigheid en culturele diversiteit in Colombia. Yennifer en Plan Angel kregen er de kans om de Colombiaanse president en vicepresident toe te spreken.

Deel III

VERBINDING OVER TIJD EN AFSTAND

99 PAGINA'S

Shashitu Rahima Tarirga¹

Het is november, 'Adoption Awareness Month', wanneer ik voor de zoveelste keer mijn adoptiedossier vastpak. Ik probeer houvast te zoeken in details die er waarschijnlijk niet toe doen. Ik hoop een geheime code te kunnen kraken om, zoals in een escaperoom, tot de overwinning te komen en me te bevrijden uit de kamer van onwetendheid.

Het adoptiedossier dat ik nu in handen heb, bestaat uit 99 pagina's. 99 pagina's die mij houvast zouden moeten geven over mijn bestaansgrond, over waar ik vandaan kom, over hoe mijn adoptie is verlopen. Van de 99 pagina's hebben zeventien pagina's betrekking op mijn periode in Ethiopië. Daar weer zestien pagina's van beslaan een medisch dossier, waarvan ik vermoed dat dit niet het mijne is. Een vermoeden dat ik waarschijnlijk nooit zal kunnen bevestigen of ontkrachten.

Want van de zes vragen die ik naar aanleiding van mijn adoptiedossier opstelde, kon ik op niet één antwoord krijgen. De vragen die ik stelde waren de volgende:

1. In het gedeelte dossier dat ik heb, staat nergens vermeld in welk kindertehuis ik verbleef voor het vertrek naar Nederland. (...) Ik vroeg me af of jullie wel kunnen zien in welk kindertehuis ik heb gelegen?

¹ Deze tekst werd eerder gepubliceerd op de website van Kif Kif: <https://kifkif.be/cnt/artikel/99-paginas-12584>.

2. Ik lees in het dossier dat er jaarlijks – tot de 18de verjaardag – opvolgingsverslagen naar de stichting verstuurd moesten worden. Ik vroeg me af of dit opgevolgd werd, ook bij het beëindigen van de activiteiten van de stichting?
3. Het medisch dossier bevat een uitslag van een bloedgroepbepaling, die ook in andere verslagen terugkomt. Ik ben er echter achter gekomen dat de bloedgroep die in dit dossier wordt genoemd niet overeenkomt met mijn huidige (en dus eigenlijke) bloedgroep. Samen met andere inconsistenties rijzen er zo bij mij vragen op over het waarheidsgehalte van dit dossier, en of dit wel een dossier is dat mij toebehoort?
4. In het dossier worden verschillende geboortedata vermeld, omrekening van verschillende kalenders meegenomen. Kan worden verklaard waardoor dit zou komen?
5. Het dossier bevat een document wat een Nederlandse vertaling lijkt te zijn van een medische verklaring. Het beschrijft wanneer ik ter vondeling werd gelegd, bepaalde medische uitslagen, en vermoedelijke zwangerschapsduur bij geboorte. De brief eindigt met [REDACTED]. Ik vraag me af of hier ook een origineel document van bekend is?
6. In de uitspraak/beschrijving van de zitting in Addis Ababa omtrent het doorgeven van de rechten aan mijn adoptieouders, wordt vermeld dat er een artikel in een krant werd geplaatst. In de bijgevoegde vertaling lees ik ‘The notice published in a newspaper, summoning opponent if any, is attached to the file’. Ik vraag me af of er bij jullie een kopie van dit document bekend is, aangezien er geen bijlage is toegevoegd in het dossier dat ik heb ontvangen.

De oorspronkelijke stichting via dewelke ik ben geadopteerd bestaat niet meer. Daarom zijn alle adoptiedossiers van die oorspronkelijke stichting ter bewaring overgedragen naar de organisatie waar ik mijn vragen aan stelde. Deze organisatie komt naar eigen zeggen op voor het recht op afstammingsinformatie. Toch gaf ze direct aan dat ze geen inhoudelijke vragen kon beantwoorden. Daarna bleek dat ze ook op geen enkele van mijn praktische vragen een antwoord kon geven. Wat ze me wel meegaf was dat ik maar op zoek moest gaan naar een belangenorganisatie die zich inzette voor Ethiopisch geadopteerden. Zo een organisatie zou me misschien wel verder kunnen helpen.

Van de 99 pagina's adoptiedossier hebben 26 pagina's betrekking op financiën. Nauwgezet is bijgehouden welke kosten er zijn gemaakt en hoe de kosten worden doorgerekend aan mijn adoptieouders. Tevens is onderzocht wat de inkomsten zijn van mijn adoptieouders. Ik lees dat er een bedrag van 10.600 gulden (wat vandaag de dag, inflatie inbegrepen, zou neerkomen op ongeveer 9.000 euro) is overgemaakt aan de adoptieorganisatie ter donatie en ter dekking van de voorlopige adoptiekosten. Uiteindelijk vielen de kosten toch ietwat mee en kregen mijn adoptieouders 55,71 gulden teruggestort.

99 pagina's waaruit blijkt dat minstens 22 personen betrokken zijn geweest bij mijn adoptie. Velen zijn indirect betrokken, bijvoorbeeld omdat ze verklaarden dat mijn adoptieouders in staat zouden zijn om voor een kindje te zorgen. Of omdat ze een functie binnen een bepaald rechtssysteem hadden, waardoor de adoptie voor de Ethiopische en ook de Nederlandse wet kon worden bestendigd. Maar ik lees nul namen van mensen die voor mij hebben gezorgd toen ik nog in Ethiopië was. Het zouden namen zijn bij wie ik misschien terecht zou hebben gekund met vragen over wie ik was en over hoe ik was.

31 oktober 1987 is de oudste datum die in het dossier wordt genoemd. Het is de datum waarop mijn adoptieouders een verzoek naar het ministerie van Justitie stuurden om te mogen adopteren. 23 december 2001 is de jongste datum die in het dossier wordt genoemd. Het is de datum op het zesde verslag dat mijn adoptieouders hebben moeten schrijven ter opvolging van mijn adoptie. De documenten die daartussen zijn opgemaakt en uitgewisseld gaan over mijn adoptieouders, een beetje over mij, maar zij geven vooral inzicht in het adoptiesysteem. Een adoptiesysteem waarin geen aandacht is voor het perspectief van geboorteouders en waarin er weinig aandacht is voor waar ik vandaan kom en vooral wie ik was in mijn eerste paar levensmaanden.

Een adoptiedossier van 99 pagina's die mij houvast zouden moeten geven, maar die in werkelijkheid alleen maar meer vragen doen ontstaan. En vervolgens is er niemand bij wie ik met deze vragen terecht kan. Ik en met mij nog vele anderen moeten elk voor zichzelf uitzoeken bij wie ze vragen kunnen stellen. Het vergt eigen onderzoek en toeval om startpunten te vinden voor antwoorden. En dan is het vaak heel hard hopen op de goodwill van anderen om daadwerkelijk tot antwoorden te komen.

99 pagina's, maar voor geadopteerden blijkbaar nul recht op het kennen van de eigen identiteit en afstamming.

AFSTAND EN ADOPTIE: HET PERSPECTIEF VAN MOEDERS IN INDIA

Pien Bos*

In de afgelopen decennia verlieten duizenden kinderen uit India en andere landen hun oorspronkelijke familie en hun land om elders te worden geadopteerd (Selman, 2020b). Adoptie is meestal een blijde en ontroerende gebeurtenis voor de wensouders, maar hieraan is een ingrijpende gebeurtenis voorafgegaan: de scheiding van een moeder en haar kind.^{1, 2} Dit artikel gaat over dit proces vóór de adoptie. Het perspectief van de moeders, hun ervaringen, beleving, overwegingen, prioriteiten en uiteindelijk hun besluitvorming over het wel of niet afstaan³ van hun kind staat in dit artikel centraal. In mijn onderzoek, afgerond in 2008, richtte ik me op moeders in Tamil Nadu, Zuid-India.

Sinds mijn aantreden in het adoptieveld in de jaren 1990 werd over adoptiekinderen uit India gezegd dat zij voornamelijk werden afgestaan

-
- 1 Vanzelfsprekend bestaat er ook een vader of verwekker. Omdat dit onderzoek is gericht op het perspectief van de moeders, laat ik de vaders buiten beschouwing.
 - 2 In het adoptieveld circuleren veel begrippen: afstandsmoeders, biologische moeders, natuurlijke moeders, oorspronkelijke moeders, geboortemoeders, eerste moeders. Veel moeders ervaren deze begrippen als instrumenteel en geformuleerd vanuit het perspectief en/of belang van adoptieouders. Om deze reden verkies ik het begrip 'moeder'.
 - 3 In dit onderzoek staat het begrip 'afstaan' centraal. Echter ook dit begrip is omstrede omdat er moeders zijn die hebben ervaren dat hun kind is afgepakt door misleiding, manipulatie of dwang. Daarnaast is niet iedere geadopteerde afgestaan ter adoptie. Sommige kinderen zijn bijvoorbeeld 'achtergelaten', soms door onbekenden, andere kinderen zijn 'achtergebleven' door bijvoorbeeld het overlijden van ouders en/of andere familieleden.

door ongehuwde moeders. De website van de vereniging Wereldkinderen vermeldde ook nog in 2007:⁴

De kinderen uit India die voor adoptie in aanmerking komen zijn in de meeste gevallen kinderen van ongehuwde moeders. Ongehuwd moederschap is in India een grote schande en in vrijwel alle situaties is afstand doen van de baby voor de moeder de enige mogelijkheid.⁵

Ik vroeg me af wat de vrouwen hier zelf over te zeggen hadden.

Ik richtte me tijdens het onderzoek op legale adopties. Onderzoek naar illegale adopties zijn vanuit juridisch perspectief en in het kader van mensenrechten belangrijk. Echter, vanuit cultureel-antropologisch perspectief en ter afbakening koos ik voor onderzoek naar het proces van besluitvorming van moeders bij legale procedures en zocht ik contact met alle ngo's in en rond Chennai (Zuid-India) die tijdens mijn periode van veldwerk – in 2002 en 2003 – een vergunning hadden om kinderen ter adoptie te plaatsen in buitenlandse en/of Indiase adoptiegezinnen. Via deze instellingen wilde ik toegang krijgen tot ongehuwde moeders die voor het dilemma stonden om hun kind wel of niet af te staan.

De eerste bevinding na het betreden van deze instituten was dat in deze specifieke deelstaat het merendeel van de kinderen was afgestaan door getrouwde ouders in plaats van door ongehuwde moeders. Dit kwam door lokaal beleid waarbij ouders laagdrempelig hun baby konden achterlaten bij een receptiecentrum, te vergelijken met 'het babyluikje' in Nederland. Dit verklaarde ook dat de baby's in de instituten veelal meisjes waren, die soms minder gewenst zijn dan jongetjes (Srinivasan & Bedi, 2010). Ondanks deze eerste bevinding koos ik ervoor om me te richten op het besluitvormingsproces van ongehuwde moeders, enerzijds om het onderzoek af te bakenen en anderzijds omdat zij al enkele decennia werden aangemerkt als de moeders van kinderen die in India ter adoptie werden afgestaan.

4 24 juni 2007, www.wereldkinderen.nl, in de sectie 'Adoptie uit India'. In 2009 is Wereldkinderen met adopties uit India gestopt: 23 mei 2023, <https://www.wereldkinderen.nl/media/1181/adopties-uit-india.pdf>.

5 Stichting Meiling, een andere Nederlandse adoptieorganisatie die kinderen uit India plaatste in Nederlandse gezinnen, vermeldde: 'Buitenechtelijke kinderen worden vaak voor adoptie afgestaan. Ook komt het vaak voor dat een van de ouders is overleden (of weggelopen). Als de overgebleven ouder opnieuw gaat trouwen, dan worden de kinderen uit een eerder huwelijk / relatie vaak afgestaan' (24 juni 2007, www.meiling.nl, in de sectie 'Achtergronden India').

METHODEN EN BRONNEN

In de periode van dit etnografisch onderzoek (2001-2008) was er nauwelijks wetenschappelijke kennis over processen van besluitvorming van moeders om hun kind wel of niet ter adoptie af te staan.⁶ Inductief, kwalitatief onderzoek was de meest aangewezen benadering (Boeije & Blijenbergh, 2019). Het vroeg veel tijd om contacten te leggen en vertrouwen te winnen. Om deze reden besloeg het veldwerk een periode van twee jaar.

Naast het beschrijven van het besluitvormingsproces van de moeders, had ik ook een praktijkgericht doel voor ogen: ik wilde met kennis bijdragen aan beleidsverbetering. Gedurende het onderzoek heb ik op individueel niveau geen rol van betekenis kunnen spelen noch effectief kunnen interveniëren. Onder mijn ogen, en in mijn ogen vaak onnodig, verloren moeders hun kinderen en kinderen hun moeders. Met het oog op verbetering heb ik geprobeerd om een 'podium' voor de moeders te creëren. Ik wilde het perspectief van de meest onderbelichte partij over het voetlicht brengen: hun leven, hun beleving, hun ervaringen. In die zin kan mijn rol worden gezien als een vorm van 'advocacy' (Hale, 2001).

Kenmerkend voor een etnografische benadering is een onderdompeling in de cultuur waarbij via participerende observaties de context zo nauwkeurig en gedetailleerd mogelijk wordt beschreven (Musante & DeWalt, 2010). Het 'rondhangen' in instellingen, inclusief informele gesprekken met moeders en personeel, bleek een waardevolle methode van dataverzameling. Ook via kwalitatieve interviews werden data verzameld. Naast gesprekken met (aanstaande) moeders sprak ik ook met hulpverleners en beleidsmakers. In totaal interviewde ik 52 (aanstaande) alleenstaande moeders. Van deze 52 moeders stonden 36 moeders hun kind af, zestien moeders brachten hun kind zelf groot. De interviews met moeders waren soms eenmalig, soms interviewde ik ze vaker.

Met 29 van de 36 moeders die hun kind afstonden sprak ik terwijl ze, zwanger of net bevallen, nog midden in het proces van besluitvorming zaten. Deze interviews vonden plaats in of rond de instellingen waar deze vrouwen op dat moment verbleven. Dit waren meestal ngo's en

6 Na Roby & Matsumura (2002) en Bos (2008) zijn er meer studies verschenen vanuit het perspectief van moeders. Zie bv. Högbacka (2016), Kim (2016), Bos (2017) en Monico (2021).

een enkele keer een ziekenhuis. De ngo's boden meestal diverse vormen van hulp- en/of dienstverlening, waaronder het opvangen van vrouwen. Daarnaast hadden deze ngo's een vergunning om kinderen te plaatsen in adoptiegezinnen in het buitenland en/of binnen India.

Naast moeders die nog in het proces van besluitvorming zaten, sprak ik met zeven moeders die terugblikten op de fase waarin ze hun kind twintig jaar of langer geleden achterlieten in een instelling. Deze moeders sprak ik soms in de instelling waar hun kind indertijd was achtergebleven en soms op een neutrale plaats buiten de instelling.

Ik ontmoette ook negen ongehuwde moeders die hun kind niet hadden afgestaan en zeven andere alleenstaande moeders die, bijvoorbeeld nadat hun echtgenoot hen had verlaten of na een formele echtscheiding, hun kind(eren) zonder vader grootbrachten. Deze moeders verbleven niet in een instelling en hadden dit ten tijde van hun zwangerschap ook niet gedaan.

BEVINDINGEN

De levensverhalen en ervaringen van de alleenstaande moeders lieten een enorme diversiteit zien in omstandigheden en overwegingen. Op verschillende vlakken en door diverse factoren bestaat er ambiguïteit. Hieronder werk ik uit op welke wijze deze ambiguïteit 'agency' kan geven aan moeders. Daarnaast wordt zichtbaar op welke wijze agency door opererende instanties en instituten wordt gebruikt om dit te ontnemen aan de moeders.

Onderhandelbare huwelijkse staat

Santha werd aan mij voorgesteld als ongehuwde moeder en was één van de eerste moeders die ik aan het begin van mijn veldwerk sprak. Het gesprek werd al snel verwarrend, omdat Santha tijdens het delen van de gebeurtenissen die aan de zwangerschap waren voorafgegaan, een ceremonie beschreef die mij als een huwelijksceremonie deed voorkomen. Dit was verwarrend, temeer omdat ze benadrukte dat ze als ongehuwde moeder haar kind niet kon grootbrengen en het in de instelling zou achterlaten. Santha's situatie paste niet in mijn dichotome opvatting over een gehuwde of ongehuwde staat. Er bleek een grijs gebied te zijn waarbij de huwelijkse staat omstreden was. Dit grijze gebied bleek naast verlies ook mogelijkheden te bieden, het bracht agency waardoor kon worden onderhandeld over hun huwelijkse staat.

Vooraleer ik dit hieronder verder uitwerk, ga ik eerst terug naar de literatuur.

In de literatuur, en in het dagelijkse leven, wordt in India een groot onderscheid gemaakt tussen de ongetrouwde of getrouwde staat (Thurston, 2002; Trautmann, 2002). Een huwelijksceremonie bestaat bij Tamils uit diverse stadia. In de aanloop naar het huwelijk worden in het bijzijn van vele getuigen specifieke ceremonies uitgevoerd. Het ultieme huwelijksritueel is het omknopen van de *tāli*. Een *tāli* is een geelkleurig koord met een hanger die de kaste van de bruidegom symboliseert. De bruidegom knoopt deze *tāli* om de hals van de bruid. Deze ceremonie markeert de overgang van een ongehuwde naar een gehuwde staat waarmee het huwelijk is bezegeld. Voor Hindoes is het huwelijk een sacrament:⁷ de huwelijks staat brengt ingrijpende veranderingen met zich mee voor het leven van man en vrouw en wordt in het algemeen door Tamils gezien als de belangrijkste gebeurtenis in een mensenleven (Kolenda, 2001). Het krijgen van een kind is ook betekenisvol, maar wel binnen de huwelijks staat.

Adoptiebureaus in zowel Nederland als India benadrukten de schande van ongehuwd moederschap als oorzaak voor het afstaan van kinderen ter adoptie door Indiase moeders. Uit mijn onderzoek bleek echter dat de grens tussen wel of niet getrouwd zijn minder zwart-wit is dan ik had verondersteld op basis van de literatuur. Een discussie met twee vrouwen waar ik ter plaatse nauw mee samenwerkte maakt het verschil duidelijk in opvattingen over wat een huwelijks staat is en waar deze ter discussie kan worden gesteld:

‘De *tāli* maakt het verschil’, legt Florina uit. ‘Als een man bij een vrouw een *tāli* heeft omgeknoopt, dan zal deze vrouw zichzelf beschouwen als getrouwd met die man.’ ‘Zo werkt het niet’, nuanceert Meenaksi. ‘Iedere man kan, waar dan ook, zijn minnares een *tāli* omknopen om haar op haar gemak te stellen en haar schaamte te beperken, maar dat wil nog niet zeggen dat ze getrouwd zijn.’

Sommige aan mij als ‘ongehuwd’ voorgestelde vrouwen beschreven net als Santha tijdens interviews een ceremonie waarbij hen het heilige koord werd omgeknoopt door de vader van hun kind. Zij noemden dit zelf een huwelijk, maar het huwelijk werd niet zonder meer erkend. Er werd op afgedongen door bijvoorbeeld de familie omdat het ritueel

7 Ook christenen beschouwen het huwelijk als een sacrament.

weliswaar in het bijzijn van een priester, maar bijvoorbeeld zonder betrokkenheid van beide (schoon)families, was uitgevoerd. Het huwelijk werd dan door de familie als ‘ongeldig’ gezien. Ook maatschappelijk werkers in instellingen met een vergunning voor adoptie bestempelden deze vrouwen vaak als ongehuwd, in lijn met hun middenklasse opvattingen over het huwelijk. Doordat het huwelijk niet door familie en medewerkers van de ngo’s werd erkend, raakten de moeders vervolgens als ‘ongehuwde moeder’ hun kind kwijt.

Ik sprak echter ook ongehuwde moeders die nooit een huwelijksceremonie hadden meegemaakt en toch hun kind zelf grootbrachten. Deze moeders konden zich niet voorstaan op een huwelijkse staat. Hun zwangerschap had indertijd veel verdriet en tumult veroorzaakt. Sommige van deze moeders hadden hun dorp of wijk waar familie en bekenden woonden verlaten en ergens anders hun leven opgebouwd. Zij verborgen soms hun ongehuwde staat door een geel koord te kopen waar gewoonlijk een *tāli* aan hangt, zodat ze voor de buitenwereld getrouwd leken. Ik sprak ook moeders die als alleenstaande moeder hun kind of kinderen grootbrachten nadat ze wel getrouwd waren geweest, maar door hun echtgenoot waren verlaten of zelf hun echtgenoot hadden verlaten. Ook deze moeders waren onderwerp van roddels over onder andere een losse seksuele moraal en ook bij deze moeders werd op de huwelijkse staat afgedongen door familie en mensen in hun omgeving.

Alleenstaande moeders benadrukten soms hun huwelijkse staat met meerdere symbolen door behalve een *tāli* ook teenringen te dragen en dagelijks en nadrukkelijk *kuṛikumam*⁸ op hun voorhoofd en haarscheiding aan te brengen. Belangrijk om te vermelden is dat de moeders die ik sprak en die hun kinderen niet afstonden niet in een instelling met een adoptievergunning verbleven. Zij werden dus niet blootgesteld aan de dominante middenklasse opvattingen van maatschappelijk werkers over het huwelijk noch aan andere krachten binnen instellingen die het besluitvormingsproces beïnvloedden (zie verder).

8 Het uitdragen van haar huwelijkse status door het dragen van een *tāli* wordt cultureel gezien als een plicht voor een getrouwde vrouw. Naast het dragen van een *tāli*, kan een getrouwde vrouw haar getrouwde status ook tot uitdrukking brengen door bijvoorbeeld *metṭi* (teenringen) en glazen armbanden te dragen en door *kuṛikumam* (rood turmeric-poeder) op haar voorhoofd en haarlijn aan te brengen.

Ambigüiteit in de huwelijkse staat bood dus onderhandelingsruimte aan vrouwen die hun kind wilden houden. Een onduidelijke huwelijkse staat bracht ruimte (agency) om te manoeuvreren. De machtsverhoudingen binnen de instellingen met een adoptievergunning en de dominante middenklasse opvattingen maakten dat moeders die binnen deze instellingen verbleven, deze manoeuvreerruimte werd ontnomen. Hun kind werd dan ter adoptie aangeboden.

Verwantschap

‘We hebben hetzelfde bloed door onze aderen stromen. Ik weet zeker dat hij nog steeds de geur van Madras bij zich draagt.’ Dit zijn de woorden van Selvi, twintig jaar nadat haar kind in een adoptiegezin in het buitenland werd geplaatst. Ik ontmoet Selvi in de instelling omdat ze via deze organisatie haar zoon wilde benaderen met de vraag of hij contact met haar zou willen opnemen. Haar zoon werd in de jaren 1980 geplaatst in een adoptiegezin in Europa en Selvi is bereid om te vertellen over wat er destijds was gebeurd.

Selvi is veertien jaar als een rickshaw-bestuurder interesse in haar toont. Omdat hij geen bruidsschat vraagt en Selvi’s familie arm is, zijn haar ouders blij met zijn aanzoek. Ondanks het leeftijdsverschil en het feit dat hij van een andere kaste is, gaan ze met hem en zijn familie in gesprek om het huwelijk te arrangeren. De ouders van de bruidegom zijn eerst niet gelukkig met het initiatief van hun zoon. Zij wilden dat hij met zijn nicht zou trouwen.⁹ Maar dat weigerde hij en na enige tijd en veel overleg wordt met instemming van beide ouders het huwelijk gearrangeerd.

Maar al snel na de huwelijksvoltrekking blijkt Selvi’s echtgenoot zich van zijn verantwoordelijkheden te onttrekken. Selvi krijgt een baby, maar ondertussen geeft de vader van het kind zijn geld uit aan drank. Bovendien is er sprake van huiselijk geweld. Na drie jaar verlaat Selvi hem en gaat ze samen met haar zoontje weer bij haar moeder en zusje wonen; ze is dan zeventien jaar. Selvi en haar moeder werken allebei als dagloner, maar het is moeilijk om rond te komen. Ze horen van een instelling waar kinderen kosteloos kunnen verblijven en besluiten om het zusje en het zoontje daar onder dak te brengen.

⁹ In Tamil Nadu is het in veel gemeenschappen en kasten de traditie dat een huwbare man bij voorkeur met de dochter van zijn zus trouwt, of ‘cross-cousin’ (bij voorkeur de dochter van vader’s zus).

Maar het gaat niet goed met Selvi. Er wordt over haar geroddeld. Mensen verwijten haar dat ze haar huwelijk heeft laten mislukken en ze mist haar zoontje. Ze voelt zich somber en besluit om haar zoontje terug te halen. Maar ook de terugkomst van haar zoontje helpt niet. De wens om een einde aan haar leven te maken, krijgt de overhand en ze doet een poging om zichzelf en ook haar kind op te hangen. Net op tijd weet haar moeder de dood van beiden te voorkomen en zet ze Selvi onder druk om het kind om veiligheidsredenen terug te brengen naar de instelling. In de instelling overtuigen ze Selvi dat ze haar zoon een goede toekomst kan geven door een afstandsverklaring te tekenen. Selvi vertelt:

Ik wist niet wat adoptie betekende. Ik dacht dat hij in het buitenland zou kunnen studeren. Ik dacht dat iemand daar voor een goede school zou zorgen, hem aan het studeren zou zetten en hem daarna weer terug zou sturen. Net zoals we hier hostels hebben. Ik heb het document toen helemaal niet gelezen. Ik weet niet eens of het in Tamil of Engels was. Ik heb blind getekend.

Haar kind wordt geplaatst in een Europees adoptiegezin.

De tragische familiegebeurtenissen komen ook haar ex-man en schoonfamilie ter ore. Ze zijn furieus. Ze vinden haar nu niet alleen een slechte echtgenote die haar man in de steek liet, maar ook een ontaarde moeder. Ze veronderstellen dat ze het kind voor veel geld aan de instelling zou hebben verkocht. Ze geven haar aan bij de politie waar Selvi alle zeilen moet bijzetten om te ontsnappen aan een strafproces.

Tijdens het interview is Selvi verdrietig en kwaad op de instelling omdat ze de boodschap krijgt dat haar zoon geen contact met haar wil. Ze gelooft het niet, want zij is immers zijn moeder? Bloedverwantschap, en vooral het bloed dat een moeder met haar kind deelt, heeft voor Tamils grote betekenis (Kapadia, 1995; Trawick, 1992). Bij uitstek het bloed dat moeders en kinderen delen, staat symbool voor een unieke relatie en deze betekenis, opgeteld bij de culturele betekenis van de notie 'moeder' in bredere zin (van Hollen 2003), impliceert dat een moeder onvervangbaar is en dat moederschap levenslang duurt.

In Zuid-India is het niet ongebruikelijk dat kinderen voor korte of langere tijd verblijven in een ander huishouden. Dan neemt een tante of een andere verwant de zorg voor een periode van de ouders over. Er is dan echter geen sprake van het verbreken van de relatie tussen

ouders en kind. De moeder blijft de moeder en dit is een belangrijk referentiekader voor moeders in Zuid-India.

Ook moeders die een afstandsverklaring hebben ondertekend ervaren dat het betreffende kind nog steeds hun kind is. In de beleving van een moeder staat ze de zorg voor haar kind af, niet het kind zelf, omdat moederschap niet overdraagbaar is. Ook voor Selvi sluiten de onomkeerbare gevolgen van het juridische construct niet aan op haar beleving van haar betekenis als moeder. Haar zoon verblijft weliswaar bij andere mensen, maar hij is nog steeds haar kind en ze verlangt wanhopig om hem terug te zien. *'Ik wil weten waar hij is. Ik weet niet eens of hij nog leeft.'* Selvi maakt zich zorgen en een ontmoeting met hem zou haar zorgen wegnemen.

Naast het wegnemen van deze grote zorg, hoopt Selvi ook op een ander effect. Ze is ervan overtuigd dat de komst van een gezonde en geschoolde zoon zal veranderen hoe mensen naar haar kijken. Het zou haar reputatie grotendeels herstellen, zo hoopt ze. Ze vindt het geen probleem als hij daarna weer terugkeert naar het land waar hij is opgegroeid, zo legt ze uit. Maar zijn bezoek aan haar zou het bewijs zijn dat ze de juiste keuze heeft gemaakt, hem niet heeft verkocht en dus een goede moeder is: *'Ik wil dat mijn zoon terugkomt om de mensen de mond te snoeren.'*

Machtsongelijkheid

Ongehuwde moeders zijn de meest gecompliceerde casussen. Het raakt aan ethische, juridische en spirituele issues en er zijn veel mensen bij betrokken met verschillende emoties en prioriteiten. Het kookt van emoties. De hoop voor een oplossing is haar kwetsbaarheid. Ze [B: de (aanstaande) moeder] zal luisteren.

Deze uitspraak is van een maatschappelijk werkster verbonden aan één van de adoptie-instellingen en illustreert de machtsrelatie alsook de ethische verantwoordelijkheid van hulpverleners. De heersende opvattingen buiten en binnen de muren van instellingen met een vergunning om kinderen ter adoptie te plaatsen in een adoptiegezin worden gedomineerd door een seksuele moraal die inhoudt dat ongehuwd moederschap getuigt van zedeloosheid. Hulpverleners verbonden aan deze instellingen zijn van mening dat door afstand ter adoptie zowel moeder als kind een kans hebben op rehabilitatie. Deze

boodschap wordt helder en onmiskenbaar gecommuniceerd binnen de instellingen.

Daar komt bij dat dezelfde organisatie die voor adoptie bemiddelt, de vrouw rust, medische zorg en een vriendelijke sfeer biedt zolang ze zich conformeert aan de geschreven en ongeschreven regels. Het afstaan van haar baby is dan de prijs die een moeder betaalt voor de zorg die ze van een instelling ontvangt. Loyaliteit, afhankelijkheid en dankbaarheid zijn van invloed op haar besluitvorming.

Toch komt het voor dat moeders tijdens het verblijf in een instelling na de bevalling op hun besluit terugkomen. Maar om verschillende redenen blijken er hoge drempels om dit met de hulpverleners te delen. Zo ook Chellam. Chellam, achttien jaar, woont in een sloppenwijk en wordt zwanger van haar vriendje. Als ze haar uitblijvende menstruatie met haar moeder deelt, blijkt het te laat voor een abortus. Ze wordt vanuit de kliniek doorverwezen naar een opvanghuis met een adoptievergunning en is op dat moment acht maanden zwanger. Haar moeder is kwaad op haar omdat een abortus niet meer mogelijk is en Chellam is er op dat moment van overtuigd dat het afstaan van haar kind het beste alternatief is. Maar dat was tijdens de zwangerschap. Als ze eenmaal haar kind in haar armen heeft, verandert ze van gedachten:

C: Als zij [B: de autoriteiten in de instelling] mijn kind aan mij willen geven, zal ik hem meenemen. Ik kan hem zelf grootbrengen door huishoudelijk werk voor iemand te gaan doen. Ik kan hem de eerste zes maanden zelf voeden en daarna kan ik oppas zoeken en gaan werken. Ik kan hem zelf grootbrengen, maar ik ben enorm van slag want ik heb de papieren al getekend. Iedereen hier zegt: 'Waarom zou je zo'n mooie baby achterlaten?'
(...)

B: Wie zegt dat je je kind hier moet achterlaten?

C: De mensen die hier op de baby's passen. Wat kan ik doen? Ik heb de papieren getekend dat ik de baby na de bevalling hier zou achterlaten. En als ik de baby wil houden moet ik heel veel geld betalen, zeggen ze.

Moeders – veelal uit armere families en met weinig scholing – verblijven vaak weken of maanden in deze instellingen. Ze horen en zien soms met eigen ogen dat de baby's naar rijke buitenlandse en/of Indiase mensen gaan en ze weten dat deze mensen voor een baby betalen. De moeders veronderstellen dat ze ook zelf een aanzienlijk bedrag

zouden moeten betalen om hun kind te kunnen houden, vergelijkbaar met het bedrag dat adoptieouders betalen voor een baby. De stafleden van de betreffende instellingen hebben mij zonder uitzondering te kennen gegeven dat moeders niet hoeven te betalen om hun kinderen te houden. Echter, het feit dat moeders veronderstellen dat ze moeten betalen en het gegeven dat dit niet expliciet wordt ontkracht, beïnvloedt mede de besluitvorming.

Geld

Adoptie is een miljoenenindustrie (Gibbons & Smith Rotabi, 2012). Talloze ngo's, in zendende en ontvangende landen, bestaan dankzij adoptie. Het plaatsen van kinderen in adoptiegezinnen is lucratief.¹⁰ Instellingen met een adoptievergunning in Nederland alsook in zendende landen presenteren zich gewoonlijk als non-profitorganisaties. Het geld dat adoptieouders betalen wordt verondersteld alleen de gemaakte onkosten te dekken. Dat neemt niet weg dat het salaris en dus levensonderhoud van veel mensen in zendende en ontvangende landen met deze middelen wordt betaald. Er is sprake van grote geldstromen, maar er is ook een sterke opvatting dat de moeders geen financieel voordeel mogen hebben voor het achterlaten van een kind. Een moeder verwoordde: *'Als je iets verkoopt, dan ben je het kwijt en wordt de koper de eigenaar. Ik heb nooit geld gekregen voor mijn kind, dus is mijn kind van mij.'* Het beleid sluit dus aan bij de beleving van moeders dat de band met hun kind blijft bestaan.

Om de instroom van baby's op gang te houden, investeren instellingen in relaties met artsen, verpleegkundigen en andere hulp- en dienstverleners die werkzaam zijn bij abortusklinieken en kraamafdelingen van ziekenhuizen. En dit zijn niet alleen investeringen op betrekkingniveau. Een maatschappelijk werkster van een openbaar ziekenhuis beschreef dat ze 2.000 Roepies (Rs)¹¹ kreeg per 'transfer' van een vrouw met een ongeplande zwangerschap, waarop dit bedrag werd bevestigd door de instelling waar ze deze vrouwen naar doorverwees.¹² Het

10 In 2003 betaalden Indiase adoptieouders rond 20.000 Rs. Een leerkracht verdiende in die tijd tussen 3.000 en 5.000 Rs per maand, dus 20.000 Rs was substantieel. In 2007 betaalden Nederlandse echtparen, afhankelijk van onder andere de bemiddelende organisatie, tussen 10.000 en 12.000 euro voor een kind uit India.

11 Asha Krishnakumar (2005) noemt in *Frontline* het bedrag van 6.000 Rs per doorgestuurde baby (*Frontline* May 21-June 03 2005, Vol. 22, No 11).

12 In die tijd stond 2.000 Rs gelijk aan het gemiddelde maandsalaris van een basisschoolleerkracht of anderhalf keer het salaris van kinderverzorgsters die de baby's in de instellingen verzorgden.

bedrag werd ‘onkostenvergoeding’ genoemd, maar dit soort bedragen overstijgen onkosten die worden gemaakt in ruime mate en zijn dus betalingen in plaats van onkostenvergoedingen. Concurrentie tussen instellingen met adoptievergunningen bleek een realiteit en in een dergelijk klimaat worden vrouwen die formeel werden aangeduid als ‘vrouwen in nood’ in de praktijk handelswaar. Wanneer een ongehuwd zwangere vrouw zich eenmaal binnen de muren van een instelling bevond, leek er geen weg meer terug. Een onomkeerbaar besluit tot het doen van afstand, met ingrijpende gevolgen voor minstens twee mensenlevens, werd soms in een paar uur genomen. Zo sprak een moeder:

De vrouw die me doorverwees naar deze organisatie zei me al meteen dat ik de baby zou moeten achterlaten en toen ik hier aankwam werd bevestigd dat afstand doen een voorwaarde was.

Goede adopties zijn, zo staat geformuleerd in internationale afspraken en verdragen, een interventie uitsluitend gericht op het belang van het kind.¹³ Dit onderzoek toonde echter aan dat adoptie als interventie om kinderen uit de tehuizen te halen een aanzuigende werking heeft. De moeders die meewerkten lieten zien hoe het hedendaagse legale adoptiesysteem druk veroorzaakte op ‘hun besluit’ om hun kind af te staan.

Moeders die hun kind niet afstonden

Zoals vermeld sprak ik ook met ongehuwde moeders die hun kind niet afstonden. De betekenis van moederschap bleek een belangrijk instrument in het rehabilitatieproces van moeders die ervoor kozen om hun kind – tegen de dominante sociale en culturele normen in – zelf op te voeden zonder getrouwd te zijn. Deze vrouwen en ook hun familie hadden geleden onder grote reputatieschade. Een zwangerschap voor het huwelijk is het levende bewijs van buitenechtelijke seks en dus van een losse seksuele moraal. Echter, de overgang naar het moederschap bracht voor deze moeders agency. Vasuki is een ongehuwde moeder die haar – dan tienjarige – dochter zelf grootbrengt. Zij legt uit:

De mensen respecteren me omdat ik het aandurf om mijn kind zelf groot te brengen. Ik voed mijn kind goed op. (..) Ik aborteerde het niet en doodde mijn kind niet (...). De mensen zijn blij dat ik mijn kind houd en omwille van mijn kind bij haar blijf. Ze respecteren me omdat ik deze uitdaging in mijn leven aanga.

¹³ Het Haags Adoptieverdrag is gebaseerd op de universele rechten van het kind.

Waarom kozen deze ongehuwde moeders voor zo'n ingewikkeld bestaan in plaats van voor een andere mogelijkheid zoals abortus of het kind na de geboorte te vondeling leggen? Een meewegende factor bleek dat deze moeders onder ogen zagen dat hun gemeenschap, familie en/of dorps- of wijkgenoten op de hoogte waren van de 'verboden zwangerschap'. Aborteren of afstaan van het kind kon dus het stigma veroorzaakt door buitenhuwelijkse seks niet meer wegnemen.

Ongehuwde moeders die hun kind tegen de stroom in zelf grootbrachten, presenteerden zich tijdens de gesprekken zelfverzekerd en met trots. Uit hun houding sprak een diepe overtuiging over de juistheid van hun beslissing. Ongehuwde moeders benadrukten met regelmaat hoe zij een slachtoffer waren geworden. Als jonge kuis vrouwen werden ze, indertijd, geacht om naïef en afwachtend te zijn. Dit verklaarde waarom ze de seksuele intenties van de mannen niet hadden doorzien en zo werd hun onschuld er de oorzaak van dat onbetrouwbare mannen hen hadden kunnen misleiden en verraden. Deze vrouwen presenteerden zich dus als slachtoffer van hun kuisheid. Slachtofferschap werd gebruikt om onderhandelingsruimte te creëren. Naar de buitenwereld toe verkleinden deze vrouwen hun verantwoordelijkheid, vergrootten zij begrip en respect en reduceerden zij daarmee de kans op ridiculisering.

Ongehuwde moeders die hun kind niet afstonden en zelf grootbrachten bleken de belangrijkste actoren in hun eigen rehabilitatieproces. Het benadrukken van hun onvoorwaardelijke, vanuit cultureel perspectief heilige moederliefde, zelfontkenning en zelfopoffering waren hierbij cruciale elementen. Een belangrijk gegeven met betrekking tot deze moeders was ook dat zij nooit in aanraking waren gekomen met een instelling waar ze hun kind ter adoptie hadden kunnen afstaan. In die zin was het grootbrengen geen bewuste keuze geweest, maar een gevolg van een niet beschikbare optie.

Dit staat in schril contrast met de gesprekken met moeders die in een instelling met een adoptievergunning verbleven en hun kind wel afstonden. Behalve pijn en verdriet bespeurde ik bij hen niettemin opluchting over het feit dat ze het kind konden achterlaten, maar deze opluchting kwam eerder voort uit de panieksituatie waarin zij verkeerden. Moeders die hun kind gingen afstaan, of in het verleden hadden afgestaan, spraken vaak defensief. Zij probeerden hun beslissing te legitimeren ten opzichte van mensen in hun omgeving (als deze mensen

op de hoogte waren), ten opzichte van hun afgestane kinderen (die nog steeds in hun gedachten waren) en ze poogden wellicht nog het meest zichzelf te overtuigen van de juistheid van hun besluit.

Schuld en schaamte

Een voorhuwelijkse zwangerschap is een catastrofe voor een vrouw en haar verwanten. Dit gegeven werd bevestigd in alle interviews met ongehuwde moeders. Een voorhuwelijkse zwangerschap beschadigt het familieprestige ('kauravam'). De vrouwen zelf benadrukten niet zozeer schaamte over hun seksualiteit: *'Het enige wat me zorgen baart is hoe ik mijn familie weer onder ogen kan komen. Zullen ze nog evenveel om me geven als voorheen? Ik voel me zo schuldig dat ik hen dit heb aangedaan.'* Schuldgevoelens waren overheersend en duiden op de schaamte voor wat ze hun naaste familieleden hadden aangedaan. Een ongehuwde moeder met een baby van een week oud legt uit:

[B: Mijn vader zei tegen me:] 'Ik liet je vrij en dat moet ik nu met deze schande bekopen. Wat kan ik tegen de mensen zeggen? Ik durf niemand meer onder ogen te komen. Ik had niet verwacht dat je me dit zou aandoen.' Hij moest huilen nadat hij dit tegen me had gezegd.

En ook de moeder huilde toen ze dit tijdens het interview deelde. De veelal jonge moeders die meewerkten aan dit onderzoek waren ingebed in sociale, familiale en/of institutionele netwerken. De gevolgen van hun zwangerschap, evenals de gevolgen van de beslissing om een kind af te staan of zelf groot te brengen, reikten verder dan het individueel belang. Dit is een belangrijk gegeven, omdat deze moeders hiërarchisch gezien over weinig macht beschikten. Een ongehuwde zwangere jonge vrouw legt uit: *'Ik vertelde mijn moeder dat ik het kind zelf wilde houden, maar ze zei: "Nee, nee, geef het weg. God zal ons bijstaan"'*

De moeders lieten zien hoe hun familieleden of de staf van een ngo, of een combinatie van beide, het proces van besluitvorming beïnvloedden, aanstuurden of helemaal overnamen. Feitelijk is het ook een beslissing als een moeder bewust voor deze passieve rol kiest. Ik ontmoette echter moeders die volledig tegen hun persoonlijke wil tot het besluit werden gedwongen om een afstandsverklaring te ondertekenen. Het opofferen van individuele belangen, inclusief het belang van haar kind, was bedoeld om de relatie met familieleden te kunnen behouden of te beschermen.

In een proces van afstand en adoptie conflicteren in veel gevallen de belangen van de moeder en haar (andere) familieleden. Een goede communicatie tussen deze partijen is van groot belang. Ik observeerde echter weinig contact. De zwangere, of net bevallen, vrouwen leefden gedurende hun verblijf in de instelling geïsoleerd van familie. Zij doorleefden hun situatie in eenzaamheid en overwogen de pro's en contra's van afstand doen grotendeels zonder afstemming of overleg. Familieleden kwamen incidenteel op bezoek, maar tijdens deze bezoeken werd overleg en contact tussen de belanghebbenden niet gestimuleerd of gefaciliteerd en werden besluitvormingsprocessen niet systematisch gedeeld of op elkaar afgestemd. Familieleden hielden vaak hun pasgeboren verwant op afstand en ontweken de mogelijkheid om hun dochter, zuster of nicht in haar rol van moeder te observeren en te ervaren. Een confrontatie met de realiteit werd dus uit de weg gegaan door de personen die vaak een groot deel, zo niet het hele proces van besluitvorming hadden bepaald.

CONCLUSIE

Deze studie laat de (aanstaande) moeders aan het woord over hun uiterst complexe en pijnlijke omstandigheden ten tijde van een ongeplande zwangerschap en/of het afstandsproces. Het Haags Adoptieverdrag stelt dat de mogelijkheid voor een kind om op te groeien bij de oorspronkelijke familie de voorkeur verdient. Nog voordat dit internationaal verdrag van kracht werd in India¹⁴, was het Indiase adoptiebeleid al expliciet over deze prioriteit (Indian Council for Child Welfare, 1998). Als een moeder mogelijkheden ziet om zelf haar kind groot te brengen, verdient die mogelijkheid de voorkeur. In de praktijk krijgt het behouden van deze relatie echter geen prioriteit als het vrouwen betreft die geclassificeerd worden als ongehuwd.

In India gaat ongehuwd moederschap gepaard met gevoelens van schuld en schaamte voor zowel de moeder als haar familie. De gevoelens van schuld en schaamte hangen samen met de culturele betekenis van seksualiteit, gender en het huwelijk. Desondanks blijken ook in India ongehuwde moeders in staat om hun kinderen zelf groot te brengen. Het afstaan van een kind is voor hen in strijd met goed moederschap en de offers die ze brengen, zoals leven met een stigma, benadrukken voor hen goed moederschap en dit sterkt hen.

14 In oktober 2003 werd het Haags Adoptieverdrag in India van kracht.

Ongehuwde moeders die ten tijde van de zwangerschap en tijdens hun verblijf in een instelling denken dat het afstaan van hun kind de oplossing van hun probleem is, overzien de consequenties niet. Ondanks internationale verdragen en nationale wet- en regelgeving op het gebied van afstand en adoptie, gelden in de dagelijkse praktijk regels die niet in de geest zijn van deze verdragen en niet zichtbaar zijn in de officiële documenten. Binnen de instellingen blijken conventionele overtuigingen over 'de seksuele moraal', ongelijke lokale en globale neokoloniale machtsverhoudingen, gegenderde misogyne patriarchale structuren en financiële belangen een doorslaggevende rol te spelen bij de begeleiding van ongehuwde moeders. Afstand doen wordt zo voor veel moeders de enige optie.

IRREGULIERE ADOPTIEPRAKTIJEN EN EERSTE FAMILIES IN TRANSNATIONALE ADOPTIE UIT BOLIVIA

Atamhi Cawayu

In transnationale adoptie speelt papierwerk vaak een centrale rol voor de opvolging en controle van de legitimiteit van de adoptie. Kinderbeschermingsinstrumenten (zoals lokale en internationale wetgeving, verdragen en protocollen) moeten hierbij foutloze en ethische adopties garanderen. Zo werd ook duidelijk in de uiteenzetting van de toenmalige coördinator adoptie van het ministerie van Justitie en Veiligheid, in navolging van de publicatie van het onderzoeksrapport van de Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie (COIA) (2021) in Nederland. De coördinator gaf tijdens een technische briefing in de Tweede Kamer aan dat er geen misstanden werden waargenomen in het reguliere adoptiesysteem sinds 2008 (Tweede Kamer, 2021). Ze legde vervolgens uit dat bij een matchingsvoorstel wordt gekeken naar onregelmatigheden in het adoptiedossier en of het dossier overeenkomt met de normen van het Haags Adoptieverdrag (HAV). Ook de Nederlandse vergunninghouders hebben een groot vertrouwen in de werking van het HAV. In een verklaring stelden ze dat de invoering van het HAV ‘een positieve invloed heeft op de kwaliteit van de adoptieprocedures’ en er net voor zorgde dat misstanden werden vermeden (Trouw, 2021). Echter, meer onderzoekers bekritisieren deze instrumenten, in het bijzonder het HAV (Loibl, 2019b; Smolin, 2007). Hierbij stel ik me vervolgens de vraag in welke mate dergelijke kindbeschermingsinstrumenten bijdragen aan ‘irreguliere adoptiepraktijken’, i.e.

wanpraktijken die gereguleerd of zelfs gestimuleerd worden binnen het legale adoptiecircuit.

In dit hoofdstuk tracht ik een beter zicht te krijgen op deze blinde vlekken in het transnationale adoptiesysteem aan de hand van drie verhalen van eerste families wier kinderen naar Nederland werden geadopteerd.¹ Beleid en onderzoek heeft vaak onvoldoende aandacht voor de perspectieven van deze families, waardoor hun ervaringen meestal onzichtbaar blijven. Ook het gesloten karakter van adoptie – onder andere wijdverspreid in Latijns-Amerika – bestendigt dat eerste ouders en verwanten zelden gehoord worden. Slechts sinds de laatste vijftien jaar groeit het aantal sociaalwetenschappelijke onderzoeken naar eerste ouders gestaag (Bos, 2008; Clemente Martínez, 2021; Högbäck, 2016; Kim, 2016). De stemmen van eerste families bieden krachtige tegenvertogen die het potentieel hebben om de dominante narratieven over adoptie te ondermijnen en zo een andere zijde van het transnationale adoptiesysteem te belichten. Deze bijdrage stelt de perspectieven van eerste familieleden uit Bolivia centraal en maakt op die manier de zwakheden van het Boliviaanse kinderbeschermings- en adoptiesysteem zichtbaar. Aan de hand van hun verhalen identificeer ik verschillende irreguliere adoptiepraktijken en poog ik om zo een verborgen zijde van het huidige adoptiesysteem te belichten.

Dit hoofdstuk vertrekt vanuit mijn doctoraatsonderzoek over transnationale adoptie uit Bolivia (Cawayu, 2023). Voor deze studie nam ik meer dan 70 interviews af met verschillende betrokkenen en actoren waaronder eerste families, Boliviaans geadopteerden en professionals uit het Boliviaanse kinderbeschermings- en adoptiesysteem. In dit kader heb ik met 21 eerste familieleden gesproken, gecombineerd met het analyseren van talrijke adoptiedossiers waarin hun verhalen beschreven werden door de professionals. Voor deze bijdrage zoom ik in op de verhalen van drie eerste familieleden: een vader, een tante en een grootmoeder.² De drie casussen geven elk een verschillend aspect weer van een irreguliere adoptiepraktijk en vonden plaats in een hervormd adoptiesysteem waar het HAV reeds van kracht was (na 2002).³

1 In dit hoofdstuk gebruik ik de term 'eerste ouder', 'eerste familie', enz. Hiermee volg ik de suggestie van de Finse sociologe Ritta Högbäck (2016, p. 4).

2 De namen van de participanten werden vervangen door pseudoniemen. In sommige gevallen werd het geslacht van het kind veranderd of werden specifieke details of locaties weggelaten om anonimiteit te garanderen.

3 Het Haags Adoptieverdrag werd in juli 2002 door Bolivia geratificeerd.

TRANSNATIONALE ADOPTIE UIT BOLIVIA NAAR NEDERLAND

Transnationale adoptie uit Bolivia naar Nederland startte in het midden van de jaren 1970. Volgens Hoksbergen (2002) zouden er tussen 1975 en 1993 32 Boliviaanse kinderen geplaatst zijn bij Nederlandse adoptiefamilies.⁴ Vanaf 2005 werden opnieuw kinderen uit Bolivia geadopteerd, ditmaal door het toen recent opgerichte adoptiebureau Nederlandse Adoptie Stichting (NAS).⁵ Bolivia werd het tweede land waarvoor zij bemiddelden, na Panama. In de periode van 2005 tot 2014 kwamen er in totaal 84 Boliviaanse kinderen terecht in Nederlandse adoptiegezinnen via de NAS (2023).

Echter, sinds oktober 2007 werd de wachtlijst voor Bolivia gesloten. Op de website van de NAS werd vermeld dat dit te wijten is aan de toenemende maatschappelijke en politieke onrust, gecombineerd met de oplopende wachttijd (Nederlandse Adoptie Stichting, 2007). In die periode, tussen 2007 en 2015, voerde de Boliviaanse overheid een administratieve pauze in op transnationale adoptie om haar procedures en protocollen bij te werken (Ministerio de Relaciones Exteriores, 2015). Voorts kwamen in die periode heel wat irreguliere adoptiepraktijken aan de oppervlakte en kwam er sterke kritiek dat transnationale adoptie geprioriteerd werd boven binnenlandse adoptie in Bolivia (*La Razón*, 2008). Als gevolg hiervan werden nieuwe adoptieprocedures opgeschort.⁶ Lopende adoptieprocedures konden wel worden afgewerkt, waardoor de laatste adoptie naar Nederland plaatsvond in 2014.⁷

EEN LEUGENTJE OM BESTWIL?

Een eerste casus vertelt het verhaal van Tomás en Iris. In 2008 kregen deze Boliviaanse ouders, die op het platteland wonen op ongeveer acht uur rijden van de departementshoofdstad Santa Cruz, een dochter genaamd Tania. Hun dochter werd echter met een medische afwijking geboren. Volgens de adoptiepapieren besloten de ouders om hun

4 Van deze 32 adopties werden er 12 adopties uitgevoerd door Stichting Hogar. Overige adopties werden georganiseerd door de zogenaamde 'zelfdoeners' waar adoptieouders de adoptie regelden zonder tussenkomst van een vergunninghouder.

5 De Nederlandse Adoptie Stichting werd in 2000 opgericht en heeft in 2002 haar vergunning ontvangen.

6 In sommige departementen in Bolivia ging de opschorting onmiddellijk van kracht, in andere departementen pas later.

7 In 2015 besloot de Boliviaanse overheid om transnationale adoptie terug op te starten voor Spanje en Italië. Tot op heden worden er geen adopties meer bemiddeld uit Bolivia naar Nederland.

dochter af te staan ter adoptie omwille van hun zwakke economische situatie die hen weerhield om gepaste medische zorg te bieden voor hun dochter.

Tijdens mijn ontmoeting met de ouders werd duidelijk dat de ouders dachten dat hun dochter via binnenlandse adoptie werd geadopteerd. Het nieuws dat hun dochter transnationaal werd geadopteerd door een Nederlands koppel kwam binnen als een shock. De vader, Tomás, wilde het verhaal graag verifiëren, mits hij wilde uitsluiten dat zijn dochter via kinderhandel in het buitenland was terechtgekomen. De vader deelde zijn verhaal en legde uit hoe een maatschappelijk werker hem beloofde dat zijn dochter zou terechtkomen bij een advocate uit Santa Cruz.

De sociaal werker vertelde me: 'Wel, we weten dat jullie weinig middelen hebben... en jullie dochtertje zal enige tijd nodig hebben om te herstellen. De behandeling zal ook wat kosten.' Ze vroeg me: 'Luister, hoeveel kinderen hebben jullie?'. Ik antwoordde: 'Ik heb zeven kinderen.' Ze zei 'okay' en nam notities. Later vertelde ze me: 'Er is een advocaat in Santa Cruz die jullie dochter wil adopteren.' Ze zei: 'Luister, jullie kunnen het kind mee naar huis nemen, maar wat zal er dan gebeuren? Hebben jullie elektriciteit in jullie huis?'. Ik antwoordde: 'Nee, die heb ik niet.' Ze zei vervolgens: 'Kijk, het meisje is in een slechte toestand. Het meisje verdient aandacht en de advocaat heeft geen kinderen. Ze wil voor jullie dochter zorgen en haar aanvaarden als haar eigen dochter. Wat denken jullie?'

De getuigenis van Tomás geeft weer hoe hij en zijn vrouw door een maatschappelijk werker werden overtuigd om over te gaan tot adoptie. Deze maatschappelijk werker misleidde de ouders met incorrecte informatie over een denkbeeldige alleenstaande vrouw in de departementshoofdstad. Het beloven van kinderen aan potentiële adoptieouders is echter verboden door lokale en internationale wetten en verdragen net om irreguliere adopties te voorkomen (zie bv. art. 29 HAV). De maatschappelijk werker heeft mogelijks dit verhaal verteld om de ouders ervan te overtuigen dat het kind goed zou terechtkomen in een binnenlandse adoptiefamilie, wetende dat het kind hoogstwaarschijnlijk in aanmerking zou komen voor een buitenlandse adoptieprocedure. Criminoloog Elvira Loibl (2019a) identificeert deze vorm van bedrog als een illegale praktijk waarbij kwetsbare ouders misleid worden met valse informatie om toestemming te verkrijgen om het

kind te plaatsen in een adoptieprocedure, gevoed door een sterke overtuiging dat dit in het belang van het kind is. Dit wordt ook duidelijk in het relaas van Tomás waar zijn financiële en materiële situatie wordt gecontrasteerd met die van de denkbeeldige adoptieouder: het hebben van zeven kinderen versus kinderloos zijn; werken op het platteland versus werken als advocaat; wonen in een huis zonder elektriciteit versus wonen in een huis met alle nutsvoorzieningen; wonen op het platteland versus wonen in de departementshoofdstad. Doordat de maatschappelijk werker de ouders wijst op hun precare leefsituatie en adoptie voorstelt als de betere keuze voor de dochter, besluiten Tomás en Iris om hun dochter af te staan. De ouders tekenen vervolgens een afstandsverklaring waarin ze afstand doen van hun ouderlijke rechten en waarin de volgende motivaties worden opgetekend:

De ouders van Tania verklaarden dat zij, gezien hun slechte economische situatie, niet in staat waren om Tania de medische zorg te bieden die zij in verband met haar lichamelijke problemen nodig heeft. (...) De ouders van Tania benadrukken dat zij deze beslissing namen op grond van hun slechte economische situatie en het feit dat zij voor nog zes andere kinderen moesten zorgen (Afstandsverklaring, 2008).

Hoewel de ouders vrijwillig de afstandsverklaring ondertekenden, gaf de vader tijdens het gesprek mee dat dit niet zijn eerste keuze was: 'Ik heb de papieren getekend, maar het is niet wat ik had gewild. Wie geeft er nu zijn kind weg? Niemand geeft zijn dochter zomaar weg. Het was omwille van de problemen die we hadden.' Ondanks de richtlijn dat financiële en materiële armoede geen reden mag zijn om tot adoptie over te gaan (United Nations General Assembly, 2010), was de 'slechte economische situatie' van de ouders een doorslaggevende factor in de beslissing om over te gaan tot adoptie. Toch beschouwden professionals en adoptieautoriteiten hun beslissing als een 'vrijwillige keuze' waardoor de adoptie als legitiem wordt aanzien. Sociologe Riitta Högbacka (2016, p. 236) bekritiseert dit keuzegerichte denken in transnationale adoptie. Zij stelt dat zogenaamde 'vrijwillige' afstandsverklaringen de onderdrukkende omstandigheden van eerste families legitimeren, alsook het systeem van globale ongelijkheid en het gebrek aan tijdelijke zorgalternatieven voor deze ouders. Desalniettemin dragen professionals, adoptiebureaus en adoptieautoriteiten afstandsverklaringen hoog in het vaandel, maar stellen zij vaak niet in vraag dat deze 'instemming' in veel gevallen een gedwongen keuze is door het

gebrek aan alternatieven voor de eerste familie. Dit spoort ons aan om kritische vragen te stellen bij begrippen zoals ‘keuze’, ‘toestemming’ en ‘vrijwillige afstand’ in het legale adoptiecircuit.

EEN (ON)VRIJWILLIGE AFSTANDSVERKLARING

Deze sectie vertelt het verhaal van Catarina, een tante wier nichtjes naar Nederland werden geadopteerd in 2008. De ouders, Reynaldo en Miranda, waren al even niet meer in beeld waardoor Reynaldo's zussen Catarina en Bianca de zorg overnamen voor de achtergebleven kinderen. Volgens Catarina hadden de ouders ‘een zwaar leven’ en moesten ze vaak de eindjes aan elkaar knopen, maar hielden ze wel van hun kinderen. Kort voordat de vader overleed, vroeg hij aan zijn zussen Catarina en Bianca om zijn vrouw bij te staan in de zorg voor de kinderen. Ondanks de hulp die Miranda kreeg, bleef het voor haar moeilijk om voor haar kinderen te zorgen. Hierdoor bracht ze de twee meiden tot tweemaal toe naar een rehabilitatiecentrum voor ondervoede kinderen. De tweede keer kwam de moeder echter niet opdagen wanneer verwacht werd, waardoor het centrum de kinderbescherming alarmeerde. Hierdoor werden de meiden tijdelijk overgebracht naar een kindertehuis. Daar kregen de kinderen regelmatig bezoek van de moeder en andere familieleden. Wanneer de moeder na een half jaar uit beeld verdween – en dus niet langer het kindertehuis bezocht – werd er een sociaal onderzoek gestart naar de overige familieleden van de meiden. Hierbij werden vooral de familiesituaties van Catarina en Bianca onderzocht, mits zij naast de moeder de primaire zorgers waren van de achtergebleven kinderen. Catarina vertelde: ‘Ze kwamen kijken hoe we leefden.’ Catarina gaf aan dat de maatschappelijk werker concludeerde dat de zussen niet voldeden aan de voorwaarden voor gezinshereniging omwille van hun zogenaamde precaire woonomstandigheden. Hoewel de tantes nog steeds betrokken wilden blijven bij de kinderen, stelde het rapport dat de zussen geen interesse zouden hebben in een gezinshereniging: ‘[H]un tantes Catarina, Bianca en Ursula tonen desinteresse voor het opnemen van de zorg voor de meiden’ (sociaal rapport, 2009). Voorts zit er in het adoptiedossier ook een afstandsverklaring ondertekend door Bianca om de meiden af te staan ter adoptie.

De aangeefster verklaart dat ze zich tot de rechtbank richt om te zeggen dat ze in eerste instantie had besloten om de meisjes uit het kindertehuis te halen, maar door haar economische situatie en de ziekte van haar dochter kan ze de meiden niet houden. Daarom heeft zij gesproken met haar zes zussen en twee broers, die hebben besloten dat zij de meisjes niet uit het kindertehuis kunnen halen, maar een betere toekomst voor hen willen en hen ter adoptie afstaan (Afstandsverklaring, 2008).

Deze ondertekende afstandsverklaring suggereert dat Bianca en haar broers en zussen waren overeengekomen om de meiden af te staan voor adoptie. De verschillende rapporten en verklaringen garanderen op die manier een legitieme adoptie. Echter tijdens het gesprek met Catarina en enkele van haar zussen werd duidelijk dat zij de interventie van de maatschappelijk werker heel anders ervaarden dan gedocumenteerd was in de adoptiedocumenten. Catarina lichtte toe hoe zij werden gedwongen om de afstandsverklaring te ondertekenen:

Op een dag, toen ik terugkwam van mijn werk, stond er een busje [van kinderbescherming] bij mijn woonplaats. Mijn oudere broer en ik gingen naar het busje toe. Mijn broer zei: 'Ik zal niet tekenen zodat jij mijn nichtjes kan verkopen.' Ook ik zei: 'Ik zal niets ondertekenen.' (...) De professionals vertelden ons dat ze de meisjes tegen onze wil zouden meenemen... omdat we niet de middelen hadden om hen op te voeden. (...) Ik wilde niet tekenen. Mijn broer wilde niet tekenen. (...) We wilden hen niet ter adoptie afstaan. De professionals vertelden ons dat ze de meisjes tegen onze wil zouden wegnemen. (...) Eén van de vrouwen van de overheid kwam en bedreigde mijn zus. Elke keer ging de vrouw naar mijn zus toe, en zei de vrouw tegen mijn zus dat ze naar de gevangenis zou gaan als ze het document [afstandsverklaring] niet zou ondertekenen. Mijn zus had geen keuze. Ik bedoel, ze werd gedwongen om het document te ondertekenen.

Catarina vertelde hoe zij en haar broers en zussen meerdere malen hadden geprobeerd om tegen de maatschappelijk werker in te gaan door de afstandsverklaring niet te tekenen. Catarina en haar familieleden zagen de adoptie immers niet als een kinderbeschermingsmaatregel, maar als kinderverkoop. Hierdoor wilden de familieleden vermijden dat de maatschappelijk werker de kinderen zou 'verkoop' aan wensouders. De argwaan naar de professional toe, geuit door de familieleden, kan worden gesitueerd binnen de grote machtsongelijkheid en

hiërarchische relatie die er heerst tussen overheidsfunctionarissen en inheemse en/of plattelandsbewoners in Bolivia (Van Vleet, 2009). Dat verklaart ook hun argwanende houding tegenover adoptie: de familieleden kaderen dit binnen de bredere praktijken van corruptie in overheidsorganisaties en -instellingen (Neudorfer, 2015). Ook het gesloten karakter van het adoptiesysteem in Bolivia leidt tot argwaan voor de eerste families, mits zij geen zicht hebben op wat er met hun kind zal gebeuren of waar het zal terechtkomen. Dit bestendigt alleen maar het wantrouwen tegenover adoptie.

Bianca ondertekende uiteindelijk de afstandsverklaring nadat de maatschappelijk werkster dreigde met straffen en boetes. Bianca's zus Ursula vertelde tijdens ons gesprek: 'Of Bianca nu tekende of niet, ze wilde de meisjes meenemen en ze wilden hen vervolgens ter adoptie afstaan.' De bedreiging en druk die de familieleden ondervonden om de afstandsverklaring te ondertekenen, kan worden omschreven als het 'witwassen van kinderen' (Smolin, 2006, p. 117). Dit houdt in dat een irreguliere adoptiepraktijk verborgen blijft in het legale adoptiecircuit, gemaskeerd door het voorleggen van rapporten en documenten die de adoptie rechtvaardigen. Hierbij dient de zogenaamde vrijwillige afstandsverklaring als het ultieme bewijs dat de familieleden toestemming gaven voor het adoptabel verklaren van de meiden en dat de adoptie gerechtvaardigd was.

HET ONTZEKKEN VAN DE TOEGANG VAN HET KINDERTEHUIS

De derde casus bespreekt het verhaal van Isabela. Volgens de adoptiepapieren verloor de Quechua-Boliviaanse grootmoeder de ouderlijke zorg van haar kleinzoon Eduardo in 2011 nadat ze niet meer kwam opdagen in het kindertehuis. Bijgevolg werd Eduardo 'verlaten' verklaard om vervolgens te worden geadopteerd naar Nederland.

In het gesprek met Isabela legde ze uit dat ze haar kleinzoon Eduardo voor een bepaalde periode naar een kindertehuis had gebracht, omdat ze zelf tijdelijk niet voor hem kon zorgen. De moeder was naar andere oorden vertrokken, waardoor de zorg van Eduardo op de schouders van Isabela terechtkwam. Tijdens het gesprek werd duidelijk waarom de grootmoeder gedurende een lange periode haar kleinzoon niet kwam bezoeken. Isabela vertelde dat ze in die periode enige tijd in een ander departement in Bolivia werkte waardoor ze Eduardo niet in het kindertehuis kon bezoeken. Isabela getuigt als volgt:

Ik kwam niet opdagen. Toen ik naar het platteland ging, belde het kindertehuis me op: 'Waar ben je?', zeiden ze. 'Ik ben op het platteland', zei ik. 'Ik ben in Sucre. Als ik aankom [in Santa Cruz], zal ik langskomen.'

Doordat een bezoek van de grootmoeder uitbleef, werd in een rapport genoteerd dat de grootmoeder blijk geeft 'van een gebrek aan betrokkenheid bij de situatie en toekomst van haar kleinzoon' (psychologisch rapport, 2012). De grootmoeder had echter werkverplichtingen die haar belemmerden om haar kleinzoon te bezoeken, maar dat werd niet in acht genomen. Daarnaast moest Isabela zes uur reizen (heen en terug) om het kindertehuis te bezoeken. Uit een recente Boliviaanse studie (Defensoría del Pueblo, 2023) blijkt dat de verschillende departementen en kindertehuizen vaak verschillende regels en procedures hanteren om een bezoek te plannen. De studie stelt dat door deze protocollen de eerste ouders regelmatig belemmerd worden wanneer ze hun kind willen bezoeken. Andere onderzoekers (Burton & Montauban, 2021; Roberts, 2022) in het veld van kinderbescherming hebben reeds geconstateerd hoe de dominante logica's en vertogen van het kinderbeschermingssysteem de schuld leggen bij het individueel falen van de ouders in plaats van de systematische oorzaken in beschouwing te nemen. Voorts merken onderzoekers op dat voornamelijk gemarginaliseerde en geracialiseerde ouders vaak onbekend zijn met de administratieve en bureaucratische zijde van het kinderbeschermingssysteem waardoor men zich niet altijd bewust is van de ingrijpende gevolgen (Fonseca, 2010; Roberts, 2022). Ook Isabela is niet bekend met de regels en bureaucratie van het kinderbeschermingssysteem waardoor ze zich niet had kunnen inbeelden dat het tijdelijk onderbrengen van haar kleinzoon zou kunnen resulteren in het permanent verliezen van het ouderlijk gezag. Doordat Isabela uiteindelijk het telefoonnummer van het kindertehuis verloor, kon ze geen contact meer opnemen met het kindertehuis. Omdat er geen bezoek of contact wordt gemaakt door Isabela, leek het alsof er geen interesse meer is voor een gezinshereniging. Hierdoor werd aanbevolen om het kind 'verlaten' te verklaren zodat Eduardo in aanmerking zou komen voor adoptie. Echter, toen Isabela eindelijk kon terugkeren naar het kindertehuis, was ze te laat:

Daar [in het kindertehuis] wilde ze niet dat ik hem [Eduardo] zou zien. Ze wilden niet dat ik het kindertehuis zou betreden. Ze zeiden: 'De jongen zal je niet loslaten. Hij heeft zo naar je gevraagd.' Ik antwoordde: 'Maar ik zal hem mee naar huis nemen.' (...) Ze zeiden: 'De jongen zal je gezicht zien en hij zal je missen. Hij zal huilen en ziek worden.' (...) De laatste keer dat ik daar was zeiden ze: 'De jongen is in een ander land, hij is hier niet meer.'

De getuigenis toont dat het personeel van het kindertehuis Isabela niet toeliet om haar kleinzoon te bezoeken met als reden dat de jongen zich terug zou hechten aan de grootmoeder. Dit lijkt erop te wijzen dat de kleinzoon op dat moment al 'verlaten' was verklaard. Dit impliceert dat alle banden met de eerste families verbroken werden en de jongen dus geen bezoek meer mocht ontvangen van zijn grootmoeder. Het is opmerkelijk dat de pogingen van Isabela om het kind te bezoeken niet werden gedocumenteerd in het adoptiedossier. Dergelijke omissies zijn niet onschuldig omdat ze bijdragen aan het creëren van een sociale werkelijkheid waarin het kind 'adoptabel' werd verklaard omdat het 'verlaten' werd door de familieleden. Bovendien kunnen deze adoptiedocumenten op een later tijdstip worden gelezen door de geadopteerden, die vaak alleen deze documenten hebben als houvast om hun oorsprongsverhaal te reconstrueren. Dit kan ertoe leiden dat zij denken dat zij door hun familieleden 'verlaten' werden, terwijl deze familieleden in werkelijkheid hebben geprobeerd om hen te bezoeken en/of hen zelfs terug te halen uit het kindertehuis.

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk heb ik de stemmen van de eerste familieleden op de voorgrond geplaatst. Ondanks het polariserende debat over transnationale adoptie, worden hun perspectieven het minst in beschouwing genomen. Desalniettemin bieden de getuigenissen van eerste families sterke tegennarratieven die ons een nieuw licht doen werpen op het transnationale adoptiesysteem. In deze bijdrage werd in het bijzonder gefocust op irreguliere adoptiepraktijken, die mede door de verhalen van eerste familieleden worden blootgelegd. De drie casussen tonen aan dat deze eerste families maar al te graag de zorg bleven behouden over hun kind(eren), maar hiervan werden weerhouden door kinderbeschermingsprofessionals die transnationale adoptie prefererden. De drie familieleden werden uiteindelijk misleid, onder druk gezet of belet om het kind mee naar huis te nemen. Deze irreguliere

adoptiepraktijken komen slechts aan de oppervlakte door in gesprek te gaan met de eerste families. Deze bijdrage stelt daarom de legitimiteit van het papierwerk in vraag. Hoewel deze drie gevallen niet veralgemeend dienen te worden naar alle adopties uit Bolivia, geeft dit wel een indicatie dat in het transnationale adoptiesysteem nog steeds sprake kan zijn van irreguliere adoptiepraktijken. Dit ondanks het feit dat er in de voorbije decennia zowel in Nederland als in Bolivia verschillende wetten en conventies werden geïmplementeerd om net ethische en correcte adopties te garanderen. Loibl (2019b, p. 177) stelde al eerder dat het Haags Adoptieverdrag werkt als het paard van Troje: irregulariteiten worden vaak niet opgemerkt omdat op papier alles in orde lijkt en formeel voldoet aan de procedures van het HAV. Hierbij kan de vraag worden gesteld in welke mate kindbeschermingsinstrumenten en traditionele hervormingen nog effectief zijn in het voorkomen van irreguliere adoptiepraktijken. In mijn onderzoek constateer ik immers dat deze maatregelen net irreguliere adoptiepraktijken bestendigen en deel uitmaken van het probleem. Dit werpt ernstige twijfels op bij de houdbaarheid van het transnationale adoptiesysteem.

TIJD EN AFSTAND: ASPECTEN IN HET ADOPTIEVERWERKINGSPROCES

Tara Mergeay

Dit boek belicht verschillende thema's die voor velen een vrij evidente associatie hebben met adoptie zoals hechtingsstoornissen, identiteitscrisis, loyaliteitsconflicten, trauma, verlies, ... In dit hoofdstuk ga ik in op twee aspecten die veel minder aan bod komen in relatie tot adoptie, namelijk 'tijd' en 'afstand'. Voor geadopteerden lopen beide aspecten nochtans vaak als een rode draad door hun leven en hebben ze zowel een positieve als een negatieve betekenis. Ik schrijf deze reflectie vanuit een dubbele rol/perspectief.

Zelf ben ik uit het buitenland geadopteerd en heb ik deze beide aspecten meerdere malen in mijn leven ervaren als een symbiotische relatie: zowel in mijn verleden als in mijn heden beïnvloeden ze mijn handelingen. Ik zie ze als een levensdraad, die me ertoe gebracht heeft om professioneel als adoptiecoach aan de slag te gaan en andere geadopteerden te begeleiden in hun zoektocht.

In het eerste deel van deze persoonlijke reflectie spits ik me toe op het concept 'tijd' in het licht van adoptie. Tijd zou alle wonden helen, maar voor geadopteerden is dat zeker niet altijd zo. In het tweede deel van de reflectie belicht ik 'afstand' in het kader van adoptie omdat dit thema ook de nodige aandacht verdient. Het is immers een combinatie van zowel fysieke afstand als mentaal-emotionele afstand die geadopteerden parten kan spelen. Iedere adoptie brengt een andere fysieke afstand en een andere impact voor de geadopteerde met zich mee.

TIJD HEEFT VEEL BETEKENISSEN IN HET KADER VAN ADOPTIE

Tijd: vriend en vijand

Tijd is een aspect dat ik vanuit een adoptieperspectief wil benaderen. Over tijd wordt vaak gezegd dat het alle wonden zou helen. Maar is dat werkelijk zo? Mijn ervaring als geadopteerde en als coach spreekt dit tegen. Persoonlijk ervaar ik dat tijd ervoor zorgt dat er een litteken ontstaat. Dankzij tijd leer je ergens mee leven. Zoals met het gemis van een dierbaar persoon, huisdier of voorwerp, of met het verlies na een ziekte of overlijden. Voor geadopteerden gaat de impact van tijd nóg verder.

Om de dubbele betekenis van tijd voor geadopteerden te begrijpen, zoom ik even uit. Bij iedere adoptie is er eerst sprake van afstand. Voor iedere afstand is er een breuk. Een breuk brengt op haar beurt een trauma met zich mee. Geadopteerden hebben tijd nodig om te verwerken wat ze verloren hebben. Concreet? Het vraagt tijd om het verlies in hun leven te integreren en te accepteren. Je gaat niet in één vingerknip verder.

Voor geadopteerden die overwegen om op zoek te gaan naar hun biologische ouders kan tijd een dubbele rol spelen. Deze zoektocht kan bijvoorbeeld een reis naar het land van herkomst omvatten. Zo'n reis vraagt enerzijds emotioneel tijd, anderzijds kost het praktisch tijd. Van vliegtickets vergelijken, over hotels boeken en vaccinaties vernieuwen, tot contactpersonen activeren (zoals een tolk). Tijdens hun rootsreis is tijd zowel vriend als vijand van geadopteerden.

Voor veel geadopteerden is hun rootsreis hét moment van de waarheid. De druk is hoog om tijdens die (korte) (vakantie)periode alle gezochte antwoorden te vinden. Jaren kijken ze uit naar dit sluitstuk. Geadopteerden hebben veel verwachtingen en zijn hoopvol dat die ingelost worden. Hun honger naar waarheid evolueert naar een drang die de bovenhand neemt. Toch kan tijd roet in het eten gooien, zelfs als je alles tot in de puntjes hebt voorbereid. Er kan tijdens zo'n rootsreis immers van alles mislopen. Een paar voorbeelden:

- Het geboorteloket is gesloten of de persoon die je toegang kan geven tot het geboorteregister is afwezig. Of nog erger, ze vragen jou terug te komen op een moment, wanneer jij niet langer ter plaatse bent.

- Het openbaar vervoer (trein-, tram- en busverbinding) is traag omwille van een slecht wegdek of gebrekkige infrastructuur. De manier waarop openbaar vervoer georganiseerd wordt in het land van herkomst, is zelden identiek aan ons Belgisch systeem en dat is tijdrovend.
- Verschillende landen hanteren een andere mindset als het over dagindeling gaat. Heeft je rootsreis als bestemming een ‘warm klimaat’? Wees je bewust van het siëstamoment ‘s middags. Als activiteiten dan toch doorgaan, gebeuren ze aan een trager tempo dan je gewend bent.
- Een laatste veelvoorkomende spelbreker is ziekte omwille van het klimaat, de lokale keuken of een jetlag. Acclimatiseren en genezen vraagt tijd. Het is geen verrassing dat je dan overdonderd wordt door een gevoel van ‘time is precious’ of ‘no time to lose, spend it wisely’.

Hoeveel tijd vraagt een gemiddelde rootsreis?

Ik krijg vaak de vraag: ‘Hoeveel tijd voorzie ik idealiter voor mijn rootsreis?’.

Mijn ultieme tip: voorzie achteraf thuis ook tijd om alle reisindrukken te verwerken. Tijdens de reis ben je druk bezig en neem je niet alles volledig in je op. De prikkels van een nieuwe, (on)bekende omgeving in combinatie met je emoties kunnen overdonderend zijn. Vaak bergen we de gevoelens tijdens de rootsreis op en laten we ze niet volledig toe. Dit allemaal vanuit de bekommernis om geen kostbare tijd ter plekke te verliezen. Het idee leeft dat verwerken ook moeiteloos bij thuiskomst kan. Al valt de zogenoemde ‘slag van de hamer’ serieus tegen eens je terug thuis bent. Je werkritme of gezinsleven laat het mogelijk niet toe om alles te verwerken. Tijd wordt dan nogmaals de vijand.

Meer tijd, minder kans op verwanten

Hoe meer tijd er verstrijkt, hoe kleiner de kans wordt voor geadopteerden om biologische familie te vinden. Het adoptieverwerkingsproces beslaat niet één bepaalde periode, vaak is het een levenslang proces met ups en downs. Je moet mentaal sterk in je schoenen staan om de zoektocht naar biologische familieleden aan te vatten. Familie vinden is immers niet zonder impact. Een deel van de geadopteerden wacht met zoeken, vaak vanuit een loyaliteitsgevoel ten opzichte van de

adoptieouders. Ze willen hen niet kwetsen of ondankbaar overkomen. Ongeacht om welke reden er gewacht wordt met zoeken (emotionele, budgettaire of praktische overwegingen), de kansen op een succesvol einde worden zo kleiner. De redenen hiervoor gaan van verhuizingen en oorlogen, over tropische stormen en pandemieën, tot overlijdens na ziekte of door ouderdom. De voorbije twee jaar (2020-2021) moesten veel geadopteerden hun plannen voor een rootsreis tijdelijk opbergen vanwege de globale COVID-19-pandemie. Ze hebben er zo lang naar uitgekeken en moesten noodgedwongen thuisblijven. Vandaag zitten ze met de vraag ‘Zal ik mijn familie levend terugvinden?’ en maken ze zich zorgen over de medische middelen van hun land van herkomst.

Feestdagen, een tijd met een donkere keerzijde

Volgens marketing en kerstliedjes zijn de feestdagen ‘the most wonderful time of the year’. Hoewel we omringd worden met vrolijke deuntjes en kleurrijke versiering, benadrukt de periode de aan- of afwezigheid van geliefden. Een pijnlijke reminder voor zij die weinig of geen contact hebben met hun familie. Het aantal zelfmoordpogingen piekt rond Kerstmis en Nieuwjaar omwille van de druk die men voelt om omringd te worden door biologische familie en goede vrienden. Ook bij geadopteerden is die sombere trend op te merken. De impact van die tijd van het jaar mag niet worden onderschat, ook als geadopteerden in een warme adoptiefamilie zijn terechtgekomen.

Tijd is voor de kandidaat-adoptieouder ook een vijand

Bij aanvang van hun adoptieproces starten de meeste kandidaat-adoptieouder(s) op een moment in hun leven waarbij de ‘kinderwens’ vaak heel dominant aanwezig is. Velen hebben al een resem andere opties geprobeerd en zijn de wanhoop nabij. Er heerst een ‘nu of nooit’-gevoel aangezien men beseft dat dit weleens ‘de laatste kans’ kan zijn om ouder te worden. Een adoptieproces is een emotioneel-fysieke rollercoaster, net zoals een biologische zwangerschap, alleen duurt deze rollercoaster langer dan negen maanden!

Het is een proces van jaren zonder een duidelijke einddatum in zicht wanneer men zich ‘ouder’ mag noemen. Aan de kandidaten wordt benadrukt om ‘geduld’ uit te oefenen voor een onvoorzienbare tijd van jaren in plaats van maanden, terwijl geduld nu net datgene is dat ze nog moeilijk kunnen geven.

Tijd gewonnen dankzij adoptieouders?

Om tijd te winnen in de zoektocht nemen sommige adoptieouders het heft in eigen handen: ze leggen zelf contacten in de hoop antwoorden te vinden op vragen die hun adoptiekind later kan stellen. Ze doen dit met de beste bedoelingen. Maar is die drijfveer oprecht? Staan de wensen van het kind voorop? Willen ze diens verdriet beperken? Of zoeken ze een manier om hun geweten te sussen? Adoptieouders kunnen namelijk onmogelijk weten naar welke informatie hun kind op zoek zal gaan. Informatie opdringen die niet gevraagd werd, kan een averechts effect hebben. Wanneer je kind nog moet groeien in het verwerkingsproces, kan je met je goede intenties mentale schade toebrengen. In het algemeen is het aan te raden om de geadopteerde zelf te laten beslissen wanneer het tijd is voor een zoektocht naar antwoorden.

Andersom kan tijd ook de vijand van de ouders zijn. Ouders twijfelen soms om hun kind in te lichten over diens herkomst. Ze wachten op het perfecte moment om de boodschap over te brengen, bijvoorbeeld de ideale leeftijd. Zonder dat ze het beseffen, speelt tijd hen parten. Als de geadopteerde te weten komt dat de adoptieouders informatie achterhielden, maar wachtten op het goede moment of de juiste leeftijd, dan komt de hechting en loyaliteit tussen adoptiekind en -ouders op losse schroeven te staan.

AFSTAND BIJ BINNENLANDSE ADOPTIE

Iedere adoptie brengt een andere fysieke afstand en een andere impact voor de geadopteerde met zich mee. Bij binnenlandse adoptie is de fysieke afstand kleiner dan in het geval van buitenlandse adoptie. Een voorbeeld: Geert is geboren in Kortrijk, brengt zijn jeugd door bij zijn adoptieouders in Knokke en woont als volwassene in Leuven. Eén van de vereisten voor een binnenlandse adoptie is een minimumafstand van 50 kilometer tussen de woonplaats van de biologische ouders en de adoptieouders. De verplichte afstand verhindert dat de biologische ouders hun biologisch kind (en bij uitbreiding de adoptieouders) tegen het lijf lopen in bijvoorbeeld de lokale supermarkt. Het is een maatregel ter bescherming van de privacy van alle partijen. Echter, België is niet groot. Mensen verhuizen omwille van hun job of andere redenen. De kans dat je elkaar tegenkomt? Die is best groot! Bovendien is in de nasleep van de coronacrisis een 'staycation' (dicht bij je woonplaats op vakantie gaan) enorm populair geworden.

In vergelijking met een buitenlandse adoptie, ervaart men bij binnenlandse adoptie doorgaans een kleinere mentale afstand omwille van de kleinere fysieke afstand. Er schuilt achter iedere hoek een kans om familie tegen te komen. Misschien wandel je voorbij je biologische vader, kruis je je biologische moeder, passeer je je biologische zus/broer, ... Het is ook mogelijk dat je ontdekt hebt waar je biologische familie woont, maar geen contact hebt met elkaar. Het kan zwaar zijn om te dragen dat je op slechts enkele kilometers van elkaar verblijft. Met de trein of auto voorbij je ouderlijk huis rijden, heeft zijn weerslag op je mentale toestand. Hoe ga je hiermee om als binnenlands geadopteerde? Wat doe je om afstand je leven niet te laten blokkeren?

AFSTAND BIJ BUITENLANDSE ADOPTIE

Als ik kijk naar mijn eigen ervaringen, zou ik een situatie met eventuele nabijheid moeilijk vinden. Dan prijs ik me gelukkig dat ik uit het buitenland geadopteerd ben. Mijn respect voor binnenlands geadopteerde lotgenoten is zo groot! Waarom? De kans dat ik, als buitenlands geadopteerde, in België op straat biologische familie tegen het lijf loop, is heel klein. Ik hoef daar niet iedere dag op te hopen of bang voor te zijn.

Ik ben afkomstig uit India en hoewel ik heel wat Indiërs tegenkom (op straat, in de winkel, ...) geven ze mij niet het idee mijn biologische familie te zijn. Hoe dat komt? De Indiërs die ik hier tegenkom zijn meestal zeer welstellend, sommigen zelfs rijk. Mijn biologische familie is in mijn hoofd arm, dus het lijkt mij onmogelijk dat ze genoeg geld hebben om af te reizen naar Europa. Dat ze arm zijn, is voor mij de reden of drijfveer dat ze ervoor kozen om mij af te staan. Is dat zo? Ik weet het niet het, het blijft een raadsel... maar ik praat mezelf die waarheid aan om verder te kunnen met mijn leven. Zolang ik rondloop in een rijk land, verwacht ik hen niet tegen te komen.

Wil ik mijn familie zoeken, dan is er altijd tijd om me mentaal en bewust voor te bereiden. Dit begint al bij de praktische reisvoorbereidingen. Pas als ik effectief in India ben en rondloop in mijn geboortestad, de miljoenenstad Kolkata, start de gedachtemolen. Net als binnenlands geadopteerden in België, wandel ik er dan rond met hoop en vragen. 'Kan hij misschien familie zijn? Zou zij mijn moeder kunnen zijn?'. Ik zie en ruik veel armoede, plus iedereen ziet eruit zoals ik. Het is gek, maar rondlopen tussen 'jouw volk' werkt als een trigger. Rationeel weet ik dat dit niet 'mijn volk' is. Nochtans voelen Vlamingen ook niet als

‘mijn volk’ aan... Tijd en afstand hebben de wonde van het gevoel een ‘thuisloze te zijn’ nog steeds niet geheeld.

Het is moeilijk te omschrijven wat je doormaakt wanneer een vreemde op straat je aanspreekt en claimt ‘familie’ te zijn. Net dat was me overkomen tijdens mijn eerste bezoek aan mijn geboortestad Kolkata in 2008. De wereld leek vanonder mijn voeten te verdwijnen, mijn hart stond stil en ik werd overweldigd door een vloedgolf van hoopvolle, ongelovige en argwanende gedachten. Doet zo’n situatie zich voor buiten je vertrouwde omgeving, zonder familie of vrienden, zal je vermoedelijk rationeel sneller afstand nemen van wat er gebeurt. Reizen oftewel zich fysiek verplaatsen brengt afstand met zich mee: emotioneel en rationeel. Binnenlands geadopteerden krijgen die ruimte niet, de afstand is amper aanwezig.

Ik wil graag afsluiten met de volgende conclusie. Tijd en afstand zijn twee thema’s die in het adoptieverwerkingsproces enorm worden onderschat en hierdoor amper worden belicht. Als adoptiecoach ijver ik ervoor om ze op te nemen als verplichte thema’s in de nazorg. Juist omdat ze vaak een rode draad zijn doorheen het leven van de geadopteerden, heeft iedereen er baat bij om te reflecteren over wat de impact kan zijn op de gedachten en op de emoties.

Weet wel: ‘You’re not alone!’.

HET GELEEFDE LICHAAM: EEN SYSTEMISCH-FENOMENOLOGISCH PERSPECTIEF OP HET VERPLAATSTE LICHAAM DOOR AFSTAND EN ADOPTIE

Hilbrand Westra

*Dear Jane,
You are a brave young woman, keeping me alive.
I am like a parasite;
I exist only because you do.
If you had not been born, I would have died.
People do not see me, although we share a heart, a face, a mind, and a
body.
You have the benefit of being the twin who is seen.
Me - I must hide behind you.
Take care of me.
Take care of this body because, you know, it is really mine.
That face you see - mine.
The hands you use to eat and work - those too are mine.
You are living a borrowed life.
Don't forget.*

Kyong-Ah (Trenka, 2003)

IN EEN SPAGAAT

Bij interlandelijke, ofwel transnationale adoptie, wordt vaak een ding vergeten. Het lichaam dat als een bewijs dient voor zowel het verlangen als het verlies. Een onvrijwillig verplaatst lichaam dat zich op een gegeven moment niet meer bewust is van een existentiële verbinding met het oorspronkelijke lichaam. Het lichaamsbesef dat ver teruggaat naar de tijd van het kind of, zelf vroeger, de geboorte.

Het citaat van Trenka laat de heimelijke opsplitsing van het lichaam zien door de monoloog van het oorspronkelijke lichaam met het geadopteerde lichaam. Dat laatste lichaamsdeel is zich bij veel geadopteerden vaak niet bewust van het feit dat er zoiets bestaat als het oorspronkelijke lichaam, dat meeleeft zonder dat het mag spreken over de verscheuring die het ondergaat. Dit zwijgen is een gevolg van het stille contract dat het ooit met zichzelf sloot om nooit met iemand te spreken over het pijnlijkste trauma van de totale ontreddering. Trenka illustreert deze spagaat door het oorspronkelijke lichaam vanuit een derde-persoons-positie te laten spreken tegen het geadopteerde lichaam dat zich er niet van bewust is dat het ooit een ander leven had.

De algemene ervaring van anders te zijn dan anderen, niet zelden door het uiterlijk, is een veelvoorkomend fenomeen bij geadopteerden van kleur. Dat zie je in veel literatuur en onderzoeken terug (Wekker et al., 2007). Wat minder vaak voorkomt is de ervaring en benoeming van de zielslaag in het lichaam van de geadopteerde. Alsof er twee 'ikken' bestaan. De 'ik' die het leven leidt van de geadopteerde, de Jane in het verhaal van Kyong Ah en de Kyong Ah die dit alles gadeslaat, maar zich niet kan laten zien als de 'rechtmatige' bezitter van haar lichaam (Trenka, 2003).

Als geadopteerde van Zuid-Koreaanse afkomst kwam ik al vroeg tot de ontdekking dat er iets niet klopte in mijn zelfbeeld en het beeld dat anderen, de adoptiewereld en de desbetreffende samenleving, van mij hadden. Ik ervaarde al vroeg een soort van schizoïde werkelijkheid die niemand kon uitleggen, totdat ik via de weg van psycho-emotioneel traumawerk erachter kwam dat wat wij als geadopteerden ervaren, eerder een natuurlijke reactie op trauma is dan dat het iets pathologisch is. Maar hoe leg je dat uit aan een omgeving die het liefst nog gelooft in Walt Disney sprookjes die altijd goed eindigen? Deze omgeving verlegt het probleem liever naar de geadopteerde in plaats van

verantwoordelijkheid op te nemen voor de gevolgen van het sociale fenomeen dat adoptie heet. Dit is een samenleving waarin adoptieouders juichend en klappend op luchthavens stonden om kinderen te ontvangen die net alles hadden verloren wat ze hadden, behalve hun lichaam. En dat lichaam, dat werd het object van verlangen voor adoptieouders, maar de prijs voor het kind, het afstand doen van het innerlijk lichaam, daar sprak niemand over.

Als systemisch fenomenoloog kijk ik dan ook vooral naar de impact van dit type geconstrueerde en slechts door de adoptiegemeenschap beïnvloede narratieven van de innerlijke leefwerelden van geadopteerden. Niet zelden zie ik een stelling van emotioneel stutwerk dat een grote kwetsbaarheid vertoont door een onbelichaamde realisatie van het 'ik' in het opgemaakte verhaal. Niet zelden is er sprake van een verborgen existentieel trauma. Een trauma dat de verbale herkenning en de directe cognitie mist om zich te kunnen uitspreken over hetgeen wat het ervaart.

DE GELEEFDE ERVARING

In dit hoofdstuk wil ik duidelijk maken dat het lichaam als een geleefde ervaring meer opslaat dan kennis en zich dieper bewust is van de oorsprong dan wat de cognitie kan reproduceren aan herinneringen.

Volwassenen die een kindervens hebben om hun verlangen naar een gezin te vervolmaken, om zichzelf een vervuld bestaan te geven en zichzelf als mens betekenis te geven, zullen door velen worden begrepen. Het invullen van een lege plek vanwege kinderloosheid door middel van adoptie is begrijpelijk, maar de aandacht en focus ging en gaat vooral uit naar deze groep binnen de samenleving. De levenslange vraagstukken waar geadopteerden mee kampen worden, zij het met enige tegenzin, langzamerhand (h)erkend. Hierbij ligt echter nog steeds een sterk accent op de belangen van aspirant-adoptieouders. Het wordt alsmaar duidelijker dat veel geadopteerden over de hele wereld te maken hebben met langdurige psychologische en emotionele klachten die niet uitzonderlijk leiden tot fysieke klachten. Meermaals krijgen geadopteerden het label 'NAO' toegeschreven: een persoonlijkheidsstoornis 'Niet Anderszins Omschreven'.

ONTWORTELD

De reguliere gezondheidszorg is nauwelijks transcultureel sensitief. Daardoor wordt er amper nagedacht over de fysiologische, psychologische en emotionele effecten van de onvrijwillige verplaatsing en geforceerde migratie van deze kinderen, weg van hun natuurlijke gezin en habitat naar een onnatuurlijke omgeving.¹ Laat staan dat het feit van migratie en verplaatsing werd meegewogen als een belangrijke factor voor de algehele gezondheid van het kind en de latere volwassene. Wellicht heeft in het begin het relatieve kleine aantal adopties ervoor gezorgd dat deze ‘onzichtbare’ en gefragmenteerde migratie niet leidde tot vragen over de aanpassing en toekomstgerichtheid van deze vormen van opnemings van kinderen in westerse gezinnen en samenlevingen, maar er werd wel al over gerapporteerd.

Tevens blijkt uit nader onderzoek dat geen enkele instantie het gelocaliseerde kind ter adoptie beschouwde als een soeverein wezen, eerder nog, als een object als keuze van voortplanting (van Wichelen, 2019). Er werd over het algemeen aangenomen dat als het kind nog niet kon spreken, het geen eigen wil en bestaan kende en dat het dus nog geen essentiële informatie kon opslaan die een bijdrage zou leveren voor de latere ontwikkeling. Met andere woorden, het kind werd niet gezien als een op zichzelf staand wezen met een uniek bestaansrecht, maar als een object van verlangen, een hulpeloos wezen dat zorg behoeft (Hoksbergen, 2011). Maar eigenlijk ging het vooral om de behoefte van vele kinderloze volwassenen die verlegen zaten om een kind, een lichaam dat beschikbaar was om hun ouderschap te vervolmaken. Maar welke prijs dat kind ervoor betaalde, daar sprak bijna niemand over.

OORSPRONKELIJK LICHAAM

Wat dus uit de geschiedenis blijkt is dat adoptie nooit in verband werd gebracht met het fenomeen kind als menselijke gedaante, waarmee de gevolgen van afstand konden worden afgedaan als materieel en menselijk niet relevant. Met andere woorden, de geadopteerde werd niet erkend als een lichaam dat een bijzonder mens vertegenwoordigde met gevoelens, een autonome wil en een authentieke staat van zijn. Decennialang is de focus geweest op de win-winideologie van adoptie:

¹ Bij ‘natuurlijk’ wordt in dit hoofdstuk bedoeld, bij wie en waar het kind geboren is. Bij ‘onnatuurlijk’, het land en de adoptieouders waar het uiteindelijk geadopteerd wordt.

kinderloze volwassenen krijgen een kind en een ouderloos kind krijgt ouders. Deze simpele mantra die een opvallend hoge Walt Disney-romantiek vertoont, is zich nooit echt bewust geweest van een existentieel wezen dat ten diepste verbonden is met zijn oorsprong. Maar dat geadopteerde lichaam is niet alleen een reflectie van de socialisering, het herbergt ook de innerlijke belevingswereld van een eeuwenoude geschiedenis waarvan het zich nauwelijks bewust is. Dat lichaam wordt niet zelden op een dag wakker met een gewaarwording dat het op de een of andere manier iets mist dat pas beantwoord wordt zodra het in aanraking komt met die wereld van oorsprong.

We zien dat heel mooi verbeeld in de Japanse anime *De maanprinses* (Takahata, 2013) waarbij het geadopteerde meisje Kaguya een geheim in zich draagt en elke keer als ze de maan ziet begint te huilen. Ze vertelt haar adoptieouders dat ze ooit op de maan leefde maar tijdelijk naar de aarde was gestuurd. Uiteindelijk verkiest ze om terug naar de maan te reizen. Kaguya kan lange tijd geen woorden geven aan wat ze ervaart en vindt geen rationele weg om nog langer op aarde te blijven omdat iets dieps in haar verlangt om zich weer te (her)verbinden met de maan. Het verhaal vertoont een archetypisch karakter (Jung, 2003): het is het universele verhaal dat ervan uitgaat dat elk kind op een gegeven moment wil weten waar het vandaan komt en een relatie wil leggen met het leven dat het dan heeft. Dit lijkt deels een gelijke trend te vertonen met het Bijbelse verhaal van Mozes. En alhoewel Mozes in het biezenmandje in veel christelijke gezinnen lange tijd als uithangbord is gebruikt voor interlandelijke adoptie, werd het vervolg er nooit bij verteld: namelijk dat hij uiteindelijk ten strijde trok tegen het koninkrijk Egypte, het volk en het koningshuis dat hem had opgenomen als hun eigen kind, als een soort van adoptiekind, zoals het verhaal vaak wordt verteld.

Er lijkt een verband te bestaan tussen het koningsverhaal van Mozes en de superhelden van nu. Ook deze hedendaagse verhalen leggen een link met het thema van kinderen die hun ouders en hun oorsprong zijn verloren, zoals Superman, Batman, Spiderman en andere superhelden. Hier zien we ook vaak het verhaal van de strijd terugkomen. Het gevecht tussen goed en kwaad, een zoektocht naar betekenis en een diep verlangen naar de uiteindelijke veiligheid en rust. Het thuiskomen! Zonder zich daarvan bewust te zijn, gaan vele geadopteerden de strijd aan met goed en kwaad en zijn ze daarvoor bereid om hun leven op te offeren voor de wereld. De verhaallijn doet het goed bij

veel geadopteerden en adoptieouders. Ook hulpverleners hebben dit fenomeen ontdekt (Rubin, 2005). Niet voor niets dat er superheldengroepen op sociale media verschijnen die voornamelijk geadopteerden herbergen.² Iets in hen kent zowel de strijd als het verlangen naar onvoorwaardelijke liefde die ze denken te verdienen door zich op te offeren, maar ook de duistere kant in henzelf zodra ze worden geconfronteerd met het ‘onbekende’ verleden van hun ouders en hun volk van oorsprong.

Veel geadopteerden zijn vaak vindingrijk en vertonen een opmerkelijke veerkracht. Vanuit een oude overlevingsstand hebben velen geleerd een manier te vinden om iets van hun leven te maken. Maar niet zelden zonder een prijs die vooral ten koste gaat van hun emotionele beleevingswereld en het kunnen leven in het hier en nu. Trauma-expert dr. Janina Fisher (2017) beschrijft in haar boek *Innerlijke zelfvervreemding, overwinnen na trauma* het volgende:

Zonder begrip van posttraumatische impliciete herinneringen of structurele dissociatie, zonder besef dat ze worden getriggerd door een stimulus die hen herinnert aan het verleden leggen ze angst, schaamte en boosheid uit als signalen van dreigend gevaar of diepgewortelde tekortkomingen.

HET VERLATEN LICHAAM

Door overdruk op het emotionele systeem kunnen mensen op een gegeven moment beslissen om hun gezonde sensorische relatie met hun lichaam te verlaten. Dat wordt dan ervaren als een verlating of ontkoppeling met het lichaam. De pijn, of het verduren van de last, is zodanig onverdraagbaar dat een stil contract wordt gesloten met de emotie van het lichaam om dit nooit meer te laten voorkomen. Dat deel van de sensorische ontwikkeling wordt dan in zekere zin stil gelegd.

Om dit te illustreren deel ik vaak het onderstaande verhaal van mijn zus Joo Min, een Koreaans geadopteerde:

In 1973 werd de Koreaanse Joo Min geadopteerd naar Nederland. Op een late middag in augustus wordt Joo Min aan de hand genomen door nonnen in grijze pijen en belandt ze met haar broertje op Kimpo Airport, het toenmalige inter-

2 Bv. de Facebookgroep voor geadopteerden “Adoptie: Superhelden in beweging”, <https://www.facebook.com/groups/400960526583012/>.

ationale vliegveld van Zuid-Korea. Ze was al in eerder in paniek geraakt in het KSS kindertehuis in Seoul toen ze voelde dat er weer wat mis was. Onderweg naar het vliegveld hield ze de hand van haar broertje stevig vast. Aangekomen op het vliegveld sloeg opnieuw de paniek toe. Ze besepte plotseling dat er iets onomkeerbaars zou gebeuren en begon te huilen. Eerst zachtjes, maar naarmate de wachttijd op het vliegveld verstreek, werd het zachte huilen een hartverscheurende kreet om hulp. De nonnen wisten niet goed wat ze met dit meisje aan moesten en droegen haar broertje op om zijn zusje te troosten. Hij probeerde dat zo goed als hij maar kon, maar ook hij voelde zich onmachtig om haar tranen te stelpen en hilde uit onmacht met haar mee. In het vliegtuig hilde Joo Min zichzelf in slaap. Aangekomen op Schiphol klampte ze zich aan haar broertje vast. Toen ze in de armen werd gestopt van de nieuwe adoptieouders leek haar lichaamje niet meer natuurlijk te reageren. Ze was 'versteend' geraakt en dat zou nooit helemaal overgaan zo zou later blijken.

Niet zelden vertellen geadopteerden mij dat ze een verstoorde of on-verbonden relatie hebben met hun lichaam. Als je trauma-ontwikkeling begrijpt en op zoek gaat naar de reactie op afstand, verlies en adoptie, dan kom je er al gauw achter dat de onderwerpen afstand en verlies nauwelijks een plaats en (h)erkenning krijgen bij de ontwikkeling van geadopteerden. Zelfs als ze er wel op gewezen zijn door adoptieouders, hulpverleners, mede-geadopteerden of derden.

ANGST VOOR VERBANNING

Veel geadopteerden zijn bang voor het zogenaamde adoptie-stigma. Ze zien persoonlijk traumawerk in veel gevallen als een falen van hun aanpassingsvermogen. Niet zelden relateren ze dit aan het idee van succesvol zijn. Geslaagd als geadopteerde: alsof het nieuwe 'verkregen' leven een examen kent waarmee je moet bewijzen dat het de adoptie ten opzichte van de adoptieouders waard is geweest. Dit is meermaals beïnvloed door eenzelfde visie van de adoptieouders die zich blijven beroepen op de sociaal-economische succesverhalen van geadopteerden (Walenkamp, 2010).

Dat bijna elk kind een trauma ondergaat als het plotseling wordt weggehaald uit zijn vertrouwelijke omgeving, behoeft mijns inziens geen uitleg. Zeker als het ook nog eens duizenden kilometers verder onvrijwillig wordt geënt op vreemde grond. Zelden kom je hulpverleners en therapeuten tegen die dit inzicht ontwikkelen en daarop kunnen

handelen. Eén van de uitzonderingen daarop is de in verslavingsgevoeligheid gespecialiseerde Britse therapeut Paul Sunderland. Zijn YouTubevideo *Lecture on Adoption* is een veel bekeken video waarin hij de aangehaalde onderwerpen nog eens benadrukt.³ Zo zegt hij nadrukkelijk dat de ervaring van verlating kan worden gezien als een wond: een posttraumatische stressgerelateerde wond. Tevens schroomt hij er niet voor om te vermelden dat geadopteerden opvallend veel voorkomen in de hulpverlening.

Sunderland verwijst opvallend genoeg ook naar een bijna nooit genoemde factor. Namelijk de ervaring van het kinderlichaam dat in aanraking komt met vreemde geuren, geluiden en andere onbekende omgevingsfactoren die een belangrijke rol spelen in het ontwikkelen van authentieke veiligheid versus aangeleerde veiligheid. Dat leert ook het verhaal van adoptievader Benno Barnard over zijn geadopteerde dochter Anna († 2016) uit India (Barnard, 2014). Hierin geeft hij aan hoe hij moeite had met haar geur, wat kan leiden tot een fysieke afstand tussen ouders-verzorgers en het kind. Het zijn deze moeilijke en vaak onbesproken details en gevolgen van transculturele adoptie waarover uiterst moeilijk gesproken kan worden. Maar we moeten het erover hebben. Al was het alleen maar om geadopteerden met een niet-Europees lichaam hun eigen waarde te laten, of te leren, behouden of terug te 'geven'. Niet zozeer om de verschillen te benadrukken, maar om de belevingswerelden die in die lichamen schuilgaan niet langer van zichzelf te laten vervreemden in een leven van (innerlijke) ontheemding.

De ervaring van vervreemding en ontheemding lijkt voor veel geadopteerden een soort van levensthema op te leveren. We zien dit onder andere terug in het emotioneel traumawerk met geadopteerden en nu zelfs met de kinderen van die geadopteerden: 'The Next Generation'. De eerste generatie kinderen van geadopteerden kloppen namelijk ook aan.⁴ Het gaat meestal om kinderen van geadopteerde ouders die (bijna) nooit over hun adoptie spraken. Het is dikwijls pas na het overlijden van die ouders dat ze toch op zoek gaan naar de ontbrekende puzzelstukjes.

3 Zie <https://www.youtube.com/watch?v=Y3pX4C-mtI&t=10s>.

4 Adoptee & Foster Coaching (AFC) ontwikkelt een nieuw programma voor 'de kinderen van' omdat ze telkens van deze groep vragen krijgt over de gevolgen van het feit dat hun ouder(s) geadopteerd zijn.

SYSTEMISCH WERK

Het systemisch werk, een integratieve emotioneel-psychologische lichaamsmethode, laat die zielslaag wel toe als een onherroepelijke realiteit van het leven. Sinds het familie-opstellingswerk in Europa is geïntroduceerd door onder andere Bert Hellinger (Hellinger et al., 2015) zijn er specialisaties ontstaan, waaronder adoptiegerelateerd systemisch werk dat intussen een Amerikaanse dissertatie heeft opgeleverd (Perry, 2011). Deze specialisatie ondervindt veel hinder vanuit de klinische benadering dat mensen, en dus ook kinderen, wetenschappelijk gezien, geen ziel kennen en dus geen zielseigenheid kunnen ontwikkelen totdat ze gesocialiseerd worden door volwassenen. In zekere zin is er een ontkenning van een intrinsieke waarde dat het lichaam vertegenwoordigt. De wetenschap benadert het lichaam gewoonlijk als een object, als een ding dat niet van waarde is enkel omdat het bestaat. De contextuele systemische fenomenologische benadering daarentegen gaat ervan uit dat het leven van het individu op zichzelf van waarde is louter door zijn bestaan. Het lichaam vertegenwoordigt een wereld, door de verbintenis die het heeft vanwege zijn geboorte in een bepaalde familie en cultureel systeem. Omdat het ten diepste verbonden is met zijn systeem van oorsprong (Schutzenberger, 1999), gaan onzichtbare of verborgen familieverbindingen over van ouder(s) op kind(eren)

HET GEADOPTEEERDE LICHAAM ALS CENTRALE THEMA

Het lichaam vertegenwoordigt een eigen geheugen. Zoals we tegenwoordig weten, kunnen we spiergeheugen opbouwen en dat geheugen reproduceren (Burgerhout, 2022). Dat is wat sporters en militairen leren om optimaal te kunnen presteren wanneer ze in een staat van flow willen komen of moeten overleven. Je zou kunnen zeggen dat ditzelfde principe geldt voor het hele lichaam. Er is sprake van celgeheugen of lichaamsgeheugen dat zowel collectief historische als individuele ervaringen opslaat, hoe onbetekenend deze in eerste instantie ook lijken. Trauma-experts (van der Kolk, 2016) en sensorimotor psychotherapeuten (Ogden et al., 2006) stellen dan ook dat historisch opgedaan trauma zich kan nestelen in het lichaam en het bewegingsapparaat,

maar ook neurologische effecten heeft op ons systeem en dus onze staat van welzijn beïnvloedt.⁵

Geadopteerden die zich ontkoppelen van hun lichaam zijn zich vaak niet bewust van het feit dat hun fysieke en emotionele klachten niet per definitie te maken hoeven te hebben met hun individuele lichamelijke bestaan. Het is daarentegen de vaak opgestapelde stress die nieuw ontwikkelingspotentieel blokkeert of vermindert. Denk hierbij aan het voorbeeld van Joo Min en de achtergrondstem van Kyong Ah, eerder in dit artikel.

Tevens is het verplaatst zijn, en dan met name het onvrijwillige karakter ervan, van grote invloed op het gevoel van vrijheid. Door geforceerde migratie is er sprake van een ruptuur in het psychische en emotionele systeem van het lichaam. Deze zijn in onbalans geraakt. Er is op zijn minst verwarring en desoriëntatie van de psychisch-emotionele balans. Het effect van innerlijke en emotionele ontheemding en vervreemding blijkt in veel gevallen groter te zijn dan vaak gedacht. Dit resultaat is decennialang betwist als een mogelijke bron van emotioneel lijden van geadopteerden. Maar nu er steeds meer literatuur voorhanden is over traumagerelateerde geforceerde migratie (Hamburger et al., 2018) en zelfs over de effecten van expatverplaatsingen en de gevolgen daarvan (Crossman, 2016), kunnen we dit effect niet eenvoudigweg afwimpelen als niet relevant. Vele lichamelijke klachten zoals slaapstoornissen of verslavingsgevoeligheid en een verstoorde relatie met voedsel, waaronder anorexia en boulimia, vormen geen uitzondering bij geadopteerden (Yoon, 2004).

Er is vaak een verstoorde fysieke, fysiologische, psychologische en emotionele afstand tussen het oorspronkelijke lichaam en het geconstrueerde 'ik'-lichaam als geadopteerde (Trenka, 2003). Deze zijn nauwelijks met elkaar in gesprek of hebben dus een verstoorde relatie met elkaar. En het is geen wonder dat dit vaak tot persoonlijkheidsontwikkelingsproblemen en/of vage fysieke klachten leidt. Ik pleit daarom voor een meer integratieve aanpak en voor een op afstand en adoptie gespecialiseerde hulpverlening die niet bang is om het lichaam, dat in een zekere mate van gijzeling verkeert (Sanders, 2017), te bevrijden

5 Sensorimotor Psychotherapie is een methode waarbij aandacht voor het lichaam en de innerlijke dialoog allebei even belangrijk zijn. In de klinische praktijk heeft Sensorimotor Psychotherapie haar waarde bewezen bij het behandelen van psychotrauma, gehechtheidsproblemen en persoonlijkheidsproblematiek en emotieregulatiewerk.

van het narratief dat adoptie het kind heeft gered. De vraag die eigenlijk gesteld moet worden is: wat en wie is gered? Het lichaam of ook de (familie) ziel die huist in dat lichaam? En daarbij dient ook die andere vraag te worden beantwoord, die aan geadopteerde Sang de Klonia werd gesteld in de documentaire *Doe mij maar zo'n Koreaantje* (Hoffman, 2006). Op de vraag van de reporter of het plezierig is om geadopteerd te zijn, aangezien het leven hier te verkiezen is boven de dood, antwoordt Sang: 'Het is moeilijk om een keuze te maken tussen doodgaan van de honger of doodgaan van verdriet.'

Het klassieke adoptienarratief dat zichzelf telkens maar lijkt te herhalen – 'we hebben je gered' – vertolkt in zekere zin de sociale mores die gewoon zijn in de westerse samenleving maar die een gijzeling van dankbaarheid creëert waar vele geadopteerden niet uit lijken te geraken. Deze vorm van psychologische en emotionele 'gevangenschap' heeft een hoge prijs, namelijk dat het lichaam niet langer aan het oorspronkelijke 'ik' toebehoort, maar aan de 'redder'. En daarmee ontstaat, net zoals in de klassieke oudheid, een vorm van lijfeigenschap dat ook trekken vertoont van een nekoloniaal gedachtegoed (Hübinette, 2005) en in het ergste geval een dynamiek van slavernij laat zien als het gaat om het in bezit genomen lichaam.

ALS JE LEVEN JE LIEF IS

Steeds meer geadopteerden die zich van hun lichaam bewust worden en zich rekenschap geven van de relatie die het heeft met afstand en adoptie, geven vaak aan dat hun leven een andere wending heeft gekregen nadat ze zich hun lichaam weer hebben toegeëigend en toegekend aan de ouders (van oorsprong). Ze voelen zich daarna meestal vrijer en gezonder in hun dagelijkse leven en staat van zijn, en kunnen zich vrijer en makkelijker bewegen in relaties en seksualiteit. Dat laatste is een opzienbarende ontdekking. Maar niet geheel onlogisch als we ons verdiepen in trauma-onderzoek en de resultaten daarvan op het lichaam (Levine, 2010). Het is de kunst om geadopteerden voorzichtig en zorgvuldig te laten kennismaken met hun lichaam dat ze hebben 'geleend' om te kunnen overleven in een 'onnatuurlijke' wereld met het oorspronkelijke lichaam dat zij zich nooit eigen hebben gemaakt. De daaruit voortvloeiende traumareacties zijn dan logisch, maar worden vaak als bedreigend ervaren door de gemeenschap van adoptieouders alsook door medegeadopteerden die naar het reddersnarratief zijn gaan

leven. Je daaruit bevrijden is een ingewikkelde, en vaak pijnlijke, kwestie, maar meer dan de moeite waard als je leven je lief is.

‘You are living a borrowed life.

Don’t forget.’

Kyong-Ah (Trenka, 2003)

TOT SLOT

Het gaat mij aan het hart dat zoveel geadopteerden onnodig lijden omdat zovelen het maar niet willen hebben over hun hart en ziel. Ook wetenschappers die over adoptie schrijven, niet zelden zelf adoptieouders, weigeren stelselmatig om de langdurige tragedie die afstand ter adoptie voortbrengt te erkennen. Daarom is het een noodzaak dat geadopteerden zelf schrijven over hun ervaringen met inachtneming van de pijnlijke en tragische kant van hun levensverhalen. Ook als niemand naar hen wil luisteren moet het voor de historie en de nazaten worden opgeslagen als bewijsmateriaal dat afstand en adoptie niet slechts een sprookje is, en als men daar dan wel in gelooft, dat het in veel gevallen niet eindigt met ‘en ze leefden nog lang en gelukkig’.

WE ZIJN ALTIJD MET ELKAAR VERBONDEN GEWEEST

Shila Khuki de Vries en Anima Jhagroe-Ruissen

Onze lichamen zijn een archief vol kennis. Tijdens het maken van de danstheatervoorstelling *CTRL+ALT+IDENTITY*¹ verkenden wij, Shila en Anima, samen met twee andere danseressen, Shawita en Ruby, verhalen die onze lichamen met zich meedragen. Shila vanuit haar achtergrond als in Nederland geadopteerde vrouw uit Bangladesh en Anima vanuit haar achtergrond als 'mixie' met een Surinaams-Hindostaanse moeder en een Zeeuwse vader. We vonden diverse vergelijkingen die laten zien hoe patronen van kolonialiteit zich herhalen.

De danstheatervoorstelling is een gezamenlijke verkenning naar de glitches waarin Vrouwen van Kleur leven. Glitches representeren scheuren in het dominante witte systeem. Het zijn alternatieve dimensies waarin ook bruine, vrouwelijke lichamen strijden voor sociale rechtvaardigheid. Deze strijd wordt verteld met henna en dans. Beide kunstvormen brengen een hervonden verbinding tot leven, tussen Vrouwen van Kleur en Moeder Aarde. Een verbinding die was zoekgeraakt in tijden van internationale adoptie uit Bangladesh en gedwongen contractarbeid van Surinaams-Hindostaanse arbeidsters.

1 Met hennaworkshops, talks, exposities, experimentele performances en voorstellingen verkent *CTRL+ALT+IDENTITY* gemarginaliseerde verhalen en posities van Vrouwen van Kleur in Nederland. *CTRL+ALT+IDENTITY* laat hiermee zien dat deze verhalen niet individueel of incidenteel zijn, maar een patroon vormen dat doorbroken moet worden. De dansvoorstelling was te beleven op 11, 12 en 13 maart 2022 in theater Zuidplein, Rotterdam, en op 2 en 3 juli 2022 in theater De Vaillant, Den Haag. Zie www.ctrlaltidentity.nl.

Dit essay beschouwen we dan ook als een glitch. Reflecterend op het maakproces en onze dans in *CTRL+ALT+IDENTITY*, laten we in dit essay een dynamiek tussen systemisch geweld, verzet en liefde zien. We nodigen u uit om met ons mee te bewegen in de glitch.

Tijdens mijn dans duik ik dieper in de *Kala Pani*, op zoek naar modder, hetgeen de lotusbloem voedt. *Kala Pani* betekent Zwarte Wateren. Het staat onder andere symbool voor het verlies van identiteit en cultuur. Ik wil dat verlies overkomen, ik wil naar de diepste krochten van de *Kala Pani* reizen om me te voeden met modder. Mijn ogen zijn dicht, mijn lichaam blijft aan de grond gekluisterd en ik beweeg als een rhizoom over het podium. Af en toe voel ik de aanwezigheid van een andere danseres en dan word ik weer verzwoegen door mijn witte kostuum. Dan voel ik comfort, warmte en onderdrukking tegelijk. Ik kijk stiekem naar mijn henna gekleurde handen en herinner me hoe de henna op mijn lichaam helpt om mijn 'space' in deze maatschappij te claimen.

~ Anima

We dansen op het gevoel van uitbuiting en bedrog van onze families. Een belofte om voor een kind te zorgen of een rooskleurig verhaal over 'het land van Ram'.² Met behulp van tussenpersonen en premiejagers gestolen en vervoerd, weggerukt en verscheept. Vanuit het witte idee dat je in het Westen een beter leven hebt, ook al is dat niet met je biologische ouders. Vanuit het witte idee dat je via (tijdelijke) noeste arbeid een beter leven kan opbouwen voor jou en je familie.

Anima. Dit doet me denken aan de ultieme marketing. Voor veel merken is het doel om een 'household name' te worden, niet meer uit ons leven weg te denken, het melkpak op tafel. Zo wordt ook onze manier van leven en de manier waarop we naar de wereld kijken bepaald. Zonder dat we het doorhebben kijken we via zijn ogen, via zijn redenering naar de wereld. We delen op zijn manier ons leven in. In het hier en nu.

2 Ronselaars van plantagearbeiders beschreven Suriname als het 'beloofde land': het land van Ram, een incarnatie van de goddelijke manifestatie Vishnu.

Maar er is geen hier en nu zonder daar en toen. Nog steeds worden wij, Vrouwen van Kleur, bedrogen en uitgebuit. We werken twee keer zo hard en krijgen minder betaald. Er is altijd een excuus om ons geen promotie te geven. De geschiedenis is nooit opgehouden te bestaan, wij zijn nooit opgehouden te bestaan. Ondanks dat de familie van mijn moeder over drie (gekoloniseerde) continenten onvrijwillig is verspreid, vier en eer ik ons leven. Ik probeer onze *Kala Pani* te overwinnen door te dansen en mijn bruine lichaam te sieren met henna.

Door mijn verhalen middels dans te beleven en te delen, verken ik ook andere manieren van herinneren en vertellen, anders dan vanuit mijn cognitie. Tijdens dansoefeningen en meditatieve beweging kon ik het archief van mijn lichaam openen en voelde ik verhalen van mijn geschiedenis in mij opborrelen. Tijdens een dansoefening waarbij we laag over de grond door de *Kala Pani* bewogen werd ik teruggeworpen in een andere herinnering. Ik voelde opeens hoe ik hoog door de lucht ging – over de zeeën heen – tijdens mijn eerste reis van Bangladesh naar Nederland. Hoe ik de connectie met het Bengaalse land (en alles wat ermee verbonden was) verloor. Als ik dansend over de grond beweeg, en mijn handen de hennablaadjes op het podium voelen, voel ik de connectie met de grond die mij voortbracht en mijn familie waarnaar ik verlang. Er blijft een hennatakje in mijn haar zitten.

~ Shila

Shila. Internationale adopties zijn een uiting van hoe het kolonialisme zich vandaag de dag voortzet als systemisch racisme. De westerse superioriteit leidt tot het idee dat kinderen uit arme landen, veelal met ouders die moeilijk rond kunnen komen, beter af zijn in de rijkere landen. Het ‘redden van een kind uit een arm land’ is daar een ultieme uiting van.

Maar wie redt wie? Ik bezocht in Bangladesh een Bihari community, een zeer gemarginaliseerde minderheid in Bangladesh. Munna, een man van in de vijftig, vertelde over zijn kinderjaren toen zijn gezin in extreme armoede leefde en een hulporganisatie uit het Westen de gemeenschap hielp met eten, huisvesting en medische diensten. Het was 1975 en zijn moeder lag in het ziekenhuis. Toen nam een medewerker van die hulporganisatie zijn broertje mee zodat hij verzorgd kon

worden in een soort kindertehuis. Ze hielden de kinderen daar en als ze geen ouders hadden, of als de ouders een tijdje niet (terug)kwamen, stuurden ze die kinderen naar het buitenland voor adoptie. Toen zijn moeder uit het ziekenhuis kwam, heeft ze het broertje echter kunnen terugclaimen. Zij heeft hem gered, zei Munna.

Zeker als je naar de marktwerking van internationale adopties kijkt, zijn deze kinderen een handelswaar, die een behoefte van ouders in het Westen vervullen (Cheney, 2014). De handel wordt goedkoop in het Zuiden verkregen en gaat ten koste van de meest kwetsbare mensen daar. De ouders die niet voldoende inkomen hebben om voor hun kinderen te zorgen, de alleenstaande moeders die de zorg voor hun kind niet kunnen combineren met werk of die lijden onder het stigma van alleenstaand moederschap. Deze ouders zien vaak geen alternatief dan hun kind elders onder te brengen. Maar ze hebben geen idee wat ze werkelijk opgeven, dat ze hun kind nooit terug zullen zien.

Ik maak een schouderrol achterover terwijl het publiek binnenkomt. Mijn voeten verlaten de grond terwijl die van hen de glitch betreden. Onze bruine, witte en zwarte lichamen bestaan naast elkaar, maar nog niet met elkaar.

~ Anima

Anima. 5 juni 1873 is de dag waarop het eerste schip met Hindostanen uit Brits-Indië in Suriname aankwam. Via de randvoorwaarden van het 'koelietraktaat' en fictieve verhalen over het land van Ram zijn zij verscheept in de periode van 1873-1917. Mijn betovergrootmoeder was één van hen.

Na de afschaffing van de slavernij moest er een alternatief komen voor het werk op de plantages. De koloniale overheden (o.a. het Verenigd Koninkrijk en Nederland) ontwierpen het systeem van gedwongen contractarbeid. Het bood mijn familie een 'arbeidscontract' aan (het koelietraktaat) voor een periode van vijf jaar. Eenmaal in het 'land van Ram' aangekomen bleek de realiteit heel anders (Hassankhan et al., 2016). De gedwongen contractarbeidsters woonden in dezelfde barakken als diegenen die tot slaaf zijn gemaakt. Hun werkstraffen betroffen zweepslagen, de werkindeling was op basis van taken in plaats van

gewerkte uren en er was verzet op de plantages (Bhagwanbali, 2016). Met deze kennis maak ik mijn schouderrol naar achteren, brekend met het idee van een beter leven elders.

Het systeem van gedwongen contractarbeid werd in 1917 afgeschaft. Sommige Hindostanen keerden terug naar Brits-Indië, anderen bleven in Suriname en bouwden daar hun leven op. Een grote groep Hindostanen verliet Suriname in 1975 met de onafhankelijkheid, waaronder mijn moeder en haar familie. In augustus 1975 kwam mijn moeder samen met haar zus aan op Schiphol. Zij heeft haar geboorteland verlaten enerzijds met de verwachting dat de onafhankelijkheid het leven in Suriname moeilijker zou maken en anderzijds om een beter leven in Nederland op te bouwen. Nederland... ook wel het land met de paradox: de passie en agressie die ras oproept, terwijl het bestaan van ras en racisme tegelijkertijd wordt ontkend (Wekker, 2020).

Mijn hennahanden wrijven langs elkaar en ik voel warmte in de mist. Shila's ingetogen aanwezigheid geeft me rust. Daar waar ik op momenten de controle over mijn lichaam verlies door onrust, ongeduld en onrecht, weet Shila mij te kalmeren, mij weer in verbinding te brengen met haar, ons weer te herinneren. Wij, wier bruine lichamen zijn opgegroeid op 'Nederlands grondgebied'. Ik voel me zo dankbaar haar warmte te mogen voelen. ~ Anima

In diezelfde periode ontstond er voor ouders in Nederland ook een andere manier van kinderen krijgen: internationale adoptie. Zo is een nieuwe vorm van (gedwongen) migratie ontstaan, waarbij jonge kinderen zijn weggehaald bij hun families in het mondiale Zuiden ten behoeve van familievorming in het mondiale Noorden. De vraag naar adoptabele kinderen was echter groter dan het aanbod. Vanwege de kracht van deze marktwerking is er veel gelogen en bedrogen.

Shila. Een geadopteerde wordt vaak niet als migrant gezien. Volgens de definitie die het Migration Agency van de Verenigde Naties hanteert, die draait om verplaatsing over grenzen of dit nu vrijwillig is of niet,

is echter ook een internationaal geadopteerde een migrant.³ En die verplaatsing heeft een impact op je leven. Dat je via adoptie onderdeel gaat uitmaken van een nieuwe familie en samenleving, wist niet uit dat ook een andere familie en een andere cultuur deel uitmaken van je leven. Het wist ook niet uit dat er pijn is over het verlies daarvan. Ja, als geadopteerde leef ik in én maak ik deel uit van de Nederlandse samenleving. Maar ook dat andere deel is belangrijk voor mij, namelijk de Bengaalse familie en cultuur. Dat belang, dat deel, is lang verstopt geweest. Ik heb tijd en volwassenheid nodig gehad om dat ten volle te onderkennen. Wekker et al. (2007) schrijven hierover: ‘Van kleur en geadopteerd zijn, betekent een specifieke intersectie van Anders zijn, opvallen en zichtbaar zijn’ en ‘Het geval van geadopteerden van kleur is echter extra navrant omdat zij in het begin van hun leven de boodschap meekrijgen dat hun kleur en andere etniciteit er niet toe doen, terwijl zij, bij het ouder worden, ervaren dat het tegendeel het geval is’ (Wekker et al., 2007, pp. 36 en 57). Het sterkt mij dat ik nu kan onderkennen en omarmen dat ik anders ben.

Ik reis zo vaak als ik kan naar Bangladesh, maak er vrienden en verken het land. Ik connecteer met (Bengaals) geadopteerden en zoek uitingen van Zuid-Aziatische cultuur op. Ik nam deel aan Anima’s hennaworkshop waarin we onze verhalen deelden en verbinding vonden.

~ Shila

In mijn gezin werd ‘Shila dag’ gevierd, de dag dat ik in Nederland aankwam. Voor veel geadopteerden heeft de dag van aankomst in het nieuwe land een speciale betekenis. Dat is de dag waarop je nieuwe leven begon, en meestal ook de dag vanaf wanneer je je eigen geschiedenis kunt maken. Als volwassene kijk ik heel anders tegen deze aankomstdag aan. Ik vraag mij af wat aan deze dag vooraf is gegaan, wat er met mijn familie is gebeurd. Ik heb hier geen antwoorden op. Dit zwarte gat geeft mij ambigue gevoelens. In mijn volwassen leven geef ik op mijn eigen manier vorm aan wat Cawayu en De Graeve (2020)

3 Bron: <https://www.un.org/en/global-issues/migration> (geraadpleegd op 19 maart 2023): ‘The UN Migration Agency (IOM) defines a migrant as any person who is moving or has moved across an international border or within a State away from his/her habitual place of residence, regardless of (1) the person’s legal status; (2) whether the movement is voluntary or involuntary; (3) what the causes for the movement are; or (4) what the length of the stay is.’

beschrijven over de verschuiving van hoe geadopteerden hun 'adoptie-pijn' beleven. Van een individueel-psychologisch verhaal naar een verhaal dat zich alleen laat vertellen in de context van het neokoloniale systeem waarin we leven en waar de internationale adopties deel van uitmaken. Dit nieuwe, dekoloniale narratief laat mij de waarde van mijn afkomst des te meer zien. Het versterkt de band die ik voel met het land waar ik vandaan kom en met de familie die ik verloor.

Op het platteland in Bangladesh voelde ik vreugde, rust en dankbaarheid, achterop een motor crisscrossend door velden, bosjes en rivieren. Door mijn reizen kan ik de connectie met het land en de familie die ik achterliet weer opbouwen. In connectie met de andere danseressen op het podium kan ik uiting geven aan mijn nieuwe werkelijkheid. Ik zie Shawita stralen op het podium als wij één voor één erbij komen om haar te versterken. We vullen elkaar aan met onze dans. Terwijl ik met mijn handen op mijn lichaam strelende en omarmende bewegingen maak, staan mijn voeten stevig op de grond. Ruby vliegt als een komeet door de lucht. Anima wervelt in ons midden. We laten onszelf zien zoals we dat willen, sterke vrouwen met een bruine huid, elk in een andere tint en elk met ons eigen verhaal.

~ Shila

Shawita, Anima,
Ruby en Shila
dansen de
lotusbloem.
Foto gemaakt door
Sunny Jagesar

Vanuit verschillende achtergronden komen we samen. Vier danseressen, vier lichamen, vier lotusbloemen. Allen verbonden via de rhizomatische structuur van lotuswortels. Ze/we groeien non-lineair, hebben luchtkamers/longen zodat ze op het water blijven drijven/om te blijven ademen in een systeem dat niet voor ons is ontworpen. Hoe dieper haar wortels in de modderachtige bodem doorgroeien, hoe meer mineralen ze tot zich neemt/hoe meer we in contact staan met en gevoed worden door onze *ancestors*, waaronder ook onze biologische (voor)ouders. Zij geven ons voeding om de logica van witheid te doorbreken en als een lotusbloem te bloeien.

Deel IV

IMPACT EN HERSTEL

HOE IK MAMA EN DOCHTER WERD: OVER MOEDERSCHAP ALS GEADOPTEEERDE

Ae Ra Song (Renate Van Geel)

Zolang ik me kan herinneren, waren kinderen voor mij een ambivalent thema. Of beter gezegd: ik riep altijd luid dat ik nooit kinderen wilde, dat ik er een hekel aan had omdat ze stonken en je leven kaapten. Toch kon ik, ook toen al, wel ergens voelen dat het te maken had met mijn eigen angst om te (moeten) zorgen, te geven, ‘onvoorwaardelijk’ te zijn met het risico niet goed genoeg te zijn. Ik weet dit toen op een bewust niveau vooral aan de manier waarop ik opgroeide en werd opgevoed. Dat er eventueel ook een link kon zijn met afstand en adoptie voel ik nog maar pas, sinds een aantal jaren na de geboorte van mijn tweede kind.

Ik ben vandaag de ploeterende, liefhebbende, dankbare en trotse mama van twee kinderen, een dochter van tien en een zoon van zes jaar oud. Dankzij mijn zoon kwam ik in contact met mezelf, mijn afkomst en uiteindelijk ook, eigenlijk pas na jaren, met hem en zijn zus. Ik schrijf hier over dit proces, onder andere over de manier waarop ik mijn zwangerschappen en miskramen beleefde, mijn eigen onvervulde behoeftes, het gebrek aan verbinding met mezelf en mijn kinderen en dat wat ik ondanks veel bewustzijn en verandering toch doorgeef aan hen.

MAMA

Ik was 28 jaar toen mijn dochter mij moeder maakte. Mijn allereerste gedachte toen ik vrij snel een positieve zwangerschapstest vasthad: als ik geweten had dat het zo snel zou gaan, had ik liever nog een paar jaar gewacht. Aan kinderen beginnen was een rationele keuze geweest

voor mij: omdat het kon en omdat mijn man graag kinderen wilde. Achteraf bekeken was bij mij de angst om geen 'goede' mama te zijn de meest essentiële reden om het niet te willen.

Als ik naar mijn uitdijende buik keek, leek het alsof die niet aan mijn lichaam vastzat maar 'ergens' op een afstandje in de ruimte zweefde. Als ze bewoog, keek ik ernaar alsof er een alien in mijn buik zat. Het voelde vreemd, als iets dat daar niet hoorde.

Anderzijds was ik (heel) bang voor een miskraam, een cadeautje van mijn adoptiemoeder die zelf nooit moeder kon worden en me heel mijn leven inprentte dat het niet zo evident is om kinderen te krijgen, dat zwangerschappen altijd mis (kunnen) gaan.

Na een bevalling van 24 uur was ze daar dan. Je ziet op de foto's mijn ongemak, de afstand en de vervreemding waarmee ik naar haar kijk. Ik vond dat ze stonk.

Ze bleek een extreem rustige, brave baby die een uur of negen doorsliep toen ze zes weken oud was. Ik schrok soms als ik voorbij de box liep, omdat er 'iets' in lag. Ze leek zich wonderwel af te stemmen op mijn beperkte draagkracht (om niet afgewezen te worden?) maar de eerste oprecht warme gloed voelde ik pas na een maand of vier. Toen opende mijn hart zich voor haar en verlangde ik ernaar om haar te knuffelen. Ik nam al mijn ouderschapsverlof op en ik genoot van mijn tijd thuis. Ik benoemde ook wel tegen vriendinnen dat het me impactvol leek voor de 'hechting' om je kind na drie maanden achter te laten in een crèche, maar wist ik toen veel eigenlijk. Ze liet zich weinig horen, was superfliink en braaf, alsof ze niet teveel wilde vragen van mij en zich aanpaste aan wat ik kon geven. Echt verbonden voelde ik me achteraf bekeken niet met haar.

De beslissing om voor een tweede keer zwanger te willen worden, gebeurde bewuster en meer gedragen dan de eerste keer. Ik werd opnieuw vrij snel zwanger, voelde me blijer en zorgelozer dan tijdens de vorige zwangerschap. Op een miskraam had ik niet meer gerekend. Een tweede keer zwanger, dat ging toch niet mis, zeker niet na twaalf weken?

Wel dus. Hoewel ik het niet helemaal kon voelen en nog minder kon thuisbrengen, was ik intens verdrietig. Een eerdere curettage liep helemaal verkeerd, ik verloor toen liters bloed. Ik wilde er dus niet opnieuw één, die ervaring zat nog teveel in mijn lijf. Ik was eigenlijk al

te lang zwanger om de miskraam te versnellen met medicatie, maar koos daar uiteindelijk toch voor. Een paar uur na het nemen van de medicatie kwam het bloed met golven uit mij. Toen ik niet meer op mijn benen kon staan, belden we een ambulance om me naar het ziekenhuis te brengen. De niet zo fijngevoelige gynaecoloog sperde mij open en probeerde met een tang 'de rest van de zwangerschap' eruit te trekken. Paniek, helse pijn. Ik mocht niet bewegen, maar mentaal lag ik niet meer op de tafel, sprong ik uit mijn lichaam, tegen het plafond. Ik moest naar de wc, overgeven, alles tegelijk. Een curettage bleek uiteindelijk toch onvermijdelijk.

Een tegenslag dus, kan gebeuren. Het was wellicht dan beter zo. We proberen wel 'gewoon' opnieuw.

Niet heel lang daarna, opnieuw een positieve test maar de bloeduitslag liet twijfel: ofwel een miskraam ofwel een heel prille zwangerschap. Na een week in 'freeze' kwam toch de bevestiging: zwanger. Bij de eerste echo klonk er een duidelijke hartslag, bij de tweede echo bleef het stil. Misselijkheid, overspoeling, immense leegte. En weer een curettage. Deze keer voorafgegaan door een paniekaanval toen ik op de operatietafel lag. Die paniekaanvallen zouden de periode erna nog vaker terugkomen en toen een stuk mijn leven mee bepalen.

Ik herkende mezelf, zoals ik mezelf toen kende, daarna niet meer. In plaats van gecontroleerd, gefocust, nuchter en rationeel bleek ik labiel, emotioneel, impulsief, ongecontroleerd en heftig te reageren. Als iets me niet aanstond, brulde ik tegen mensen: bij de bakker, tegen een wildvreemde op straat. Verdriet en pijn dreigden me te verlammen. Doodeng voelde dat, dus ging ik maar snel weer verder.

Achteraf bekeken was dat de eerste keer dat ik een heel ander en tot dan toe onbekend deel van mezelf voelde. Niet zo gek dat ik hier voor het eerst in geraakt werd door verlies, verlies van kinderen.

Dan vervolgens weer een positieve zwangerschapstest. Ik voelde enkel angst. De bloedtest gaf, net zoals vorige keer, twijfel aan. De echo liet een kortere zwangerschap zien dan het geval was. We begonnen met afscheid te nemen van het idee ooit een tweede keer ouders te worden. Het was duidelijk dat we hier niet nog eens door wilden.

Ik kreeg van de gynaecoloog elke week een echo omdat ik verging van de stress. Die hevig intense geraaktheid en beladenheid begrijp ik nu, in tegenstelling tot toen.

Week na week bleef ik zwanger, maar niets verliep 'vanzelf': de NIPT-test wees op een verhoogd risico op het syndroom van Down; de hartslag voelde ik veel later dan bij de oudste het geval was; de placenta lag helemaal vooraan en zat heel laag, met een verhoogd risico op loslaten. Ik voelde me al die maanden verstijfd, angstig en gestrest. In overleving.

Toen mijn vruchtwater brak, zag ik onmiddellijk dat het donker was van kleur, schrik om mijn hart, nog meer verstijving. Hij daalde niet verder in en het was druk op de neonatologie. Ik kreeg een epidurale die niet werkte, ik kotste en huilde van de pijn en wanhoop. De vroedvrouw was grof, kwam niet toen we belden. Ik had al lang persweeën voor er iemand kwam kijken. Stress tot het einde. Maar dan was hij er, langverwacht. Voorzichtige gelukzaligheid.

En toen... begon alles eigenlijk pas. Hij huilde. Veel, hard, lang. Hij sliep slecht. Vijf keer per nacht wakker worden was een goede nacht, tot twintig keer per nacht wakker worden 'gewoon'. Niet enkel in het begin, maar ook toen hij één jaar was en vervolgens twee werd. Geen enkele nacht sliep hij door.

Ik voelde de weerstand tegen hem groeien. Ik had hem gewild, gewenst en verlangd, maar waarom in godsnaam? Op mijn meest wanhopige momenten verlangde ik naar de tijd voor zijn geboorte en leek houden van maar moeizaam te groeien.

Ik kon niet geven. Ik liep weg, ik vermeed, ik ontweek, ik negeerde, ... Ik probeerde, nam me voor geduldiger te zijn. Want ik wist maar al te goed dat hij niet gewoon 'lastig' was en dat het aan mij was om hem anders te benaderen. Maar ik geraakte gefrustreerd, boos. Voor elk goed moment waren er voor mijn gevoel dagen van ellende, het lukte nooit.

Toen hij tweeënhalf jaar oud was, liet de oudste zich ontvallen dat ze wenste dat hij niet bij ons zou wonen, dat ze hem vervelend vond en dat ze het beu was voor hem te zorgen. En haar kon ik wel horen, ze had gelijk. Los van de impact die zijn gedrag had op haar, zadelde ik haar vaak op met de zorg voor hem, als bliksemafleider, als susser.

MAMA ÉN DOCHTER

De uitspraak van mijn dochter hielp me om de stap naar therapie te zetten. Hier kwam ik voor het eerst in aanraking met mijn eigen afstandsdeel, het verlies en de daarbij horende rouw en pijn, met de beladenheid rond ouderschap, jezelf niet geborgen en gekoesterd weten. Ik, wiens leven tot dan toe startte bij die eerste foto met mijn adoptie-moeder, voelde ineens dat mijn leven begon in Korea, bij een moeder en een vader die ik verloren had. Het overspoelde mij, het belemmerde me te functioneren voor maanden: ik kon letterlijk niet bewegen en had enorm veel (fysieke) pijn, alsof mijn lichaam open lag en elk woord, elke ademzucht er met een zwaard in prikte en ronddraaide.

Ik zag opeens mezelf in mijn zoontje en mijn zoontje in mezelf: allebei met een grote nood aan veiligheid, verbinding, vertrouwen en geborgenheid; aan een zorgende, liefhebbende en gevende moeder; allebei lijdend onder het gemis ervan.

Onmetelijk veel moeite had hij moeten doen om te krijgen waar hij recht op had. Hij had alles uit de kast gehaald om me bij hem te krijgen, me te binden aan hem, duidelijk te maken dat ik er moest zijn en wat mijn verantwoordelijkheid als mama was. Maar wat hij in eerste instantie vooral kreeg van mij waren verwijdering, afwijzing en vermijding, net zoals ik zelf ervaren had. Er was ergens liefde, maar ik kon/wilde/durfde daar niet aan toe te geven, uit schrik om niet goed genoeg te zijn, om afgewezen te worden als mama. Hoe kon ik geven wat ik zelf zo gemist had?

De eerste jaren voelde ik vooral angst, weerstand ook. Ik kon het appel dat de kinderen deden op mij als mama niet verdragen, niet dragen. De meeste zorgtaken (wassen, naar bed brengen, voorlezen, ...) nam mijn man op zich. Als hij naar het buitenland ging voor werk, liet ik mijn zus komen om de kinderen in bad te doen.

Ik huil terwijl ik dit schrijf. Wat stond ik ver af van mijn kinderen toen, wat stond ik ver af van mezelf. Ik was emotioneel niet beschikbaar, mentaal afwezig en weinig of niet verbonden met vooreerst mezelf en dus ook niet met anderen.

Het omgekeerde zie ik ook. Geadopteerden die als ouder alleen maar zorgen, geven en blijven geven. Alsof ze daarmee willen compenseren wat ze zelf nooit kregen of zich op die manier willen verzekeren van de

liefde van hun kind. Sommigen zouden het onder de noemer onveilige hechting plaatsen. Ongewild gaf ik dus door waar ik zelf zo een last mee en van had. Komt dit uitsluitend door mijn afstand, verplaatsing en adoptie? Misschien niet, maar ik herhaal: onmiskenbaar een deel van wat mij is aangedaan en overkomen. Net zoals mijn moeder, en ook mijn adoptiemoeder, op haar beurt deed bij mij.

De meeste geadopteerden krijgen de kans nooit meer, maar ik had het duizendste geluk om mijn kinderen te kunnen voorstellen aan mijn ouders. Dat zowel ik als mijn kinderen onze plek in mijn eigen familiesysteem hebben kunnen innemen, geeft ons grond onder onze voeten, zet ons steviger in de wereld en doet helder voelen waar we bij horen (H. Westra, persoonlijke communicatie, 8 oktober 2021). Ondanks alle ingrijpende gebeurtenissen, verlies en pijn in de dynamiek tussen mij en mijn ouders, zal dit altijd één van de meest bijzondere en waardevolle momenten in mijn leven blijven. De alledaagsheid en vanzelfsprekendheid van samen zijn met onze familie werd ons ontnomen door adoptie en krijgt geen van ons ooit nog terug.

Hoewel deze impact diepgaand was, laat ik de gevolgen van opgroeien in mijn adoptiegezin voor het gemak, en omdat ik de schrijfruimte niet heb, hier achterwege. Ook in hun adoptiegezin kunnen geadopteerden vaak niet rekenen op emotioneel volwassen, beschikbare, gevende adoptieouders. Eigen zware en ingrijpende gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld een onvervulde kindervens, staan dit niet zelden in de weg. Het verlies van deze afgestemde aanwezigheid, de zwaarte om te (ver)vullen wat ongewild leeg blijft, ... zijn extra belastende factoren voor menig geadopteerde.

TOT SLOT

Wat ik schrijf, is uiterst intiem. Het maakt niet enkel mij maar ook mijn gezin, mijn kinderen kwetsbaar. Toch deel ik het hier: het is te belangrijk, het taboe op deze pijnlijke, ingrijpende gevolgen van afstand en adoptie te groot.

Ik vestig hiermee 'graag' de aandacht op wat al speelt en meer en meer aan de oppervlakte zal komen: de impact van afstand, verplaatsing en adoptie op de volgende generatie(s).

Wij zijn met vier kinderen in mijn gezin van herkomst, twee ervan kunnen geen kinderen krijgen. Ook voor veel geadopteerden blijkt zwanger

worden, en blijven, moeizaam of onmogelijk. Je kan je afvragen hoeveel verder dan het observeerbare de gevolgen van afstand, verplaatsing en adoptie wel niet gaan.

Dat we de consequenties van de heftige gebeurtenissen in ons leven niet zouden doorgeven, is in mijn ogen een illusie. Wat we wel kunnen doen en waartoe we als ouders ook verplicht zijn tegenover onze kinderen, is onderzoeken welke verantwoordelijkheid we als (geadopteerde) ouder zelf te nemen hebben en welk werk we zelf te doen hebben om het pakket dat we doorgeven zelf te leren kennen en te doorvoelen. Of de last voor hen daarmee lichter zal aanvoelen, zullen alleen onze kinderen later kunnen beoordelen.

Ik houd van mijn kinderen, met alles wat ik heb en ben, met heel mijn hart en ziel. Om me te kunnen verbinden met hen en mijn plek als moeder in te nemen, had ik eerst mijn plek als dochter te vinden in verbinding met mezelf en mijn eigen ouders uit wie ik geboren ben. Het heeft mij en mijn kinderen (te) veel gekost om te kunnen geven en ontvangen waar we allemaal recht op hebben. En het is nooit klaar. Elke fase brengt eigen uitdagingen met zich mee waardoor ik genoodzaakt ben mezelf steeds beter te leren kennen.

Ze zijn nog relatief jong, tien en zes jaar. Ik koester de hoop dat het nog niet te laat is voor mijn potentiële, toekomstige kleinkinderen.

HERSTEL- EN RECHTVAARDIGHEIDSINITIATIEVEN IN BEWEGING? EEN TOEPASSING OP TRANSNATIONALE ADOPTIEPRAKTIJEN VAN CHINA NAAR BELGIË EN NEDERLAND

Joyce Bex*

Transnationale adoptie van China heeft wereldwijd veel Chinees geadopteerden achtergelaten met een aanzienlijk gebrek aan kennis over hun eigen afstammingsinformatie. Hierdoor blijven zij vaak met onbeantwoorde vragen zitten. Bovendien groeit onder Chinees geadopteerden de bezorgdheid over de dubieuze praktijken die mogelijkjs gepaard gingen met transnationale adoptie.

Dit hoofdstuk bespreekt eerst de cijfers en trends inzake transnationale adoptie voor China alsook deze voor België en Nederland. Vervolgens wordt een contextuele schets gegeven van het reproductieve beleid in China en de misstanden in relatie tot transnationale adoptie in China. Hierna wordt dieper ingegaan op initiatieven voor herstel en rechtvaardigheid binnen de context van transnationale adoptie van China naar België en Nederland, gebaseerd op een uitgebreide literatuurstudie.

Met dit hoofdstuk tracht ik een bijdrage te leveren aan het groeiende vakgebied van kritische adoptiestudies en, nog belangrijker, ervoor te zorgen dat deze informatie Chinees geadopteerden bereikt. Deze bijdrage zal verschillende initiatieven voor herstel en rechtvaardigheid identificeren en benadrukken. Deze initiatieven omvatten onder meer implementatie van herstelrechtpraktijken; transparantie en controle

van adoptiedocumentatie, waarbij gepleit wordt voor meer transparantie; toegang tot adoptiedossiers en zoekprocedures; ondersteuning bij het zoeken via DNA-databanken; oprichting van centra voor vragen met betrekking tot afstamming; en ondersteuning bij sociale interactie en het opbouwen van gemeenschappen.

Door deze initiatieven te onderzoeken, beoogt deze bijdrage om inzicht te verschaffen in mogelijke wegen naar herstel en rechtvaardigheid voor Chinees geadopteerden en om hun zoektocht naar zelfontdekking te vergemakkelijken.

ADOPTIES VANUIT CHINA NAAR BELGIË EN NEDERLAND

Voor deze analyse is een literatuurstudie uitgevoerd waarbij er gebruik is gemaakt van statistieken en documenten verkregen van overheidsdiensten in België en Nederland. Daarnaast zijn er cijfers van Selman (2020b) en van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht (HCCH) gebruikt om de adopties vanuit China naar België en Nederland internationaal te vergelijken. Op basis van deze gegevens is een overzicht gemaakt van de adoptiepraktijken en trends.

Het Haags Adoptieverdrag trad op 1 oktober 1998 in werking in Nederland en zeven jaar later, op 1 september 2005, in België. China heeft dit verdrag op 30 november 2000 ondertekend alwaar het in werking trad op 1 januari 2006. Desalniettemin ging transnationale adoptie vanuit China al veel eerder van start. Uit het onderzoek van Selman (2020b) blijkt bijvoorbeeld dat er in de jaren 1960, als gevolg van de koloniale periode in de regio's Hong Kong en Guangzhou, ongeveer 300 kinderen van China naar het Verenigd Koninkrijk (VK) zijn verplaatst. In de jaren 1980, toen buitenlanders de toelating kregen om weeskinderen te adopteren, zijn er ongeveer 100 kinderen verplaatst naar verschillende locaties binnen het Globale Noorden.

Volgens Selman (2020b) zijn er naar schatting meer dan 150.000 Chinese kinderen naar het Globale Noorden verplaatst in functie van transnationale adoptie binnen de periode van 1992 tot 2018. Hiermee is China het op één na grootste herkomstland wereldwijd, na Zuid-Korea met ongeveer 200.000 kinderen. In de voorbije twintig jaar is het grootste aantal kinderen in functie van transnationale adoptie verplaatst via China (zie figuur 1). De Verenigde Staten hebben het grootste aantal Chinese kinderen geadopteerd (96.229). Ook Nederland (6.896) en België

(1.617) staan volgens Selman (2020b, p. 395) in de top 10 van bestemmingslanden van kinderen uit China in de periode van 1992 tot 2018.

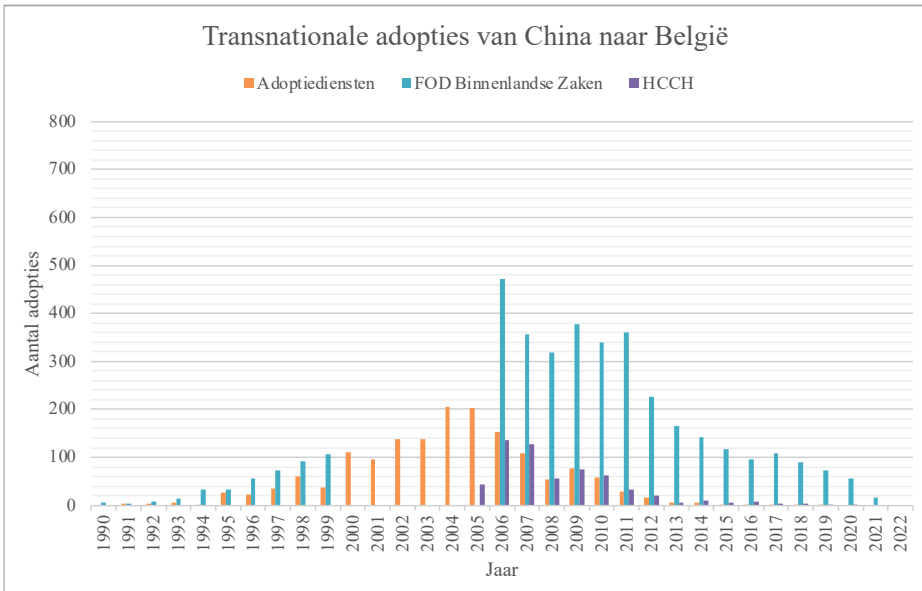
Table 22.3 Adoptions from China to 12 receiving States 1992–2018 ranked by total number recorded by receiving state over the period

Country	1992	1995	1998	2002	2005	2009	2013	2018	1992–2018
USA	206	2130	4206	6116	7903	3000	2306	1475	96,229
Spain	n/a	n/a	196	1427	2753	573	293	86	16,239
Canada	295	665	901	800	960	377	216	57	13,268
Nlands	29	132	210	510	666	283	136	28	6896
Sweden	8	68	123	316	462	248	59	15	4253
France	2	3	23	210	458	102	99	29	3146
Norway	42	57	162	310	299	106	31	0	3003
UK	0	59	123	111	190	11	15	6	2030
Denmark	n/a	n/a	97	145	207	89	11	2	1907
Belgium	0	26	61	138	203	77	6	2	1617
Italy	0	0	0	0	0	23	161	84	1249
Finland	n/a	n/a	24	64	140	33	47	7	1009
Top 12	582	3140	6033	10,147	14,241	4922	3380	1791	150,846
Other ^a	0	0	0	110	240	81	23	5	1526
	582	3140	6033	10,257	14,481	5003	3403	1796	152,372
	(6)	(8)	(12)	(15)	(15)	(15)	(16)	(13)	

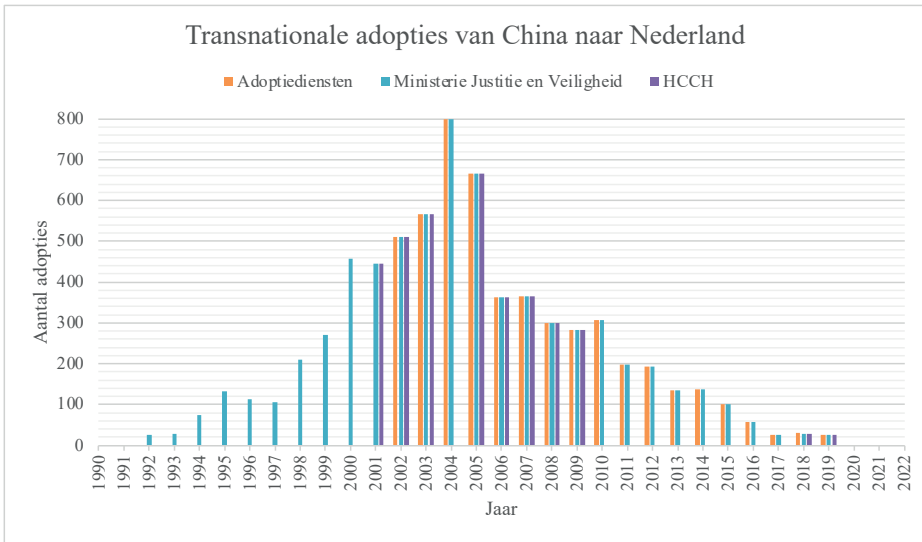
FIGUUR 1: Adopties van China naar twaalf aankomstlanden (1992-2018). Bron: Selman (2020b, p. 395)

Om het aantal transnationale adopties van China naar België en Nederland van 1990 tot heden weer te geven, heb ik getracht een overzicht te maken van het aantal plaatsgevonden adopties op basis van statistieken van erkende adoptiediensten in België en Nederland.¹ Het is belangrijk op te merken dat sommige adoptiediensten niet meer actief zijn als gevolg van fusies of stopzetting (VCA, 29 april 2021; Fiom, 5 december 2022). Ondanks de onderbreking van 2020 tot en met 2022 ten gevolge van de COVID-19-pandemie, blijft China in 2023 nog steeds een lopend adoptiekanaal in Nederland en België (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 16 januari 2023). Niettemin kunnen we uit de onderstaande tabellen afleiden dat het aantal adopties van China naar België en Nederland aanzienlijk is gedaald.

¹ Voor België worden de cijfers van de adoptiediensten onder de Vlaamse Gemeenschap, d.i. Vlaams Centrum voor Adoptie (VCA), en de Franse Gemeenschap, d.i. Autorité centrale communautaire (ACC), samengenomen. De Belgische adoptiediensten zijn AMARNA, Larisa, A la croisée des Chemins, Sourires d'Enfants, Horizon en Ray of Hope. De Nederlandse diensten zijn Vereniging Wereldkinderen, Stichting Meiling en Stichting Kind en Toekomst.

FIGUUR 2: Transnationale adoptie van China naar België. Bron: VCA (2021); ACC (2019); FOD Binnenlandse Zaken (2021); HCCH (2020)

FIGUUR 3: Transnationale adopties van China naar Nederland. Bron: ministerie van Justitie en Veiligheid (2021); Persoonlijke communicatie met ministerie van Justitie en Veiligheid (16 januari 2023); HCCH (2020)

Uit de statistieken van België blijkt dat tussen 1990 en 2022 ongeveer 3.734 visa zijn afgegeven door de Federale Overheidsdienst (FOD) Justitie voor transnationale adoptie. Hierbij moet worden opgemerkt dat de cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) en de FOD Justitie ontbreken voor de periode tussen 2000 en 2005. Als we de statistieken van de DVZ en de FOD Justitie vergelijken met die van de HCCH van China, zien we dat de cijfers van de DVZ doorgaans hoger liggen, behalve voor het jaar 2005 omdat dit cijfer onbekend is.

Bij het bekijken van de statistieken van Nederland kunnen we concluderen dat het totale aantal transnationale adopties geregistreerd door het ministerie van Justitie en Veiligheid dicht bij de optelsom van de erkende adoptiediensten ligt. Toch blijft er een zichtbaar verschil tussen beide cijfers. Ook wanneer we het totale aantal geregistreerde transnationale adopties van China naar Nederland door het ministerie van Justitie en Veiligheid (6.919) vergelijken met het aantal geregistreerd door de HCCH (3.497), is er een aanzienlijk verschil in het aantal geregistreerde adopties.

Het is belangrijk op te merken dat niet alle adopties via de genoemde adoptiediensten zijn bemiddeld en mogelijk ook niet zijn geregistreerd. Sommige kinderen werden verplaatst via privéadopties,² kregen de Belgische nationaliteit voordat ze werden verplaatst of werden uitgevoerd door Belgen/Nederlanders die voor langere tijd in China verbleven.³ Het is voor de Belgische en Nederlandse adoptieautoriteiten onduidelijk over hoeveel adopties dit precies gaat. Bovendien is het niet onbelangrijk te vermelden dat de statistieken van de FOD Justitie zijn gebaseerd op het aantal verblijfsvisa dat is afgegeven aan kandidaat-geadopteerden in het kader van een adoptieprocedure. Dit cijfer geeft met andere woorden geen exacte weergave van het daadwerkelijke aantal verplaatste geadopteerden. Opvallend is dat het hoogste aantal registraties (471) in 2006 werd geregistreerd, hetzelfde jaar waarin het Haags Adoptieverdrag in China van kracht werd.

De interpretatie van de statistieken komt overeen met die van Candaele in het onderzoeksrapport van het expertenpanel (2021, pp. 10-11). Candaele stelt met grote zekerheid dat de geregistreerde statistieken een onderschatting vormen van het werkelijke totaal aantal transnationale

2 Dit zijn adopties bemiddeld door particuliere personen.

3 Deze adopties werden onder binnenlandse adopties in China geregistreerd.

adopties dat heeft plaatsgevonden. Dit komt doordat niet alle verplaatsingen zijn opgenomen in de cijfers van de overheidsdiensten voor adoptie, zowel in België als in Nederland. Hierdoor is het moeilijk om een concreet en realistisch beeld te krijgen van het daadwerkelijke aantal verplaatsingen dat heeft plaatsgevonden in het kader van transnationale adoptie.

REPRODUCTIEF BELEID, TRANSNATIONALE ADOPTIE EN WANPRAKTIJKEN IN CHINA

Tot op heden blijkt de reproductieve politiek een belangrijke factor te zijn in het beleid van de Chinese overheid, zoals geanalyseerd door econoom Peng (2022). Haar analyse legt verbanden tussen de reproductieve politiek en de eerste krimp in de bevolking sinds ‘de grote hongersnood’ (1959-1961).⁴ Dit houdt in dat er sinds 2022 voor het eerst meer overlijdens zijn dan geboortes in China.

Sinds 2021 is in China een driekindpolitiek van kracht, waardoor gezinnen wettelijk drie kinderen mogen krijgen. Dit beleid volgt op een tweekindpolitiek die eind 2015 werd ingevoerd, die op haar beurt voortkwam uit de eenkindpolitiek die in 1979 werd ingesteld (Xinhua, 21 juli 2021; Wang, 2005). Volgens Johnson et al. (1998) en Wang en Zhang (2019) had dit beleid tot doel om de bevolkingsgroei in China af te remmen. Het beleid rechtvaardigde (verplichte) abortussen, sterilisatieprogramma’s en publieke aanmoediging om minder kinderen te krijgen. Bij overtreding van het beleid werden straffen zoals boetes of sociale uitsluiting opgelegd. De gevolgen, zoals gedwongen anticonceptie, verplichte abortussen en opgelegde sterilisaties, veroorzaakten veel controverse en kritiek, zowel binnen als buiten China, en leidden tot grootschalige misstanden.

Johnson (2016) betoogt in haar onderzoek dat het toenemende aantal transnationale adoptiepraktijken van China naar het Globale Noorden⁵ van de jaren 1990 tot na de jaren 2000 enerzijds het gevolg is van het adoptiebeleid, waarbij het Haags Adoptieverdrag en de (misleidende)

4 Ook bekend als ‘de drie jaren van natuurrampen’. Deze hongersnood was een gevolg van de verstoorde landbouwproductiviteit en diens gevoeligheid voor klimaatveranderingen, natuurrampen, bevolkingsveranderingen en militaire conflicten (Peng, 2022).

5 Het Globale Noorden wordt hier als verzamelterm voor Noord-Amerika, Europa en Oceanië gebruikt.

beeldvorming door adoptiediensten⁶ een belangrijke rol speelden, en anderzijds het gevolg is van de reproductieve politiek (eenkindpolitiek) en de daaraan gekoppelde strengere straffen sinds 1991. De erfenis van de eenkindpolitiek en het effect van de bevolkingsbeperkende maatregelen op reproductieve rechten en gezinsplanning blijven tot op de dag van vandaag controversiële kwesties. Verschillende onderzoekers hebben in de afgelopen decennia onderzoek gedaan naar misstanden binnen transnationale adoptie van China.

Uit het onderzoek van Stuy (2014) naar onethische adoptiediensten en tussenpersonen blijkt dat het doorverkopen van baby's van arme gezinnen aan adoptiegezinnen tegen een hogere prijs een veelvoorkomende praktijk is. Volgens Stuy zijn de provincies Chongqing, Jiangxi, Hunan, Guanxi en Guangdong de vijf belangrijkste in China waar kinderhandel met adoptiedoeleinden voorkwam (Stuy, 2014, pp. 385-386). De eerste ouders zijn vaak niet op de hoogte of betrokken en volgens Lee (2021) worden deze kinderen wettelijk als 'wezen' bestempeld. Misstanden hebben ook plaatsgevonden in ziekenhuizen, kindertehuizen en andere openbare ruimtes. Meier en Zhang (2008) bevestigen dat de handel in kinderen en vrouwen in China veelvoorkomend is, niet alleen in functie van transnationale adoptie, maar ook voor gedwongen arbeid, seksuele uitbuiting en huwelijksdoeleinden.

Verder tonen Meier en Zhang (2008) aan hoe kinderen (administratief) 'adoptabel' worden verklaard. Dit omvat het vervalsen van documenten of het verstrekken van valse informatie om het adoptieproces te vergemakkelijken, zoals leugens over de achtergrond en gezondheid van de baby's, vaak onder het voorwendsel dat ze zijn achtergelaten of wees zijn. Als gevolg hiervan werd een gebrek aan transparantie geconstateerd bij verschillende adoptiediensten en tussenpersonen. Bovendien werden de oorspronkelijke families bedreigd of onder druk gezet om hun kind af te staan voor adoptie, vaak onder de belofte van financiële voordelen.

Bij adopties vanuit China naar België en Nederland zijn ook aanwijzingen van misstanden waargenomen, zoals vermeld in het deelrapport van het expertenpanel in Vlaanderen en het rapport van de

6 Een dominant verhaal, verspreid door adoptiediensten, is dat ouders in China een culturele voorkeur gaven aan jongens en daardoor hun dochters afstonden. Uit onderzoek bleek dat de reden van afstaan voornamelijk een resultaat was van de dwangmatige naleving van de geboortequota of eenkindpolitiek (Johnson, 2016).

Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie (COIA) in Nederland (Expertenpanel interlandelijke adoptie, 2021; Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie, 2021). COIA (2021, p. 120) beschrijft China als één van de herkomstlanden waar gedurende de geschiedenis van transnationale adoptie systematisch problemen zijn ontstaan en stelt dat de implementatie van het Haags Adoptieverdrag geen verandering heeft gebracht in het detecteren of voorkomen van misstanden.

EEN TOEPASSING VAN HERSTEL- EN RECHTVAARDIGHEIDSINITIATIEVEN

Implementeren van herstelrecht

Als reactie op de schendingen van mensenrechten van geadopteerden en hun families, groeit de vraag naar herstel- en rechtvaardigheidsinitiatieven binnen het systeem van transnationale adoptie (Loibl, 2021). Om de impact van adoptiepraktijken van China naar België en Nederland op de scheiding en ontwrichting van ouder-kindrelaties te analyseren, maak ik gebruik van concepten zoals ‘overgangsregeling tot gerechtigdheid’⁷ (eigen vertaling van ‘transitional justice’) (Loibl, 2021), ‘dekoloniale heling’ (Cawayu & De Graeve, 2022), ‘herstelmaatregelen’ (Kim, 2018) en ‘herstelpraktijken’ (Molinero & Clemente-Martínez, 2021).

Loibl (2021) stelt voor om kinderen en hun families effectiever te beschermen tegen misstanden door middel van een retributieve rechtvaardigheidsbenadering. Dit houdt in dat overtreders ter verantwoording worden geroepen en berecht, en dat geadopteerden en eerste families een compensatie ontvangen voor de geleden schade. Aansluitend bij Loibl (2021) is het mijn doel om de opgelopen schade te erkennen, hulp te bieden bij het opsporen en herenigen van eerste families, toegang te geven tot counseling en ondersteunende diensten, en te streven naar een niet-herhaling door middel van het implementeren van herstelrecht in het (transnationale) adoptiesysteem. Daarnaast pleit ik voor strengere controles van deze implementatie door herkomst- en aankomstlanden, net zoals Meier en Zhang (2008).

7 ‘Transitional justice’: dit is een benadering van systematische of massale mensenrechtenschendingen, die zowel voorziet in schadevergoeding van de slachtoffers als in het creëren of versterken van mogelijkheden voor de transformatie van de politieke systemen, conflicten en andere omstandigheden die aan de basis van de misbruiken hebben gelegen (Verenigde Naties, 2008).

Openbaarheid en controle van adoptiedocumentatie: een pleidooi voor transparantie

Uit literatuuronderzoek blijkt dat Chinees geadopteerden over het algemeen niet beschikken over (de juiste) informatie van hun eerste familie. Bovendien is ook de informatie over henzelf, zoals naam, geboortedatum, geboorteplaats, enzovoort, vaak niet correct (Johnson et al., 1998; Meier & Zhang, 2008; Stuy, 2014; Johnson, 2004, 2016; COIA, 2021). Met name deze persoonsgegevens hebben vanuit een biopolitiek perspectief een belangrijke impact op het reconstrueren van de levensgeschiedenis en identiteit, aangezien deze informatie volgens Nebeling, Petersen en Myong (2015) kennis en macht geeft bij het (h)erkennen van verwantschapsbanden. In principe kan de toegang tot of het correct documenteren van deze informatie door staatsinterventie worden gereguleerd, wat betekent dat het geheimhouden of laten verdwijnen van informatie niet zonder gevolgen is. Molinero en Clemente-Martínez (2021) benadrukken in hun onderzoek hoe stiltes, geheimhouding⁸ en aannames met elkaar verbonden zijn en hoe essentieel het is om de behoeften van de samenleving te begrijpen voordat herstelpraktijken kunnen worden geïntroduceerd.

Om adoptiepraktijken in het verleden en heden transparanter te maken, pleit Lee (2021) voor openheid en controle van documentatie in adoptiedossiers. Geadopteerden gaan bijvoorbeeld naar adoptiediensten om hun adoptiedossiers in te zien, terwijl deze diensten nooit publieke controle hebben ondergaan en dus de juistheid van deze documenten niet kunnen bevestigen. Daarom pleit Lee (2021) voor de implementatie van wetgeving die publiek onderzoek naar deze dossiers verplicht stelt en vergelijkt hij adoptiepraktijken met het veiligstellen van geld. Bij banktransacties worden alle stappen en informatie correct gedocumenteerd, dus het is gerechtvaardigd om de vraag te stellen waarom dit niet even nauwkeurig gebeurt bij adoptiepraktijken. Alle genomen acties worden getraceerd, gecontroleerd en er wordt alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat dossiers niet kunnen verdwijnen. Dit kan worden gerealiseerd in overleg met archivariissen en archiefbeheerders, die het bureaucratische in het persoonlijke kunnen omzetten en zo een

8 Geheimhouding is ingebed in een paradox, aangezien zij openbaar moet worden gemaakt om te kunnen bestaan en, om te kunnen bestaan, moet niet alleen iemand iets verzwijgen, maar moet ook iemand anders die verzwijging kennen of vermoeden. Bovendien wordt erop vertrouwd dat het geheim verborgen blijft, maar de kracht en aantrekkingskracht van geheimhouding liggen in de mogelijkheid dat het kan worden onthuld (Molinero & Clemente-Martínez, 2021, p. 4).

zorgzamere praktijk kunnen ontwikkelen, zoals Ballin (2022) uitlegt. Molinero en Clemente-Martínez (2021) benadrukken de noodzaak van meer aandacht voor de manier waarop stiltes, geheimen en aannames worden begrepen en beheerd in herkomst- en aankomstlanden.

Toegang tot adoptiedossiers en zoektochten

Met het oog op de ontwikkeling van het kind is het de taak van overheidsinstanties, waaronder die in China, België en Nederland, om te overwegen of adopties op een geldige en juiste wijze plaatsvinden. Daarom is het essentieel dat geadopteerden te allen tijde toegang hebben tot de informatie in hun adoptiedossiers.

Onderzoekers Myong (2016) en Yngvesson (2003) hebben eerder onderzoek gedaan naar de zoektochten en terugreizen van geadopteerden. Yngvesson (2003) beschrijft de zoektochten van Chileens geadopteerden als ‘zoektochten met een uniek karakter’, juist omdat ze niet vanzelfsprekend zijn of zelfs niet altijd mogelijk zijn. Volgens Yngvesson (2003) en Ponte, Wang en Fan (2010) is de voornaamste reden waarom Chinees geadopteerden hun kindertehuizen en vindplaatsen willen bezoeken, om een gevoel van verbondenheid met hun eigen levensgeschiedenis te ervaren. Omdat dit vaak één van de weinige bronnen van informatie is over hun eigen levensgeschiedenis, kan dit bezoek een grote emotionele impact hebben op Chinees geadopteerden. Het bezoeken van deze plaatsen kan echter ook nieuwe vragen oproepen.

Het praktijkonderzoek van COIA (2021, p. 33) laat zien dat slechts 26 % van de Chinees geadopteerden in Nederland een zoektocht naar informatie over hun achtergrond en adoptie heeft ondernomen, wat aanzienlijk lager is in vergelijking met transnationaal geadopteerden van andere onderzochte landen (tussen 48 % en 56 %). Selman (2020b) verklaart dit doordat transnationale adoptie van China pas in 1992 officieel werd gereguleerd, waardoor de gemiddelde leeftijd van Chinees geadopteerden lager ligt dan die van geadopteerden van de andere onderzochte landen. Een andere verklaring kan zijn dat Chinees geadopteerden er bewust voor hebben gekozen om geen zoektocht te starten vanwege de wetgeving in China. Destijds kon een dergelijke zoektocht problemen veroorzaken voor de eerste ouders, aangezien het achterlaten van een kind⁹ als illegaal werd beschouwd in China. In

9 Ermee rekening houdend dat kinderen niet altijd werden achtergelaten door hun ouders (zie onderdeel wanpraktijken).

een gesprek dat ik zelf had met een directeur van een kindertehuis in China in 2013, raadde hij me ten zeerste af om zoektochten naar eerste families te ondernemen (persoonlijke communicatie, augustus 2013).

Het praktijkonderzoek van COIA (2021, p. 34) concludeert dat Chinees geadopteerden (47,5 %) vaker geen informatie terugvinden in vergelijking met geadopteerden uit andere onderzochte herkomstlanden (14,1 % - 24,7 %), met uitzondering van Bangladesh (30,5 %). In een gesprek met een journalist in China in 2017 bleek dat eerste ouders niet langer gestraft konden worden voor de bovengenoemde feiten vanwege de verjaring van deze dossiers. Dit heeft geleid tot een stijgend aantal geadopteerden dat terugkeert naar China om te zoeken (persoonlijke communicatie, september 2017).

Terugreizen en zoektochten gaan vaak gepaard met hoge kosten, zoals reiskosten, het verkrijgen van geboorte- en adoptiedocumenten en DNA-onderzoek, wat een obstakel vormt voor geadopteerden, zoals Loibl (2021) uitlegt. Dit leidt tot uitstel of het niet starten van een terugreis en/of zoekacties. Daarom is het noodzakelijk dat de overheid deze gevolgen van de verplaatsing van geadopteerden erkent en op een structurele manier bijdraagt aan deze zoektochten.

Ondersteuning van zoeken via DNA-databanken

Anno 2023 blijven zoekacties niet beperkt tot geregistreerde informatie of dossiers uit het verleden. Wereldwijde toegang tot DNA-tests en geavanceerdere technologieën zorgen volgens Suter en Docan-Morgan (2022) voor een toenemend aantal herenigingen tussen geadopteerden en hun eerste families in herkomstlanden. Via internationale DNA-databanken kunnen ook (half)broers, (half)zussen of andere familieleden worden gevonden. Deze DNA-tests kunnen op verschillende locaties worden afgenomen, maar moeten wel met dezelfde technologie worden geanalyseerd om compatibele matches te verkrijgen.

In België en Nederland hebben verschillende DNA-databanken (AncestryDNA, 23andMe, FamilyTreeDNA, MyHeritage en Living DNA) inmiddels bekendheid verworven onder de geadopteerden. Doordat ze ook relatief betaalbaar zijn, gaan geadopteerden vaker hun DNA in internationale DNA-databanken plaatsen. Ook in China zijn er gelijkaardige DNA-initiatieven uitgevoerd door Chinese bedrijven zoals WeGene en 23Mofang.

Zowel in het Globale Noorden als in China zijn er vrijwilligers(organisaties) die zich inzetten om zoveel mogelijk data van Chinees geadopteerden en (hun) eerste families te verzamelen, zoals ICSA China, DNACConnect.Org, Nanchang Project, The Roots of Love, Baobeihuijia, Help for Family Reunion en GenGen Charities, met als doel geadopteerden en hun eerste families te herenigen (ICSA China, 2022).

Om geadopteerden hierin te ondersteunen, kunnen overheden bijvoorbeeld projectsubsidies verstrekken aan vrijwilligersorganisaties of zelfs samenwerken met andere herkomst- en aankomstlanden om een beveiligde DNA-databank op te zetten die DNA-materiaal over grenzen heen kan verzamelen, waarbij de matching van DNA-stalen niet beperkt blijft tot de regionale of nationale grenzen waar de DNA-test wordt afgenomen. Uiteraard dient dit te gebeuren met inachtneming van de privacywetgeving in zowel het herkomst- als het aankomstland.

Opstarten centra inzake afstammingsvragen

Op 1 april 2021 opende het Afstammingscentrum de deuren in België. Personen, waaronder geadopteerden, kunnen er terecht ter inzage van hun adoptiedossiers, en voor zoektochten, DNA-onderzoek en bemiddeling (in geval van hereniging met de eerste families). Ter navolging van het COIA-rapport werd er in Nederland het INEA Expertisecentrum Interlandelijk Adoptie opgestart voor geadopteerden met vragen over identiteit, nazorg, erkenning en adoptievraagstukken.

Hoewel eerste families in China bij instanties zoals het Afstammingscentrum terecht kunnen inzake een zoektocht, is het voor deze ouders laagdrempeliger om in het eigen land een vraag in te dienen of op hulpverlening een beroep te doen. Deze initiatieven ontbreken echter in het herkomstland. Het is aan herkomst- en aankomstlanden om zulke centra inzake afstammingsvragen op te zetten zodat eerste families toegang krijgen tot professionele hulpverlening en niet louter afhankelijk zijn van vrijwilligersinitiatieven. Het is dan ook van belang dat zulke initiatieven door de overheid voldoende worden gefinancierd om de werking te kunnen realiseren.

Om het verloop van zoektochten voor Chinees geadopteerden te bevorderen zou er binnen het Afstammingscentrum en INEA moeten worden samengewerkt aan een digitaal archief dat informatie verzamelt, waaronder informatie over de verplaatsingen, kindertehuizen, verzorgsters, contactpersonen, verhalen van eerste families die zoeken, enzovoort.

Ondersteunen van 'sociality' en 'community building'

In dit onderdeel pleit ik voor een structureel kader van ondersteuning bij het opbouwen van relaties als gevolg van transnationale adoptie: enerzijds hereniging van geadopteerden met eerste families, anderzijds vereniging van Chinees geadopteerden en het stimuleren van 'lotgenootschap'.

Yook en Kim (2018) pleiten voor een nieuwe socialiteit (letterlijke vertaling van 'sociality') van transnationale adoptieverwantschap vanuit een kader voor reproductieve rechtvaardigheid, waarbij er een wederzijdse erkenning wordt gegeven voor de gevolgen van transnationale adoptie op het vlak van scheiding, verlies, rouw, enzovoort en waarbij deze verwantschapsbanden worden genormaliseerd binnen samenlevingen in de herkomst- en aankomstlanden. Dit idee van socialiteit overstijgt de aanname van louter bloedverwantschap, etniciteit en territoriale verbondenheid maar is een vorm van publieke intimiteit en solidariteit en overstijgt daarbij als overkoepelende identiteit de reeds bestaande identiteiten binnen transnationale adoptieverwantschappen (Yook & Kim, 2018). Er kan bijvoorbeeld worden ingezet op de beeldvorming van verwantschapsbanden in het buitenland, waarbij er niet langer wordt van uitgegaan dat deze verwantschapsbanden moeten worden afgesneden om de adoptie te laten slagen. Dit kan machtsposities in transnationale adoptiepraktijken doen verschuiven, met als gevolg dat er meer transparantie gecreëerd kan worden.

Bovendien minimaliseren we de verwantschapsbanden en de ervaringen van deze verwanten als we deze blijven afsnijden. Onderzoek door Kim (2018) toont aan dat de natale vervreemding van eerste moeders een langdurige impact heeft op het leven van de eerste moeders. De pijn die gepaard gaat met de scheiding of adoptie wordt als ondraaglijk beschreven (Kim, 2018, p. 318). Deze vaststelling werd bevestigd in een documentaire door Deters (2016), in een boek door Xinran (2011) en in mijn gesprekken met verschillende eerste moeders in China (2017). Wanneer moeders over hun verloren kinderen spraken, kregen ze tranen in de ogen. Sommige eerste ouders hielden een foto bij van hun kind doorheen de tijd (Deters, 2016; persoonlijke communicatie, 2017). Kim (2018) toont aan dat dit rouwen van eerste moeders te vaak onder het normatieve affect van hun mislukt moederschap wordt begraven. Deze getuigenissen van eerste moeders over verlies, rouw en trauma bevestigen dat het verwerken van deze scheidingen een rouwproces

van toen tot vandaag betekent, waarbij herstel ook mede gevormd dient te worden vanuit een reproductieve rechtvaardigheidsbeweging.

Aansluitend op Kim (2007) pleit ik om af te stappen van het herenigingsverzoeningsmodel dat op het lijden van eerste ouders rust, maar om herstel te zien als maatregelen en deze maatregelen eventueel in een wetgeving om te zetten als we deze belichaamd willen zien in de alledaagse praktijken (Meier & Zhang, 2008; Lee, 2021; Loibl, 2021; Molinero & Clemente-Martínez, 2021). We moeten daarbij de ervaringen van geadopteerden (Cawayu & De Graeve, 2022) en eerste families (Kim, 2018) opnemen in de collectieve geschiedenis van transnationale adoptie.

Tot slot kunnen we transnationale adoptie volgens Leinaweaver (2014) als een unieke vorm van immigratie bekijken, waarbij een minderheidscategorie binnen een meerderheidscategorie ontstaat door dit complex sociaal proces van migratie en verwantschap. Leinaweaver (2014) omschrijft transnationaal geadopteerden eerder als een product van racialisering, in plaats van louter migratie, doordat transnationaal geadopteerden in de aankomst- en herkomstlanden als een minderheidscategorie worden gezien. Dit maakt transnationaal geadopteerden volgens Kim (2007) een subject van de hedendaagse dialectiek van nationalisme en globalisering.

Daarom pleit ik voor een bescherming van deze dubbele en unieke positie die onder andere Chinees geadopteerden in België, Nederland én China innemen en benoem ik het belang om in te zetten op een beeldvorming van ‘koppeltekenidentiteiten’ (eigen vertaling van ‘hyped identities’) die voorbijgaan aan ‘Chineesheid’ (letterlijke vertaling van ‘Chineseness’) (Louie, 2004, 2015; Bélanger & Verkuyten, 2010; Ang, 2001; Pang, 2008). Hieromtrent kunnen projecten worden opgestart of projectsubsidies worden vrijgemaakt voor ‘community building’ door organisaties, zoals Adoptiepedia of Untold Asian Stories, die reeds inzetten op het construeren van ‘communities’. Door te investeren in veilige omgevingen en platformen voor onder andere Chinees geadopteerden kan er volgens Kim (2007) ruimte worden gecreëerd voor het vertellen van en het luisteren naar elkaars verhalen over het verleden, heden en toekomst. Zo ontwikkelen Chinees geadopteerden wederzijds begrip voor elkaars unieke ervaringen en verhalen, empathie voor andermans lijden en een gevoel van samenhang, wat kan resulteren in een gevoel van intimiteit en solidariteit.

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk heb ik gekeken naar herstel- en rechtvaardigheidsinitiatieven binnen het systeem van transnationale adoptie, met specifieke aandacht voor adoptiepraktijken van China naar België en Nederland. Mijn doel was om de opgelopen schade te erkennen, ondersteuning te bieden aan geadopteerden en hun eerste families, en te streven naar een niet-herhaling van schendingen van mensenrechten.

Om deze doelen te bereiken, heb ik verschillende aanbevelingen gedaan. Ten eerste pleit ik voor het implementeren van herstelrecht in het adoptiesysteem, waarbij overtreders ter verantwoording worden geroepen en geadopteerden en eerste families een compensatie ontvangen. Daarnaast is transparantie van adoptiedocumentatie essentieel, waarbij openbaarheid en controle van adoptiedossiers moeten worden gewaarborgd. Hierdoor kunnen geadopteerden toegang krijgen tot juiste en volledige informatie over hun afkomst en identiteit.

Verder is het belangrijk dat geadopteerden toegang hebben tot hun adoptiedossiers en dat zoektochten naar hun eerste families worden ondersteund. Dit kan worden gerealiseerd door overheidsinstanties in zowel herkomst- als aankomstlanden. Daarnaast kunnen DNA-databanken een waardevol hulpmiddel zijn bij het vinden van verwanten en het faciliteren van herenigingen. Overheden kunnen hierbij samenwerken met vrijwilligersorganisaties en subsidies verstrekken voor deze zoekacties. Ook is het aan te bevelen om centra voor afstammingsvragen op te richten, zowel in herkomst- als in aankomstlanden, waar geadopteerden en eerste families professionele ondersteuning kunnen krijgen. Deze centra moeten voldoende financiering ontvangen om effectief en kwalitatief te kunnen functioneren.

Tot slot is het ondersteunen van 'sociality' en 'community building' van essentieel belang in het kader van transnationale adoptie. Er moet een structureel kader worden opgezet dat de opbouw van relaties bevordert, zowel bij de hereniging van geadopteerden met hun eerste families als bij het vormen van gemeenschappen onder Chinees geadopteerden, met als doel om een gevoel van gedeelde ervaringen te stimuleren.

Het implementeren van deze aanbevelingen kan bijdragen aan het herstellen van de schade die is veroorzaakt door schendingen van mensenrechten in het adoptiesysteem. Het is belangrijk dat herkomst- en aankomstlanden samenwerken om een rechtvaardig en ethisch

verantwoord adoptieproces te waarborgen, waarbij de belangen van geadopteerden en hun eerste families centraal staan. Hoewel deze aanbevelingen specifiek gericht zijn op China, kunnen er veel parallellen worden getrokken naar andere herkomstlanden. Door specifieke voorbeelden te geven die relevant zijn voor China, hoop ik een waardevolle bijdrage te leveren aan dit land met een unieke context op het gebied van transnationale adopties.

OPNIEUW GEHECHT: REFLECTIES VAN EEN MAMA MET ADOPTIEROOTS

Sulotta Soren De Clercq

Lange tijd dacht ik, hoe naïef dit ook mag klinken, dat mama worden niets is dat vanzelf gaat. Niets is minder waar. Intussen ben ik mama van twee. Al was het bij mijn echtgenoot en ik niet evident om in verwachting te geraken. Toen het wel lukte, zat ik niet meteen op een roze wolk. Naast zorgen over een mogelijke vroeggeboorte, bloedziektes en bekkeninstabiliteit, was ik bang om dat wonder in mijn buik met de buitenwereld te delen. In mijn omgeving hoorde ik diverse persoonlijke verhalen en kreeg ik onnoemelijk veel, soms tegenstrijdige, adviezen. Ik besloot mijn eigen weg te volgen en op mijn gevoel te vertrouwen.

Niets had me echter kunnen voorbereiden op de periode tijdens en kort na mijn eerste bevalling. Wat precies in welke volgorde gebeurde weet ik niet meer, maar de tijd stopte met draaien van zodra onze zoon op mijn borst lag en onze ogen elkaar ontmoetten. Een gerimpeld handje greep mijn wijsvinger en zo lagen we meer dan een uur samen hand in hand. Mijn ogen lieten hem niet los. Hij was alles wat ik in gedachten had en tegelijk had hij een eigenheid waar ik alleen met bewondering naar kon kijken. Die eerste dagen leefden we in een bubbel en was er geen ruimte om anderen toe te laten. Ik stelde me beschermend op, vooral naar mijn adoptieouders toe. Ik hield hen zo ver mogelijk uit de buurt van ons kersvers gezin. Mijn nekharen kwamen overeind als ze in de buurt waren en een tijger in mij ontwaakte als ze onze zoon aanraakten. Gevoelens van overbescherming komen wel vaker voor bij geadopteerden, maar zo'n hevige reactie had ik niet van mezelf verwacht. De meeste geadopteerde ouders kunnen na die eerste, intense

periode wel gezonde relaties met hun kind aangaan (Conrick, 2020). De tijd zal uitwijzen of ik daar in geslaagd ben, maar in elk geval kan ik onze zoon, nu hij geen baby meer is, wel gemakkelijker loslaten. Daarnaast is het voor sommige geadopteerden moeilijk om zich voor hun kind emotioneel open te stellen omdat ze niet weten hoe het moet of omdat ze het niet aandurven. Dat gevoel herken ik, want naast onze zoon te overbeschermen, durfde ik hem aanvankelijk niet te zoenen of te knuffelen, hoeveel liefde ik ook voelde. Dat is langzaam gegroeid. Pas vanaf het moment dat ik mijn eigen adoptieachtergrond in al z'n aspecten onder ogen durfde te zien, liet ik mezelf toe onze zoon te bedelven onder warme knuffels en andere tekens van liefde.

Achteraf, en zeker tijdens de periode dat ik in verwachting was van onze dochter, besepte ik dat de vele verhalen en goedbedoelde adviezen niet vertelden hoe het is om als geadopteerde voor de eerste keer mama te worden. Wellicht omdat ik enerzijds weinig geadopteerden ken met wie ik diepgaand over adoptie praat, maar anderzijds omdat over dit onderwerp nauwelijks iets te lezen valt. Ditmaal wou ik me beter voorbereiden en begrijpen waar mijn hevige reacties na de eerste bevalling vandaan kwamen.

Wie al met een trekrugzak heeft gereisd weet dat je af en toe best even stopt om de inhoud van je rugzak te herschikken en eventuele ballast achter te laten. De metafoor van de rugzak is voor veel geadopteerden niet vreemd. Bij elke geadopteerde, of die nu binnenlands of buitenlands is geadopteerd, is die rugzak sowieso zwaarder dan die zou moeten zijn. De scheiding tussen moeder en kind, in welke context ook, laat immers diepe sporen achter. Ikzelf had geen idee van de littekens die ik met me meedroeg. Door zelf mama te worden en aan zelfreflectie te doen, ontdekte ik dat ik, vanuit een extreem grote loyaliteit naar mijn adoptieouders toe, het gemis van mijn biologische mama uit India lang heb onderdrukt. Het is een uitdaging van elke geadopteerde om beide loyaliteiten, zowel naar adoptieouders als naar biologische ouders toe, een plaats te geven. Als dat niet lukt, spreken onderzoekers over een loyaliteitsconflict (Calle, 2011). Soms zijn geadopteerden zich hier niet van bewust en denken ze, net zoals ik, pas na over hun relaties met beide families als ze zelf mama of papa worden. Uit onderzoek blijkt dat geadopteerden hier op verschillende manieren mee omgaan, gaande van een totale identificatie met de adoptiefamilie tot een radicale breuk (Despax, 2019). Ikzelf kwam tot het inzicht dat ik mijn adoptieouders en hetgeen ze mij hadden meegegeven achter mij moest laten om de

mama te kunnen zijn die ik voor ogen had. Dat loskomen verliep niet zonder slag of stoot.

Tijdens mijn zoektocht leerde ik dat het oké is om stil te staan bij de vragen die ik had over mijn biologische mama. Wie is ze? Wat heb ik van haar geërfd? Hoe ben ik ter wereld gekomen? Waarom kon ik niet blijven? Leeft ze nog? Hoe gaat het met haar? Deze en vele andere vragen stroomden binnen. Een antwoord zal ik misschien niet vinden, maar door zelf mama te worden en onze kinderen te zien opgroeien, beseftte ik hoeveel ik heb gemist en hoe weinig ik weet over mijn eigen start. Mijn ouders in België hebben ontelbare keren verteld hoe ik met het vliegtuig naar België kwam en hoe ze me 's morgens in alle vroegte in Zaventem zijn komen ophalen. Info geven over wat voorheen is gebeurd, konden ze om vanzelfsprekende redenen niet. Om dit gemis te compenseren, probeer ik zelf zoveel mogelijk van onze kinderen bij te houden en op te schrijven zodat ze later weten waar ze vandaan komen, hoe ze zich als baby gedroegen, ...

Ik had het moeilijk op het moment dat zowel onze zoon als dochter twee maanden oud waren. Dat was immers het moment waarop mijn mama uit India me naar het weeshuis heeft gebracht. Ik begreep niet hoe iemand zomaar afscheid kon nemen van een kleine, hulpeloze baby. Vooral bij onze zoon was ik boos op mijn biologische mama. Daarvoor had ik haar steeds als een beschermend deken beschouwd en nu voelde ik dit aan als verraad. In de periode dat ik in verwachting was van onze dochter en kort na haar geboorte, liepen de spanningen in Afghanistan hoog op. Toen de taliban op 15 augustus 2021 het land weer in handen had, stelde ik me in de plaats van veel moeders en voelde ik de hartverscheurende wanhoop over de toekomst van hun dochters. Intens medeleven overspoelde me een half jaar later opnieuw toen Rusland in februari 2022 Oekraïne binnenviel. In die periode kwam ik tot het inzicht dat ik er alles aan zou doen om onze kinderen de best mogelijke kans op een goed leven te geven én dat je situatie wel echt uitzichtloos moet zijn als je besluit om je kinderen weg te sturen. Het vraagt volgens mij bovenmenselijke moed om je kind op die manier los te laten. Al was India op het moment van mijn geboorte niet in oorlog, toch maakte de boosheid en verontwaardiging tegenover mijn biologische mama plaats voor medeleven, respect en liefde.

Tijdens mijn zoektocht, via literatuurstudies en gesprekken met andere geadopteerden, ontdekte ik dat wat ik doormaakte niet zo uitzonderlijk

of vreemd was als ik zelf dacht. Veel van wat ik voel, komt voort uit het feit dat ik geadopteerd ben. Anderzijds ben ik een product van mijn adoptieouders. Het blijft een moeilijke puzzel: wat is te wijten aan adoptie en wat is het gevolg van mijn eigen opvoeding? Die vraag stel ik me niet alleen als het gaat over het ouderschap, maar ook in verhouding tot alles waar ik in het leven tegenaan bots. Een onderzoek stelt dat de meeste geadopteerden over voldoende veerkracht beschikken om net zoals niet-geadopteerden kwaliteitsvolle, intieme relaties aan te gaan. De onderzoekers stellen zelfs dat adoptie, in tegenstelling tot psychologische kenmerken, geen directe invloed heeft op een relatie al dan niet standhoudt (Despax, oktober 2019). Deze bevinding is volgens mij ook van toepassing op diverse aspecten van het leven, gaande van vriendschappen tot functioneren in een professionele context. Enerzijds vind ik het een geruststellend idee, anderzijds roept het vragen op. Geadopteerd zijn is een tweesnijdend zwaard. Bovendien zitten bij elke geadopteerde andere zaken in de rugzak. Net zoals de ontmoeting met andere passanten je reis kan maken of kraken, is dit in het leven van een geadopteerde hetzelfde. Ik heb geluk gehad om mijn levensgezel vroeg op mijn pad te ontmoeten. Mijn echtgenoot is net als ik geadopteerd en afkomstig uit India. Hij is mijn belangrijkste steun en toeverlaat en heeft mee bepaald hoe ik naar mezelf en, daarbij onlosmakelijk verbonden, mijn adoptie kijk. Onze adoptie is niet het gespreksonderwerp waar we het elke dag aan de keukentafel over hebben, maar die gemeenschappelijke basis maakt het gemakkelijker om sommige zaken, zoals de opvoeding van onze kinderen, in een bepaald daglicht te zien. Dat is niet in elke relatie zo en elk koppel gaat op een andere manier met adoptie om. Wanneer partners niet op dezelfde golflengte zitten, kan dit voor conflict zorgen (Greco, 2015). Dit geldt, denk ik, voor elke relatie. Als dit zich echter voordoet bij geadopteerden, zorgt dit volgens mij voor een nog groter gevoel van bevreemding en isolatie. Net daarom geloof ik sterk in het belang van goed uitgebouwde, adoptiesensitieve nazorg.

Als er iets is dat ik geleerd heb, is het dat communicatie niet alleen binnen een relatie belangrijk is, maar ook in de opvoeding van kinderen. Mijn echtgenoot en ik zijn op dit moment iets meer dan tien jaar samen en onze relatie is doorheen de jaren sterker geworden door veel te praten, en vooral door zaken uit te praten. Nu onze kinderen over steeds meer mondelinge vaardigheden beschikken, merk ik hoe belangrijk het is om ook met hen goed te communiceren. Als baby leerde

ik hen babygebarentaal zodat we elkaar zonder veel frustratie konden begrijpen. Nu probeer ik de principes van het steeds populairder wordende concept mild ouderschap toe te passen. Daarnaast vind ik het belangrijk om onze kinderen mee te geven vanwaar ze komen en wat hun voorgeschiedenis is. In enkele artikels las ik dat geadopteerde ouders daarmee beginnen als hun kind kleuren kan onderscheiden. Onze vierjarige zoon stelt zich soms vragen over de verschillende huidskleuren in de familie en die beantwoord ik zo open mogelijk. Die openheid komt deels door het feit dat ik dat zelf belangrijk vind, anderzijds blijkt uit onderzoek dat de rol die adoptie speelde in de eigen opvoeding hier ook een invloed op heeft (Calle, 2011; Zhou et al., 2021). De manier waarop adoptieouders met hun kinderen communiceren bepaalt mee hoe de geadopteerde zichzelf ziet. Is er openheid om over adoptie te praten of niet? Wordt het verschil extra benadrukt of net weggemoffeld? De kleurenblindheid die bij geadopteerden met een andere huidskleur voorkomt, zorgt ervoor dat je een deel van hun identiteit wegneemt, want dat verschil is er wel degelijk (Zhou et al., 2021). Mijn adoptieouders hebben altijd open over mijn adoptie gepraat. Geen enkele vraag was taboe, en toch voelde ik een zekere schroom om hierop in te gaan waardoor de gesprekken bleven bij feitelijkheden. Doordat mijn adoptieouders zelf een witte huidskleur hebben, was het voor hen moeilijk om zich in te leven als we thuiskwamen met verhalen over racistische incidenten. Doordat we, zowel mijn echtgenoot als ik, hier in meer of mindere mate mee te maken hebben gekregen, vinden we het belangrijk om onze kinderen weerbaar te maken tegen elke vorm van racisme. Maar opnieuw, hier zijn bijzonder weinig handvatten over hoe je dit precies aanpakt.

In het volwassen leven is adoptie meestal niet meer op de voorgrond aanwezig in het dagelijkse leven, maar binnen het gezin kan dit op verschillende manieren binnensluipen in de opvoeding. In onderzoek, naar interlandelijk geadopteerden, spreken onderzoekers over sociale culturalisatie. Dit betekent dat geadopteerden hun kinderen alsnog een deel van hun cultuur willen meegeven. Dit is niet evident, aangezien de meeste geadopteerden zich niet authentiek genoeg voelen om hun culturele achtergrond door te geven aan hun eigen kinderen (Wu et al, 2020). Soms negeren ze die achtergrond, soms doen ze net een extra inspanning om hun cultuur alsnog toe te laten in hun leven. Dat laatste is iets dat zowel mijn echtgenoot als ik bewust proberen. Hoewel we beiden zijn opgegroeid in een katholiek gezin, geven we onze kinderen

meer dan enkel christelijke waarden mee. We hebben te weinig kennis van het hindoeïsme om dat geloof actief te belijden, maar we reiken hen wel een scala aan Indische verhalen aan. Daarnaast leer ik Hindi, plannen we om met het gezin op reis te gaan naar India, koken we wekelijks Indisch en hebben we, net zoals veel Indiërs, de olifantengod Ganesha als huisgod. Ondanks onze pogingen om onze kroost alsnog een deel van hun culturele identiteit mee te geven, blijkt uit onderzoek dat kinderen van geadopteerden voornamelijk opgroeien met een witte, monoraciale identiteit (Wu et al., 2020). Dat is volgens mij onvermijdelijk, aangezien je enerzijds in een andere omgeving leeft en anderzijds je eigen (adoptie)opvoeding meebrengt. Bovendien is de andere ouder vaak niet geadopteerd en is het daarom niet onlogisch dat die identiteit voor een (groot) deel wit gekleurd is.

We zijn nu enkele jaren verder en het ouderschap kent zijn ups en downs. Ik beseft dat we als ouders niet perfect zijn en dat hoeft niet, want dat impliceert dat we perfecte kinderen moeten hebben en dat is een te zware druk op hun schouders. We kunnen alleen ons uiterste best doen en elke dag opnieuw onze kinderen het best mogelijke leven proberen te geven. Ik geloof dat elke ouder initieel die ambitie heeft. Zowel mijn biologische mama als adoptieouders hebben, volgens mij, binnen de grenzen van hun eigen mogelijkheden, er alles aan gedaan om mij het best mogelijke leven te geven. Natuurlijk had ik graag gehad dat diverse aspecten van mijn leven anders waren gelopen, maar ik had me geen andere uitkomst gewenst. Zonder dit alles had ik mijn lieve echtgenoot en twee prachtkinderen nooit in mijn leven gehad. Het is die gedachte die het draaglijk maakt om elke dag opnieuw te beseffen dat ik een geadopteerde mama ben, met een hart vol liefde, waar echter één kamer wellicht voor altijd leeg zal blijven.

'ADOPTIE SCHAKEL CONNECTEERT' ONDER DE LOEP

Annick Boosten, Sheela Grammens & An Sheela Jacobs

'One thing leads to another, everything is connected.'

Deze quote illustreert de werking van onze groep. Annick Boosten heeft in 2008, vijftien jaar geleden, deze groep opgericht om mensen samen te brengen die iets te maken hebben met adoptie. Dit initiatief is ontstaan uit het feit dat geadopteerden met hun adoptieouders contact zochten onder elkaar. Ondertussen is de groep uitgegroeid en nemen we niet alleen geadopteerden op maar ook mensen uit de pleegzorg, ouders van oorsprong en hulpverleners. Ook donorkinderen en de metissen van België vullen het rijtje aan. Zij krijgen de ruimte om met elkaar in dialoog te gaan. Op die manier proberen we mensen te connecteren.

Adoptie, pleegzorg, migratie, zijn situaties waarin mensen door omstandigheden van omgeving veranderen. Hieronder hebben we enkele belangrijke aspecten van onze beleving als geadopteerden verzameld. Deze topics komen ook vaak terug in onze Facebookgroep Adoptie Schakel Connecteert (ASC). In deze bijdrage leggen we uit hoe onze werking functioneert en welke belevingen we hieraan kunnen koppelen. Dit doen we eerst aan de hand van een aantal thema's die belangrijk zijn voor onze doelgroepen. Vervolgens beschrijven we hoe ASC een bijdrage levert aan het adoptieveld.

THEMA'S

Geleefd worden

Vaak springen geadopteerden in de bres voor anderen. Dit komt vanuit een drang om toch maar te voldoen aan het zogezegde ideaalbeeld dat door de maatschappij wordt gecreëerd. Om zo snel mogelijk te passen in het groter geheel en om niet ondankbaar over te komen, verdoezelen geadopteerden hun eigen dieperliggende noden. Geadopteerden cijferen zichzelf vaak weg door in functie van anderen te leven. Hierdoor leven ze niet écht maar worden ze geleefd. In geen geval staat een geadopteerde ervoor te springen om een nieuwe afwijzing te ondergaan. Dit gegeven wordt echter goed verstoppt. Geadopteerden willen dit gevoel niet altijd blootgeven, want die kwetsbaarheid tonen ligt voor sommigen te gevoelig.

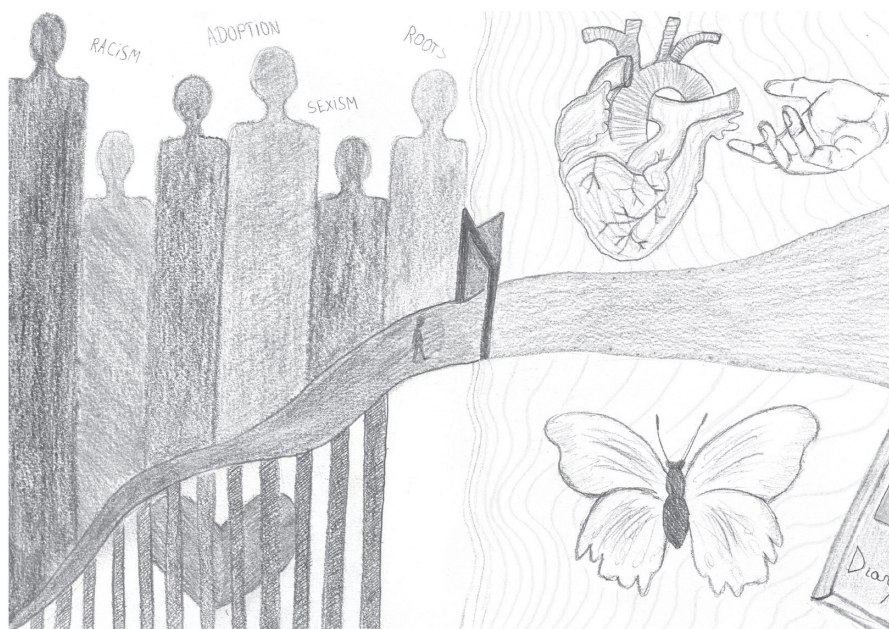
Rollercoaster of waaier aan gevoelens

Geadopteerden of kinderen en volwassenen uit de pleegzorg zijn vaak ongewild verplaatst geweest. Dat heeft een enorme impact op het lichaam van het kind. Het verdriet en de angst van wat is achtergebleven, de moeder-kindband die verbroken is geweest, deze situaties laten onder andere diepe sporen na in het kind. De buitenwereld staat hier vaak niet bij stil. In sommige adoptiegezinnen verwacht men dat verplaatste kinderen zich zo snel mogelijk aanpassen aan de nieuwe omgeving. Daarbij worden doorgaans de banden met het land of met de omgeving van origine zo weinig mogelijk betrokken. Kinderen krijgen een vervormde identiteit omdat ze extra gaan 'pleasen', om zich te beschermen. Voor de nieuwe generatie wensen we de zaken bespreekbaar te maken, zodat het kind kan openbloeien op zijn ritme, dát kan het kind alleen maar ten goede komen.

Acceptatie, het eeuwige proces

Adoptie is voor het leven: de impact van afstand en adoptie dragen we ons hele leven met ons mee. Het is niet iets dat je zomaar achter je laat vanaf dat je in een nieuw 'gezin' bent geplaatst. Het is die eeuwige innerlijke strijd die we soms dagdagelijks leveren om 'normaal' te functioneren in een wereld waarin je niet altijd begrepen, gezien of gehoord wordt. Van kinds af aan wordt ons leven geconditioneerd waarbij druk van buitenaf, maar soms ook door onszelf, ervoor zorgde dat we niet meer weten wie we konden en wilden zijn. Een druk die

soms verregaande psychische en fysieke gevolgen kan hebben op ons zelfbeeld en vertrouwen. Het is een levenslang zoeken naar onszelf, naar bevestiging in onze relatie met de adoptiefamilie en met onszelf. En ook al is die bevestiging er, toch blijft er altijd dat stukje ‘gemis/leegte’ aan ons knagen waardoor acceptatie een levensles wordt. Gemis of leegte kan in verschillende vormen voorkomen. Geadopteerden missen vaak de connectie met hun herkomstland, maar het kan ook betekenen dat er een grote leegte is omdat ze hun eerste familie niet kennen. De vanzelfsprekende liefde tussen ouder en kind ontbreekt.

AFBEELDING 1: Identiteitscrisis
(getekend door Sumaya Goethals, 15 jaar, dochter van een geadopteerde mama)

Silver lining

Silver lining betekent dat het positiveren continu benadrukt wordt. Er is als het ware weinig of geen ruimte voor negatieve gevoelens. Onze maatschappij vergroot alles uit wat met geluk te maken heeft. Daardoor gaan sommigen eraan voorbij dat je bepaalde negatieve gevoelens moet doorvoelen om vooruit te kunnen. Bij een rouwproces bijvoorbeeld is het beter om de stappen van dit proces door te maken. Toch heeft de maatschappij weinig begrip hiervoor. Als je ouder sterft, dan krijg je maar enkele dagen thuis en je moet zo snel mogelijk weer op je werk verschijnen. Geadopteerden of kinderen en volwassenen uit

de pleegzorg starten hun leven met een rouwproces, en dit belangrijke rouwproces wordt vaak over het hoofd gezien. Soms wordt verwacht dat geadopteerden en kinderen/volwassenen uit de pleegzorg bij aankomst in het nieuwe gezin zo snel mogelijk functioneren. Negatieve gevoelens krijgen amper ruimte. Ups en downs worden vaak gereduceerd tot ups. Geadopteerden voelen zich daardoor meermaals eenzaam en onbegrepen. Eigenlijk kan het echt geen kwaad om je eens een dag minder goed te voelen, maar daar staat de maatschappij minder voor open. Een oordeel is immers sneller geveld dan tijd te maken om een persoon te ondersteunen die zich wat minder goed in zijn vel voelt. De verplaatsing van in het begin van je leven, dat draag je de rest van je leven mee. Met erkenning en herkenning van het rouwproces wordt ervoor gezorgd dat geadopteerden mogen gezien en gehoord worden. Op rouwen staat immers geen deadline.

Wij willen dit leven niet zoekend verlaten

Elke zoektocht naar roots is uniek, verhalen zijn niet altijd gelijkaardig, maar elk verhaal is gelijkwaardig. Geadopteerden of kinderen/volwassenen uit de pleegzorg komen vroeg of laat wel met rootsvragen in aanraking: ‘Lijk ik op mijn vader of eerder op mijn moeder?’, ‘Wie zijn mijn eerste ouders eigenlijk?’, ‘Waarom hebben ze mij afgestaan?’, ‘Was ik een geheim of was ik écht geliefd?’. Het is die liefde, die (h)erkenning die vragen oproept: ‘De liefde van mijn nieuwe ouders, voelt die als vanzelfsprekend aan?’, ‘Is dat nu onvoorwaardelijke liefde?’, ‘Kan ik die van mijn eerste ouders recupereren?’. Die vragen krijgen vaak nog een extra dimensie als kinderen van geadopteerden ze stellen. Het werkt als een trigger voor ons als geadopteerden. Plots ben je niet meer alleen met die vragen, maar is ook de volgende generatie bezig met roots en afstand, ook al is dat voor hen vaak uit pure nieuwsgierigheid.

Sommige kinderen zijn al wat ouder wanneer ze in hun adoptie- of pleeggezin terechtkomen. Hun herinneringen doen hen hunkeren naar antwoorden. Zijn de herinneringen wel waarheidsgetrouw? Een zoektocht vraagt veel tijd, energie en doorzettingsvermogen. Het gaat met ups en downs. We adviseren geadopteerden om geen zoektocht op je eentje te lanceren. Professionele begeleiding maar ook psychologische bijstand zijn een must. Want de ervaringen komen soms hard binnen en kunnen je trauma opnieuw triggeren. Trauma? Ja, want afgestaan worden en veranderen van omgeving kunnen trauma's worden als ze niet direct worden opgevolgd.

AFBEELDING 2: Connectie tussen moeder en kind
(getekend door Sumaya Goethals, 15 jaar, dochter van een geadopteerde mama)

ONZE BIJDRAGE IN HET ADOPTIEVELD

Sinds augustus 2022 is Adoptie Schakel uitgebreid tot Adoptie Schakel Connecteert (ASC) en het Nazorghuis.¹ Annick Boosten, de oprichter van ASC, is blij dat haar medecollega's het werk verderzetten zodat zij zich kan concentreren op de uitbreiding van de professionele nazorg voor geadopteerden, gezinnen en aangepaste begeleiding kan geven in het Nazorghuis. Adoptie Schakel laten groeien is een logische stap volgens Sheela en An Sheela. Als oud lid is het een eer en voelt dit vertrouwd en veilig aan. En laat dit één van de hoofddoelen zijn van onze groep. Door jonge leden aan te werven zoals An-Li (geadopteerd uit China) zorgt dit ervoor dat we elke generatie kunnen aanspreken. In de groep ASC volgen we de actualiteit op de voet, worden allerlei thema's bespreekbaar gemaakt en delen we events en ontmoetingen die de interesse van onze leden kunnen opwekken. Onze leden, en vooral geadopteerden, staan centraal en kunnen hun ervaringen delen.

¹ Zie www.nazorghuis.be.

We bieden online events aan rond thema's die mensen raken zoals roots, identiteit, beslissingen in de politiek, enzovoort. Deze fysieke en online activiteiten zorgen op die manier voor een veilige bedding waarin persoonlijke ervaringen de weg vinden naar een gemeenschappelijke verbondenheid.

De werking van ASC draait op volledig vrijwillige basis. We ontvangen enkel subsidies als we een specifiek project indienen. Het is dan ook fijn dat de doorverwijzingen naar het Nazorghuis vlot en laagdrempelig kunnen zijn. Het Nazorghuis stelt leden van onze groep tewerk, zij hebben zich omgeschoold en hebben kennis van pleegzorg en adoptie. Dat maakt de weg naar hulpverlening laagdrempeliger. Connectie blijft belangrijk, we blijven met elkaar in contact.

Onze drijfveer

Onze vrijwilligersorganisatie is ontstaan uit specifieke noden van adoptieouders en geadopteerden. Die noden zijn na zoveel jaren nog voelbaar aanwezig. We maken plaats voor ieders gevoel en mening. Dat het soms pittige discussies oplevert, toont nog maar eens aan hoe hard een veilige plaats nodig is. In 2020, tijdens de COVID-19-pandemie, laaide de discussie op over het tijdelijk stopzetten van internationale adopties in Nederland. Deze wind is overgewaaid tot bij ons, en dat hebben we in onze groep duidelijk gevoeld: geadopteerden en adoptieouders waren het niet per se met elkaar eens. Ook de overtuiging dat enkel negatieve of enkel positieve verhalen in de kijker moeten worden gezet lokt heel wat reactie uit. Wij proberen te nuanceren en elke partij te overtuigen om naar elkaar te luisteren. Alle ervaringen, positief of negatief, mogen er zijn want ook het leven bestaat uit hoogtes en laagtes.

Adoptie Schakel Connecteert gaat op zoek naar een balans tussen de uiteenlopende opinies en zorgt voor verbinding tussen de leden zelf: het is belangrijk om te zien wat we met elkaar delen en hoeveel we met elkaar gemeenschappelijk hebben, maar ook hoe we van elkaar verschillen en dat steeds in een respectvol kader.

Luisteren naar elkaar vergt tijd, energie en bewustzijn: oog hebben voor wat er inhoudelijk gezegd wordt, maar ook voor de manier waarop er gedeeld wordt.

We zijn er ons van bewust dat ook de volgende generatie geadopteerden, naast 'partners/familie/kinderen van' en sympathisanten, deel

uitmaakt van Adoptie Schakel Connecteert. Al deze groepen hebben er meer en meer nood aan om ondersteund en gehoord te worden. Dat komt onze groep alleen maar ten goede en maakt ons sterker. Deze groep motiveert ons om in verbinding te blijven. Ook wij leren nog elke dag bij. Daarom zetten wij ons in om de groep te laten groeien en ontmoetingen mogelijk te maken.

AFBEELDING 3: Logo ASC

ASC als belangengroep

We werken graag samen met andere organisaties en adoptiebelangengroepen. Wij leggen het accent op het delen van informatie zodat onze leden een duidelijk beeld krijgen van het adoptieveld. Projecten en initiatieven die ervoor zorgen dat geadopteerden hun verhaal kunnen brengen op allerlei manieren zoals podcasts, het VAG-magazine² en een event zoals ons eigen What's Your Story?-festival.³

Hieruit volgt dat we leden helpen, en het is zeker een meerwaarde voor onze groep dat we onze hand uitreiken naar andere initiatieven en groepen die rond adoptie en pleegzorg werken. We vinden het ontzettend belangrijk om zelf ook geïnformeerd te blijven en volgen de publicaties van onderzoekers zoals Atamhi en Chiara op de voet. Het is dus onvermijdelijk dat we zowel op activistisch als op politiek vlak meedoen: het blijft voor ons een prioriteit dat de rechten van geadopteerden gewaarborgd blijven.

Op welke manier trachten we deze doelen te bereiken?

Wij, als bestuursleden, ondersteunen initiatieven zoals a-buddy.⁴ A-buddy verdient onze aandacht omdat deze werking een luisterend oor biedt aan geadopteerden. Dit is een veilige omgeving specifiek voor geadopteerden door geadopteerden. Ook aan de resolutie tegen illegale

2 Het VAG-magazine wordt gepubliceerd door de Vereniging voor Adoptiekind en Gezin vzw. In dit magazine vind je artikels over getuigenissen, evenementen, hulpverleners, boeken, lezingen: <https://vagadoptie.be/>.

3 Het What's Your Story?-festival kende al twee edities, waarbij de verhalen en ervaringen van geadopteerden centraal staan. Dit event werd georganiseerd door Adoptie Schakel Connecteert in 2021 en 2022.

4 A-buddy is een vrijwilligerswerking binnen het Steunpunt Adoptie waarbij geadopteerden een luisterend oor bieden aan andere geadopteerden: www.a-buddy.be.

adopties hebben we op federaal niveau meegewerkt.⁵ Verschillende herkomstlanden hebben de handen in elkaar geslagen en ondersteunen de aandachtspunten zoals naamsverandering voor geadopteerden op latere leeftijd, belichten van administratieve problemen bij dubbele identiteit, enzovoort. We ijveren om de brug te smeden tussen Vlaanderen en Wallonië en deze resolutie is daar een mooi voorbeeld van.

We zijn oprecht blij dat onze belangengroep hier een plekje krijgt. We dragen graag ons steentje bij aan het adoptieproces van degenen die er nood aan hebben. Let's stay connected!

5 De resolutie aangaande de erkenning en het voorkomen van illegale adopties werd op 9 juni 2022 unaniem goedgekeurd in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers en houdt in dat de regering een onderzoek dient te voeren naar gevallen van illegale adopties in België. Zie <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/2151/55K2151001.pdf>.

METISSEN VAN BELGIË. EEN INTERGENERATIONELE DIALOOG

Ken Kamanayo

Ken is de zoon van Georges Kamanayo: een metis van de kolonisatie – zoon van een Rwandese moeder en een witte, Belgische vader – die, net zoals talloze andere metissen, bij zijn moeder werd weggehaald en uiteindelijk naar België werd gestuurd, waar hij in een opvanghuis en pleeggezin belandde. Pas in 2018 stemde de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers een resolutie over de erkenning van deze segregatie en de gedwongen ontvoeringen, wat leidde tot officiële verontschuldigen voor het onrecht dat hen werd aangedaan. Ken is de bezieler, coregisseur en cameraman van de documentairereeks ‘Metissen van België’, die het persoonlijke verhaal van een aantal metissen in beeld brengt en in 2022 werd uitgezonden op de Belgische televisie. Deze bijdrage is gebaseerd op een interview met Ken Kamanayo, uitgevoerd door Dirk Lepez op 6 januari 2023 in het kader van zijn masterproef ‘Sociale identiteit van de metissen van België – een visueel sociologische studie over etnisch grenswerk’ aan de Faculteit Sociologie van de Universiteit Antwerpen.

Mijn papa was cameraman en documentairemaker. In 1998 verfilmde hij zijn eigen levensverhaal als metis uit de kolonisatie, onder de titel *Kazungu, de metis*. Deze documentaire toont hoe mijn vader als metiskind in de koloniale jaren 1950 in Rwanda opgroeit bij zijn Rwandese moeder. Op dertienjarige leeftijd wordt hij bij haar weggehaald om in een instituut voor metiskinderen te worden geplaatst en daarna naar België te worden gestuurd. Van zijn Belgische vader was er heel die tijd geen spoor. Toen hij in 2000 in Brussel zijn film in avant-première toonde aan de Belgische metisgemeenschap, ging er bij mij een lampje

branden. Ik zag een zaal met mensen die hetzelfde leed hadden gedeeld als mijn vader, het waren allemaal zijn lotgenoten. Mijn vaders verhaal was dus geen uniek verhaal, geen toevalligheid. Nee, er zat duidelijk een systeem achter. Dat fascineerde mij en sindsdien heeft het me nooit losgelaten. Ik moest en zou zelf een documentaire maken over die lotgenoten, die koloniale metissen. Het is dan ook mijn eigen geschiedenis, dus reden te meer om dat stukje duister Belgisch verleden te onderzoeken.

Ik had al vrij snel in mijn leven een besef van wie ik was en waar mijn wortels lagen. Mijn vader was zelf de puzzel van zijn verleden aan het leggen tijdens mijn kinderjaren. Dat heeft onze blik op de maatschappij enorm bepaald. Rwanda was bijvoorbeeld nooit ver weg. In 1982 vond mijn vader er zijn moeder terug en mijn broer en ik mochten daar getuige van zijn. Op mijn twee jaar was ik dus al een eerste keer in Rwanda bij mijn grootmoeder. Vanaf dan gingen we haar bijna jaarlijks bezoeken. Mijn broer en ik groeiden op in de Antwerpse Seefhoek, een eerder multiculturele wijk. Onze school was een mengelmoes van culturen. Door mijn eigen achtergrond voelde ik me er erg op mijn gemak. In mijn vroege tienerjaren kwam bij mij voor het eerst het besef dat ik anders was, dat ik niet in een vakje te plaatsen was. Op school kon ik evengoed met de Vlaamse kinderen overweg als met de andere culturen. Ik had de gave om in elke gemeenschap weg te smelten en wanneer er een conflict was tussen twee groepen, was ik dikwijls de bemiddelaar. Ik dacht in die tijd ook dikwijls na over hoe mijn vader zijn multiculturele rol opnam. Ik vond het knap dat hij het metis-zijn al snel zag als een voordeel en niet als een blok aan zijn been. Hij wilde niet verdwijnen in de grijze massa, hij wilde uitblinken. Hij besepte wel dat hij daarvoor dubbel zo hard zijn best moest doen aangezien hij in België was aangekomen met een serieuze achterstand, zowel qua taal als psychologisch. Ik ben hem erg dankbaar dat hij die mentaliteit aan ons heeft doorgegeven, namelijk: stop jezelf niet weg, maar schuif het 'anders-zijn' naar voren en speel het uit. Dat is een ingesteldheid die ik ook aan mijn zoon wil doorgeven.

Gezien wij vrij snel onze familiale achtergrond kenden, ontstond er al snel een gevoel van zelfaanvaarding. Daar hebben een aantal factoren een gunstige rol in gespeeld. Mijn vader is in Rwanda nog relatief lang door zijn mama opgevoed geweest en was al dertien jaar toen hij naar België werd gestuurd. Hij had dus al een sterk besef van wie hij was en van zijn familiale biotoop. Eens in België is hij bovendien in een erg

warm Antwerps pleeggezin terechtgekomen dat hem alle kansen gaf om te studeren en als een volwaardige Vlaming op te groeien. Tenminste, dat was de situatie binnen het gezin. Eens buiten gold, zoals ik al zei, dubbel zo hard werken om je achterstand in te halen én om je te bewijzen tegenover de ‘gewone’ Vlaming. De meeste van de andere metissen/lotgenoten hadden het minder getroffen. Velen waren een pak jonger toen ze in België aankwamen en kwamen dikwijls vanuit weeshuizen terecht in zeer ongelukkige situaties bij pleegfamilies. Die gezinnen waren vaak onbekwaam om een kind met zo’n rugzak op te vangen, laat staan te beschouwen als een eigen kind. Mishandeling in verschillende vormen was schering en inslag en opvolging vanuit de adoptieorganisaties was er amper. Als er al nazorg was, was die eerder bedoeld voor de pleegouders dan voor de metiskinderen. Mijn vader heeft gelukkig nooit mishandeling bij zijn pleeggezin gekend. De psychologische kwetsuren daarvan zijn uiteraard immens en worden meestal op een of andere manier doorgegeven aan de kinderen. Ik beschouw me dus echt wel als een ‘lucky one’ omdat wij van die zaken gespaard zijn gebleven.

Het is een zaak om jezelf gelukkig te prijzen, maar het is een andere zaak om met dat geluk iets te doen. Daarin probeer ik het voorbeeld van mijn vader te volgen: kansen, hoe klein ook, proberen te grijpen. Toen hij in 1960 in België aankwam, wist hij dat hij maar één ding wilde: zo snel mogelijk terug verenigd worden met zijn mama in Rwanda. Dat was zijn missie. Hij was erachter gekomen dat er binnen televisie een opportuniteit lag. Als hij cameraman zou worden, zou hij de kans krijgen om door middel van reportages naar het buitenland te reizen. Na zijn studies aan de filmschool in Brussel is hij bijna letterlijk op elke deur van de toenmalige BRT gaan kloppen om er als cameraman te kunnen beginnen. Via het programma *Panorama* is hij er uiteindelijk in geslaagd om reportages te draaien in Afrika, waaronder ook in Rwanda. In 1982 kwam dan het moment van hereniging met zijn mama. Hij was in zijn missie geslaagd en mijn broer en ik waren erbij. Ik als tweejarige peuter. De filmbeelden die gelukkig bestaan van dat emotionele weerzien – mijn pa had een vriend zijn filmcamera gegeven en hem gevraagd alles te filmen – bezorgen me nog elke keer kippenvel. Ze betekenen erg veel voor mij. Ik was twee jaar dus de herinnering heb ik niet, maar wel de beelden. Sinds die hereniging gingen we jaarlijks op bezoek bij mijn grootmoeder en bouwden mijn broer en ik een enorm sterke band op met haar en Rwanda.

Vele jaren later heeft mijn pa ook de moed bijeengesprokkeld om zijn vader op te zoeken. Dat proces kwam wel wat moeizamer op gang. Zijn papa had hem verwekt maar daarna, zoals de meeste blanke koloniale vaders van metiskinderen, niet meer naar zijn kind omgekeken. Ondertussen weet ik dat hij mijn vader niet heeft willen opzoeken om diens leven niet overhoop te gooien. Een wat laf en egoïstisch excuus als je het mij vraagt. Hij heeft net mijn vaders leven overhoopgegooid door hem niet op te zoeken. Mijn pa heeft nooit geweten wie en waar zijn vader was tot hij midden jaren 1990 via een tip vernam dat de man, na zijn vlucht uit Rwanda, in het zuiden van Frankrijk was beland. Ik ben mijn vader heel erg dankbaar dat hij uiteindelijk de kracht heeft gevonden om hem op te zoeken. Het zou een gemiste kans zijn geweest om hem nooit te contacteren, zo kon hij op zijn minst zijn kant van de feiten horen. Als je die stap niet zet, berust je enkel op jouw eigen vooroordeel en dat is dikwijls niet het juiste. Het verhaal is dan sowieso onvolledig. Ik ben er echter zeker van dat hij geen al te hoge pet op had van zijn vader, maar volgens mij wilde hij ons vooral een grootvader geven.

De interesse in zijn vader is geleidelijk gegroeid. Mijn pa had ondertussen al wel van zijn moeder vernomen dat ze effectief een relatie had gehad met die blanke man en dat hij een goede relatie onderhield met de Rwandezen. Die informatie was cruciaal voor mijn vader, denk ik. En ook, wie hij ook is, het blijft je vader. Het laatste puzzelstukje werd uiteindelijk gelegd. Mijn vader sprokkelde al zijn moed bijeen en trok naar het paradijselijke Beaulieu-sur-Mer, nabij Nice. Mijn pa was 52 jaar en had eindelijk een vader: Raphaël Gengoux. Een nieuw hoofdstuk van gemoedsrust, emoties en begrip werd aangevat. Ook voor mijn broer en ik. Ik heb mijn grootvader uiteindelijk nog bijna tien jaar gekend vooraleer hij op 94-jarige leeftijd stierf. Hij leek fysiek erg hard op mij. Ondanks de fouten die hij heeft gemaakt, leerde ik hem kennen als een aimabele, zachte, grappige en zeer intelligente opa. Dus ja, ik acht me wederom erg gelukkig dat ik de context van zijn tijd in Rwanda rechtstreeks via hem heb kunnen krijgen, zonder omwegen of censuur.

Wel nu, mijn vader had een missie, ik ook. Ik ken mijn afkomst en heb mijn grootouders gekend dus ik heb er mijn identiteit mee kunnen vormen. Ik wilde uiteindelijk die ervaring en vooral die mentale kracht die ik daaruit heb gehaald, inzetten om de lotgenoten die minder geluk hebben gehad bij te staan in hun zoektocht naar kennis, afkomst en

vooral eigenwaarde. Mijn motivatie was tweeledig. Sinds de jaren 1980 zijn de koloniale metissen die in België zijn terechtgekomen elkaar beginnen opzoeken om de steun en saamenhorigheid, die ze hadden opgebouwd in de internaten in Afrika, terug te vinden. Dat evolueerde naar jaarlijkse feesten waar liefde en leed werden gedeeld en waar ook wij, de tweede generatie koloniale metissen, een sterke band ontwikkelden. Ik beschouw de lotgenoten dan ook bijna als familie en binnen een familie steunt men elkaar. Dat was een eerste motief. Ten tweede vond ik dat het hoog tijd was dat dit weggemoffelde stuk Belgische geschiedenis van onder het tapijt werd gehaald en wilde ik duidelijk maken dat de behandeling, of eerder mishandeling, van metissen in de koloniale periode vandaag nog structureel zeer problematische gevolgen heeft. Mijn methode: een documentaire. Ik wilde aan de hand van mijn geliefkoosde medium de stemlozen een stem geven en op die manier duidelijk maken dat het stilzwijgen van de onmenselijke behandeling van de koloniale metissen die mishandeling eigenlijk verder in stand houdt.

Om een zo groot mogelijke groep metissen van de kolonisatie te bereiken, organiseerde ik samen met productiehuis De chinezen een bijeenkomst in een zaal in Brussel waar we ons project voor het eerst voorstelden. Zo konden we al contact leggen met de aanwezige metissen en het idee van een documentaire verder verspreiden. Rond die periode had ik bij De chinezen de vrijheid gekregen om met een kleine maar super gemotiveerde redactie aan de slag te gaan. We begonnen rond te bellen in de hoop koloniale metissen te vinden die hun verhaal wilden delen. Dat bleek een grote uitdaging. Ik merkte al snel dat ze één voor één ontzettend sterke verhalen hadden, maar meestal om verschillende redenen niet klaar of bereid waren om het te delen. De leeftijd speelt een grote rol. Velen zijn ondertussen zeventigers en vinden het te laat en te zwaar om dat potje vol onopgeloste vragen en traumatische ervaringen nu nog te openen, een gedachte die ik absoluut begrijp. Dikwijls hebben ze ook de neiging om hun problemen te minimaliseren. Dat is dan vaak het resultaat van zichzelf jarenlang weg te cijferen in een eerder racistische, Belgische maatschappij van de jaren 1960 en 1970, waarin je geen buitenbeentje wilde zijn. Ze leerden zichzelf een hoge muur op te bouwen waarachter het gemis van hun moeders verstopt zou blijven en maakten de keuze om dat artificiële leven, gestart bij de pleeggezinnen in België, en alles wat daaruit voortvloeide te beschouwen als het nieuwe ijkpunt, hun

identiteit. Tenslotte hadden ze bij die gezinnen de kans gekregen om op te groeien als Belgen met een toekomst vol mogelijkheden die ze in Afrika bij hun mama's nooit hadden gekregen. Een totaal vervormde realiteitszin als je het mij vraagt, maar wederom begrijpelijk. Volgens mij hebben vele metissen angst om het verleden op te graven en zo hun zelf geconstrueerde waarheid te ontcrachten. Ze hebben heel hun leven opgeofferd aan het construeren van een leefbare realiteit voor henzelf en hun kinderen binnen een maatschappij die hen niet als volwaardig accepteerde.

De essentie van het verhaal is: metissen vormden een bedreiging voor de koloniale macht. Die macht was gebaseerd op een duidelijke verdeling tussen de blanke heerser en de zwarte 'onderdaan'. Een 'tussenras' zou hier roet in het eten gooien en moest dus verdwijnen. Er werden internaten opgericht om metiskinderen in afzondering te laten opgroeien. De opvoeding die ze er kregen was vooral bedoeld om hen koest te houden. Ze mochten met name niet in opstand komen tegen de blanken dus er werd hen een geprivilegieerde educatie gegeven. Er moest worden gezorgd dat ze zeker niet te klagen hadden. In realiteit moesten ze slimmer worden dan de zwarten, maar dommer blijven dan de blanken. Ze moesten zich bevoordeeld, dus eerder blank, voelen en de enige manier was een ware brainwash: het biologische verleden moest gewist worden. De missionarissen, die de taak hadden om de metiskinderen herop te voeden, moesten hen hun moeders doen vergeten. Dat gebeurde onder andere door hen wijs te maken dat hun moeders 'hoeren' waren en ongeschikt om hun eigen kinderen op te voeden. De kinderen kregen 'privileges' die zwarte kinderen niet hadden. De metissen werden dusdanig geïndoctrineerd dat ze het gemis van hun moeder als minder belangrijk inschatten tegenover de gewonnen rijkdom op materieel vlak. De brainwash ging ook samen met het administratief uitwissen van hun identiteit. Hoe minder sporen van hun verleden, hoe minder de metissen een gevaar vormden voor de koloniale macht. Uiteindelijk is het dikwijls te herleiden tot een simpele erfeniskwestie: de taart niet willen delen. En de koloniale taart is groot en kostbaar.

Ik concludeer dat België een onmenselijke daad heeft gepleegd: de koloniale overheid heeft de metiskinderen bij hun biologische moeders en uit hun vertrouwde omgeving weggehaald om hun eigen macht te bewaren. Voor dat leed is geen restitutie mogelijk. Ik durf zelfs verder gaan. Het is een criminele ingreep waar België zijn morele

verantwoordelijkheid voor moet nemen. Het verleden kan niet meer worden veranderd, maar op de toekomst hebben we wel invloed en daar verwacht ik actie van de Belgische regering. Die heeft de plicht om de eerste generatie zoveel mogelijk van het door België opgezadelde trauma te verlossen door hen eerst en vooral administratief te erkennen als volwaardige Belgen en hen de nodige steun te bieden bij het zoeken naar verbinding met hun biologische wortels. Mits de juiste psychologische begeleiding en een goede structurele omkadering is dit volgens mij echt nog mogelijk. De eerste stappen worden nu eindelijk gezet, bijvoorbeeld door het fantastische werk van de werkgroep Resolutie-Metissen binnen het Rijksarchief alsook door de administratieve rechtzettingen via de eerste geboorteaktes die nu door het ministerie van Justitie worden toegekend. Zelf ben ik enorm fier dat we met het team van De chinezen, met onze documentairereeks een bijdrage hebben geleverd aan de sensibilisering rond het onderwerp, maar vooral dat we getoond hebben dat het nooit te laat is om contact te maken met ons biologische verleden. Ik hoop dat we door de reeks vele koloniale metissen hoop hebben gegeven en nog zullen geven.

Om de identiteitsproblemen bij de metissen op te lossen, zijn echter nog meer acties nodig. De metissen moeten dringend af van hun minderwaardigheidscomplex. We zijn niet minder, meer of beter – we zijn allemaal mensen en producten van twee ouders – maar wat we wél meedragen is een culturele rijkdom: die van België én Afrika. Die twee culturen mogen geen blok aan ons been vormen, maar moeten als meerwaarde dienen. Daar is er voor velen nog een mentale sprong die gemaakt moet worden en daar wil ik graag bij helpen. Ik zou dan ook zoveel mogelijk vertoningen voor heel België willen organiseren van onze reeks. Veel metissen zijn op de rand van de maatschappij verzeild geraakt. Ze worden niet bereikt en beseffen vaak niet eens dat ze benadeeld, geïndoctrineerd en mishandeld werden. Zij wijten daarom, onterecht, dikwijls ernstige problemen aan zichzelf. Ook het onderwijs kan hierbij helpen. Dit moet dringend meer aandacht besteden aan ons koloniale verleden. Dit zou even uitgebreid behandeld moeten worden zoals vandaag bijvoorbeeld met WOI en WOII gebeurt. Het gaat tenslotte om onze eigen geschiedenis en kennis daarvan is cruciaal, niet alleen voor de metissen, maar voor alle Belgen. Enkel kennis leidt tot begrip, en begrip tot empathie. Dat is voor mij het sleutelwoord. Empathie. Iemand zal sneller de nodige moed verzamelen

om zijn geschiedenis in te duiken wanneer hij voldoende gesteund wordt vanuit de maatschappij.

Ten slotte spreek ik graag mijn eigen generatie aan, de tweede generatie metissen van de kolonisatie. Wij kunnen een enorm belangrijke rol spelen in hoe we zelf omgaan met onze afkomst. Wij bezitten dikwijls nog een helderdere, meer positieve kijk op onze identiteit. Onze nieuwsgierigheid en ons enthousiasme moeten onze ouders, de eerste generatie metissen, aansteken om, ondanks hun leeftijd, toch nog connectie te maken met onze biologische geschiedenis en die door te geven. Wij bezitten de kracht om niet de tranen maar wel de glimlach van het verleden aan onze kinderen door te geven. Alles draait om weten wie je bent en, in stevige schoenen, toekomstperspectief te geven aan onszelf en de volgende generaties.

NAWOORD: HET ONGEDAAN MAKEN VAN MODERNE ADOPTIE

Sonja van Wichelen

Het is een voorrecht om een nawoord voor dit baanbrekende boek te mogen schrijven. Ik bewonder de keuze van de redactie voor een integrale aanpak door niet alleen wetenschappelijke artikelen op te nemen, maar ook de geleefde en belichaamde verhalen van geadopteerden, alsook van de mensen die in de adoptiepraktijk werken, centraal te stellen. Een dergelijke benadering erkent dat geschiedenis en praktijk van adoptie niet slechts fenomenen zijn die intellectueel moeten worden waargenomen, maar dat deze – zoals Hilbrand Westra in deze bijdrage betoogt – zich in het lichaam griffen met soms verwoestende gevolgen voor het welzijn van de persoon.

Hoewel ik zelf niet ben geadopteerd, heb ik al vroeg in mijn leven kennis gemaakt met het verschijnsel van adoptie. Ik heb een Chinees-Indonesische moeder van *peranakan*-afkomst (degenen die tussen de 14e en 17e eeuw vanuit Zuid-China naar het maritieme Zuidoost-Azië migreerden) en een Belgische vader (die als Jezuïet door de katholieke kerk naar Indonesië werd gestuurd – in plaats van naar Congo – in een poging om het missiewerk in de voormalige koloniën voort te zetten). Hun huwelijk was een complex postkoloniaal verhaal dat in de witte wijken van Gouda, waar ik eind jaren 1970 gedeeltelijk opgroeide, te makkelijk werd verpakt in een racistisch vertoog. Gemene gezinnen waren nog steeds een anomalie. Wanneer ik alleen met mijn vader in het openbaar liep, werd hem door willekeurige vreemden gevraagd of ik geadopteerd was. Waarom, zo vroeg ik mij af, was adoptie de

eerste veronderstelling? Wat zou een verklaring kunnen zijn voor de ongevraagde opmerkingen?

Twintig jaar later deed ik veldwerk in Jakarta voor mijn promotieonderzoek en raakte ik bevriend met Tino Djumini, een Nederlandse fotograaf die uit Indonesië was geadopteerd. Tino maakte van zijn adoptieverhaal een kunstproject: portretten van adoptiegezinnen in Nederland wisselt hij af met portretten van families in Jakarta – families die de zijne konden zijn als hij niet was geadopteerd. Gedurende deze tijd ging Tino ook op zoek naar zijn biologische ouders en na een intensieve mediacampagne vond hij zijn biologische moeder aan de rand van Jakarta, waardoor hij het ultieme portret van hemzelf met zijn *biologische* familie aan het einde van zijn portrettenreeks kon opnemen. De cirkel was rond, zo leek het. Maar zoals dit boek levendig illustreert, zijn ‘ronde cirkels’ een dominante sociale constructie in de menselijke cultuur. Tegen de populaire opvatting in, roepen reünies soms meer vragen op dan dat ze antwoorden geven, en creëren ze nieuwe wonden terwijl ze de oude verzoenen. Ik was gefascineerd door de vragen die mijn eigen ervaring als gemengd kind en Tino’s zoektocht naar zijn biologische familie oproep over onze concepten van verwantschap en identiteit, opvoeding en natuur, ‘ras’ en gemeenschap, en biologie en de samenleving.

Wat zich in de daaropvolgende jaren uitkristalliseerde (toen ik hedendaagse adoptiepraktijken onderzocht als onderdeel van mijn postdoctorale studies), was het besef dat adoptie gezien kon worden als een deel van het ‘experiment’ dat we Westerse Moderniteit noemen (één groot modern experiment). Historica Ellen Herman (2009) legt uit hoe de opkomst van adoptie in de Verenigde Staten het coördinerende werk van wetenschappelijke, medische, juridische en sociale instellingen vereiste. Adoptie komt niet zomaar tot stand; het moet zorgvuldig worden gerationaliseerd en gelegitimeerd als zijnde denkvormen van de Moderniteit. Zoals Ina Hut zo helder beschrijft in deze bundel, wordt deze sociale constructie van moderne adoptie lokaal en globaal ondersteund door de organisaties die adoptie *bemiddelen*, de politieke systemen die adoptie *legitimeren*, en de juridische instellingen die adoptie *reguleren*. Tegenwoordig is de transnationale adoptiepraktijk diep verweven met reproductieve verlangens en de dynamiek van de markt. Hierbij wordt de ongrijpbare humanitaire rechtvaardiging vervangen door een rechtvaardiging die het recht op een kind benadrukt. Dit laatste wordt mede gestimuleerd door innovatieve ontwikkelingen

in de biotechnologie die koppels met een kinderwens constant voeden met hoop. Zo wordt het niet realiseren van de kinderwens onacceptabel. Transnationale adoptie werd zo het verleng- en eindstuk van de kinderwens – een reproductieve technologie.

De analyse van ontwikkelingen in transnationale adoptie en reproductieve technologieën leidden ook tot belangrijke inzichten in *verwantschapsstudies* (Carsten, 2000; Franklin en McKinnon, 2001). Deze studies demonstreren de complexe configuraties van natuur en cultuur in verwantschapsvormen die niet ‘terugkeren’ naar traditionele familienormen (zoals sommigen hebben betoogd met betrekking tot de opkomst van de genetica). Onder andere middels adoptie ontstaan nieuwe verwantschapsvormen die niet precies passen binnen de conventionele dichotomie natuur/cultuur. Zo beschrijft de antropoloog Marilyn Strathern (1992) hoe verwantschap een constitutieve relatie vormt tussen wat wij beschouwen als sociale verbeelding enerzijds en (biologische) feiten anderzijds. Moderne adoptie intervenueert in en vormt, net als reproductieve technologieën, onze ervaring en denken over hoe we ons verwant maken en verwant voelen in een mengvorm van biologische, ouderlijke, sociale, of rechterlijke relaties. Dat is de reden waarom adoptie ook zo belangrijk blijkt buiten de directe adoptiepraktijk zelf: adoptie onthult nieuwe antropologische inzichten over hoe we onszelf cultureel zien als personen en hoe dit overeenkomt (of niet) met onze relaties met anderen – zij het als verwanten, gemeenschap, natie of staat.

Maar het doel van *Voorbij Transnationale Adoptie* gaat verder dan antropologisch onderzoek. De belangrijke essays in deze bundel bieden niet alleen een urgente analyse van de geschiedenis en praktijk van adoptie zoals deze zich ontvouwt in Nederland en België, maar ze dwingen ons ook na te denken over een andere toekomst, waarin adoptie niet alleen als alternatieve en onschuldige vorm van gezinsvorming wordt gezien. Adoptie als project van de westerse Moderniteit is hierdoor ook altijd een door en door politiek project. In Australië, het land dat ik nu mijn thuis noem, vormde het moderniteitsproject (civiliseren door educatie en controle) de belangrijkste legitimatie voor het met geweld verwijderen van Aboriginal-kinderen uit hun eigen families en hun gedwongen plaatsing in witte huishoudens. Deze koloniale dimensies werken door in de mondiale dynamiek van transnationale adoptie waar het ‘redden’ van kinderen gekoppeld werd aan het idee van het kerngezin als stabiliserende hoeksteen van de moderne samenleving.

De vele misstanden en corruptie in het mondiale adoptiesysteem – die in dit boek uitgebreid worden beschreven door mensen uit de praktijk – bevestigen dit perspectief. Als gevolg hiervan is in veel rechtsgebieden de sociale, politieke en rechterlijke legitimiteit van transnationale adoptie aanzienlijk beschadigd. Zal het einde van de transnationale adoptie betekenen dat we deze praktijk helemaal afschaffen? Of zullen er pogingen worden ondernomen om transnationale adoptie ‘opener’ te maken, zoals we dat in binnenlandse adoptie al hebben gedaan? Is er op globaal niveau ruimte om na te denken over transnationale pleegzorg?

Wat er ook gebeurt met adoptie in de politieke sfeer, de hoofdstukken in dit belangrijke boek laten zien dat het einde van transnationale adoptie niet noodzakelijkerwijs (of alleen) begint met een moratorium op adopties (hoewel dat zeker kan helpen). Mijns inziens (van Wichelen 2019) begint verandering van de adoptiepraktijk met een andere manier van denken over verwantschap in onze samenleving. Onze wetten, instellingen en economie werken nog steeds vanuit de normatieve standaard van het biogenetische kerngezin. De bijdragen in dit boek laten overtuigend zien dat de legitimiteit van adoptie en het concept van het kerngezin grondig gedestabiliseerd zijn. Niet-westerse, gemengde en queer gezinsvormen kunnen alternatieve vormen van verwantschap bieden, waarbij ouderschap is verdeeld over verschillende actoren in plaats van beperkt tot het kerngezin, en waar openheid heerst in plaats van geheimhouding.

Het ongedaan maken van het moderne adoptienarratief en de introductie van nieuwe verwantschapsmodellen, vereisen een pijnlijk verwerkingsproces, binnen adoptiegezinnen enerzijds, en in de bredere samenleving anderzijds. We moeten niet alleen de werking van armoede, racisme, politieke macht, geweld tussen gemeenschappen, en vormen van mensenhandel erkennen als fundamenteel onderdeel van het ‘adopteerbaar maken’ van kinderen. We moeten ook de wisselwerking tussen koloniale, economische en ‘humanitaire’ krachten—die het mogelijk maakten om reproductieve verlangens te kapitaliseren en te globaliseren—beter zichtbaar maken als deel van dit verwerkingsproces. Dit grensverleggende boek laat de complexe weg zien voor dit zo urgente en ingewikkelde werk.

BIO'S

BALK, YANNICK was coördinator en onderzoeker voor de COIA. Als historicus is hij gespecialiseerd in transnationale adoptie. Momenteel leidt hij onderzoeken in de publieke sector.

BEX, JOYCE werkt als trajectbegeleider bij het Afstammingscentrum en heeft een achtergrond in gezinswetenschappen, gender- en diversiteitsstudies. Tijdens haar masteropleiding deed ze onderzoek naar adoptie van China om haar eigen adoptie beter te begrijpen. Sindsdien centraliseert ze de focus op heling en herstel als gevolg van adoptie, ook binnen haar werk bij het Afstammingscentrum.

BOOSTEN, ANNICK is in 1989 geadopteerd vanuit India. Als vijfjarige kleuter groeide ze op in Belgisch Tongeren. Vandaag woont ze in Tessenderlo waar ze haar nazorghuis heeft opgestart. Na vijftien jaar Adoptie Schakel te runnen, samen met verschillende medewerkers voor en achter de schermen, werd het tijd om uit te breiden. Adoptie Schakel werd opgericht om een klankbord te zijn, maar hieruit ontstonden veel hulpvragen en de nood aan connectie met andere lotgenoten. Terwijl haar collega's An Sheela J en Sheela G zich focussen op Adoptie Schakel Connecteert, heeft Annick de focus op coaching gelegd en de ondersteuning voor lotgenoten en gezinnen uitgebreid.

BOS, PIEN heeft een masteropleiding afgerond in de pedagogiek – specialisatie adoptie – in 1993 en in de culturele antropologie – specialisatie vrouwen, gender en ontwikkeling – in 1996 aan de Universiteit van Utrecht. Vanaf 2001 deed ze promotieonderzoek naar ongehuwde moeders in India, gericht op het proces van besluitvorming om hun kind wel of niet af te staan ter adoptie. Tot 2011 deed ze onderzoek naar het proces van besluitvorming van moeders die tussen 1998 en 2007 in Nederland hun kind hadden afgestaan ter adoptie. In 2012 voerde ze in samenwerking met Fenneke Reysoo en ISS Genève een onderzoek uit naar afstand ter adoptie in Vietnam.

CAMMU, NOLA is onderzoeker aan de Radboud Universiteit (Bestuurskunde). Zij doet voornamelijk onderzoek naar familierecht, ouderschap en alternatieve ouderschapsvormen (o.a. meerouderschap, adoptie en draagmoederschap) vanuit sociaal-juridisch, sociaalwetenschappelijk en beleidsmatig perspectief.

CANDAELE, CHIARA is historica en verbonden aan de onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis van de Universiteit Antwerpen. Ze is geïnteresseerd in de eigentijdse vervlechting van zorg en macht en specialiseerde zich in de recente geschiedenis van het kind. Haar proefschrift *Exceptional Childhood. Legitimising Transnational Adoption in Postcolonial Belgium* handelt over de politieke geschiedenis van transnationale adoptie in het naoorlogse en postkoloniale België. Daarnaast is ze wetenschappelijk medewerkster bij het Algemeen Rijksarchief, waar ze onderzoek verricht naar de segregatie en gedwongen verplaatsingen van metissen tijdens de Belgische kolonisatie van Congo, Rwanda en Burundi.

CAWAYU, ATAMHI promoveerde in de Gender- en Diversiteitstudies aan de Universiteit Gent. Zijn proefschrift *Searching for Restoration: An ethnographic study of transnational adoption from Bolivia* bespreekt het kindbeschermings- en adoptiesysteem in Bolivia, met specifieke aandacht voor de perspectieven van de eerste families. Momenteel werkt hij als onderzoeker aan de Universidad Católica Boliviana “San Pablo” in La Paz, Bolivia. Daarnaast is hij ook één van de oprichters van het Network of Bolivian Adoptees, een organisatie die Boliviaans geadopteerden over heel de wereld bij elkaar brengt.

DALLMAN VILLA, YENNIFER is een designer voor duurzaamheid met een focus op sociale en ecologische rechtvaardigheid en inheemse dekolonisatiepraktijken van Turtle Island en Abya Yala (het Amerikaanse continent). Ze is een kunstenaar, schrijver en educator die verschillende media gebruikt om gesprekken op gang te brengen en nieuwe verbindingen tussen mensen te creëren die continenten met elkaar verbinden. Ze is een activist voor mensenrechten en ondersteunt zowel de rechten van Colombiaanse families die hun kinderen hebben verloren aan adoptie als geadopteerde en ontheemde kinderen uit Colombia. Ze ondersteunt gezinshereniging en educatie als vrijwilliger bij de in Nederland opgerichte mensenrechtenorganisatie Stichting Plan Angel.

DE CLERCQ, SULOTTA SOREN werd geboren op 17 januari 1990 in Raiganj (India). Ze was twintig maanden oud toen ze naar België kwam en groeide op in het Gentse met een jongere adoptiezus. Tijdens een rootsreis naar India leerde ze haar echtgenoot kennen, die zelf ook uit India geadopteerd is. Samen hebben ze twee kinderen: Ravi (4) en Sita (2). Na zelf een aantal jaren les te hebben gegeven, werkt Sulotta nu als stafmedewerker educatieve processen voor Ligo, de Centra voor Basiseducatie. Binnen Ligo probeert ze samen met haar collega's laaggeletterdheid de wereld uit te helpen.

DE GRAAF, BEATRICE was lid van de COIA. Ze is faculteitshoogleraar en bekleedt de leerstoel Geschiedenis van de internationale betrekkingen aan de Universiteit Utrecht.

DEVRIES, SHILAKHUKI is een Bengaals-Nederlands geadopteerde vrouw en, naast veel andere rollen, is zij als danser onderdeel van CTRL+ALT+IDENTITY. Ook is zij als externe promotieonderzoeker aan de Radboud Universiteit verbonden, waar zij zich richt op transnationale adopties vanuit een perspectief van ontwikkelingsstudies.

ENGEL, MARCIA wordt gekenmerkt door passie, kracht en vastberadenheid. Deze drie woorden beschrijven de werkethiek en het karakter van Marcia, een Colombiaanse vrouw, die vecht om een verschil te maken en de families van haar land te helpen die uit elkaar zijn gescheurd door corruptie, oorlog en kinderhandel. Marcia heeft haar stichting Plan Angel opgericht nadat ze op zoek ging naar haar biologische moeder en familie. Ze heeft deze pijnlijke en moeilijke ervaring omgezet en gebruikt als motivatie om anderen te helpen. Ze weet van de ontberingen in het leven en hoopt ze een inspiratie te zijn voor anderen. Haar missie is herkenning en vechten voor gerechtigheid en het veranderen van het beeld wat vele hebben rondom adoptie.

FIERENS, YUNG is geadopteerd uit Zuid-Korea, medeoprichter en voorzitter van de adoptiebelangengroep CAFE (Critical Adoptees Front Europe). Als slachtoffer en overlever van illegale adoptie is ze lid en pleitbezorger van de internationale coalitie van Koreaans geadopteerden die een verzoek indienden tot waarheidsbevinding en onderzoek naar transnationale adopties bij de Waarheids- en Verzoeningscommissie in Seoul. Ze was ook betrokken bij de 'International Study on the Human Rights of Overseas Korean Adoptees' van de Zuid-Koreaanse Mensenrechtencommissie en nam tevens als ervarings- en adoptiedeskundige

deel aan de Vlaamse werkgroep Zorg en Beleiding die in 2022 beleidsvoorstellen omtrent hervorming in (interlandelijke) adoptie deed aan Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin, Sociale Aangelegenheden en Armoedebestrijding Hilde Crevits (Opgroeien, 2022).

FRERKS, GEORG was hoofdonderzoeker voor de COIA. Hij is hoogleraar (emeritus) Conflictpreventie en conflictmanagement aan de Universiteit Utrecht en hoogleraar (emeritus) Internationale veiligheidsstudies aan de Nederlandse Defensie Academie.

GRAMMENS, SHEELA is geadopteerd uit India in 1983. In 2018 sloot zij zich aan als vrijwilliger en tevens als medebeheerder van Adoptie Schakel. Vanaf augustus 2022 doet zij dit ook voor de adoptiebelangengroep Adoptie Schakel Connecteert: daarin verhoogt zij de adoptiesensitiviteit door zoveel mogelijk informatie, kennis en ervaring rond de impact en beeldvorming van adoptie in de samenleving te delen en up-to-date te houden voor iedereen die een link heeft met adoptie. Daarnaast is zij ook vrijwilliger als buddy bij a-Buddy waarin zij bijdraagt tot de verdere uitbouw van a-Buddy en een luisterend oor biedt voor geadopteerden.

HUT, INA studeerde pedagogiek/interdisciplinaire onderwijskunde in combinatie met bedrijfskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze had een eigen bedrijf, was werkzaam bij VNO-NCW en was directielid van de Nyenrode Business Universiteit. Ze stapte in 2003 vanuit een diepe intrinsieke motivatie over naar de not-for-profitsector. Van 2003 tot 2009 was ze directeur-bestuurder van Wereldkinderen. In 2009 stapte ze als klokkenluider uit de wereld van interlandelijke adoptie, ze kon niet meer achter adoptie staan: ze vond het systeem verziekt, met te veel risico's op kinderhandel. Van 2015 tot 2023 was ze directeur-bestuurder van CoMensha, het Nederlands Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel. Tegenwoordig is ze social impact investor.

JACOBS, AN SHEELA is geadopteerd uit India in 1981. Sinds 2017 is ze medebeheerder van Adoptie Schakel en vandaag is ze mee verantwoordelijk voor Adoptie Schakel Connecteert, een collectief dat instaat voor het contact tussen adoptiebetrokkenen. Daarnaast is An Sheela ook vrijwilliger bij a-Buddy, waar ze een luisterend oor biedt: voor geadopteerden door geadopteerden. Door haar inzet in het adoptieveld probeert ze mensen te inspireren, te oriënteren en de politiek in beweging te brengen. Als leerkracht vindt An Sheela de link tussen het onderwijs en een adoptiesensitieve maatschappij essentieel.

JASPERS, YANA behaalde in 2010 een master in de criminologie (Vrije Universiteit Brussel), gevolgd door een master in de seksuologie (Katholieke Universiteit Leuven) in 2013. In 2018 rondde ze met succes haar doctoraat in de Criminologie af, met een focus op het proces van de uithandengeving van jongeren en hun trajecten in de volwassenheid. Sinds 2020 is Yana professor in de Faculteit Criminologie en lid van de onderzoeksgroep CRiS (VUB). Haar onderzoeksinteresses omvatten een breed scala aan onderwerpen, waaronder het proces van uithandengeving, sociale uitsluiting, wanpraktijken in interlandelijke adoptie, onderzoek naar impact en trajecten, jongeren en politie, en raakvlakken tussen criminologie en seksuologie.

JHAGROE-RUISSSEN, ANIMA identificeert zich als social activist. Haar activisme is gefocust op sociale verandering voor vrouwen van kleur. Haar kunst is geïnspireerd op haar ervaringen als 'mixie' tussen een Surinaams-Hindostaanse moeder uit Paramaribo en een Zeeuwse vader uit Wemeldinge. Anima zwemt tussen opgelegde identiteiten en hetgeen waar ze zich mee identificeert. Daarom is het idee 'Vrouwen van Kleur' voor haar altijd politiek en een aangrijpingspunt in de strijd voor sociale rechtvaardigheid.

KAMANAYO, KEN studeerde aan de filmschool in Brussel en is vooral gepassioneerd door documentaire. Met zijn gemengde culturele achtergrond is hij altijd op zoek naar verhalen die dicht aanleunen bij het zijne. Zo filmde hij onder andere *Iedereen Duivel*, waarvoor hij als eerste cameraman ooit in het zog liep van de Rode Duivels, *De Verborgene Geschiedenis Van Mijn Vader*, over Ronny Mosuse die op zoek gaat naar zijn familie in Congo, *Terug naar Rwanda*, een docureeks genomineerd voor een Emmy Award en bekroond met de Ha! van Humo, en *Metissen van België*, een docureeks die werd bekroond met de Prix Iris op Prix Europa 2022 en een Ensor voor beste docureeks.

MERGEAY, TARA is geboren in 1982 in het weeshuis Shishu Buvan te Calcutta, India. Haar eerste levensjaren werd ze verzorgd door Moeder Teresa en haar gemeenschap Missionaries of Charity. Eind 1983, als kleine peuter van achttien maanden oud, werd ze het vierde familielid van de familie Mergeay in Vlaams-Brabant, België. Ze is sociaal assistent van opleiding en sinds 2018 informeert, helpt en gidst ze kandidaat-adoptieouders, adoptie(groot)ouders en geadopteerden (binnenlandse en buitenlandse adoptie) als gepassioneerd adoptiecoach met een praktijk in Leuven (www.adoptiecoach.be). Daarnaast is ze

actief als public speaker/blogger en hoopt ze zo een groter publiek te informeren over de complexiteit van binnen- en buitenlandse adoptie. Het zijn toegankelijke en treffende infoavonden voor iedereen die zich wil verdiepen in de thematiek.

MOONEN, JIRI is dossierbeheerder bij de FOD Financiën. Geboren in Wilrijk en getogen in Merksem en Schoten legde hij zijn volledige lagere en middelbare schooltraject af in het toenmalige Groenendaalcollege in Merksem. Tijdens deze periode ontdekte hij zijn interesse in geschiedenis, waarna hij in 2018 besloot om de gelijknamige bacheloropleiding te volgen aan de Universiteit Antwerpen. In 2021 rondde hij dit traject succesvol af en in het daaropvolgende masterjaar studeerde hij binnen dezelfde instelling af met grote onderscheiding. Na een korte periode als academisch medewerker aan de UA werd hij vervolgens bij zijn huidige job aangenomen.

PAAUWE, CHARLOTTE werd geboren te Brazilië in 1990 onder de naam Maria Clara. Na ruim drie maanden werd ze geadopteerd naar Nederland. Ze is opgegroeid in Breda en heeft daarna gestudeerd in Utrecht (Nederlands) en Nijmegen (Literatuur). Momenteel woont ze in Tilburg met haar vriend en werkt ze in 's-Hertogenbosch bij een uitgeverij. Eind 2021 is ze haar zoektocht naar haar adoptieverleden begonnen. Inmiddels heeft ze haar biologische familie gevonden die ze in december 2022 is gaan bezoeken. Sinds maart 2023 is ze officieel medebestuurder van CAFE (Critical Adoptees Front Europe), een belangen- en lotgenotengroep voor kritische geadopteerden.

RAHIMA TARIRGA, SHASHITU draagt met trots haar Ethiopische namen. In 1991 werd ze geboren in Ethiopië, waarna ze als vijf maanden jonge baby door transnationale adoptie in Nederland terechtkwam. Inmiddels woont ze al een aantal jaren in België, is ze werkzaam in de sector voor niet-begeleide minderjarige vluchtelingen en studeert ze dit collegejaar af als klinisch orthopedagoog. Haar vrije tijd besteedt ze graag aan het geschreven woord, ofwel door zelf te schrijven, ofwel door de woorden van anderen te lezen.

SACRÉ, HARI PRASAD promoveerde in de pedagogische wetenschappen op het proefschrift *Het lezen van ongeletterdheid* aan de Universiteit Gent. Deze bijdrage betreft één van zijn doctoraatsstudies die de erfgoedtaalongeletterdheid van de volwassen geadopteerde inverteert tot een potentiële relatie met diens gemeenschap van herkomst. Hij

publiceerde zijn werk al in de volgende academische tijdschriften: *Critical Arts: South-North Cultural and Media Studies*, *European Journal of Cultural Studies*, *Journal of Adolescent & Adult Literacy* en *Philosophies*.

SCHROVER, MARLOU is hoogleraar Migratiegeschiedenis in Leiden. Ze heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen die te maken hebben met migratie en integratie in brede zin. Ze is oprichter en hoofdredacteur van het *Journal of Migration History*.

SONG, AE RA (RENATE VAN GEEL) werd geboren in Zuid-Korea. Na vier maanden werd ze voor adoptie naar België verplaatst, waar ze opgroeide als Renate Van Geel. Ze is toegepast psycholoog en sociaal en cultureel antropoloog. Na elf jaar werken met kinderen, ouders en gezinnen binnen bijzondere jeugdzorg startte ze haar eigen praktijk met een focus op de impact van afstand, verplaatsing en adoptie als ingrijpende gebeurtenissen. Ze is aangesloten bij Adoptee & Foster Care (AFC).

TER WEE, SHARON is geboren op 21 juli 1982 in Matugama (Sri Lanka). Ze was acht maanden toen ze werd geadopteerd naar Nederland. Ze groeide op met een oudere broer en jonger zusje (ook geadopteerd uit Sri Lanka) in Laren en studeerde voor sociaaljuridisch medewerker in Amersfoort. In totaal is ze vier keer terug geweest naar Sri Lanka, waarvan ze drie keer serieus is gaan zoeken naar haar roots in Sri Lanka. Ze werkt bij de Nederlandse Immigratie- en Naturalisatiedienst.

VANDEKERCKHOVE, ANKIE (1963) is master in de rechten (1987) en in de criminologie (1988) aan de Universiteit Gent. Ze was onderzoeker aan de Universiteit Gent in het Centrum voor de Rechten van het Kind (bij wijlen Prof. Em. E. Verhellen), stagiair aan de balie Gent en stafmedewerker bij het toenmalige Kind en Gezin, vooraleer benoemd te worden als eerste Vlaamse Kinderrechtencommissaris. Ze volbracht deze functie met het maximum van 2 volledige mandaten en zette het instituut op de kaart. Na een korte stop bij het VCA en enkele jaren als projectmedewerker bij VBJK (Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor het Jonge Kind) werd ze eind 2020 aangesteld als coördinator van het Afstammingscentrum.

VAN GROESEN, SITA (1985) werd geboren te Colombo in Sri Lanka tezamen met haar tweelingzus Charlotte. Na een kleine maand is zij geadopteerd door een Nederlands gezin waar zij opgroeide met haar witte oudere zus en een broer geadopteerd uit Indonesië. Sita is opgegroeid in

Enschede en rond haar achttiende vertrokken naar de Randstad. Ze is werkzaam als HR-adviseur bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst. In 2004 heeft zij voor het eerst haar biologische ouders ontmoet en had ze toen nog geen enkel idee van meerdere familieleden. In 2016 ontdekte zij per toeval dat zij een biologische zus in Nederland heeft en deel uitmaakt van een eeneiige tweeling.

VANSPAUWEN, NIELS behaalde zijn master in de klinische psychologie aan de Vrije Universiteit Brussel (2016). Als onderzoeker is hij betrokken bij verschillende projecten rond thema's als armoede, sociale uitsluiting, discriminatie en de impact op identiteit. Momenteel doceert hij als lector binnen de opleiding Pedagogie van het Jonge Kind aan de Erasmushogeschool Brussel en werkt hij op zelfstandige basis als gezins- en relatietherapeut (i.o.).

VAN WICHELEN, SONJA groeide op tussen Europa en Azië. Na het voltooien van haar MA en PhD in Nederland, en twee postdocs in de Verenigde Staten, verhuisde ze naar Australië, waar ze nu hoogleraar Antropologie en Sociologie is aan de Universiteit van Sydney. Haar onderzoek vindt plaats op het interdisciplinaire kruispunt van het recht, biotechnologie en wetenschap in een globaliserende wereld. Sonja heeft vijf boeken gepubliceerd, is co-redacteur van de Palgrave MacMillan Biolegalities Book Series en lid van de redacties van *Science, Technology, & Human Values*, *The Sociological Review* en *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*.

VERTOMMEN, SIGGIE werkt als assistent-professor aan de vakgroep Sociologie van de Universiteit van Amsterdam en als postdoctoraal onderzoekster in het Centre for Research on Culture and Gender van de Universiteit Gent. Ze doet onderzoek naar globale fertiliteitsketens en de sociopolitieke aspecten van (medisch) begeleide reproductie door verschillende feministische lenzen. Na eerder onderzoek te hebben verricht naar reproductieve technologieën in Israël/Palestina en transnationaal draagmoederschap in Georgië, onderzoekt ze nu de globale geschiedenis van transnationale reproductie in België. Siggie is ook lid van collectieven zoals de UGent Vrouwenstaking, Furia, Slow Science en Sophia.

VILLANUEVA O'DRISCOLL, JULIA behaalde een doctoraat in de psychologie (2013) over de re-integratieprocessen van kinderen die betrokken waren bij gewapende groepen in Colombia. Sindsdien voert ze onderzoek

naar verschillende onderwerpen, waarbij ze zich verdiept in de leefwereld van kinderen en jongeren die in risicosituaties leven (migratie, vluchtelingen, armoede, interlandelijke adoptie, jeugdhulp, ...) en hun context (gezinnen, hulpverleners, ondersteuningsnetwerk). Ze is gespecialiseerd in kwalitatief onderzoek, gericht op het begrijpen van de leefwereld van jongeren en hun context, alsook meer participatief actieonderzoek, dat verandering teweegbrengt in de leefwereld van jongeren. Daarnaast werkt ze als systeemtherapeute met expertise in psychotrauma.

WESSELING, LIES is hoogleraar Culturele herinnering, gender en diversiteit aan de Faculteit Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht. Haar werk beweegt zich op het snijvlak tussen onderzoek naar (jeugd)literatuur, kritische adoptiestudies en genderstudies. Zij redigeerde onder meer *The Child Savage: From Comics to Games, 1890-2010* (2016) en *Reinventing Childhood Nostalgia: Books, Toys and Contemporary Media Culture* (2018). Haar werk verscheen onder andere in *Adoption & Culture*, *The Lion and the Unicorn*, *Children's Literature in Education*, *International Research in Children's Literature* en het *Journal for the History of Childhood and Youth*.

WESTRA, HILBRAND studeerde Human Resources Management en Arbeids- en Organisationsociologie. Hij werkte jarenlang als internationaal HR manager en later als eindverantwoordelijke leidinggevende in het privaat onderwijs. Hij is geadopteerd uit Zuid-Korea in 1973 en groeide als oudste geadopteerde op in een multi-etnisch en transcultureel adoptiegezin met acht geadopteerden uit Korea, Indonesië en Brazilië. Hij bekleedde diverse bestuursfuncties in verenigingen en stichtingen voor en door geadopteerden in binnen- en buitenland en ontving daarvoor een koninklijke onderscheiding met de titel Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Hij wordt door velen beschouwd als een belangrijke adoptie-expert, met name op het gebied van adoptie-sensitieve hulpverlening voor geadopteerden.

WITHAECKX, SOPHIE is als universitair docent verbonden aan de vakgroep Filosofie en het Centre for Gender and Diversity van Maastricht University. Haar doctoraatsstudie (2014) onderzocht de begripsvorming rond cultuur, gender en moraliteit in ervaringen met geweld in migrantengemeenschappen. Later was ze betrokken in onderzoek rond transnationalisme en transmigratie, en de impact hiervan op sociaal werk. Haar huidig onderzoek gaat na hoe normatieve opvattingen

rond de notie 'menselijkheid' vorm geven aan eigentijdse instituties en samenhangen met processen van in- en uitsluiting. In die hoedanigheid onderzoekt ze ook hoe adoptiepraktijken vorm krijgen door schijnbaar vanzelfsprekende noties van 'menselijkheid', 'familie' en 'verwantschap'.

REFERENTIES

- Abrams, L. (2016). *Oral History Theory*. Taylor & Francis Ltd.
- Adams, T.E., Ellis, C., & Jones, S.H. (2017). Autoethnography. In J. Matthes & C.S. Davis (reds.), *The international encyclopedia of communication research methods* (pp. 1-11). Wiley.
- Adoptiepedia (2020). *Adoptiepedia*. Geraadpleegd op 14 januari 2023, van <https://adoptiepedia.nl/>
- Agirdag, O. (2019). Meertaligheid en meertalig onderwijs in de Lage Landen. Een paradoxaal gegeven. *Les: Tijdschrift voor Nt2 en taal in het onderwijs*, 37(209), 5-9.
- Agirdag, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. EPO.
- Ahmed, S. (2014). *The cultural politics of emotion* (3de ed.). Routledge.
- Anagnost, A. (2000). Scenes of misrecognition: Maternal citizenship in the age of transnational adoption. *Positions: East Asia Cultures Critique*, 8(2), 389-421.
- Ang, I. (2001). *On not speaking Chinese: Living between Asia and the West*. Routledge.
- Anzil, V. (2013). Adopting 'Imaginaris': International Adoption in the Spanish Press. *Adoption & Fostering*, 37(1), 71-82.
- Arends, E. (1996, 28 september). Nieuwe aanpak Spoorloos leidt tot minder tranen. *De Volkskrant*.
- Baden, A. L., Gibbons, J. L., Wilson, S. L., & McGinnis, H. (2013). International adoption: Counseling and the adoption triad. *Adoption Quarterly*, 16(3-4), 218-237.
- Baden, A. L., Treweeke, L. M., & Ahluwalia, M. K. (2012). Reclaiming culture: Reculturation of transracial and international adoptees. *Journal of Counseling & Development*, 90(4), 387-399.
- Baggis, C., & Pallini, S. (2020). Traumatic Experiences of the Living Disappeared in Argentina: A Review. *Child psychiatry and Human Development*, 52, 114-128.
- Ballin, M. X. (2022). "How do we pronounce our skin in English": Records of transracial, transnational adoption and their implications for archival work [Masterscriptie]. University of British Columbia.
- Barnard, B. (2014, 16 februari). Adoptie, doe het niet. *Trouw*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.trouw.nl/nieuws/adoptie-doe-het-niet-b94003ee/>
- Baughan, E. (2018). International adoption and Anglo-American internationalism, c. 1918-1925. *Past & Present*, 239, 181-217.
- Baughan, E. (2022). *Saving the children. Humanitarianism, internationalism, and empire*. University of California Press.
- Beekmans, M. (2000, 29 januari). Na geallieerde bevrijder gaat KRO nu ook op zoek naar spermadonor; 10 jaar Spoorloos. *Trouw*.
- Bélangier, E., & Verkuyten, M. (2010). Hyphenated identities and acculturation: Second-generation Chinese of Canada and the Netherlands. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 10(3), 141-163.
- Berberly, M., & O'Brien, K. (2011). Predictors of white adoptive parents' cultural and racial socialization behaviors with their Asian adopted children. *Adoption Quarterly*, 14(4), 284-304.

- Berkenbosch, C. (1990, 16 maart). Han van der Meer, een geslaagde spoorzoeker. *De Telegraaf*.
- Bhagwanbali, R. (1996). *Contracten voor Suriname: Arbeidsmigratie vanuit Brits-Indië onder het indentured-labourstelsel 1873-1916*. Amrit.
- Birenbaum-Carmeli, D., & Carmeli, Y.S. (2010). *Kin, Gene, Community: Reproductive technologies among Jewish Israelis*. Berghahn Book.
- Bitter, S., Bangerter, A., & Ramsauer, N. (2021). *Adoptionen von Kindern aus Sri Lanka in der Schweiz 1973-1997*. ZHAW.
- Bockting, B.J. (2011, 30 april). Beroeps zoeker. Media; Interview KRO-presentator Derk Bolt. *De Volkskrant*.
- Boéchat, H. (2016). Introductory and historical considerations. In C. Baglietto, N. Cantwell & M. Dambach (reds.), *Responding to illegal adoptions: A professional handbook* (pp. 13-15). International Social Service.
- Boéchat, H., & Fuentes, F. (2010). *The grey zones of intercountry adoption* (Information Document No 6). International Social Service.
- Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen* (derde druk). Boom.
- Bos, P. (2008). *Once a mother. Relinquishment and adoption from the perspective of unmarried mothers in South India* [Doctoraatsverhandeling]. Radboud Universiteit.
- Bos, P. (2017). Relinquishment and adoption in Tamil Society: Mothers' experiences with de-kinning. In Y. Ergas, J. Jenson & S. Michel (reds.), *Reassembling Motherhood: Procreation and Care in a Globalized World* (pp. 162-184). Columbia University Press.
- Branco, S. F. (2021). The Colombian adoption house: A case study. *Adoption Quarterly*, 24(1), 25-47.
- Branco, S. F., & Cloonan, V. (2022). False narratives: Illicit practices in Colombian transnational adoption. *Genealogy*, 6(4), 80.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Briggs, L. (2012). *Somebody's Children: The Politics of Transracial and Transnational Adoption*. Duke University Press.
- Brinckman, B. (2021, 23 september). Vooruit wil draagmoederschap uit juridisch vacuüm. *De Standaard*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20210922_97606160
- Budagwa, A. (2014). *Noirs-Blancs, Métis: La Belgique et la ségrégation des Métis du Congo belge et du Ruanda-Urundi (1908-1960)*. Assumani Budagwa.
- Buntsma, K. (2007). De vrijbrief. In R. Hoksbergen (red.), *Vertraagde start: Geadopteerden aan het woord* (pp. 177-205). Aspekt.
- Burgerhout, W. (2022). Het spiergeheugen. Deel 1: De kernentheorie. *Sportgericht*, 76(2), 2-6.
- Burman, E. (2017). *Deconstructing Developmental Psychology*. Routledge.
- Burton, A. O., & Montauban, A. (2021). Toward community control of child welfare funding: Repeal the child abuse prevention and treatment act and delink child protection from family well-being. *Columbia Journal of Race and Law*, 11(3), 639-680.
- Caestecker, F., & Eloy, S. (2007). De opvang van Spaanse minderjarige oorlogsvluchtelingen in België. In H. Pauwels (red.), *Los Niños* (pp. 199-220). Epo.
- Calle, S. (2011). *Loyaliteits- en opvoedingsrelaties tussen volwassen geadopteerden en hun kinderen* [Masterscriptie]. Universiteit Gent. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/789/145/RUG01-001789145_2012_0001_AC.pdf

- Cammu, N., Candaele, C., Cawayu, A., & Vandeveldel, J. (2021). *Deelrapport Historisch-sociaalwetenschappelijke werkgroep expertenpanel interlandelijke adoptie*. Gent: Universiteit Gent.
- Campo-Arias, A., Egurrola-Pedraza, J.A., & Herazo, E. (2020). Relationship between adoption and suicide attempts: A meta-analysis. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*, 9(4).
- Candaele, C. (2018). Grenzeloos ouderschap? Historisch denken over interlandelijke adoptie en transnationale verplaatsingen van kinderen. *Contemporanea/Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis*, 40(1), 1-5.
- Candaele, C. (2020). Mother Metropole. Adoptions of Rwandan minors in postcolonial Belgium. *BMGN Low Countries Historical Review*, 135(3-4), 209-233.
- Candaele, C. (2020). Catholic humanitarianism and transnational adoptions of orphaned Indian youth (Belgium, 1970-84). In B. Scutaru & S. Paoli (reds.), *Child Migration and Biopolitics* (p. 75). Routledge.
- Candaele, C. (2023). *Exceptional Childhood. Legitimising Transnational Adoption in Post-colonial Belgium* [Doctoraatsverhandeling]. Universiteit Antwerpen.
- Cantwell, N. (2017). *The sale of children and illegal adoption*. Terres des Hommes Netherlands.
- Carp, E. W. (2002). *Adoption in America: Historical Perspectives*. University of Michigan Press.
- Carriere, J., & Richardson, C. (2009). From longing to belonging: Attachment theory, connectedness, and indigenous children in Canada. In S. McKay, D. Fuchs & I. Brown (reds.), *Passion for action in child and family services: Voices from the prairies* (pp. 49-67). Canadian Plains Research Center.
- Carsten, J. (Red.) (2000). *Cultures of Relatedness: New Approaches to the Study of Kinship*. Cambridge University Press.
- Cawayu, A., & De Graeve, K. (2022). From primal to colonial wound: Bolivian adoptees reclaiming the narrative of healing. *Identities*, 29(5), 576-593.
- Cawayu, A. (2023). *Searching for restoration. An ethnographic study of transnational adoption from Bolivia* [Doctoraatsverhandeling]. Ghent University.
- Chang, P.Y., & Cavicchi, A.K. (2015). Claiming Rights: Organizational and Discursive Strategies of the Korean Adoptee and Unwed Mothers Movement. *Korea Observer*, 46(1), 145-180.
- Chatterjee, P. (2012). *The Black Hole of Empire. The History of a Global Practice of Power*. Princeton University Press.
- Cheney, K. (2014). 'Giving children a better life?' Reconsidering social reproduction, humanitarianism and development in intercountry adoption. *The European Journal of Development Research*, 26(2), 247-263.
- Cheney, K. E., & Rotabi, K. S. (2015). Addicted to Orphans: How the Global Orphan Industrial Complex Jeopardizes Local Child Protection Systems. In C. Harker, K. Horschelmann & T. Skelton (reds.), *Conflict, Violence and Peace* (pp. 1-19). Springer Singapore.
- Christiaans, P., & Schrover, M. (2002). Het oudpaspoortarchief (1950-1959). In M. Schrover (red.), *Bronnen betreffende de registratie van vreemdelingen in Nederland in de negentiende en twintigste eeuw* (pp. 156-176). Den Haag: ING.
- Claassen, R. (2007). Incomplete Nature, Incomplete Nurture. In R. Hoksbergen (red.), *Vertraagde start: Geadopteerden aan het woord* (pp. 81-95). Soesterberg: Aspekt.
- Claes, T. (2022). *Zaad zonder naam: Een biografie van de spermabank*. Lannoo.
- Clemente Martinez, C. K. (2021). *Volver a los orígenes: Relacionalidad y biografía en adopciones transnacionales españolas-nepalíes* [Doctoraatsverhandeling]. Universidad Autónoma de Barcelona.

- Colaner, C. W. (2014). Measuring adoptive identity: Validation of the adoptive identity work scale. *Adoption Quarterly*, 17(2), 134-157.
- Comisión para el esclarecimiento de la verdad, la convivencia y la no repetición (2022). *Hay futuro si hay verdad – Informe Final, La Colombiana fuera de Colombia - Las verdades del exilio, Adopciones exprés y conflicto armado*. Geraadpleegd op 20 april 2023, van <https://web.comisiondelaverdad.co/actualidad/noticias/la-comision-verdad-presenta-a-colombia-y-al-mundo-su-informe-final>
- Commissie-Kalsbeek (2008). *Rapport interlandelijke adoptie “Alles van waarde is weerloos”*. Commissie lesbisch ouderschap en interlandelijke adoptie. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20080529/rapport_interlandelijke_adoptie/info
- Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie (COIA) (2021). *Rapport Commissie Onderzoek Interlandelijke Adoptie*. Rijksoverheid. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8cc003fa-eadc-4d7a-8b49-9ea6e661bb94/pdf>
- Commission of Investigation into Mother and Baby Homes (2021). *Final Report*. Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.gov.ie/en/publication/d4b3d-final-report-of-the-commission-of-investigation-into-mother-and-baby-homes/>
- Condit-Shrestha, K. (2018). South Korea and adoption's ends: Reexamining the numbers and historicizing market economies, *Adoption & Culture*, 6(2), 364-400.
- Conrick, J. E. (2020). Being adopted and being a mother. *Adoption & Fostering*, 44(1), 56-74.
- Conseil fédéral (2020). *Adoption illégales d'enfants du Sri Lanka: Etude historique, recherche des origines, perspectives* [Rapport du Conseil fédéral donnant suite au postulat 174181 Ruiz Rebecca du 14.12.2017]. Conseil fédéral.
- Crossman, T. (2016). *Misunderstood: The impact of growing up overseas in the 21st century*. Summertime Publishing.
- Crow, B.A. (2000). *Radical feminism: A documentary reader*. NYU Press.
- Csaky, C. (2009). *Keeping children out of harmful institutions. Why we should be investing in family-based care*. Save the children.
- Databridge Market Research (2019). *Global Fertility Services Market – Industry Trends - Forecast to 2026*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.databridgemarketresearch.com/reports/global-fertility-services-market>
- David, E.J.R. (2013). What is internalized oppression, and so what? In E.J.R. David (red.), *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups* (pp. 1-31). Springer Publishing Company.
- Davies, M. (2011). Intercountry adoption, children's rights and the politics of rescue. *Adoption & Fostering*, 35(4), 50-62.
- Davis, G., & Loughran, T. (2017). *The Palgrave handbook of infertility in history*. Palgrave Macmillan.
- Decorte, E. (2020). De zoektocht naar roots: Het decreet van 26 april 2019 houdende oprichting van een Afstammingscentrum en een DNA-databank. *Rechtskundig Weekblad*, 84(14), 522-534.
- Decorte, E. (2022). *Recht op kennis van afstammingsinformatie bij medisch begeleide voortplanting*. Die Keure.
- Defensoría del Pueblo. (2023). *Informe defensorial. Límites al ejercicio del derecho a vivir en familia de niñas, niños y adolescentes en centros de acogimiento: visitas y reintegración familiar*. Defensoría del Pueblo, Estado Plurinacional de Bolivia.

- De Graeve, K. (2012). Omgaan met verschil. Vlaamse adoptieouders met kinderen uit Ethiopië. In I. Pisters, A. Van Dienderen & C. Longman (reds.), *Guess who's coming to dinner: Liber Amicorum voor Rik Pinxten* (pp. 1-7). Gent Academia Press.
- De Graeve, K. (2013). Festive gatherings and culture work in Flemish-Ethiopian adoptive families. *European Journal of Cultural Studies*, 16(5), 548-564.
- De Graeve, K., & Bex, C. (2016). Imageries of family and nation: A comparative analysis of transnational adoption and care for unaccompanied minors. *Childhood*, 23(4), 492-505.
- De Leeuw, S. (1999). Een Gemeenschap van Gevoel: Over de rol van emotie televisie in het kanaliseren van collectieve ervaringen. In J. Vaessen (eds.), *Jaarboek 1999 Nederlands Openluchtmuseum* (pp. 240-269). Nederlands Openluchtmuseum/SUN.
- De Rek., W. (1999, 6 februari). De waardige snik van Spoorloos. *De Volkskrant*.
- Derrida, J. (1998). *Monolingualism of the other: or, The prosthesis of origin*. Stanford University Press.
- Deters, S. [Regisseur] (2016). *De Verloren Zoon* [Documentaire]. Deters Media. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://www.youtube.com/watch?v=VQTXt2A9PvM>
- Despax, J., & Bouteyre Verdier, E. (2019). La parentalité des adultes adoptés: Une revue systématique de la littérature. *Devenir*, 31(3), 231-248.
- Despax, J., & Bouteyre Verdier, E. (2019). *Between vulnerability and resilience: Study of adult adoptees' parenthood* [Conferentiepresentatie]. Symposium RESILIO Which definition and evaluation strategies for resilience? Bologna, Italië.
- De Swaan, A. (1989). *Zorg en de staat: Welzijn, onderwijs en gezondheidszorg in Europa en de Verenigde Staten in de nieuwe tijd*. Bert Bakker.
- Dhakal, P., Adhikari, A., & Rasali, D. (2010). *A proposal for an Open University of Nepal for providing higher education to the rural and marginalized people*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://digitalrepository.unm.edu/nsc_research/38/
- Direction de l'adoption – ACC (2022). *Rapports d'activités 2005-2006 t.e.m. 2020-2021*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <http://www.adoptions.be/index.php?id=3780>
- Donner, J. P. H. (2004). *Regeling van het conflictenrecht inzake adoptie en de erkenning van buitenlandse adopties (Wet conflictenrecht adoptie)*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/kst-28457-15.pdf>
- Donzelot, J. (1977). *La police des familles*. Éditions de Minuit.
- Dorow, S. (2006). *Transnational Adoption: A Cultural Economy of Race, Gender and Kinship*. New York University Press.
- Eekelaar, J. (2015). The role of the best interests principle in decisions affecting children and decisions about children. *International Journal of Children's Rights*, 23(1), 3-26.
- Enfield, N.J., & Kockelman, P. (2017). *Distributed Agency*. Oxford University Press.
- Engel, M.H., Phillips, N.K., & Della Cava, F.A. (2015). Inter-country adoption of children born in the United States. *Sociology Between the Gaps: Forgotten and Neglected Topics*, 1, 1-13.
- Eriksen, K. (2020). A great desire for children: The beginning of transnational adoption in Denmark and Norway during the 1960's. *Genealogy*, 104(4), 1-19.
- Expertenpanel inzake interlandelijke adoptie (2021). *Eindrapport*. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/expertenpanel-interlandelijke-adoptie-eindrapport-met-aanbevelingen.pdf>
- Fanon, F. (1961). *Les Damnés de la Terre*. Editions François Maspero.
- Federale Overheidsdienst (FOD) Binnenlandse Zaken – Dienst Vreemdelingenzaken (7 juni 2021). *Statistieken internationale adoptie*. Persoonlijke communicatie, via e-mail

- Fehrenbach, H. (2005). *Race after Hitler: Black Occupation Children in Postwar Germany and America*. Princeton University Press.
- Fiom (2022). *Trends en analyses adoptie 2002-2006 t.e.m. 2016-2020*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://fiom.nl/adoptie/cijfers-feiten-adoptie>
- Fiorentino, A. (2017). Strategies for language maintenance in transnational adoption: Which role for the parents? *Journal of Home Language Research*, 2, 5-22.
- Fiorentino, A. (2018). The complementary nature of linguistic mediation in transnational adoption mobility. *Language Problems and Language Planning*, 42(3), 328-343.
- Fiorentino, A. (2022). 'We had to make a choice': The contentious debate over language replacement in transnational adoptive families. In M. Hornsby & W. McLeod (reds.), *Transmitting minority languages* (pp. 331-355). Palgrave Macmillan UK.
- Fisher, J. (2017). *Innerlijke zelfvervreemding: Overwinnen na trauma. Het onderscheiden en verenigen van persoonlijkheidsdelen*. Uitgeverij Mens.
- Fishman, J. S. (1978). The Anneke Beekman Affair and the Dutch News Media. *Jewish Social Studies*, 40(1), 3-24.
- Fit, M. (2022, 16 oktober). Een foute koppeling is een absolute nachtmerrie, zegt deze Spoorloos-fixer. *NRC*.
- Fonseca, C. (2010). Profit, care and kinship: The de-kinning of birthmothers. In V. Fons, A. Piella & M. Valdes (reds.), *Procreación, crianza e género: Aproximaciones antropológicas a la parentalidad* (pp. 191-212). PPU.
- Foucault, M. (1977). Nietzsche, Genealogy, History. In D. Bouchard (red.), *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews* (pp. 139-164). Cornell University Press.
- Franklin, S. (2017). *Dolly mixtures. The Remaking of Genealogy*. Duke University Press.
- Franklin, S. & McKinnon, S. (Eds.) (2001). *Relative Values: Reconfiguring Kinship Studies*. Duke University Press.
- Freire, P. (1976). *Education: The practice of freedom*. Writers and Readers Publishing Cooperative.
- Freire, P. (1985). Reading the world and reading the word: An Interview with Paulo Freire. *Language Arts*, 62(1), 15-21.
- Fronek, P. (2012). Operation Babylift: Advancing intercountry adoption into Australia. *Journal of Australian Studies*, 36(4), 445-458.
- Fronek, P., & Rotabi, K.S. (2020). The impact of the covid-19 pandemic on intercountry adoption and international commercial surrogacy. *International Social Work*, 63(5), 665-670.
- Fuji, A. (2010). Shades of truth and lies: Interpreting testimonies of war and violence. *Journal of Peace Research*, 47(2) 231-241.
- Ghequière, K., & Kanobana, S. (2010). *De bastaards van onze kolonies. Verzwegen verhalen van Belgische metissen*. Roularta Books.
- Gibbons, J. L., & Smith Rotabi, K. E. (2012). *Intercountry adoption: Policies, practices, and outcomes*. Ashgate Publishing Co.
- Goodwin, M.B. (2010). *Baby Markets: Money and the New Politics of Creating Families*. Cambridge University Press.
- Graff, N.B. (2000). Intercountry adoption and the Convention on the Rights of the Child: Can the free market in children be controlled? *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, 27(2), 405-430.
- Greco, O., Rosnati, R., & Ferrari, L. (2015). Adult adoptees as partners and parents: The joint task of revisiting the adoption history. *Adoption Quarterly*, 18(1), 25-44.
- Hajtó, V. (2016). *Milk sauce and paprika. Migration, childhood and memories of the Interwar Belgian-Hungarian child relief project*. Leuven University Press.

- Hale, C. R. (2001). What is activist research? *Social Science Research Council: Items and Issues*, 2(1/2), 13-15.
- Hammel, A.R. et al. (2020). The Kindertransport from Vienna: The children who came and those left behind. *Jewish Historical Studies*, 51(1), 16-32.
- Hamburger, A., Hancheva, C., Özcürümez, S., Scher, C., Stankovic, B., & Tutnjevic, S. (2018). *Forced migration and social trauma. Interdisciplinary perspectives from psychoanalysis, psychology, sociology and politics*. Routledge.
- Hamer, H. (2013, 3 augustus). 'Ik vind weleens ergens iets van'. *Trouw*.
- Harrison, T. (2017). *Who am I and why does it matter? A phenomenological study of adoption, attachment, and identity formation* [Doctoraatsverhandeling]. University of Nevada.
- Hassankhan, M. S., Roopnarine, L., & Mahase, R. (2016). *Social and cultural dimensions of Indian indentured labour and its diaspora: Past and present*. Routledge.
- HCCH (1993, 29 mei). *Hague Conference Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>
- HCCH (2020). *Annual adoption statistics for receiving states: Belgium*. Geraadpleegd op 14 januari 2023, van <https://assets.hcch.net/docs/1635db46-44ca-4934-aed5-2f4b4d76e2d3.pdf>
- HCCH (2020). *Annual adoption statistics for receiving states: The Netherlands*. Geraadpleegd op 14 januari 2023, van <https://assets.hcch.net/docs/9146cb04-988b-4c62-9eb5-fa522f5832d7.pdf>
- HCCH (2021). *Annual adoption statistics for receiving States. Belgium 2005–2020*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://assets.hcch.net/docs/1635db46-44ca-4934-aed5-2f4b4d76e2d3.pdf>
- Heinemann, A.M.B. (2017). The making of 'good citizens': German courses for migrants and refugees. *Studies in the Education of Adults*, 49(2), 177-195.
- Helen, N. (2023, 22 februari). *Assessment of the current human rights conditions of overseas Korean adoptees identified through research. An overview and survey* [Conferentiepresentatie]. International Conference for Verifying and Guaranteeing the Human Rights of Overseas Korean Adoptees, Seoul, Zuid-Korea.
- Hellinger, B., Weber, G., & Beaumont, H. (2015). *De verborgen dynamiek van familiebanden*. Altamira.
- Herman, E. (2008). *Kinship by design. A history of adoption in the modern United States*. The University of Chicago Press.
- Hesmondhalgh, D. (2006). Discourse analysis and content analysis. In M. Gillespie & J. Toynbee (reds.), *Analysing Media Texts* (pp. 119-156). Open University Press.
- Het Nieuwsblad (2022, 9 juni). Kamer vraagt onderzoek naar illegale adopties. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20220609_96740161
- Heynssens, S. (2016). Practices of displacement: Forced migration of mixed-race children from colonial Ruanda-Urundi to Belgium. *Journal of Migration History*, 2(1), 1-31.
- Heynssens, S. (2017). *De kinderen van Save: Een geschiedenis tussen Afrika en België*. Polis.
- Higgins, C., & Stoker, K. (2011). Language learning as a site for belonging: A narrative analysis of Korean adoptee-returnees. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 14(4), 399-412.
- Hill Collins, P. (1991). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Routledge.
- Hoelgaard, S. (1998). Cultural determinants of adoption policy: A Colombian case study. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 12(2), 202-241.
- Hoffman H. (2006). 'Doe mij maar zo'n Koreaantje.' [documentaire]. NTR.

- Högbacka, R. (2016). *Global Families, Inequalities and Transnational Adoption: The De-kinning of First Mothers*. Palgrave Macmillan.
- Hoksbergen, R. (1998). Psychosociale specificiteit van adoptie. In A. De Pauw (red.), *Interculturele adoptie in de kijker: evaluatie en toekomst* (pp. 9-31). Garant.
- Hoksbergen, R. A. C. (2002). *Vijftig jaar adoptie in Nederland. Een historisch-statistische beschouwing*. Universiteit van Utrecht.
- Hoksbergen, R. (2011). *Kinderen die niet konden blijven: Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt.
- Homans, M., Phelan, P., Ellerby, J.M. et al. (2018). Critical adoption studies: Conversation in progress. *Adoption & Culture*, 6(1), 1-49.
- hooks, b. (1994). *Teaching to transgress: Education as the practice of freedom*. Routledge.
- Howell, S. (2006). *The Kinning of Foreigners: Transnational Adoption in a Global Perspective*. Berghahn.
- Huaxia (2021, 21 juli). Xinhua Headlines: China unveils details of three-child policy, support measures. *Xinhua*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van http://www.xinhuanet.com/english/2021-07/21/c_1310073319.htm
- Hübinette, T. (2004). Adopted Koreans and the development of identity in the 'third space'. *Adoption & Fostering*, 28(1), 16-24.
- Hübinette, T. (2004). Korean adoption history. In E. Kim (red.), *Community 2004. Guide to Korea for overseas adopted Koreans* (p. 25-47). Overseas Koreans Foundation.
- Hübinette, T. (2005). *Comforting an orphaned nation. Representations of international adoption and adopted Koreans in Korean popular culture* [Doctoraatsverhandeling]. Stockholm University.
- Humanitarian Research Lab (2023). *Russia's systematic program for the re-education and adoption of Ukraine's children*. Yale School of Public Health. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>
- Hurkmans, M. (1994, 17 oktober). Debby Petter met 'Sporloos' naar Japan. *De Telegraaf*.
- Hut, I. (2009). *Bevindingen met betrekking tot interlandelijke adoptie t.b.v. het algemeen overleg adoptie op 6 oktober 2009*. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <http://poundpuplegacy.org/files/Reactie%20Ina%20HR%20Hut%20ivm%20AO%206%20okt%202009.pdf>
- Hut, I. (2014, 21 november). Adoptiemarkt is ontspoord, kinderhandel is de praktijk. *Trouw*. Geraadpleegd op 20 augustus 2020, van <https://www.trouw.nl/nieuws/adoptiemarkt-is-ontspoord-kinderhandel-is-de-praktijk-b194bdd6/>
- Hyo-Jin, L. (2022, 6 oktober). Danish adoptees demand Korean gov't to probe dark past of exporting babies. *The Korea Times*. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/04/177_337358.html.
- ICSA China (2022). *DNA testing*. Geraadpleegd op 14 januari 2023, van <https://www.icsachina.org/dna-testing>
- Indian Council for Child Welfare (1998) [1996]. *Handbook on child adoption in India. Laws, Procedures, Guidelines and International Conventions*. Tamil Nadu.
- Ingleby, D. (1985). Professionals as Socializers: The "Psy Complex". *Research in Law, Deviance, and Social Control*, 7, 79-109.
- Iwabuchi, K. (2019). Transnationalism, internationalism and multicultural questions. In K. Smets, K. Leurs, M. Georgiou, S. Witteborn & R. Gajjala (reds.), *The SAGE handbook of media and migration* (pp. 34-39). SAGE Publications Ltd.

- Jaspers, Y., Villanueva O'Driscoll, J., & Christiaens, J. (2021). *Wanpraktijken bij transnationale adoptie. 3. Rapport vragenlijsten geadopteerden*. Vrije Universiteit Brussel. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/expertenpanel-interlandelijke-adoptie-deelrapport-vragenlijst-geadopteerden.pdf>
- Jelyta, F. (2022, 14 november). Kabinet laat toch buitenlandse adoptie toe om wensouders 'niet uit te sluiten'. *Nu.nl*. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <https://www.nu.nl/binnenland/6235543/kabinet-laat-toch-buitenlandse-adoptie-toe-om-wensouders-niet-uit-te-sluiten.html>.
- Jinek, E. [Host] (2023, 28 februari). *Een kindje adopteren is voor een homostel vrijwel onmogelijk* [Praatprogramma]. RTL4.
- Johnson, K. A. (2004). *Wanting a daughter, needing a son. Abandonment, adoption, and orphanage care in China*. Yeong & Yeong Book Company.
- Johnson, K. A. (2016). *China's hidden children: Abandonment, adoption and the human costs of the one-child policy*. University of Chicago Press.
- Johnson, K. A., Banghan, H., & Liyao, W. (1998). Infant abandonment and adoption in China. *Population and Development Review*, 24(3), 469-510.
- Joyce, K. (2016, 11 januari). The trouble with the Christian adoption movement. *The New Republic*. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <https://newrepublic.com/article/127311/trouble-christian-adoption-movement>
- Juffer, F., Palacios, J., Le Mare, L., Sonuga-Barke, E. J., Tieman, W., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Verhulst, F. C. (2011). II. Development of adopted children with histories of early adversity. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 31-61.
- Jung, C. G. (2003). *Archetypen*. Lemniscaat.
- Kapadia, K. (1995). *Siva and her sisters: Gender, caste and class in rural south India*. Westview Press.
- Keating, J. (2008). *A child for keeps: The History of adoption in England, 1918-45*. Palgrave Macmillan.
- Kim, E. (2007). Our adoptee, our alien: Transnational adoptees as specters of foreignness and family in South Korea. *Anthropological Quarterly*, 80(2), 497-531.
- Kim, E. (2009). *The origins of Korean adoption: Cold War geopolitics and intimate Diplomacy* (Working Paper Series). UC Irvine.
- Kim, E. (2010). *Adopted territory: Transnational Korean adoptees and the politics of belonging*. Duke University Press.
- Kim, H. (2016). *Birth mothers and transnational adoption practice in South Korea: Virtual Mothering*. Palgrave Macmillan.
- Kim, H. (2018). Reparations acts: Korean birth mothers travel the road from reunion to redress. *Adoption & Culture*, 6(2), 316-335.
- Kim, J. (2022). "Forever family is like a manufactured Hallmark idea": Adoption discontinuity experiences of intercountry adoptees. *Child Abuse & Neglect*, 130(2), 105-184.
- Knack (2021, 6 november). Manifestatie tegen commercieel draagmoederschap in Brussel. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.knack.be/nieuws/manifestatie-tegen-commercieel-draagmoederschap-in-brussel/>
- Kolenda, P. (2003). *Caste, Marriage and inequality: Studies from north and south India*. Rawat.
- Koo, Y. (2021). The Question of Adoption: "Divided" Korea, "Neutral" Sweden, and Cold War Geopolitics, 1964-75. *The Journal of Asian Studies*, 80(3), 563-585.
- Kourdis, D. (2023). The Greek civil war and genocide by forcible transfer of children. *Journal of Genocide Research*. Online pre-publication, DOI: 10.1080/14623528.2023.2203924

- Kowner, R., & Demel, W. (2013). Modern East Asia and the rise of racial thought: Possible Links, unique features and unsettled Issues. In R. Kowner & W. Demel (reds.), *Race and racism in Modern East Asia, Western and Eastern Constructions* (pp. 1-37). Brill.
- Kwiatkowski, M. (2020, 16 december). 'You love this country, and it's taken from you': Adoption doesn't guarantee US citizenship. *USA Today*. Geraadpleegd op 20 april 2022, van <https://www.usatoday.com/in-depth/news/investigations/2020/12/16/international-adoption-does-not-guarantee-adoptees-us-citizenship/6310358002/>
- Lakshmi Kant Pandey v. Union Of India, AIR 1984 SC 469 (1984). <https://indiankanoon.org/doc/551554/>
- Lammers, F. (1996, 3 februari). 'Sporloos' is geen incassobureau. *Trouw*.
- Lammers, F. (1997, 25 april). Spoorloze ouders volstrekt onethisch. *Trouw*.
- La Razón (2008, 10 augustus). *Las adopciones benefician a los extranjeros, por encima de la ley*. Geraadpleegd op 1 juli 2023, van https://web.archive.org/web/20080825040143/http://www.la-razon.com/versiones/20080810_006360/nota_250_648833.htm
- Lazzara, M. J. (2013). Kidnapped memories: Argentina's stolen children tell their stories. *Journal of Human Rights*, 12(3), 319-332.
- Lee, K.E. (2021). *The global orphan system: South Korea's impact on its origin and development*. KoRoot.
- Lee, K. E. (2022). South Korea's legacy of orphan adoption and the violation of adoptees' rights to know their origins. *Childhood*, 29(2), 235-251.
- Leinaweaver, J. (2014). Informal kinship-based fostering around the world. *Anthropological findings. Child development perspectives*, 8(3), 131-136.
- Leinaweaver, J. B., & van Wichelen, S. (2015). The Geography of Transnational Adoption: Kin and Place in Globalization. *Social & Cultural Geography*, 16(5), 499-507.
- Lejeune, P. (1975). *Le pacte autobiographique*. Seuil.
- Lemieux, J. (2016). Psychosocial considerations. In C. Baglietto, N. Cantwell & M. Dam-bach (reds.), *Responding to illegal adoptions: A professional handbook* (pp. 45-81). International Social Service.
- Levine, P. A. (2010). *In an unspoken voice: How the body releases trauma and restores goodness*. North Atlantic Books.
- Lloyd, B. (2008, 12 mei). China's lost children. *ABC News*. <https://abcnews.go.com/international/story?id=4774224&page=1>
- Loibl, E. (2019a). Child trafficking for adoption purposes: A criminological analysis of the illegal adoption market. In J. A. Winterdyk & J. Jones (reds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (pp. 401-417). Palgrave Macmillan
- Loibl, E. (2019b). *The transnational illegal adoption market: A criminological study of the German and Dutch intercountry adoption systems*. Eleven International publishing.
- Loibl, E. C. (2021). The aftermath of transnational illegal adoptions: Redressing human rights violations in the intercountry adoption system with instruments of transitional justice. *Childhood*, 28(4), 477-491.
- Loughran, T., & Davis, G. (2017). Introduction. In G. Davis & T. Loughran (reds.), *The Palgrave handbook of infertility in history. Approaches, contexts and perspectives* (pp. 1-25). Palgrave Macmillan.
- Louie, A. (2004). *Chineseness across borders: Renegotiating Chinese identities in China and the United States*. Duke University Press.
- Louie, A. (2015). *How Chinese are you? A background on transnational and transracial adoption*. New York University Press.
- Maas, S. (2003). *The Speech of Angels*. HarperCollins.
- Maestranzi, M.J. (2013). Politics of Colombian adoption: State formation, church authority, population control, and the "Best Interests of the Child" [Masterscriptie]. Columbia University.

- Mak, G., Monteiro, M., & Wesseling, E. (2020). Child separation. (Post)colonial policies and practices in the Netherlands and Belgium. *BMGN Low Countries Historical Review*, 135(3-4), 4-28.
- Malaver, C. (2022, 8 oktober). No sacamos nada si ayudamos a un niño, pero no cambiamos su entorno, *El Tiempo*. Geraadpleegd op 20 april 2022, van <https://www.eltiempo.com/bogota/la-casa-de-la-madre-y-el-nino-ha-transformado-miles-de-vidas-708300>
- Mast, J. (2013). Realityshow-productie(s) en professionele ethiek: Discussiepunten, dimensies, en discours van programmamakers en deelnemers. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(4), 402-403.
- Mathieu, G. (2012). L'article 7 de la Convention relative aux droits de l'enfant dans la jurisprudence belge en matière de filiation. *Revue trimestrielle de droit familial*, 3, 802-807.
- Marre, D., San Román, B., & Guerra, D. (2018). On reproductive work in Spain: Transnational adoption, egg donation, surrogacy. *Medical Anthropology*, 37(2), 158-173.
- Matthews, S. (2021, 1 december). While hearing the case that could overturn Roe, Amy Coney Barrett suggests adoption could obviate the need for abortion anyway. *Slate.com*. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <https://slate.com/news-and-politics/2021/12/amy-coney-barrett-abortion-adoption-comments.html>
- McKee, K. D. (2016). Monetary flows and the movements of children: The transnational adoption industrial complex. *Journal of Korean Studies*, 21(1), 137-178.
- Meier, P.J., & Zhang, X. (2008). Sold into adoption: The Hunan baby trafficking scandal exposes vulnerabilities in Chinese adoptions to the United States. *Cumberland Law Review*, 39(1), 87-130.
- Mignot, J.F. (2019). Child adoption in Western Europe, 1900-2015. In C. Diebolt, A. Rijpma, S. Carmichael, S. Dilli & C. Störmer (reds.), *Cliometrics of the Family* (333-366). Springer.
- Ministerio de Relaciones Exteriores (2015). *Firma de acuerdo marco para adopción internacional*. Geraadpleegd op 19 maart 2023, van <https://www.cancilleria.gob.bo/webmre/node/1153>
- Miyake, T. (2021). *Cin ciun cian* (ching chong): Yellowness and neo-orientalism in Italy at the time of COVID-19. *Philosophy and Social Criticism*, 47(4), 486-511.
- Moliner, A. G., & Clemente-Martínez, C. K. (2021). Irregularities in transnational adoptions and child appropriations: Challenges for reparation practices. *Childhood*, 28(4), 467-476.
- Monico, C. (2021). Implications of irregular transnational adoptions within international standards: A review of intercountry adoption systems and Guatemalan birthmother perspectives. *Childhood*, 28(4), 509-524.
- Mouring, A. (2019). Adopting heritage: What influences adoptive parents in heritage language decisions for their internationally adopted children. *Linguistics Senior Research Projects*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://digitalcommons.cedarville.edu/linguistics_senior_projects/20/
- Muniz de Faria, Y.-C. (2003). *Germany's brown babies must be helped: Will you? US adoption plans for Afro-German children 1950-1955*. Johns Hopkins University Press.
- Musante, K., & DeWalt, B. R. (2010). *Participant observation: A guide for fieldworkers*. Rowman Altamira.
- Myong, L. (2016). I never knew: Adoptee remigration to South Korea. In C. Kroløkke, L. Myong, S. W. Adrian & T. Tjørnhøj-Thomsen (reds.), *Critical kinship studies* (pp. 271-88). Rowman & Littlefield.
- Nakhooda, Z. (1971). Adoption and modern society – a challenge. *World Conference on Adoption and Foster Placement: Acta*, 26-59.

- Nebeling Petersen, M., & Myong, L. (2015). (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18(3), 329-345.
- Nederlandse Adoptie Stichting (2007). *Adoptiebemiddeling: Bolivia*. Geraadpleegd op 1 juli 2023, van <https://web.archive.org/web/20071215093143/http://www.nederlandseadoptiestichting.nl/>
- Nederlandse Adoptie Stichting (2023). *Cijfers en Media: Statistieken*. Geraadpleegd op 2 april 2023, via <https://www.nederlandseadoptiestichting.nl/cijfers-en-media/statistieken/>
- Neiman, S. (2016). *Why grow up? Subversive thoughts for an infantile age*. Penguin Books.
- Nelsen, A. (2021, 26 januari). 'I just needed to find my family': The scandal of Chile's stolen children. *The Guardian*. Geraadpleegd op 20 maart 2023, van <https://www.theguardian.com/news/2021/jan/26/chile-stolen-children-international-adoption-sweden>
- Nelson, K.P. (2007). Adoptees as 'White' Koreans: Identity, racial visibility and the politics of passing among Korean American adoptees. In K.P. Nelson, E. Kim & L.M. Peterson (reds.), *Proceedings of the First International Korean Adoption Studies Research Symposium*. Dongguk University.
- Neudorfer, N. S. (2015). Development, democracy and corruption: How poverty and lack of political rights encourage corruption. *Journal of Public Policy*, 35(3), 421-457.
- Novy, M. (2021). Memoirs and the Future of Adoption. *Adoption and Culture*, 9(2), 308-324.
- N-VA (2021, 5 november). Lorin Parys dient klacht in tegen commerciële draagmoederbeurs in Brussel. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.n-va.be/nieuws/lorin-parys-dient-klacht-in-tegen-commerciele-draagmoederbeurs-in-brussel>
- Ogden, P., Minton, K., & Pain, C. (2006). *Trauma and the body: A sensorimotor approach to psychotherapy*. Norton & Company.
- Oh, A. (2015). *To save the children of Korea: The Cold War origins of international adoption*. Stanford University Press.
- O'Leary Wiley, M., & Baden, A.L. (2005). Birth Parents in Adoption: Research, Practice, and Counseling Psychology. *The Counseling Psychologist*, 33(1), 13-50.
- Onbekend (1990, 2 februari). Spoorloos zet iedereen aan het zoeken. *Algemeen Dagblad*.
- Onbekend (1997, 30 januari). KRO koestert het gevoel van weleer. *Trouw*.
- Onbekend (2022, 12 oktober). Kro-Ncrv: Voortbestaan Spoorloos staat niet ter discussie. *De Telegraaf*.
- Opgroeien (2022). *Activiteitenverslag Vlaams Centrum voor Adoptie 2015 t.e.m. 2021*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/adoptie/activiteitenverslag-vlaams-centrum-voor-adoptie>
- Opgroeien (2023). *Beleidsvoorstellen hervorming adoptie, in verbinding met pleegzorg*. Geraadpleegd op 3 januari 2023, van <https://www.opgroeien.be/nieuws-en-pers/nieuws/beleidsvoorstellen-hervorming-adoptie-in-verbinding-met-pleegzorg>
- Palacios, J., & Brodzinsky, D. (2010). Adoption research: Trends, topics, outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 34(3), 270-284.
- Pande, A. (2014). *Wombs in labor: Transnational commercial surrogacy in India*. Columbia University Press.
- Pang, C. L. (2008). 'Chineseness' and diversity: An exploratory analysis of second generation Chinese identity in Belgium. *Kolor: Journal on Moving Communities*, 1, 41-48.
- Panorama (1976). *Baby te koop* [Documentaire]. BRT/BBC.
- Park Nelson, K. (2016). Mapping multiple histories of Korean American transnational adoption. In M. Zhou & A.C. Ocampo (reds.), *Contemporary Asian America (third Edition): A multidisciplinary reader*. New York University Press.

- Park Nelson, K. (2019). Uri Nara, our country: Korean American adoptees in the global age. In T. Tsuda & C. Song (reds.), *Diasporic returns to the ethnic homeland* (pp. 143-160). Springer.
- Pate, S. (2014). *From orphan to adoptee: US empire and genealogies of Korean adoption*. University of Minnesota Press.
- Patton-Imani, S. (2012). Orphan Sunday: Narratives of salvation in transnational adoption. *Dialog*, 51(4), 294-304.
- Paulson, S. (2018). Critical intimacy: An interview with Gayatri Chakravorty Spivak. *Qualitative Research Journal*, 18(2), 89-93.
- Peltier, E. (2021, 3 november). Torn from parents in the Belgian Congo, women seek reparations. *New York Times*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.nytimes.com/2021/11/03/world/europe/belgium-congo-kidnapping.html>
- Peng, X. (2022, 29 mei). China's population is about to shrink for the first time since the great famine struck 60 years ago: Here's what it means for the world. *The Conversation*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://theconversation.com/chinas-population-is-about-to-shrink-for-the-first-time-since-the-great-famine-struck-60-years-ago-heres-what-it-means-for-the-world-176377>
- Perry, B. D. (2011). *Adoption and systemic constellation work* [Doctoraatsverhandeling]. Pacifica Graduate Institute.
- Phelan, P. (2018). Letter to the Special issue Editor. *Critical Adoption Studies. Conversation in Progress. Adoption and Culture*, 6(1), 5-9.
- Pluym, L. (2012). Het recht van het kind om zijn ouders te kennen (art. 7.1 IVRK) na heterologe medisch begeleide voortplanting, adoptie en draagmoederschap in België. *Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten*, 13(1), 5-22.
- Ponte, I. C., Wang, L. K., & Fan, S. P.-S. (2010). Returning to China: The experience of adopted Chinese children and their parents. *Adoption Quarterly*, 13(2), 100-124.
- Posocco, S. (2022). Harvesting life, mining death: Adoption, surrogacy and forensics across borders. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*, 8(1), 1-19.
- Poulos, C.N. (2013). Autoethnography. In A.A. Trainor & E. Graue (reds.), *Reviewing qualitative research in the social sciences* (pp. 38-53). Routledge.
- Raad voor Strafrechtstoepassing en Rechtsbescherming (2022). *Advies toekomst interlandelijke adoptie*. RSJ. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <https://www.rsj.nl/documenten/publicaties/2022/11/2/toekomstvisie-interlandelijke-adoptie>
- Ramsden, S. (2016). 'The community spirit was a wonderful thing': On nostalgia and the politics of belonging. *Oral History Society*, 44(1), 89-97.
- Rapley, T. (2004). Interviews. In C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium & D. Silverman (reds.), *Qualitative research practice* (pp. 16-34). SAGE Publications.
- Reynolds, V. (2020). Trauma and resistance: 'Hang time' and other innovative responses to oppression, violence and suffering. *Journal of Family Therapy*, 42(3), 347-364.
- Rijksoverheid (2022). *Centrale autoriteit Internationale Kinderaangelegenheden - Jaarrapportage 2019*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/documenten/jaarverslagen/2020/04/29/centrale-autoriteitinternationale-kinderaangelegenheden---jaarrapportage-2019>
- Roberts, D. (2022). *Torn Apart: How the Child Welfare System Destroys Black Families - and How Abolition Can Build a Safer World*. Basic Books.
- Roby, J. L., & Matsumura, S. (2002). If I give you my child, aren't we family? A study of birthmothers participating in Marshall Islands-U.S. adoptions. *Adoption Quarterly*, 5(4), 7-31.

- Rosenberg, E. (2003, 9 mei). Nieuweling wil adoptiemarkt openbreken. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2003/05/09/nieuweling-wil-adoptiemarkt-openbreken-7638069-a533796?t=1685637822>
- Rotabi, K. S., & Gibbons, J. L. (2011). Does the Hague Convention on Intercountry Adoption adequately protect orphaned and vulnerable children and their families? *Journal of Child and Family Studies*, 21(1), 106-119.
- Rotabi, K.S., & Bromfield, N. (2017). *From intercountry adoption to global surrogacy: A human rights history and new fertility frontiers*. Routledge.
- Rothschild, M. (1988). Babies for sale: South Koreans make them, Americans buy them. *The Progressive*, 52(1), 18-23.
- Rubin, L. C. (2005). Superheroes and heroic journeys: Re-claiming loss in adoption. *Journal of Creativity in Mental Health*, 1(3-4), 237-252.
- Ryngaert, J., & Vanobbergen, B. (2016). Wie ben ik? Over het belang van het recht op afstammingsinformatie voor kinderen. *Ethische perspectieven*, 26(4), 346-354.
- Sabatier, C. (2008). Ethnic and national identity among second-generation immigrant adolescents in France: The role of social context and family. *Journal of Adolescence*, 31), 185-205.
- Sacré, H.P.A., Cawayu, A., & Clemente-Martínez, C.K. (2022). Adoptees relearning their heritage languages: A postcolonial reading of language and dialogue in transnational adoption. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 66, 267-272.
- Salemink, O. H. J. M. (2006). *Nieuwe rituelen en de natie: Nederland in de spiegel van Vietnam*. Vrije Universiteit Amsterdam [inaugurale rede bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Politieke Antropologie].
- Sales, S. (2012). *Adoption, family and the paradox of origins. A Foucauldian history*. Palgrave Macmillan. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <https://research.vu.nl/files/2168362/oratie%20salemink.pdf>
- Salvo Agoglia, I., & Alfaro Monsalve, K. (2019). 'Irregular Adoptions' in Chile: New political narratives about the right to know one's origins. *Children & Society*, 33(3), 201-212.
- Sanders, J. (2017). *Stockholm syndrome. Bonding with captors: True stories of a psychological phenomenon*. Independently.
- Sang-Hoon, L. (2011). Syngman Rhee's vision and reality: The establishment of the nation and thereafter. *The Review of Korean Studies*, 14(3), 33-60.
- San Román, B., & Rotabi, K. S. (2019). Rescue, red tape, child abduction, illicit adoptions, and discourse: Intercountry adoption attitudes in Spain. *International Social Work*, 62(1), 198-211.
- Schmid, M.S. (2011). *Language attrition*. Cambridge University Press.
- Schutzenberger, A. A. (1999). *The ancestor syndrome. Transgenerational psychotherapy and the hidden links in the family tree*. London: Routledge.
- Schottelndreier, M. (2022, 18 april). *Opinie: Of moeten we maar helemaal stoppen met adoptie? De Volkskrant*.
- Schrijvers, J. (1986). *Mothers for life: Motherhood and marginalization in the north central province of Sri Lanka*. Delft: Eburon.
- Schrover, M. (2020). Parenting, citizenship and belonging in Dutch adoption debates 1900-1995. *Identities*, 1-18.
- Selman, P. (2009). The rise and fall of intercountry adoption in the 21st century. *International Social Work*, 52(5), 575-594.
- Selman, P. (2012). The global decline of intercountry adoption: What lies ahead? *Social Policy & Society*, 11(3), 381-397.
- Selman, P. (2020a). Adoption in the context of natural disaster. In G. M. Wrobel, E. Helder & E. Marr (reds.), *The Routledge Handbook of Adoption* (pp. 202-215). Routledge.

- Selman, P. (2020b). International Adoption from China and India 1992-2018. In G. J. Baikady, R. L. Govindappa & S. Cheng (reds), *Social Welfare in India and China* (pp. 393-415). Palgrave Macmillan.
- Selman, P. (2023). *Global statistics for intercountry adoption: Receiving states and states of origin 2004-2021*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://assets.hcch.net/docs/a8fe9f19-23e6-40c2-855e-388e112bf1f5.pdf>
- Selman, P. (2023). The rise and fall of intercountry adoption. In N. Lowe & C. Fenton-Glynn (reds.), *Research handbook on adoption law* (pp. 321-345). Edward Elgar Publishing.
- Sharma, P. (2021). Diaspora diplomacy: Emerging priority of Nepal's foreign policy. *Journal of Political Science*, (21), 86-99.
- Sharples, C. (2012). The Kindertransport in British historical memory. In A. Hammel & B. Lewkowicz (reds.), *The Yearbook of the Research Centre for German and Austrian Exile Studies Vol. 13* (pp. 15-27). Editions Rodopi B.V.
- Smolin, D. (2004). Intercountry adoption as child trafficking. *Valparaiso University Law Review*, 39(2), 281-325.
- Smolin, D. M. (2006). Child laundering: How the intercountry adoption system legitimizes and incentivizes the practices of buying, trafficking, kidnapping, and stealing children. *Wayne L. Rev.*, 52(1), 113-200.
- Smolin, D. M. (2007). Intercountry Adoption and Poverty: A Human Rights Analysis. *Capital University Law Review*, 36(2), 413-454.
- Smolin, D. M. (2021). The case for moratoria on intercountry adoption. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 30(2), 501-527.
- Smolin, D. (2023). The legal mandate for ending the modern era of intercountry adoption. In N. Lowe & C. Fenton-Glynn (reds.), *Research handbook on adoption law* (pp. 384-407). Edward Elgar Publishing.
- Smouter, K., & Fit, M. (2022, 11 oktober). Verkeerd gekoppelde kinderen staan op tegen Spoorloos. NRC.
- Spivak, G.C. (2013). *An aesthetic education in the era of globalization*. Harvard University Press.
- Srinivasan, S., & Bedi, A.S. (2010). Daughter Elimination: Cradle Baby Scheme in Tamil Nadu. *Economic and Political Weekly: A journal of current economic and political affairs*, 45(23), 17-20.
- Steenrod, S. A. (2022). The legacy of exploitation in intercountry adoptions from Ethiopia: "We were under the impression that her birth parents had died". *Adoption Quarterly*, 25(2), 81-108.
- Strathern, M. (1992). *Reproducing the future: Essays on anthropology, kinship and the new reproductive technologies*. Manchester University Press.
- Suter, E. A., & Docan-Morgan, S. (2022). Setting the Agenda: A Family Communication Research Agenda for Examining Birth Family Search and Reunion in the Transnational Adoption Context. *Journal of Family Communication*, 22(4), 387-395.
- Stuy, B. (2014). Open secret: Cash and coercion in China's international adoption program. *Cumberland Law Review*, 44(3), 355-416.
- Takahata, I. (2013). *The Tale of the Princess Kaguya* (かぐや姫の物語, Kaguyahime no monogatari). Studio Ghibli.
- Takken, W. (2022, 16 oktober). Matchen gaat vaker mis zoals bij Spoorloos, 'soms met de beste bedoelingen'. NRC.
- Tarc, A.M. (2015). *Literacy of the Other: Renarrating humanity*. SUNY Press.
- Thissen, M-L. (1995, 7 juni). 'Er moet nu echt iemand komen'. *Algemeen Dagblad*.
- Thurston, E.T. (2002). *The customs of south Indian wedding*. Indigo Books.

- Tobin, J., & Seow, F. (2019). Article 7 The Rights to Birth Registration, a Name, Nationality, and to Know and Be Cared for by Parents. In J. Tobin (red.), *The UN Convention on the Rights of the Child. A commentary* (pp. 237-278). Oxford University Press.
- Torbeyns, A. (2021, 2 september). Wouter Beke pleit voor een adoptiepauze in Vlaanderen. *De Standaard*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20210901_97729886
- Trautmann, T.R. (2002). The study of Dravidian kinship. In P. Uberoi (red.), *Family, kinship and marriage in India* (pp. 74-90). Oxford University Press.
- Trawick, M. (1992). *Notes on love in a Tamil family*. University of California Press.
- Trenka, J. J. (2003). *The language of blood*. Minnesota Historical Society Press.
- Trenka, J. J., Opara, J. C., & Shin, S. Y. (2006). *Outsiders Within. Writing on Transracial Adoption*. South End Press.
- Trinh, T.M. (2009). *Woman, native, other: Writing postcoloniality and feminism*. Indiana University Press.
- Trouw (2007, 8 oktober). Minstens 70.000 Chinese kinderen per jaar verkocht of gestolen. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/home/minstens-70-000-chinese-kinderen-per-jaar-verkocht-of-gestolen~b927a477/>
- Trouw (2021, 19 mei). *Stop op buitenlandse adopties is 'ongefundeerd en bewijs is te dun', zeggen adoptiebureaus*. Geraadpleegd op 30 november 2022, van <https://www.trouw.nl/binnenland/stop-op-buitenlandse-adopties-is-ongefundeerd-en-bewijs-is-te-dun-zeggen-adoptiebureaus~bbl1l1cc/>
- Tweede Kamer (2021, 11 februari). *Beleidsreactie op het rapport Commissie Onderzoek naar Interlandelijke Adoptie in het verleden (ministerie J&V)* [video]. Geraadpleegd op 10 januari 2023, van <https://debatgemist.tweedekamer.nl/node/24939>
- UNICEF (2007). *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Fully revised third edition*. United Nations Children's Fund.
- United Nations General Assembly (2010). *Guidelines for the Alternative Care of Children (A/Res/64/142)*. United Nations Human Rights Council.
- Untold Asian Stories (2022). *Untold Asian Stories*. Geraadpleegd op 14 januari 2023, van <https://www.untoldasianstories.be/>
- Van den Dries, L., Juffer, F., van Ijzendoorn, M.H., & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2009). Fostering Security? A Meta-Analysis of Attachment in Adopted Children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421.
- van der Kolk, B. (2016). *Traumasporen. Het herstel van lichaam, brein en geest na overweldigende ervaringen*. Uitgeverij Mens.
- Van der Mee, T. (2022, 17 oktober). Spoorloos start extern onderzoek, programma roept oud-deelnemers met twijfels op zich te melden. *Algemeen Dagblad*.
- Vandersteen, U. (27 april 1971). Adoptie van Aziatische kinderen stopgezet? *Gazet Van Antwerpen*.
- Van Haga, W. (2018). *Iniatiefnota 'Een goede bedoeling is niet altijd een goed idee: een voorstel tot bestrijding van weeshuistoerisme'*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35069-2.html>
- Van Hollen, C. (2003). *Birth on the threshold: Childbirth and modernity in south India*. University of California Press.
- Vanspauwen, N., Sermijn, J., & Loots, G. (2021). *Wanpraktijken bij transnationale adoptie. 2. Rapport bevraging geadopteerden en adoptieouders*. Vrije Universiteit Brussel. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/expertenpanel-interlandelijke-adoptie-deelrapport-bevraging-geadopteerden-adoptieouders.pdf>

- Van Vleet, K. E. (2009). "We Had Already Come to Love Her": Adoption at the Margins of the Bolivian State. *Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*, 14(1), 20-43.
- van Wichelen, S. (2019). *Legitimizing life: Adoption in the age of globalization and biotechnology*. Rutgers University Press.
- Ventureyra, V.A.G., Pallier, C., & Yoo, H.-Y. (2004). The loss of first language phonetic perception in adopted Koreans. *Journal of Neurolinguistics, Attrition*, 17(1), 79-91.
- Verdragenbank van Overheid.nl (z.d.). *Verdrag inzake de bescherming van kinderen en de samenwerking op het gebied van de interlandelijke adoptie*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://verdragenbank.overheid.nl/nl/Verdrag/Details/005234>
- Verenigde Naties (1958). *Inter-Country adoption. Report of a European expert group. Geneva, 21-25 January 1957*. Verenigde Naties.
- Verenigde Naties (2008). *What is transitional justice?* Geraadpleegd op 14 januari 2023, van https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/26_02_2008_background_note.pdf
- Verhey, E. (1991). *Om het Joodse Kind*. Nijgh & Van Ditmar.
- Vertegaal, P. (2000). Spoorloos. In R.A.C. Hoksbergen & H. Walenkamp (reds.), *Adoptie: een levenslang dilemma* (pp. 219-228). Bohn Stafleu Van Loghum.
- Vertegaal, P. (2006, 21 december). Kind aannemen is helemaal geen drama. *De Volkskrant*.
- Vertommen, S., & Reyns, A. (2018). Draagmoeder Georgië en de babybusiness boom. *Mo* Magazine [Mo* Papers]*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://www.mo.be/sites/default/files/article/attachment/MOpaper120_babybusiness.pdf
- Vertommen, S., & Barbagallo, C. (2021). The invisible wombs of the market: Waged and unwaged reproductive labor in the global surrogacy industry. *Review of International Political Economy*, 29(6), 1945-1966.
- Vertommen, S., Parry, B., & Nahman, M. (2022). Special Issue on 'ARTs Colonial Present: Colonial Lineages of Global Fertility Chains': Introduction. *Catalyst: Feminism, Theory and Technoscience*, 8(1), 1-19.
- Villanueva O'Driscoll, J., Jaspers, Y., & Vanspauwen, N. (2022). Transnational Adoption: A Curse or a Blessing? The Psychosocial Impact of Malpractices in Transnational Adoption on Adoptees. *Adoption Quarterly*. Online pre-publication, DOI10.1080/10926755.2022.2158409
- Vlaams Centrum voor Adoptie (2021). *Activiteitenverslag VCA 2021*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/adoptie/activiteitenverslag-vlaams-centrum-voor-adoptie>
- Vlaams Parlement (2019, 26 maart). *Verslag over het voorstel van decreet houdende de oprichting van een afstammingscentrum en een DNA-databank [1855 (2018-2019) – Nr. 4]*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1472434>
- Vlaams Parlement (2021, 21 september). *Verslag vergadering Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1551026/verslag/1552786>
- Vlaanderen.be (2022). *Activiteitenverslag adoptie 2006 t.e.m. 2020*. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/activiteitenverslag-adoptie>
- Vooruit (2022, 25 mei). Vooruit zorgt voor bescherming en duidelijkheid voor draagmoeders en wensouders. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van https://nieuws.vooruit.org/vooruit/zorgt_voor_bescherming_en_duidelijkheid_voor_draagmoeders_en_wensouders

- Walenkamp, H. (2010). *Wat heet geslaagd? Adopties zoals ze bedoeld zijn*. Aspekt Uitgeverij.
- Wang, F. (2005). Can China afford to continue its one-child policy? *East-West Center*, 77, 1-12. Geraadpleegd op 18 december 2022, van <https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/items/0810686b-f6c9-4000-94fb-28408b9703ce>
- Wang, N., & Zhang, J. [Regisseur] (2019). *One child nation* [Film]. Amazon Studios.
- Watenpaugh, K. (2013). 'Are there any children for sale?': Genocide and the Transfer of Armenian Children (1915-1922). *Journal of Human Rights*, 12(3), 283-295.
- Weinbaum, A. E. (2022). The slave episteme in biocapitalism. *Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience*, 8(1), 1-25.
- Wekker, G. (2020). *Witte onschuld: Paradoxen van kolonialisme en ras*. Herziene editie. Amsterdam University Press
- Wekker, G., Åsberg, C., van der Tuin, I., & Frederiks, N. (2007). "Je hebt een kleur, maar je bent Nederlands." *Identiteitsformatie van geadopteerden van kleur*. Utrecht University Press.
- Wellisch, E. (1952). Children without genealogy: A problem of adoption. *Mental Health*, 12(1), 41-42.
- Wereldkinderen (2009). "Fruits of Ethiopia". *Intercountry adoption: The rights of the child or the "harvesting" of children?* Against Child Trafficking.
- Westra, H. (United Adoptees International) (2009, 24 januari). Verlos mij van de 'Sporloos'-terreur. *Trouw*.
- Weststeijn, G., & Wouters, P. (2005). *Rapport onderzoek vereenvoudiging adoptieprocedure*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28457-20-b1.pdf>
- Withaecx, S. (2021). *Deelrapport: Ethische vragen en dilemma's bij transnationale adoptie*. Agentschap Opgroeien. Geraadpleegd op 1 maart 2023 van <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/expertenpanel-interlandelijke-adoptie-deelrapport-ethische-vragen.pdf>
- Withaecx, S. (2024). The baby and the bathwater: Resisting adoption reform. In E. Loibl & D. M. Smolin (reds.), *Facing the past: Policies and good practices for responses to illegal intercountry adoption*. Den Haag: Boom Uitgevers.
- Wu, C. S., Lee, S. Y., Zhou, X., Kim, J., Lee, H., & Lee, R. M (2020). Hidden among the hidden: Transracially adopted Korean American adults raising multiracial children, *Developmental Psychology*, 56(8), 1431-1445.
- Wyver, R. (2017). 'Almost the same, but not quite': Mimicry, mockery and menace in Swedish transnational/-racial adoption narratives", *Mim Working Paper Series*, 17(7), 1-58.
- Wyver, R. (2020). Civilizing missions and mimicry in Sweden's colonial present. Exploring the construction of the transnational/-racial adoptee as a mimic Swede. In J.H. Willis, R. Hübinette & I. Willing (reds.), *Adoption and multiculturalism. Europe, the Americas, and the Pacific* (pp. 126-144). University of Michigan Press.
- Xinran, X. (2011). *Message from an unknown Chinese mother: Stories of love and loss*. London: Random House.
- Yook, S. H., & Kim, H. (2018). Decolonizing adoption narratives for transnational reproductive justice. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 20(6), 8.
- Yoon, J. (2004). *Eindelijk leef ik echt! Een verhaal over innerlijke pijn, boulimia, adoptie, zelfacceptatie en overwinning*. Aspekt.
- Yngvesson, B. (2003). Going "Home": Adoption, loss of bearings, and the mythology of roots. *Social Text*, 21(1), 7-27.
- Yngvesson, B. (2010). *Belonging in an adopted world. Race, Identity, and Transnational Adoption*. University of Chicago Press.

- Yngvesson, B., & Mahoney, M. A. (2000). 'As one should, ought and wants to be'. Belonging and authenticity in identity narratives. *Theory, Culture & Society*, 17(6), 77-110.
- Zhou, X., Kim, J., Lee, H., & Lee, R. M. (2021). Korean adoptees as parents: Intergenerationality of ethnic, racial and adoption socialization. *Family Relations*, 70(2), 637-652.

